

ห้องขจร

ข้าวละกอนไทยไปอเมริกา

ห้องขจร
อ
917.3
ซ499ข

๑๑๔.๓

๗ ๔๙๙๗

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND
ป่าว

ละคอนไทย-ไป-อเมริกา

พ. ศ. ๒๔๖๗

ชำระแก้ท่านที่ไปในงานทำบุญ

ครบ ๕ รอบ

ของ พระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา

เมื่อวันท ๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

๑.๒34840

h3100๕๙

พระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา (จำ ณบ้อมเพ็ชร)

อนุสรณ์คำหนึ่ง

ในวาระดิถีซึ่งเวียนมาบรรจบครบ ๕ รอบบริบูรณ์ ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ. ศ. ๒๕๔๒ ของท่านเจ้าคุณชัชวาลวิสุทธิวิศิษฎ์ธรรมธาดา (จำนงค์ บ่อมเพ็ชร) ครั้นนี้ นับว่าเป็นวาระอันเป็นลาภอันประเสริฐของท่านเจ้าคุณชัชวาลวิสุทธิวิศิษฎ์ธรรมธาดา (จำนงค์ บ่อมเพ็ชร) และถ้าถือตามคตินิยมของจีนแล้ว ท่านก็เป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยอักษรสามตัว คือ 'ชก, ลก, ลว' และเมือธิตา, และบุตร อันเป็นกัลยาณบุตรที่งามสมานสมัครไมตรีเป็นเอกฉันท์ร่วมกันทำบุญให้ท่านเพื่อเป็นการสนองคุณและปลื้มปิติยินดีที่ท่านได้ดำเนินชีวิตมาด้วยดีตลอดจนครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์อีกด้วย กันนี้ว่าเป็นมงคลอันประเสริฐอีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าผู้ได้คุ้นเคยกับท่านมาตั้งแต่ครั้งยังหนุ่มแน่นด้วยกัน ตลอดจนในวัยชราด้วยกันท่านก็ได้มีความกรุณาเผื่อแผ่แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ฉะเพาะอย่างยิ่ง ท่านมิได้ถือตัวกลัวรักใคร่นับถือว่าข้าพเจ้าเท่ากับญาติของท่านผู้หนึ่งเสมอมาตั้งแต่หนุ่มจนวัยชรา ข้าพเจ้าระลึกถึงพฤติกรรมอันนี้ จึงขอร่วมการบันทึกขัตติยาและบุตรของท่าน พิมพ์หนังสือชื่อว่า 'จดหมายข่าวละครไทยไปอเมริกา พ.ศ. ๒๕๖๗' ซึ่งเป็นจดหมายบรรยายเรื่องราวระยะทางและกิจการที่นำละครไทยไปแสดงนอกอเมริกา เป็นของขวัญแก่ท่าน เพื่อให้แจกเป็นของขวัญแก่ญาติมิตรที่มาร่วมช่วยพรแก่ท่านในวันงาน ด้วยอันประสงค์แห่งหนังสืออันบรรยายหนทางอันไกลจากประเทศไทยไปจนถึงอเมริกานี้ ข้าพเจ้าขอให้อายุของท่านจงยืนยาวไปไกลที่สุดของอายุขัยที่จะยืนยาวต่อไปได้สิ้นกาลนานเทอญ

พระไพศาลโกศล

วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ. ศ. ๒๕๔๒

คำนำ

จดหมายเหตุเรื่อง ละคอนไทยไปอเมริกัน เห็นควรกล่าวเสีย
ในต้นสักหน่อยว่า เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๖๗ ต้นปี มีชาวอเมริกันคน
หนึ่ง ชื่อ นาย มอลคอฟ ผู้แทนบริษัทคิธแห่งกรุงนิวยอร์กได้เดินทาง
มาเที่ยวชมพระนคร เกิดมีความอยากไต่ทางศิลปะของไทยไปแสดง
ยังประเทศอเมริกา จึงได้มาหา นาย ช. ชองฮวัน สืบญเรื่อง ผู้
จัดการบริษัทภาพยนตร์พัฒนากร ในฐานที่ นาย ช. ชองฮวัน เป็น
พ่อค้าในการ มหรสพ ทั้งได้มีการติดต่อการค้าภาพยนตร์อยู่กับ
บริษัทต่างประเทศในอเมริกาอยู่แล้วในยุคนั้น เพื่อจะได้เชื่อมความ
ไมตรีประการหนึ่ง และเพื่อเผยแพร่ทางศิลปะของไทยให้ชาวอเมริกัน
รู้จักประการหนึ่ง จึงได้ตกลงจัดหาละคอนมาให้แก่นายมอลคอฟ ตาม
ความปรารถนา พร้อมทั้งบัพทย์ ๑ วง และคณะละคร ๑ วง
รวมคนทั้งหมด ๒๗ คน มีนายแฟรงค์ฮักผู้ สืบข่าวหนังสือพิมพ์
บางกอกไทมส์เป็นผู้จัดการ นายเซ่งกิม คร้ามกำจร เป็นผู้ช่วย
เริ่มเดินทางออกจากกรุงเทพฯ เมื่อกลางเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗
ตรงไปยั้ง แล้วจับเรือโดยสารของบริษัทคอลลาไลน์ ชื่อ เปร์ลี
เคนท์ ฮาริสัน ตรงไปอเมริกาที่เดียว

คณะละคอนไทยมากที่จัดส่งไปแสดงอเมริกาครั้งนี้ เป็นละคอน
ซึ่งได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดีมาแล้วจากสำนักสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวง
นครราชสีมา และสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย และ

เป็นที่คุ้นเคยกันในหมู่พวกคนไทยมาก โดยนาน ๆ จะได้มีข่าวว่า
 ละคอนไทยไปแสดงให้ชาวต่างประเทศดู แต่เพราะการที่ละคอนไทย
 ไปแสดงต่างประเทศในครั้งทีกล่าวนั้นไม่ใช่เป็นครั้งแรก ด้วยเหตุว่า
 ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๕) ก็ได้มีละคอนไทย
 ไปแสดงต่างประเทศก็ครั้งหนึ่ง และเดินทางไปแสดงจนถึงกรุงเซนต์
 ปีเตอร์สเบอก ประเทศรัสเซีย แม้ครุฑลัทธิกับนายเผิง ซึ่งเป็นผู้ปกครอง
 ละคอนไทยไปอเมริกาซุททีกล่าวนั้น ก็ได้เคยร่วมทางไปแสดงด้วย
 เหมือนกัน แกเคยบอกกับข้าพเจ้าว่า ในชีวิตของแก ได้ไปแสดง
 ละคอนให้ฝรั่งสองหนเข้านี้แหละ การส่งละคอนไปแสดงอเมริกา
 ครั้งนี้ ได้เป็นบทเรียนอย่างหนึ่ง คือสัญญาว่าด้วยค่าจ้าง, ค่าเดินทาง,
 ค่าที่พัก ซึ่งเรารู้สึกว่าเสียเปรียบอยู่มาก เช่น ค่าแรงตัวละคอน เรา
 ควรจะคิดเป็นเหรียญอเมริกัน แต่เราไปคิดเป็นเงินบาท ละคอนคน
 หนึ่งควรจะได้ ๒๕๐ เหรียญต่อ ๑ อาทิตย์ พวกฝรั่งกลับให้เรา
 ๒๕๐ บาทต่อ ๑ เดือนทั้งนี้ ตลอดจนค่าเดินทางค่ากินค่าที่พัก ก็ต้อง
 เป็นของเราออกเองทั้งสิ้น กว่าจะรู้ตัวก็หลวมตัวถึงอเมริกาเสียแล้ว
 พวกฝรั่งนั่งเล่นด้วยกัน ถึงกับตบตบตบลง ว่าบริษัทคือได้ละคอนไทย
 มาแสดงอเมริกาเหมือนได้เปล่า ๆ ทั้งนี้เราจะโทษใครไม่ได้ นอกจาก
 จากโทษตัวของเราเอง ด้วยเล่ห์เหลี่ยมของเราอ่อนกว่าเขา เพราะได้
 เคยปฏิบัติกันในบ้านเราอย่างไรก็อย่างนั้น ลึมนึกไปว่าเขาเป็นคน
 เมืองแก้ว ซึ่งข้าพเจ้าเองก็มีส่วนรับผิดชอบอยู่เหมือนกัน

ก

แต่อย่างไรก็ตาม ผลของการที่ละคอนไทยไปอเมริกาครั้งนี้ จะ
ได้เป็นกำไรก็แต่เพียงว่า ส่งเสริมให้ชาวอเมริกันรู้จักเมืองไทย
คนไทย และทุก ๆ แห่งที่แสดง ได้รับความต้อนรับจากทางบ้านเมือง
และประชาชนชาวอเมริกันอย่างยิ่ง ตลอดจนหนังสือพิมพ์แทบทุก
ฉบับก็ได้ออกข่าวชมเชยอย่างน่าเปี่ยมใจ คณะละคอนได้แสดงอยู่ที่
อเมริกา รวม ๒๔ จังหวัด เป็นเวลา ๖ เดือนเศษ จึงได้กลับเมืองไทย
เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๘

ในสมัยเมื่อข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ข่าวภาพ-
ยนตร์” ข้าพเจ้าได้เคยนำจดหมายเหตุที่กล่าวถึงไว้เป็นรายสัปดาห์
ปรากฏว่ามีผู้นิยมนำกันอย่างมาก ข้าพเจ้าได้ตั้งไว้ตั้งแต่ครั้งนั้น
เคยคิดว่าจะรวบรวมไว้เพื่อเป็นที่ระลึกสักชิ้นหนึ่ง ก็พอได้สมใจพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงฐานภาพ ซึ่งสมัยนั้น ยังดำรง
ตำแหน่งเสนาบดี ทูลพระสมุทวชิรญาณ ทรงพระประสงค์จะรวบรวม
หนังสือไว้ ข้าพเจ้าจึงรวบรวมไปถวายทั้งหมด ต่อมาพระองค์
ท่านเสด็จไปอยู่ต่างประเทศ หนังสือจดหมายเหตุนั้นก็เลยค้างอยู่ที่
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ครั้นต่อมาเมื่อต้นเดือนมิถุนายน
พระโสภณอัครราชได้ ให้นำไป เปลี่ยนสายลับ ไปบอกข้าพเจ้าว่า
อยากได้หนังสือเรื่องนี้ไปแจกเป็นการช่วยเหลือ ในงานแซยิดเจ้าคุณ
ชยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ นี้
เพื่อเป็นการสนองพระคุณ จึงทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมาก แต่
จดหมายเหตุฉบับนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านถือเสียว่า เป็นจดหมายส่วนตัว

๗

ที่นายเซ่งกิม คร้ามกำจร มีมาถึงข้าพเจ้า ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน
บอกความทุกข์สุขกันมาให้ฟังเป็นส่วนตัว โปรดอย่าถือว่าเป็นเรื่อง
ความลับใคร่เลย หากจะมีอะไรเป็นที่บกพร่องบ้างแล้ว หวังว่าท่าน
คงจะให้อภัยแก่ข้าพเจ้า

สิน สืบบุญเรือง

ผู้รวบรวม

๔๑๗ บ. ตรอกวัดศรีเทพ พระนคร

๑๔ มิถุน. ๘๒.

ข่าวลือคนไทยไปอเมริกา

พ.ศ. ๒๔๖๓

ฉบับที่ ๑

ที่פקคำบลคิงสตรีส เมืองบีนิง

วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๓

นายคิลบี้ เพื่อนรัก

จดหมายฉบับนี้กันตั้งใจจะเขียนบอกเล่าเป็นการส่วนตัว มากกว่าจะให้ไปรายงาน เพราะรายงานนั้นนายฮิกส์ได้รับเป็นธุระแล้ว ระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงบีนิง ไม่มีอะไรจะบอกข่าวมากนัก ทั้งเข้าใจว่านายฮอว์ธอร์นผู้ใหญ่ของเราที่มาส่ง คงจะกลับไปเล่าให้ฟังได้ดีกว่าที่จะฟังในจดหมาย พวกเราได้มาถึงสถานี “ไปร” เป็นเวลาเย็นแล้ว จึงได้ลงเรือไฟข้ามไปเกาะบีนิง พักอยู่ที่ที่פקคำบลคิงสตรีสใกล้กับกริทาสโมสรของเกาะนี้ พักอยู่ ๒ วันกับคนเพอร์เรือเมลล์เปอร์สเคนต์ฮาร์สันที่จะโดยสารไป ออกจะเป็นการอัดแอกันจริง คำที่พวกเราบอกครวกันมามาก ถึงเช่นนั้นก็ไม่รู้สึกว้าคาอะไร คงครึกครื้นกันตามมะโนโลว์คูลมเกลียวกันดี ในระหว่างที่พักคอยเรือเมลล์พวกเราได้มีโอกาสไปในที่ในตำบลต่าง ๆ ถ้าจะถามว่าตำบลอะไรชื่ออะไร เห็นจะบอกไม่ได้ เพราะรถยนต์มันพาเหาะเสียแล้ว อยากจะขอคว่า การกินอยู่ที่บีนิงนั้นว่า

บริบูรณ์คล้ายบ้านเรา กับเขาที่เขาจัดหามาให้กิน มีแกงเผ็ด ผัก ๆ
 ทอด ๆ อะไรก็มี และเขายังมีขบถอาหาร คือ น้ำพริกแซมอยู่ด้วย ถ้า
 ไปกลางทะเลหรือถึงอเมริกา ใครจะหาน้ำพริกให้กิน นี่ถึงตอนนั้น
 แทะขบถากินเนื้อ พวกถึงความสะอาดและความสวยงามของเกาะบีนัง
 ออกจะงามอย่างที่เรารู้เห็นของใหม่ ถ้าถึงอเมริกาจะประสบความงาม
 อีกสักเพียงไร ในระหว่างนี้ที่เกาะบีนัง ชาวบ้านชาวเมืองกำลังตื่นตัวกัน
 ในเรื่องที่จะรบพม่าที่พระเจ้าอยู่หัวของเราจะเสด็จ พวกที่อยู่ในเมือง
 ตามชนบทก็พากันเข้ามาคอยชมพระบารมีอยู่ในเมืองออกันหลาม จน
 ที่พักและโฮเต็ลเต็มไปหมดทุกหนทุกแห่ง บางคนหาที่พักไม่ได้ ต้อง
 วานคนพนเมืองจัดหาให้ แต่กระนั้นก็ยังหาอยากเย็นเต็มที
 เรือเปรลีเต็นต์ฮาร์สัน

วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗

วันนี้พวกเราต้องไกลาหลกันในเรื่องขนส่งรพการะไปลงเรือ
 เพราะถึงกำหนดเรือเมล์จะออกแล้ว มีเพื่อนฝูงที่พักอยู่แห่งเดียวกันกับ
 พวกพนเมืองที่ขอยพพาไปส่งที่ท่า ต่างได้รำลึกกันตามธรรมเนียม
 พอเรือชักกระโถดอนสมอกราว ๆ ออก ชักใจคอโหรงเหรงยิ่งกว่า
 เมื่อคราวออกจากบางกอกน้อย เพราะรู้สึกว่าจะต้องห่างบ้านออกไป
 ไกลอีก หัวใจเต้นอย่างไรบอกไม่ถูก ยิ่งเห็นนายซงฮวนผู้ใหญ่ของเรา
 ที่มาส่งขึ้นมายนเรือ ให้โอวาทให้ศีลให้พร ลงจากเรือไปแล้ว ก็ถึง
 ชวนให้น้ำตาไหล แม้แต่ตัวท่านเองก็รู้สึก ๆ ไม่น้อยกว่าพวกเรา

สื่อให้เห็นความเมตตาของท่านมาก บ่าย ๓ โมงเรือเปรสิเตนต์ซาริสัน
เคลื่อนออกจากท่า ห้างฝั่งออกไปทีละน้อย ๆ เห็นนายชองฮวนกับผู้
ที่มาส่งยืนอยู่บนฝั่ง โบกโบยผ้าเช็ดหน้าอยู่ใ้ไร ๆ เห็นจะต้องยุติการเล่าไว้
เท่านี้ที่ พรุ่งนี้จะได้เขียนถึงความเป็นไปในเรือให้ทราบ

เรือเปรสิเตนต์ซาริสัน

วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗

วันนี้ จะได้เริ่มเล่าถึงความเป็นไปอยู่ที่ในเรือ เรือเปรสิเตนต์
ซาริสัน เป็นเรือที่ใหญ่โตมาก เป็นของบริษัท ทอลลาไลน์ ในเรือที่
เราอยู่กันนี้บริบูรณ์ไปด้วยการกินอยู่ หมอหยูกหมอยามีพร้อมหมด
กระทั่งทำการไปรษณีย์ก็มี เราอยากจะทำจดหมายไปถึงใครเราก็
ส่งได้ เมื่อเรือถึงท่าเมืองหนึ่งเมืองใด เขาก็หอบไปทั้งเมืองนั้นแล้วเจ้า
หน้าท่าในเมืองนั้นก็แจกกินเป็นทอด ๆ ไป พวกเราได้แบ่งกันอยู่เป็น
สองที่ คือ หญิงพวกหนึ่งชายพวกหนึ่ง ทางฝ่ายหญิงมีห้องครัวและ
ห้องน้ำเสร็จ แต่ทางฝ่ายชายห้องครัวและห้องน้ำ ขึ้นไปมีไว้บนหลังคา
ไม่เป็นการเปรอะเปื้อนอย่างไร พวกแม่หญิงเราออกจะเป็นเข้าให้เขา
ดูกันเสียจริง ๆ เพราะเขาเห็นแม่หญิงเราแต่งตัวหรูหราเอการ พวก
ลูกเรือออกจะให้ความเพลิดเพลินแก่เรามาก เช่นเวลาว่างงานเขาก็
บรรเลงเครื่องดัดสี่ตีเป่า เราก็อใจฟังเพราะของเขาเล่นสนุกก็ วันนี้
โดนฤกษ์เย็นพระพิรุณกระหน่ำลงมาเสียพักใหญ่ พวกเราเลยขึ้นไป
บนปากเรือไม่ได้

วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗

วันนี้ พวกเราหลายคนเมาคลื่นจนแทบโงหัวไม่ขึ้น เช่นนายพิต นักตะกร้อ หนูศรี แม่สอาด นอกนั้นก็ยังมีหัวหน้อย แต่การวิ่งเร่ของเราคงยังมีอยู่ตามเคย เช่นร้องเพลง เป่าขลุ่ย ซักซอ พวกฝรั่งก็เห็นสนุกไปกับเราด้วย วันนี้ฝนจามลงมาก่อเหมือนเมื่อวันก่อน การกินอยู่ในเรือ เราได้ซื้อธัญพืชหัวหนักคนใช้ให้จัดหาอาหารอย่างเงินเลี้ยง เพื่อจะได้มีข้าวรับประทานทุกมื้อ ถ้าจะพูดไปอาหารที่เขาจัดหาให้มันไม่สู้จะเลวนัก รับประทานได้มี หมู, เป็ด, ไก่, แพร, และโค, เข้าเย็นเรา กินเข้าสวย กลางวันกินไก่กับเต้าหู้ ขนมน้ำกระขี้ยง สาธุเขี่ยให้กินด้วย ขนมน้ำสกลไม่เช่นส้มจันทน์ก็ง่าย แต่ว่าราคานั้นต้องจัดว่าแพงมาก เพราะเขาใช้เงินเหรียญอเมริกันเป็นเกณฑ์ ฉะนั้นคณะพวกเราน้อยคนนักจะกล้าซื้อเขากินพากันทำตัวให้คุ้นกับอาหารที่เขาจัดให้เป็นเวลา ใครที่มีส้มเขียวหวานส้มโอ น้ำพริกเผปลากระป๋องที่หอบมาจากบ้าน ก็ถือออกมาสู่กันกินเรื่อยไป

วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗

วันนี้ พวกที่เมาคลื่นยังไม่ฟื้น แต่ทางฝ่ายหญิงเป็นมากกว่าเพื่อน มีอยู่สองคนที่ไม่เมา คือ แม่เลือนเก่ง หม่อมหลวงสุจิตต์ นอกนั้นก็โง่งโกลงเคลงไปตามกัน อาหารการกินไม่เป็นปกติกินไม่ใคร่จะลงเลยถึงกินลงก็ไม่กล้า เกรงว่าจะอาเจียรเสียหมด แต่ถึงกระนั้นก็ยังได้ยินเสียงโกลาหลบ่อย ๆ

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

เรือเข้าเขตคลองลำโพง พวกที่เมาค๋อยมีอาการคลื่น แต่อาหารยัง
กินไม่ได้ตามเคย มีอยู่แม่สาวคนเกี้ยวเท่านั้นที่ยังไม่แข็งแรงและ
ยังคงนอนแล้วอยู่

ขอจบไว้ตอนนี้ ถ้าถึง ป๋อตเสต จะส่งข่าวมาให้รู้ อีก
ขอส่งความคิดถึงมาทั่ว ๆ กัน

ฉบับที่ ๒

เรือเปรสตันต์ ฮาร์สัน ในอ่าวเอเดน

วันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗

นายคิลป์ สัตยวงษ์

ขอโทษละที่พึ่งเขียนจดหมายบอกข่าวการเดินทางโดยมือตนเอง
เป็นครั้งแรก หลังจากที่เราได้เขียนมาแล้ว ถึงกระนั้นก็ไม่หนัก
จะเขียนต้องเขียนด้วยดินสอยิ่งที่เดียว

เมื่อลงมือเขียนจดหมายนี้ เรือ เปรสตันต์ ฮาร์สัน
(S.S.President Harrison) ที่ฉันกับคณะละคอนไทยโดยสารมา
กำลังแล่นอยู่ในอ่าวเมืองเอเดน ตรงไปข้างหน้าแลเห็นวิวฝั่งทะเลงามมาก
ฉันก็เลยจะเขียนถึงเรื่องการเดินทางทะเลว่าเป็นอย่างไร ขอบอกไว้ให้
เธอคงเป็นรูปขึ้นนึกเอาเองเถอะ จะว่าสนุกก็สนุก จะว่าน่าเบื่อก็น่าเบื่อ
คุณออกจะกำกวมกัน

ระหว่างฉันกับโคลำโย พวกเราโดยมากพากันเมาคลื่น แต่ฉัน
กับเซ่งกิมกับเพื่อน ๆ อีกบางคนไม่มีใครรู้สึก ความจริงอากาศในท้อง
ทะเลในระบายนั้น ออกจะวิปริตมาก หรือถ้าจะว่าก็ต้องว่าทะเลเป็นบ้า
ทีเดียว พวกที่เมาคลื่นพากันเกลียดอาหารไปตามกันหมด บางคนถึง
กับย่นถึงบ้านว่า รืออย่างนี้ไม่ยกมา แต่เปล่า เรือย่นเช่นนั้น ย่นอยู่
ชั่วโอรชทะเลเท่านั้นแหละ พอเรือเข้าเทียบท่าเมืองโคลำโย ได้ฉันไป

เที่ยวเตร่ชมภูมิฐานบ้านเมือง ก็พากันรู้สึกสนุกสำราญ พวกชาวเมืองเห็นเราเป็นคนแปลกหน้า ถ้าเราไปถามซื้ออะไรเข้าเป็นตังโก่งราคาเสียจนเราจกไม่ติด ซื้อได้แต่อาหารจำเป็นเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับไปกินกลางทางเท่านั้น แต่ความจริงออกรู้สึกเบื่อเต็มที เพราะเหลือวไปทางไหนก็เห็นแต่พวกค้ากำไรเสียรบบ้าง

เรือออกจากท่าเมืองโคลำโยไปไต้หวันหนึ่ง อากาศในท้องทะเลจึงได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เวลาอันคลลนลมสงบ ทะเลราบรื่นราวกับแม่น้ำเจ้าพระยา พวกเราทุกคนรู้สึกสบายขึ้นมาก จึงขึ้นไปเดินตากลมเล่นบนดาดฟ้าเสมอ ๆ ส่วนฉันได้หาโอกาสทำความรู้จักกับพวกลูกเรือซึ่งโดยมากเป็นชาวฟิลิปปินและคนผิวขาวเว้นแต่เจ้าพนักงานเรือบางคนที่ไม่ม่เวลาจะสนทนากับเขา ในเรือมีพวกจีนไปด้วย บางคนได้เอาลูกไม้และอาหารอย่างอื่นมาเพียรขายให้เรา ฉันไม่พยายามซื้ออะไรจากพวกเขาเลย เพราะเห็นสกปรกเหลือเกิน และเหลือทิ้งเกลื่อน ก้นได้ตกลงใจอย่างแน่วแน่ว่า ถึงอย่างไร ๆ ก็จะไม่ซื้อเป็นอันขาด เพราะฉะนั้นเมื่อวันขึ้นยกลงที่โคลำโยจึงต้องซื้อเสบียงกรังมาไว้ในระหว่างทางอาหารกลางวันของเราไม่มีอะไร ต้องฉันเข้าคัมกับเต้าหู้กับแกงหมูต้ม บางมื้อก็ฉันเข้าคัมกับแกงไทยทอง พวกฟิลิปปินและเพื่อนอเมริกันของเราที่ร่วมไปในเรือลำเดียวกัน ออกจะเวทนาเรามากในเรื่องอาหารการกิน จึงได้แบ่งอาหารอะไรอื่น ๆ ที่พวกเขามีอยู่มาแจกจ่ายให้เรากินกัน ตั้งแต่ออกเดินทางมาในเรือพึ่งเมื่อเช้า (ที่ ๘) น้แหละ จึงมีเจ้าพนักงานเรือมาถามเราถึงเรื่องบิลสำหรับค่าอาหาร เจ้าพนักงานผู้นี้แก่แล้ว มีตำแหน่ง

เป็นผู้ช่วยเอนิเนียสที่ ๑ ฉันเลยพาเขาไปคุยห้องที่เราอยู่เรากินให้เขา
 เห็นอาหารที่เรากินด้วยเขาเองว่าเป็นอย่างไร เขาสะแดงความเสียใจ
 ต่อเรามาก แล้วก็รับรองว่าจะช่วยสงเคราะห์ให้ความสะดวกแก่เรา
 ทุกอย่างตามที่จะเป็นได้ บางทีสหายก็อยากจะทราบว่า ทำไมเราจึงเกิด
 เรื่องลำบากด้วยเรื่องอาหารการกินถึงเพียงนี้ ขอน์ขอบอกให้ทราบว่า ใน
 ชั้นแรกเราได้ถามเจ้าพนักงานเรือเขาแล้วว่า เราจะกินอาหารกินได้ไหม
 เขาก็ตอบว่าได้ แต่เขาหาเข้าใจไม่ว่าเราหมายถึงการกินเข้า ไม่ใช่กิน
 แป้งหรืออาหารขีรวอย่างที่พ่อครัวของเขาส่งมาให้กิน เราคิดว่าเขา
 เข้าใจแล้ว ก็เป็นอันพอใจ ฟังมาเกิดเรื่องเข้าใจกันอย่างตรงข้ามเมื่อ
 ในระหว่างทางนั้นแหละ ว่าถึงพวกฝรั่งที่ไปบนเรือ เขาออกจะได้กินดี
 กว่าเรามาก ฉันคิดว่าเราคงจะอดอดได้ จึงอดใจรออยู่ แต่ค่อยแล้ว
 ก็ค่อยอีก ไม่มีโอกาสที่จะได้พบกับคนเรือได้เลย ครั้นวันหนึ่งเมื่อกลับ
 มาเที่ยวตรวจ เขาถามฉันถึงเรื่องอาหารการกิน ฉันก็บอกว่าเรียบร้อย
 ตลอดก็ทุกเวลา แต่อยากจะขอเปลี่ยนอาหารเป็นอาหารประเภทเดียวกับ
 ที่ชาวอเมริกันรับประทานนั้นบ้าง ก็กับคนหันไปถามสจ๊วตซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่
 แผนกอาหาร แต่สจ๊วตตอบขัดข้อง ฉันก็เลยไม่ปรึกษาขออาหารต่อไปอีก
 มีคนโดยสารบางคนเคยเล่าให้ฉันฟังว่า นายโรเบิตคอลลาซึ่ง
 เป็นเจ้าของเรือลำนี้ ได้เข้าเรือทะเลขนาดเรือที่เราโดยสารมามี ๗ ลำ
 ด้วยกัน จากสภาพาณิชนาเรืออเมริกัน ได้ราคาค่าเช่าถูกมาก ใช้
 กรรมกรประจำเรือเป็นคนจีนมากกว่าที่จะใช้คนชาติอื่น เรือเปอร์เซ็นต์
 ชาร์สัน ลำที่เราโดยสารมานี้ มีวิทยุโทรเลขประจำเรือ มีผู้จักรเดินได้

เร็ว ๑๖ น๊อค แต่เค้นเพียง ๑๒ หรือ ๑๓ น๊อคเท่านั้น ที่เป็นเช่นนั้น
 เพราะเรอมีได้ตีไฟหม้อหนึ่งเพราะชำรุด (หม้อน้ำมี ๖ หม้อ) และทั้ง
 หาช่างไฟที่เป็นคนจีนไม่ได้พอ เรอจึงบางทีจะเป็นเหตุถึงกับทำให้เอนิเนีย
 นายหนึ่งถูกเจ้าพนักงานทางอเมริกาลงโทษก็เป็นได้ ส่วนบริษัทโรเบิต
 คอลลาเก้อาจขาดทุนเพราะค่าซ่อมหม้อน้ำ ไม่ต่ำกว่า ๕๐๐๐ เหรียญ

เมื่อออกพ้นโคลัมโบมาแล้ว พวกเราก็ค้นกันกับคนโดยสาร
 อื่น ๆ มากสักหน่อย และทั้งแม่หญิงเราก็กะทำตนเป็นที่น่าเอ็นดูมาก
 มีวิสาสะหยอกเอนกกลมเกลียวกันตามประสาผู้หญิง เรื่องที่หนักใจว่า
 “ผู้หญิงรวมกันเข้าหลาย ๆ คนละก็ไม่ได้” ออกจะคลายความวิตก
 พวกนักตะกร้อ ๔ คนค่อนข้างครึกครื้นกว่าเพื่อน คู่มือกันคนละคนกับเมื่อ
 วันเฝ้าคลัน ถามว่ามีใครคิดถึงเมียบ้างไหม ต่างคนต่างยิ้มป้าหยินคุ
 ออกจะปิดความลับไม่อยู่ คำที่คิดถึงจะเขียนหนังสือไทยบอกข่าวทางบ้าน
 ก็เขียนไม่เป็น ต้องไปวานช่างก็มเขียน คราวนั้นเลยรู้กันแะหมด มีพวก
 ฝรั่งเศสเป็นอันมากร่วมลำเรือกับเราอยากจะขอให้เราแสดงการละเล่นให้ดูบ้าง
 แต่ฉันตอบว่าซัดซังเพราะเครื่องตีสดิเอยอยู่ในหีบใต้ท้องเรือ ถึงอย่างนั้น
 เขาก็ยังไ้ดูการซ้อมตะกร้อของเรา รู้สึกว่าเขาออกจะทึ่งมาก ตกลง
 ทั้งลำเรือเราเป็นคนทำความครึกครื้นให้เสียทั้งหมด พดตามจริงตอนนั้น
 ไม่มีใครระเหงานัก ข้างพวกจีนในเรือเขาก็ครึกครื้นกันอย่างหนึ่งเหมือนกัน
 ตั้งวงระโพนักรระจอกกันเสียงงอนัก ส่วนฉันไม่ได้ทำอะไรก็ไปคุยกับ
 พวกกะลาสีฝรั่ง แล้วก็เล่าเรื่องให้เขาฟังทางบ้านเมืองไทย พวกเขาก็

เล่าให้เราฟังถึงเรื่องเมืองนิวยอร์ก ว่ากันคนละแหล่ง อนึ่งคงใจว่าถ้าเรือ
ไปถึงมาร์เซิล (เมืองท่าฝรั่งเศส) หรือเนเปิ้ล (เมืองท่าในอิตาลี) แล้ว
จะต้องขึ้นบกไปหาซื้อเครื่องกันหนาวมาเพิ่มเติมอีก เพราะค่าทางเครื่อง
กันหนาวของพวกเราที่มีอยู่ จะสู้ความหนาวที่นิวยอร์กไม่ได้

ฉันเขียนมาถึงเพียงนี้ก็ยาวมากแล้ว ถ้าจะเขียนต่อไปอีกก็
คงจะกินหน้ากระดาษอีกมาก แต่ก่อนที่จะวางดินสอขอยกกว่า ตามที่
เล่ามานี้ คงจะเห็นกันได้แล้วว่าการเดินทางไกลโดยทางทะเลเป็นอย่าง
ไรบ้าง ฉันคาดหมายว่าพวกเราจะถึงนิวยอร์กราว ๆ วันที่ ๖ พฤศจิกายน
เป็นอย่างช้า แล้วจะส่งข่าวมาอีก

ขอจบลงด้วยส่ง ความคิดถึงฝากมายังพวกเราทาง กรุงเทพฯ ฯ
ทั่ว ๆ กัน

แฟรงค์ ฮิกส์

ป.ล. ขอให้อ่านต่อไปอีกสักหน่อยว่า เรื่องอาหารการกินของ
เรานั้น เมื่อฉันได้ข้อหารือกับพนักงานเรือดังกล่าวแต่ต้นแล้ว ในวันที่ ๑๑
(ตุลา) ก็ปัดันเรือก็เรียกฉันไปพบจากต่อหน้าพนักงานผู้นั้น และสัปดาห์
เขายืนพูดกันที่ส้วมเรือ กับได้ชี้แจงอย่างละเอียดในเรื่องอาหาร ใน
ที่สุดก็ปัดันจึงส่งผู้ช่วยสัปดาห์ให้จัดหาอาหารอย่างอเมริกันให้เรากินได้เพียงมือ
ละ ๕ คนทุก ๆ วัน เราก็ผลัดเปลี่ยนกันกินไปตามเรื่อง นี่ก็นับว่าเป็น
การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งแล้ว

วันที่ ๑๓ ตุลาคม เวลาราว ๘ ก.ท. เราไปถึงปากคลองชูเอช ตั้ง
แต่เอเค้นมาในทะเลแดง อากาศออกจะอบอ้าวมาก คนโดยสารกับพวก

ลูกเรือบางคนมักไม่สยหายกันเสมอ แต่พวกเราไม่มีใครเป็นอะไรเลย พอเวลา ๑๑ ก.ท. เรือก็เข้าคลองเดินทางต่อไป ภูมิฐานบ้านเมืองที่ปาก คลองชูเชษฐาค่อนข้างงามมาก เมื่อเราเข้าไปในคลองแล้ว เรือเราได้ผ่าน เรือสินค้าหลายลำ มีเรือสินค้าเยอรมันขนาดใหญ่ชื่อ “โกเบลินซ์” เป็นต้น เมื่อแลไปบนบกจะเห็นทางรถไฟที่ไปยังปอตเสต (เมืองท่าทาง ปลายคลองที่จะออกทะเลเมดิเตอร์เรเนียน) เรือเราไปถึงปอตเสตเมื่อ เวลา ๑๑ ล.ท. พวกเราบางคนได้ขึ้นไปเที่ยวบนบก ที่แรกฉันตั้งใจว่า จะทงจดหมายนทปอตเสต แต่เมื่อต้องมาเขียน ป.ล. อีกยืดยาวเช่นนั้น จึงต้องไปทงที่เมืองอะเล็กซานเดรีย

ฉบับที่ ๓

เรือเปรลีเต็นต์ฮาริสัน ทะเลเม็กซิโก เรนเนียน

วันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

นายคิลป์ สิบญูเรือ

ในจดหมายฉบับก่อน ตามที่บอกว่าจะมาถึงเมืองอะเล็กซานเดรีย คงจะชนบกไปทั้งได้ แต่กลับผิดคาดณัดใจ คือพอมาถึงอะเล็กซานเดรีย เข้าจริง ๆ เกิดชนบกไม่ได้ เรือมันเปนนั่น เรือเราไปถึงเมืองนั้นเป็นเวลาเช้า มีตำรวจ ๒ คนลงมาในเรือ ขอตรวจหนังสือเดินทางจากพวกเราหมดทุกคน เมื่อเสร็จแล้วเขาตอบว่าพวกเราชนบกไม่ได้ เพราะไม่มีลายเซ็นของกงสุลอียิปต์ในกรุงเทพ ฯ พวกเราเลยพากันรู้สึกแปลกใจไปตาม ๆ กัน เพราะเมื่อถึงปอตเสตพวกเราพากันขึ้นไปเที่ยวได้ โดยสะดวกไม่มีการขัดข้องอย่างไร ฉะนั้นจึงได้ถามตำรวจทั้ง ๒ นั้นว่า ใครเป็นผู้แทนรัฐบาลอียิปต์อยู่ในประเทศสยาม เขาตอบว่า กงสุลอังกฤษ ความจริงเรื่องนี้ไม่มีอะไร นอกจากรัฐบาลอียิปต์อยากจะออกอิทธิพลเล่นเท่านั้น โดยเหตุนี้แหละจึงต้องหอบเอาจดหมายฉบับนี้กับฉบับก่อนตั้งใจว่าจะไปทั้งเขาที่เนเชิลหรือเยนัว การที่เราชนบกไม่ได้เราก็ก็นึกถึงการกระทำหรือร้นอย่างไร กลับเป็นผลดีแก่พวกเราเสียอีก ที่จะไม่ต้องเปลืองค่าใช้จ่ายโน่นจ่ายนี้ให้เงินในกระเป๋าพ่อง เมืองอะเล็กซานเดรียนี้บางทีจะเล็กกว่าปอตเสต พวกฝรั่งบางคนขึ้นไปเที่ยวกลับลงมาย่นพินพาวว่า ไม่เป็นไร ค่าที่โดนพวกค้ากำไรมาเข้าชัยคโน่น

ขึ้น ถ้าไม่หยุดหย่อน เพราะฉะนั้นการที่ขึ้นไปเปลี่ยนอิริยาบถ
จึงกลายเป็นขึ้นไปหาความรำคาญ ตั้งแต่ออกจากชั้นนี้มา ฟังเห็นเรือ
เข้าเทียบท่านเป็นท่าแรกได้ถึงที่ ไม่เหมือนกับที่โคลาโยกับยอแซฟที่
เรือต้องจอดอยู่ห่างฝั่ง เรือได้หยุดพักที่ทะเลเล็กแซนเตเรียไม่ทันข้ามคืน
ก็ออกจากท่าไปในเวลาอันเดียวกัน มีคนโดยสารสองคนโทรเลขไปถึง
ญาติที่กรุงโคโร ขันรู้ว่าเรือออกเร็วเหลือเกินไม่ทันจะไ้รับตอบ

เมื่อเขียนมาถึงแค่นี้ เรือกำลังแล่นอยู่ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนแล้ว
แลเรือโคลงอย่างหนัก คราวนี้จับได้ถึงแม่หญิงของเราเกิดคร่ำครวญ
ถึงการเมาคลื่นอีก แต่ไม่ดังกับเมาราวกันจนโงหัวไม่ขึ้นอย่างคราวที่
ถูกในมหาสมุทรอินเดีย คำที่เคยชินกันมาตั้ง ๑๕ ชั่วโมงแล้ว ถึงกระนั้น
บางคนชักขยอ้นพาน ๆ จะอาเจียนเสียให้ ไต้ฝุ่นเฉียวเทพเจ้าแห่งทะเลท่าน
ยังนึกไปรบกวนเราอยู่ เพราะฉะนั้นเมื่อแล่นมาลึกลับใหญ่ ๆ จวนคำ
คลื่นก็สงบ ท้องทะเลราบเรียบราวกับสนามหญ้าทุ่งพระเมรุ ใจค่อย
รู้สึกโล่งขึ้นหน่อย แต่มันสะกิดชวนให้คิดถึงบ้านขึ้นมาตะหงิด ๆ ห้าม
ใจเท่าไรก็ไม่หยุด อานหนึ่งล่องแล้ว คอยกันก็แล้ว พอออกจากวงมณีก็
วกไปบ้านเสียร่ำไป ทิดอุ้นปากแข็งไม่ยอมรับว่าคิดถึง แม่ครูคล้อยกับ
นายเผิง นายซุ่มกับแม่สอาด คุณาการเรื่อย ๆ เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ไม่มี
คิดถึงใคร นอกจากบอกว่าห่วงบ้านหน่อย ๆ เพราะแก่มากันทั้งตายาย
กล้วยกรงเทพ ฯ บางทีจะถูกเธอขยเอาแม่เสียกรรมัง แซงก็มิย่นถึงว่า
ถ้ามาช่วยบางที่จะเพิ่มความครกครนแก่การเดินทางได้ อีกไม่นานที่เดียว
หรือมีเวลานี้คงได้ฟังสักระวาชมทะเล อย่างน้อยสัก ๕ ท่อนพอแก้เหงา

อากาศทะเลตอนเวลากลางคืนในระแวกนั้นค่อนข้างหนาวเย็นมาก ต้องลาก
 เอาเครื่องกันหนาวขึ้นมาขึงกัน คดีก็ยกที่ถกมาแล้วระหว่างเอื้อมกับ
 ชูเชอ ซึ่งมีความร้อนและอบอ้าวที่สุด เรือของเราตอนนั้นชักเดินเร็วขึ้น
 หนึ่งกิโลเมตรเนื่องจากทะเลไม่มีคลื่นนั่นเอง แต่ไม่เร็วเกินกว่าชั่วโมงละ ๑๔-

๑๕ น็อค

เมื่อเข้าวานนั้นฉันนอนก่อนเพื่อน รีบล้างหน้าล้างตาเสร็จแล้วก็
 เทียวเกาะประตูปลวกพวกเราทุก ๆ คนให้รีบออกไปบนคาค้ำฟ้าเพื่อจะได้
 ภูเขาไฟเอตนา ซึ่งอยู่บนฝั่งเกาะชิลลี ไม่ช้าเรือเราก็ได้แล่นเข้าไปใน
 ช่องแคบเมสซิना คือช่องทะเลระหว่างแหลมสาคีเวนกับเกาะชิลลี
 พวกเราออกจะตื่นเต้นมาก บางคนถึงกับไม่ทันล้างฟันก็โผล่ออกมา
 ทั่วหน้าตาขมขื่น บนฝั่งทางขวามือเรามีบ้านเรือนน้อยใหญ่ตั้งอยู่เรียงราย
 ล้วนแล้วไปด้วยสวนองุ่น แลเห็นรถไฟกำลังแล่น ว่าที่จริงเป็นภาพที่
 เจริญตาเสียยิ่งอะไร เสียใจที่ไม่มีเครื่องถ่ายรูป มิฉะนั้นก็จะได้ถ่ายส่ง
 มาให้ชม ยิ่งตึกยิ่งเพลิน เล่นเอาเกือบลืมกินอาหารเข้า พอลงไปพักกัน
 ได้สักคนละครึ่ง ๆ ท้อง ก็ต้องพากันระเหิดขึ้นมาชมวิวยนคาค้ำฟ้าอีก
 คราวนี้จะกล่าวถึงความงามของเกาะชิลลีที่อยู่ทางฝั่งซ้ายมือ วิวทางนี้
 ชวนให้ดูไม่น้อยเหมือนกัน ถ้าจะว่าถึงความงามก็ต้องว่า ฝั่งซ้ายงาม
 เหมือนคนตักผมรองทรงคอกกระทุ่ม ฝั่งขวางามเหมือนคนตักผมรอง
 ทรงอังกฤษ และในฝั่งซ้ายนั้นเราได้เห็นเรือที่บรรทุกรถไฟเดินทางข้าม
 ช่องแคบคัว เราพากันมองดูอย่างเพลิน เพลินจนเรือหางฝั่งซ้ายตาไป
 จึงเกิดรู้สึกว่าเขาวิ่งไปอีกครึ่งหนึ่ง ถึงเวลา ๑๓.๓๐ ก.ท. เราจึงได้ชม

บริเวณอังกษามอีกแห่งหนึ่งคือ ภูเขาไฟสแกรมโบลักซ์หมู่เกาะเล็ก ๆ
อันเงียบสงัด

เมื่อเรามาถึงท่าเมืองเนเปิ้ล ฉันกับเจ้าพนักงานวิทย์และนาย
ช่างกลประจำเรือ ได้พากันขึ้นไปเที่ยว นอกจากฉันพวกเราไม่ได้มีใคร
ขึ้นไป ได้กลับมาถึงเรือเวลา ๒ ล.ท. ตั้งใจว่ารุ่งเช้าจึงจะพาพวกเรา
ขึ้นไปเที่ยวบนภูเขาเวสุเวียส และชมบ่อน้ำพุซึ่งเป็นสถานที่เก่าแก่
แต่ครั้งโบราณ พอรุ่งเช้าฉันจึง ๆ เกิดฟ้าร้องถนนหนทางเปียกชุ่มชื้น
ไปหมด ไม่มีใครคิดจะขึ้นไปเที่ยวสักคนเดียว จนเวลา ๑๐ นาฬิกา
ก่อนเที่ยง ท้องฟ้าจึงได้หายวูว พากันขึ้นรถไปเที่ยวได้ ตอนนั้นพวก
แม่หญิงของเราถูกเบียดเข้าให้เขามองเป็นตาเคียวกันอีก แต่สำหรับพวก
ในเรือคุ้นกันเสียหมดแล้ว ในเรื่องมอง ๆ จ้อง ๆ พันนี้ เราได้พากันไป
ชมภูมิฐานบ้านเมือง เที่ยวหาซออะไรอยู่พักหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้อะไรติดมือ
มาเลย ด้วยวันนั้นเป็นวันอาทิตย์ร้านรวงปิดหมด วันอาทิตย์ที่ติดต่อกัน
เครื่องครึกครื้น เช่นกับพวกเราในเมืองไทย บางคนถือเครื่องไม้กินเหล้า
ในวันเข้าพรรษา ตอนนั้นจะเป็นแม่เลือนหรือใครลืมนี่ไปเสียแล้ว ร้อง
อุทธรณ์อยากกินหมากขึ้น เลยกลายเป็นเรื่องขำที่มากอยากหมากขึ้นที่
เมืองฝรั่ง คิดจะบอกให้นายซงฮวนลงส่งหมากคียบแห้งพลงนากับ
ปูนส่งไปให้พวกละคอนของเรากินอวดฝรั่งเล่นปากแดง ๆ ก็ทำจะซอบกล
บางทีจะไม่ต้องเสียซากจิมปากเมื่อเวลาแต่งตัวออกสะแคงด้วย

เนเปิ้ลเป็นเมืองที่น่าดูเมืองหนึ่ง มีความเป็นอยู่ทั้งสมัยโบราณ
กับสมัยปัจจุบันรวมกัน ถนนหนทางเต็มไปด้วยห้างร้านซึ่งสร้างขึ้นตาม

แบบสมัยใหม่ แต่ถ้าวางจะเหลียวดูไปทางตรอกหรือถนนแคบ ๆ ก็จะได้เห็นบ้านเรือนอย่างแบบโบราณเต็มไปเหมือนกัน ดังนั้นจึงเรียกว่าเนเปิลเป็นเมืองที่มีความเป็นอยู่สองสมัย ว่าข้างศาลาสำหรับที่ประชุมฟังธรรมก็มีไม่น้อย เดินไปราวสัก ๕ นาทีจะได้ผ่านศาลาฟังธรรมเสมอ มีคนเดินเข้าออกอยู่ไม่ได้ขาด การประชุมฟังธรรมมีแต่เช้าจนกระทั่งเที่ยงเป็นคราว ๆ แม้แต่ช่างตัดผมช่างโกนหนวดหรือพวกคนใช้ตามไฮเต็ลก็ต้องไปประชุมฟังธรรมเสียก่อนตามหน้าที่ของตัว น่าชมเชยในความเลื่อมใสของเขามาก รถนั้นมีทั้งรถเทียมม้า เทียมม้า วิ่งปะปนไปกับรถยนต์ ถนนหนทางไปด้วยแผ่นหิน พุดถึงการแลกเปลี่ยนเงิน เงิน ๓๒ ลิแลงเงินอเมริกันไว้ให้เหรียญหนึ่ง การกินอยู่ก็ไม่น่าจะไม่อดคักลูกไม่ ทุนมีมาก ยิ่งลูกอ่อนยิ่งคักคั่นปานกลัวย่นว่าบ้านเราที่เคียว นายพิตถึงออกบอกว่า อ้ายลูกนี่มันอวยกว่าพวกร้านเราจริง พวกชาวเมืองเห็นเป็นลูกไม้ธรรมดา เพราะมันชินสำหรับเขาเสียแล้ว แต่ถ้าตกไปถึงบ้านเรามันแพงถึงที่ ต่อจากนั้นเรอเราจะไปแะที่ท่าเมืองเอนัว คาดว่าคงจะถึงเวลาพรงันเข้า ตั้งใจว่าจะไม่ช้ออะไรกันอีก ขอขบไว้เพียงนี้ที่เมื่อได้ไปเห็นเอนัวแล้ว มีเวลาพอจึงจะส่งข่าวมาอีก พวกเราย่อยสยหายที่ทั่วกันหมด ถ้าไม่สยหายก็เป็นอย่างเคียวที่เป็นโรคคิดถึงบ้าน

ขอฝากความคิดถึงมาด้วยทุกคน

ฉบับที่ ๔

สถานีตรวจโรคเขตรัฐไฮร์แลนด์นิวยอร์ก

วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗

นายศิลป์ สัตย์เรือง

ก่อนอื่นเธอกับพวกที่กรุงเทพฯ ๗ คงรู้สึกยินดีและโล่งใจที่ได้ทราบว่า พวกคณะละครคนได้มาถึงแผ่นดินประเทศอเมริกาโดยสวัสดิภาพแล้ว แต่เธอจะเป็นการแปลกกับเธอไปสักหน่อย เพราะได้พบไว้ในจดหมายฉบับก่อนว่า จะส่งจดหมายบอกข่าวจากเอนัวมาให้ทราบกันอีกฉบับหนึ่ง ก่อนที่จะมาถึงนิวยอร์ก ครั้นถึงเอนัวเข้าจริงหน้าตามันก็เอนัวนั่นเอง เลยหมดทุนไม่มีเรื่องอะไรจะเขียนถึงอยากเขียนก็คงมีแต่เรื่องการเมาคลั่นกันอย่างหัวทกกันชีวิตอย่างที่รู้ ๆ กันแล้ว หันไปถามแข่งกีฬาม่าจะมีอะไรบอกข่าวบ้าง แข่งกีฬาก็สั้นห่วยออกอาการหมดทุนเหมือนกัน เมื่อเขาหมดคั้นหมด ก็ไม่มีอะไรนอกจากพากันทำตัวเป็น “นางกนิกร” ให้เปลืองไปกับเวลาเร็ววันหนึ่ง ๆ จนกว่าจะถึงนิวยอร์ก และคิดว่าถึงเมืองนิวยอร์กส่งโทรเลขบอกข่าวไปกำนันนายซงฮวนฉบับเดียวก็สิ้นเรื่อง ส่วนรายการเดินทางแล้วค่อยพูดกันทีหลัง ตอนนี้จะเริ่มเล่าถึงวันมาถึงนิวยอร์กให้ทราบกันต่อไป เพื่อให้เธอกับพวกบ้านเห็นว่า ก่อนวันที่พวกเราได้ออกสนามอวดฝรั่งนั้น เราได้รับความรู้จากระเบียบการบ้านของอเมริกันอย่างไรบ้าง

ไหว” เพราะเรื่องการแต่งตัวของละคอนรำเป็นที่ปรากฏกันในหมู่พวกเราคืออยู่แล้ว กว่าจะผัดหน้าแต่งผ้าใส่ชุดากันได้ มันเสียเวลาเท่ากับขึ้นรถจากถนนตกไปทางกระบือ แต่เขาไม่รู้เรื่องว่า การของเรามันประตกประเดี๋ยงเพียงนั้น เขาจึงได้ออกความเห็นเช่นนั้นขึ้น ว่าที่จริงไอ้เคยของเขาเช่นนั้นก็เป็นการประเสริฐก็อยู่ แต่ถึงเราจะไม่ประเสริฐก็ทำตามไม่ได้ เพราะพิณพาทย์ราดตะโพนตลอดจนเครื่องต้นเครื่องทรงชุดามงกุฎ ก็บรรจุอยู่ในระวางทั้ง ๓๐ หีบเขื่อง ๆ แต่ละหีบไม่เบา สองคนยกยังเต็มกิน ทั้งพวกเราก็ไม่มีใครจะศรัทธาแต่งนักรักด้วย ก็เลยพอกัน แต่เพื่อไม่ให้เสียศรัทธาของเขา ฉะนั้นจึงได้แถลงถึงข้อจำเป็นให้ฟังว่า ถ้าง่าย ๆ ก็จะเป็นไหม่ ยินดีเสียอีก เมื่อเขาารู้เสียแล้วความคิดเรื่องผัดหน้าใส่ชุดากันจากเรื่องเป็นอันระงับไป

คืนวันที่ ๗ พฤศจิกายน เรือเรามาถึงนิวยอร์ก ในตอนนั้นพวกเราเกิดตื่นเต้นกันอีกพักหนึ่ง ต่างโหยโน่นโหยนี้ว่ากันออกจอกแจ็ก คำที่แลไปเห็นบนบกมีไฟฟ้าแพรวพราวระยับไปราวกับงานเฉลิม อันที่จริงก็น่าตื่น เพราะใครเล่าจะนึกว่าไคมาเห็นเช่นนั้น สำหรับฉันถึงจะตื่นอยู่บ้างก็ไม่มีเวลาปล่อยความตื่น เพราะถูกพวกเจ้าประคุณส่งข่าวหนังสือพิมพ์กับพวกถ่ายรูปรมาล้อมเสียจนหายใจหายคอไม่ออก ก็หมดสนุกเสียแล้ว หลุดจากคนโน้นโดนคนนี้ ถึงแก่บุกเข้าไปซ่อนหน้าอยู่ในห้อง แกก็ยังอสังหาชอกแซกเป็นหลุมกลุมความไปพบจนได้ คราวกับคุ้นเคยกันมาสัก ๑๐ ปี เมื่อจนมุมเข้าจริง ๆ ก็ต้องเรียกมาพร้อม ๆ กันทุกให้ฟังเลี้ยวรถเกือบ ยางคนก็เหลือริบยกแล้วยังชักโน่นชักนี้

ชักจนเรารำคาญ แต่ก็ต้องกลืนความรำคาญ เพราะเกียวก้วยข้อ
 เสี่ยงและเกียรติกษของพวกเรา ถ้าจะทำแสนงอนก็ดูไม่เข้าเรื่อง จึงต้อง
 ยอมทนเป็นเจ้าสูกให้พ่อเจ้าประคุณถามกันตามสบายใจ ข้างพ่อพวก
 ถ่ายรูปก็หนักมือไม่ใช้เลนส์ ถ่ายกันไม่รู้จักจบ คนนี้ถ่ายแล้วคนนั้น
 ยังไม่ได้ถ่าย ยอมให้ถ่ายทั้งหมดก็ยังไม่พอใจ ยังออกขอถ่ายทีละคน
 เรียงตัวอีก เล่นเอาแม่หญิงของเราบางคนช้ำใจอะไร ๆ ม้วนตัวน คุณข้าง
 เป็นการใหญ่โตเสียเหลือแล้ว แต่โดยมากพวกถ่ายรูปพวกนี้เป็นส่วน
 ของคณะหนังสือพิมพ์ การถ่ายรูปในเวลากลางวันเช่นนี้ของเขาคงมัน
 ง่ายสบายเหลือเกิน ฉันคิดว่าในวันรุ่งขึ้น หน้ากระดาษของหนังสือพิมพ์
 ในนิตยภัตหลายสิบฉบับ คงจะเต็มไปด้วยรูปและเรื่องราวของพวกเรา
 ทั้งนั้น ลินซดพวกถ่ายรูปพวกหนังสือพิมพ์ไปแล้ว นี่ก็จะเตรียม
 ตัวขึ้นบกได้ ที่ไหนละยังโดนกองทัพนบนเจ้าหน้าที่ยานคราภิบาลเข้า
 อีก บอกว่าคนโดยสารในเรือเราทั้งหมดต้องค้างในเรือคืนหนึ่ง รุ่งเช้า
 ถึงจะขึ้นบกได้ อีตอนนั้นเจ็บแสบมากพวกเราพวกอันเสียดย่นกันพิมพ์
 เป็นหมึกกันฝัง แต่ก็ไม่มีทางจะแก้ไขอย่างไร ในที่สุดก็พากันย้าย
 หน้าเข้าวังเดิม รังไครรงมัน ที่ยังไม่เข้าวังก็ถ่ายยั่วเยยกันอยู่ปากเรือ
 โขงโน่นพวกนี้ออกความเห็นคุยอะไรต่ออะไรกันเรื่อยเรื่อย แต่ก็มีหัวใจ
 มุ่งไปอยู่บนบกเหมือนกัน ๆ กันทั้งนั้น คืนวันนั้นคนยังรุ่งพวกเรานอนไม่มีใคร
 หลับกันเลย เห็นทีจะได้รสอากาศโลกใหม่

เช้าวันที่ ๘ พวกเราพากันตื่นแต่ย่ำรุ่ง ไม่มีใครคิดเอาใจใส่แก่
 อาหารการกินสักคนทีเดียว เพราะหัวใจมันดันอยากจะขึ้นบกเสียร่ำไป

รังยังเหียนเท่าไรก็ไม่อยู่ เวลา ๙ นาฬิกาก่อนเที่ยง มีเจ้าพนักงาน
มายอกให้เราไปรวมกันอยู่ที่ห้องสุขขหรือ แล้วชวนซื้อเรียงกันไปทีละคน
สิ้นธนะไปตอนหนึ่ง พอถึงเวลา ๑๑ นาฬิกาก่อนเที่ยง ก็มีคนของ
บริษัทออกมาหาเราอีกคนหนึ่ง มาจัตถะเรื่องเข้าของที่จะขึ้นไป เพื่อ
ให้ความสะดวกกับเรา ทั้งได้บอกเราว่าได้จัดรถยนต์เข้ามาเตรียมไว้
ขนยกสำหรับพวกเราแล้ว ครั้นนี้พวกเราซึกมีหน้าอมเลื้อยคอมฝาคณิต
กับเมื่อคืนนี้มาก เมื่อเราได้อำลานายเรือตลอดจนลูกเรือที่คุ้นเคยแล้ว
ก็พากันลงเรือจ้างที่เขาจัดมาคอยรับไปขึ้นฝั่ง ที่เรียกว่า “เรือจ้าง”
นี้ไม่ใช่เรือไล่หรือเรือแจวอย่างบ้านเรา เป็นเรือยนต์ แต่ที่นี้เขาเรียกกัน
เรือจ้าง ตอนจะจากเรือเก่าออกรู้สึกอาลัยขึ้นมาฉิว ๆ เพราะเป็นที่
สถิตพาศามน้ำข้ามทะเลมาตั้งแรมเดือน จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะนึก
อาลัยบ้าง เราขึ้นจากเรือจ้างขึ้นฝั่งลงเรือไปอีกตอนหนึ่ง โดยสารไป
ขึ้นที่เกาะเฮลลิสโฮร์แลนด์ อันเป็นที่ตั้งสถานี่ท่านตรวจโรค ในตอน
ข้ามฟากระยะนี้ สิ่งที่จะลืมเสียไม่ได้ก็คือในลำเรือจ้างมีคนตรีบรรเลง
เป็นพิเศษด้วย ออกจะครึกครื้นพอใช้ แต่เขาจะทำบรรเลงสำหรับ
กล่อมใจเป็นการต้อนรับพวกเราหรือเคยมีมาแล้วแต่เดิมก็รู้ไม่ได้ นึก
อยากจะถามอิตาผู้กำกับเรือจ้างก็กลัวจะถูกหัวเราะว่า “เขิน” เรา
ถึงท่าเกาะเฮลลิสโฮร์แลนด์เป็นเวลา ๑๓ นาฬิกา (บ่ายโมง) แล้วก็
พากันขึ้นไปยังที่ทำการตรวจโรค การตรวจโรคที่นี้เจ้าพนักงานออก
จะทำกันจริงจัง ถึงแม้เราจะมิใช่ตรวจนายแพทย์แมนเคอร์สันแพทย์
สุขาภิบาลจากกรุงเทพ ฯ ไปแล้ว เขาก็ยังต้องตรวจอีกถึงวัน พวกเรา

ได้ถูกแยกส่งไปตรวจเป็นสองพวก ผู้หญิงพวกหนึ่ง ผู้ชายพวกหนึ่ง จนเมื่อการตรวจได้เสร็จสิ้นแล้วราวครึ่งชั่วโมง พวกเรามาพบกันจึงได้ทราบว่า มี ๖ คนได้ถูกนายแพทย์ชูปเอาไปเสียแล้ว คือนายเซ่งกิม นายปาหิณ นายเผิง นายโจ นายจิ้น กับแม่เผือกตัวหนา ๖ คนนี้ ได้ถูกส่งตัวไปโรงพยาบาล ฉันทาคไม่ถึงเลยว่าจะมีโรคอะไร เพราะตามธรรมดาที่เห็นเป็นคนแข็งแรงดี ส่วนแม่ส้ออาศัยอีกซึ่งฉันกับใคร ๆ ที่มาด้วยคิดว่านายแพทย์จะต้องแลค้อนมากกว่าคนอื่น เพราะรูปร่างแก่แบบขาง มีหน้าตาก็ซบซิดแต่กลับเป็นคน “ดีหนึ่ง” ซึ่งผิดอย่างตรงกันข้ามทีเดียว สำหรับแม่เผือกนั้น ความจริงก็มีเหตุที่น่าให้พวกหมอสงสัยอยู่บ้าง เพราะที่หน้าแข้งมีแผลเป็นรอยฟิงหายใหม่ ๆ นอกนั้นก็ปกติ แต่นั่นแหละเราไม่ใช่หมอ จะไปรู้ดีกว่าหมอไม่ได้ ยิ่งเป็นหมอเมืองสวรรค์เมืองแก้วเช่นนี้ด้วย เราก็คงต้องมีปัญหาอะไรอีก พวก ๖ คนที่ถูกส่งไปอยู่โรงพยาบาลฉันไม่รู้เรื่องเลย เพราะมันเป็นล้ามแทนพวกอีก ๑๗ คนอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเขากลับจากโรงพยาบาลแล้ว เซ่งกิมจะเขียนมายอกเล่าให้ฟังภายหลัง ส่วนพวกที่เหลือจากการเป็นเหยื่อของหมออีก ๑๗ คนนั้น ได้ถูกส่งเข้าไปรวมกันอยู่ในห้องอีกห้องหนึ่ง รูปร่างหน้าตาคคล้าย ๆ ศาลาโปริศนา มีคนหนึ่งอยู่บนนั่งหมิงตระลาการ พวกเรานั่งเรียงแถวกันอยู่ที่มียาวคล้าย ๆ มาเป็นพยานในคดีอะไรเรื่องหนึ่ง ครั้นแล้วฉันก็ถูกเรียกตัวเข้าไปข้างบัลลังก์ ตรงหน้าสักออคิซอบกล แต่ไม่รู้ว่าเขาจะเล่นกับเราที่ไหน จนเมื่อเขาบอกให้เราสาบาลตัวแล้วจึงได้รู้ว่า เขาอยากทราบว่าพวกเรา

ที่มาอเมริกา^{นี้}มีความประสงค์อย่างไร เป็นคนชาติไหน มาด้วยกัน
 กันคน ๆ ละ^{นี้} เท่านั้นเอง พวกเราต้องถูกเรียกเข้าไปสา^{นี้}ยา^{นี้}ลและให้การ
 อย^{นี้}อย่าง^{นี้}นี้^{นี้}ทั่ว^{นี้}ทุกคน ฉันเองต้องเป็นล่า^{นี้}มแทนพวกนั้นทั้งหมด ข้อ^{นี้}ชัก^{นี้}คำ^{นี้}
 ให้การ^{นี้}ก็เหมือน ๆ กันทั้งนั้น กว่า^{นี้}จะเสร็จ^{นี้}กินเวลาเข้าไปตั้ง ๒ ชั่วโมง^{นี้}รู้^{นี้}
 สักเมื่อ^{นี้}ยปาก^{นี้}พอด^{นี้} ส^{นี้}ี^{นี้}ต่าง^{นี้}ว่าเป็น^{นี้}ทนาย^{นี้}ความ^{นี้}เอก^{นี้}มา^{นี้}ว่า^{นี้}ความ^{นี้}เมื่อง^{นี้}อเมริกา^{นี้}
 หนึ่ง^{นี้} เมื่อ^{นี้}สน^{นี้}ช^{นี้}ค^{นี้}คำ^{นี้}ให้^{นี้}การ^{นี้}แล้ว^{นี้} ก็มี^{นี้}เจ้า^{นี้}พนักงาน^{นี้}คน^{นี้}หนึ่ง^{นี้}มา^{นี้}ขอ^{นี้}กว่า^{นี้}
 เรา^{นี้}จะ^{นี้}ต้อง^{นี้}อย^{นี้}ทน^{นี้}ไป^{นี้}ก่อน^{นี้}จน^{นี้}กว่า^{นี้}จะ^{นี้}ถึง^{นี้}เวลา^{นี้}สมควร^{นี้}ที่จะ^{นี้}ปล^{นี้}่อย^{นี้}ให้^{นี้}ไป^{นี้} นี่^{นี้}เป็น^{นี้}
 ครั้ง^{นี้}แรก^{นี้}หรือ^{นี้}ใน^{นี้}ชีวิต^{นี้}ของ^{นี้}พวก^{นี้}เรา^{นี้}ที่^{นี้}ได้^{นี้}มา^{นี้}เห็น^{นี้}มา^{นี้}พบ^{นี้}กับ^{นี้}ตัว^{นี้}เอง^{นี้}ว่า^{นี้} การ^{นี้}ไป^{นี้}
 บ้าน^{นี้}อเมริกา^{นี้}ไม่^{นี้}ใช่^{นี้}จะ^{นี้}ล^{นี้}อย^{นี้}ซ^{นี้}าย^{นี้}ไป^{นี้}กัน^{นี้}ง่าย^{นี้} ๆ^{นี้} เหมือน^{นี้}คน^{นี้}อื่น^{นี้} ๆ^{นี้} มา^{นี้}บ้าน^{นี้}เรา^{นี้}
 อัน^{นี้}ที่^{นี้}จริง^{นี้}ก็^{นี้}ไม่^{นี้}เป็น^{นี้}ที่^{นี้}เค^{นี้}ื่อ^{นี้}คร^{นี้}อื่น^{นี้}หรือ^{นี้}นำ^{นี้}เส^{นี้}ีย^{นี้}อก^{นี้}เส^{นี้}ีย^{นี้}ใจ^{นี้}อย่าง^{นี้}ไร^{นี้} เพราะ^{นี้}การ^{นี้}ที่^{นี้}
 เขา^{นี้}ทำ^{นี้}เช่น^{นี้}นี้^{นี้} ก็^{นี้}เป็น^{นี้}ความ^{นี้}ประ^{นี้}สงค์^{นี้}ค^{นี้}ิด^{นี้}ทั้ง^{นี้}ฝ่าย^{นี้}เรา^{นี้}ฝ่าย^{นี้}เขา^{นี้} ประ^{นี้}การ^{นี้}หนึ่ง^{นี้}
 การ^{นี้}ตรวจ^{นี้}ตรา^{นี้}ก็^{นี้}ไม่^{นี้}ใช่^{นี้}ตรวจ^{นี้}แต่^{นี้}ละ^{นี้}เพราะ^{นี้}พวก^{นี้}เรา^{นี้} ถึง^{นี้}คน^{นี้}ชาติ^{นี้}อื่น^{นี้} ๆ^{นี้} เข^{นี้}าก็^{นี้}
 ทำ^{นี้}เส^{นี้}ม^{นี้}อ^{นี้}หน้า^{นี้}กัน^{นี้}หมด^{นี้} ไม่^{นี้}ใช่^{นี้}เล^{นี้}ือ^{นี้}ก^{นี้}ที่^{นี้}ร^{นี้}ก^{นี้}ม^{นี้}ก^{นี้}ที่^{นี้}ซ^{นี้}ิง^{นี้} ว่า^{นี้}ถึง^{นี้}ส่วน^{นี้}เจ้า^{นี้}พนักงาน^{นี้}
 ที่^{นี้}มี^{นี้}หน้า^{นี้}ที่^{นี้}ทุก^{นี้} ๆ^{นี้} แผน^{นี้}ก^{นี้} ตลอดจน^{นี้}ผู้^{นี้}หญิง^{นี้}ผู้^{นี้}ชาย^{นี้} ก็^{นี้}ล้วน^{นี้}เป็น^{นี้}ผู้^{นี้}ที่^{นี้}มี^{นี้}อธิ^{นี้}ยา^{นี้}ค^{นี้}ัย^{นี้}
 สุ^{นี้}ภาพ^{นี้}เร^{นี้}ียบ^{นี้}ร^{นี้}้อย^{นี้} พ^{นี้}ุด^{นี้}จ^{นี้}าย^{นี้}ม^{นี้}แย^{นี้}้ม^{นี้}แจ^{นี้}่ม^{นี้}ใส^{นี้}ไม่^{นี้}มี^{นี้}กระ^{นี้}ต^{นี้}าง^{นี้}อย่าง^{นี้}ที่^{นี้}เร^{นี้}ื่^{นี้}ก^{นี้}ว่า^{นี้} “ไว้^{นี้}
 ซ^{นี้}้อ ” กับ^{นี้}ผู้^{นี้}คน^{นี้}ที่^{นี้}ตน^{นี้}มี^{นี้}หน้า^{นี้}ที่^{นี้}ต้อง^{นี้}ทำ^{นี้}การ^{นี้}ติด^{นี้}ต่^{นี้}อ^{นี้} แ^{นี้}ส^{นี้}ด^{นี้}ง^{นี้}กิ^{นี้}ร^{นี้}ิ^{นี้}ยา^{นี้}เป็น^{นี้}กัน^{นี้}เอง^{นี้}
 อย่าง^{นี้}อเมริกา^{นี้}กัน^{นี้}แท้^{นี้} ๆ^{นี้} ถึง^{นี้}มี^{นี้}บาง^{นี้}คน^{นี้}จะ^{นี้}รู้^{นี้} ส^{นี้}ัก^{นี้}ว่า^{นี้} อย^{นี้}ใน^{นี้}วง^{นี้}ที่^{นี้}ต้อง^{นี้}ยัง^{นี้}ค^{นี้}ัย^{นี้}
 ก็^{นี้}เมื่อ^{นี้}เจ้า^{นี้}พนักงาน^{นี้}มี^{นี้}อธิ^{นี้}ยา^{นี้}ค^{นี้}ัย^{นี้}ที่^{นี้}เช่น^{นี้}นี้^{นี้} ก็^{นี้}กล^{นี้}าย^{นี้}เป็น^{นี้}ไม^{นี้}รู้^{นี้} ส^{นี้}ัก^{นี้}อะ^{นี้}ไร^{นี้} ยิ่ง^{นี้}
 พวก^{นี้}เรา^{นี้}ถึง^{นี้}มี^{นี้}การ^{นี้}ล^{นี้}้อ^{นี้}ส^{นี้}ัพ^{นี้}ย^{นี้}อก^{นี้}ตัว^{นี้}ย^{นี้} เช่น^{นี้}ชม^{นี้}คน^{นี้}นั้น^{นี้}ง^{นี้}าม^{นี้}คน^{นี้}นั้น^{นี้}ส^{นี้}วย^{นี้}ตาม^{นี้}เร^{นี้}ื่อง^{นี้}
 ที่^{นี้}เขา^{นี้}จะ^{นี้}ชม^{นี้}

ฉบับที่ ๕

นีย็อค

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗

นายศิลป์ สิบญเวียง

วันนี้ พังจะมีเวลาเขียนมาอีก ถัดจากจดหมายฉบับก่อนลงวันที่
ที่ได้มีมาแล้ว จึงขอเริ่มต้นเล่าด้วยเรื่องที่เราตกไปอยู่ที่ด้านตรวจ
โรคที่เกาะเฮลลิสไอรแลนด์ ซึ่งคาดว่า เธอหรือพวกที่ขานคงต้องการ
ทราบกันอีกต่อไป

วันที่ ๑๐ เดือนนี้ (พฤศจิกายน) ตอนเช้า ฉันพร้อมด้วยพวก
พวกบางคน ได้รัยอนุญาตให้ไปเยี่ยมพวกซึ่งถูกกักอยู่ที่โรงพยาบาล
พวกเราออกกระยีนคี่มาก ที่เขาเปิดโอกาสให้ได้พบบัน เซ่งกิมคย
จื่อว่าอยู่โรงพยาบาลที่นั่น แสนสยายเหมือนอยู่วิมาน ที่อยู่ที่กินวิเศษ
ไปทั้งนั้น ถ้าพคอย่างประสาคนช้เกียจ มีโอกาสมาเป็นคนช่วยอยู่
อย่างนี้สัก ๗ ก็เห็นจะอ้วนยิ่งกว่าแมวพังพระแน่ ว่าตามจริงอาการ
ช่วยอย่างพวกเราเช่นนี้ จะเทียบได้กับอาการของคนที่เป็นหวัดคักมูก
หรือคนที่มีอาการเมื่อย ๆ เท่านั้นเอง ถ้าฉันเป็นเจ้าของโรงพยาบาล
คงไม่รัยคนช่วยอย่างเช่นพวกเราให้รักที่เปลื้องเข้าสูภโรงพยาบาลเลย
สำหรับที่นั่นเขาเห็นว่าเป็นการช่วยอย่างที่เราเรียกว่าช่วยกันจริง ๆ ชวนให้
คิดว่าบ้านเมืองที่สวิลยซ์อะไร ๆ ก็สวิลยซ์ไปหมด บุเถอะแต่คนช่วย
อย่างพวกเรา ก็ยังพลอยช่วยอย่างสวิลยซ์ไปด้วย บุคถึงเซ่งกิม

อยากจะเล่าให้เธอทราบว่า เพื่อนของเธอขยันขันแข็งเพียงไร ในระหว่าง
 ที่เขามาถูกกักตัวเป็นคนป่วยอยู่นี้ นายแพทย์บอกว่า เขานึกหลัง
 ขนมาอย่างไรก็ตาม ไปอาสาเป็นผู้ช่วยพนักงานโรงพยาบาล ทำ
 หน้าที่บอกวาคเชตฺตฺยวโรณห้องที่เขาอยู่เสียเรียบร้อย เจ้าพนักงานถึงแก่วิ่ง
 มาขอโทษขอโพยเสียออกกลุ่ม บอกว่าอย่าเพื่อทำเลย เพราะว่าเป
 ็นงานที่เจ้าหน้าที่จะต้องทำอยู่แล้ว ขอให้อยู่เฉย ๆ ก็แล้วกัน เพราะเขา
 ไม่ประสงค์จะให้คนป่วยต้องทำเช่นนั้น แต่พอเจ้าประคุณของเราก็ก
 ะขินเถียงว่าเขาไม่ใช่คนป่วยหนัก อยู่ว่าง ๆ กลุ่มใดก็ต้องหางานทำ
 เป็นการออกเือกซ์เซอร์ไซเสียบ้าง พวกเจ้าหน้าที่เขาพากันอดหัวร่อ
 แม้แต่นายแพทย์ที่เล่าก็ยังอดหัวร่อไม่ได้ ที่อยู่ที่ ๆ คนป่วยเกิดจะ
 เป็นกรรมกรผู้ช่วยในโรงพยาบาล ซึ่งไม่เคยมีจะไม่ให้เขานึกทำอะไร
 บางทีเพื่อนของเธอจะหายใจในกิจภณิตว่าอยู่บ้านท่านอย่าดูดยบนววน
 ควายให้ลักท่านเล่น เช่นนั้นกระมัง แต่ฉันคิดว่าเป็นความสลับคนของ
 เช่งกิม ที่จะให้ให้นายแพทย์เห็นว่าเขาเป็นคนแข็งแรง จะได้ส่งกลับไป
 รวมพวกกันเร็ว ๆ เท่านั้นเอง ฉันได้ไปเยี่ยมทั่วกัน ส่วนนายพิตนั้น
 ฉันทราบจากการตรวจของนายแพทย์ว่า มีเชื้อโรคโกโนเรียติดตัวอยู่บ้าง
 ฉันมีเวลาเยี่ยมอยู่ราว ๑๕ นาทีก็กลับไปที่เดิม ในย้ายวันเดียวกันนั้น
 ฉันกับพวกที่นายแพทย์เห็นว่าไม่มีโรคอย่างไร ได้ถูกเรียกเข้าไปในห้อง
 ใต้ส่วนอีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อเสร็จการถามปากคำแล้ว เจ้าพนักงานผู้
 อำนาจเต็ม ได้สั่งให้ปล่อยพวกเราที่เหลือ ๑๗ คนโดยเรียกประกันไว้

คนละ ๕๐๐ เหรียญ วิธีที่ถนัดก็นำใบขอนต์ตามจำนวนมาวางเป็น
 ประกันพวกเรา นับว่าเสร็จธุระไปตอนหนึ่ง คราวนี้มาเกิดชุลคุชลัก
 ด้วยแม่ครุฑล้วยยังจะไปกับพวกเราที่เดียวไม่ได้ จะต้องไปอยู่กับนายเผิง
 สามี่ที่ถลกกักตัวอยู่ที่โรงพยาบาลก่อน จนกว่านายแพทย์จะปล่อยให้ไป
 ฉันรู้สึกทนออกขื่นมาอีก เพราะเห็นว่าแกเป็นผู้หญิง พูดภาษาฝรั่ง
 ก็ไม่ได้ จะต้องไปอยู่ปนกับเขา จะทำขี้ๆ ไข่ๆ อย่างไรก็ไม่รู้
 แต่เมื่อคิดว่าอยู่ที่นั่นพอจะไปมาหากันได้ก็ค่อยคลายใจ ถึงกระนั้นก็ยัง
 มีข้อหนักใจอยู่อีกมาก ด้วยแม่ครุฑล้วยกับนายเผิงเป็นคนสำคัญอยู่ใน
 คณะละครคนมีหน้าที่ต้องให้บทและแต่งตัวละครคน ทั้งพวกละครคนที่เหลือ
 จากการถูกกักนี้ ไปถึงก็จะต้องทำการฝึกซ้อมรีบบอกโรงทันที เมื่อ
 ชาติคนสำคัญเช่นแม่ครุฑล้วยกับนายเผิงอันมีหน้าที่ดังกล่าวเช่นนั้น ถึง
 ฉันเป็นผู้อำนวยความสะดวกก็จับเรื่องไม่ถูก จึงทำให้หนักใจเหมือนรู้สึก
 แยกเหิน รอคอยที่ยังมีแม่สาวคนคนหนึ่ง ผู้ช่วยแม่ครุฑล้วยอีกคน
 จึงแบ่งเขาความหนักอกหนักใจลงไปได้บ้าง พวกเราารู้สึกใจคอซน
 ก็เมื่อข้ามฟากจากเฮลลิคโฮปแลนด์มานิวยอก อากาศวันนั้นตลอดปลอด
 ไปรุ่ง เห็นตึกสูงลิ่วถนหนทางเรียบร้อยหรรษา มีวดยานวิ่งขวัก
 ไขว่ไปมา ดูเป็นที่น่าอัศจรรย์ในความงามแห่งภูมิฐานย่านเมืองของเขา
 เป็นที่สุด ถนนข้างสายที่เราผ่านมามีรถไฟฟ้าแล่นคึกๆ อยู่บนหลังคา
 คึก ฉันไม่มีเวลาจะเขียนพรรณนาชมโฉมหน้าค่าตาของนิวยอกให้ถี่ถ้วน
 ขอบอกให้เป็นหน้าที่ของเซ่งกิม เมื่อกลับจากโรงพยาบาลเขาเขียนมา
 เล่าให้ฟัง เรามาถึงถนนที่ ๔๒ จากถนนนี้ไปอีกราวชั่วคึกแถวเคียวก็

ถึงโรงละครคอนเสิร์ตไปโรกรมซึ่งตั้งตระหง่านอยู่ โรงละครคอนเสิร์ตนี้กล่าว
กันว่า เป็นโรงละครคอนเสิร์ตชั้นเยี่ยมและใหญ่ที่สุดในโลก เมื่อเราไปถึง
โรงละครคอนเสิร์ตนั้นแล้ว มีเคอร์มอลท็อฟ ผู้อำนวยการแผนการ
มหรสพของบริษัทก็ คอยต้อนรับเราอยู่ที่นั่น ขณะนั้นการมหรสพ
บางอย่างกำลังแสดงอยู่ เขาได้พาพวกเราไปนั่งดูในอัฒจันทร์ทั้งหลาย
มีสีสันมอกันซึ่งเป็นเจ้าของเรสเตอร์รองการเค้นออฟอินเคีย ได้มารับ
พาพวกเราไปกินอาหาร อาหารที่เขาจัดไว้สำหรับพวกเรานี้ ดูเหมือน
เขาจะรู้จักใจพวกเรา ว่าพวกเรานักกินเข้าสุกมากกว่ากินขนมปัง
เขาจึงจัดเข้าสุกมาให้คนละจานpun ๆ พร้อมด้วยดื่มแกงผักทอดอย่าง
โอซารส พวกเราทั้งผู้หญิงผู้ชายว่ากันอิมแประ อาหารเหล่านี้รสชาติ
เป็นอาหารแขก ๆ แต่รสชาติเขาแหลมกว่า ของหวานมีลูกไม้สัคกีย
ขนม เสร็จแล้วมีสีสันมอกันได้พาพวกเราไปที่บ้านพักเรียกว่า แบน
คิสโคต ห่างจากโรงละครคอนเสิร์ตไปโรกรมไม่กี่ไมล์นั้ ที่พักสำหรับ
พวกเราอยู่กันนั้นเป็นตึกสูงหลายชั้น ทุก ๆ ตอนมีท่อนสองห้อง มี
ห้องนั่งเล่น, ห้องครัว, ห้องอาบน้ำ, มีเครื่องใช้ไม้สอยบริบูรณ์ มี
โทรศัพท์สำหรับใช้ประจำตอนทุกห้อง จะพบกับห้องอื่นหรือท่อนก็ได้
แต่การพูดคุยอยู่ในบริเวณที่พักไม่ต้องเสียค่าเช่า ถ้าพูดไปที่อื่นเช่น
สำนักงานของบริษัทก็ จะต้องเสียเงินค่าเช่าให้แก่เจ้าของบ้านครึ่งละ
๕๐ เซนต์ พวกเราได้แบ่งกันอยู่เป็นตอน ๆ ผู้หญิงอยู่ชั้นที่สอง พวก
ตะกร้อก็อยู่รวมกันชั้นสาม พวกพิณพาทยอยู่ชั้นที่ห้า ตกพวกเราพัก
นั้นอะไร ๆ ก็กั้มกั เลียอย่างเคียวที่ไม่มีลิฟต์ไฟฟ้า (บันไดเลื่อน) ใน

คนนั้นพวกเราต้องเกิดการกาหลกันอีก ช่วยกันระดมชนเครื่องสรรพภาระ
 เครื่องใช้ ไม้สอยจากโรงเกียของที่โรงละคอนฮิบ โปรโครมบรรพตกรณมาที่
 พักแล้วก็ขนส่งไปห้องต่าง ๆ ที่พวกเราแยกย้ายกันอยู่ ได้กล่าวมา
 แล้วว่า ที่ถกกันไม่มีบันไดเลื่อน เพราะฉะนั้นเมื่อพวกเราต้องมาทำ
 หน้าที่เป็นกรรมกรพิเศษแยกชนชั้น ๆ ล่อง ๆ กว่าเสื่งก็เล่นเอาขาแทบ
 ฉิ้งไปตามกัน ที่ถกกันถึงร้องทุกข์ป่าว ๆ ว่า เห็นจะไม่ไหวแล้วขอรับ
 กระผม ออกรู้ สักส่งสารเต็มทีไม่แต่ที่ถกกัน ถึงฉันทเองก็เต็มเพลีย
 ถ้าไม่ลงมือทำเองพวกนั้นเขาก็จะน้อยใจว่ามัวแต่นั่งชิว ถึงเช่นนั้นก็
 ยังมีหน้าเบ้ ๆ บุค ๆ บอกบุญไม่รับกันหลายคน

ความจริงไอ้ของที่เรามาขายมันก็มากเหลือเกิน เธอคงประหลาด
 ใจว่า ทำไมถึงไม่จ้างกลั่น แต่เธอต้องเข้าใจเสียก่อนว่า กลั่นที่
 ไม่ใช่อย่างกลั่นเิกจิบัก เป็นกลั่นเมืองแก้วผิวกบกับจิบักบ้านเรา ได้
 เรียกเข้ามาว่าจ้างแล้ว มันแพงเหลือรับคนหนึ่งถึง ๖ เหรียญเต็ม ๆ
 ขากตัวต่อไม่ได้ จริงอยู่เงิน ๖ เหรียญเป็นของเล็กน้อย แต่ถ้าลอง
 คิดเป็นเงินไทย ๖ เหรียญก็คือ ๑๕ บาท เมื่อบอกกันตุลิก ๖ คนก็จะ
 เห็นได้ว่าเงินไม่ใช่เล็กน้อยเลย เพราะฉะนั้นถึงได้ตัดสินใจไม่จ้าง ทำมัน
 เสียเองรู้แล้วรู้รอบไป พอรุ่งเช้ามันรู้ว่าพวกศิระะแทบจะแตกไปตาม
 กันค่าที่คองทำงานคัก ซ้ายยังต้องแหกขีตาตันทันแต่เช้า มาจัดของ
 ที่จะเตรียมไปซ้อมในตอนบ่ายด้วย จึงรู้ สักโผเโหรงเหรงเต็มที

ในตอนบ่ายวันนี้ บริษัทก็ให้ส่งคนมาเตือนให้ละคอนแต่งตัว
 อย่างทำนองออกโรงไปซ้อมที่โรงละคอน ตอนนั้นยังเกิดการขลุกลัก

กันอีกยกใหญ่ เพราะที่ต้องเที่ยวค้นหาเครื่องละคอนหีบโน้นหีบนี้เอา
มารวมเป็นชุด กว่าจะได้ก็ค้นกันเสียทีละทีละเล ได้เสือนางเสือนพระ
ชาต คราวนี้ก็เกิดการกาหลกกันในการแต่งตัว เพราะคนที่แต่ง
มีแม่ครูคล้อยกับแม่สอาคผู้ช่วย ก็เมื่อแม่ครูคล้อยต้องค้างอยู่กับนายฝั่ง
ที่โรงพยาบาลเฮลลิสโฮวแลนด์เสียแล้ว คงเหลือแต่แม่สอาคจะต้อง
รับหน้าที่ไปคนเดียว กว่าจะได้แต่งกันเสร็จมันเสียเวลายาวน้อยไปเมื่อไร
ข้างฉันก็จับอะไรไม่ถูก มีหน้าชำนายมอลท็อฟเข้ามาเตือนแหย่ๆ เสร็จ
หรือยังแล้วหรือยัง ก็ยังทำให้ฉันใจร้อนใจไฟผวยโน่น หยีนี่ สด
แล้วแต่ว่าอะไรเป็นขึ้นเป็นอันพอที่จะหยิบยื่นมาทำได้ ก็ทำเสียมือเป็น
ชกยนต์ กว่าจะได้แล้วในเรื่องแต่งองค์ทรงเครื่องแม่สอาคก็ล้มแทบจับ
ข้างฉันก็แทบแย้ พอเสร็จก็ยাত্রาไปสู่เวที แต่ฉันยังไม่หมดหน้าที่
ยังหอบเครื่องกระจุกรกระจังทำเป็นกองสะเบียงตามไปอีก คุณเกิด
หน้าที่ผู้อำนวยการละคอนไทยช่วงหูลึงเพิงนี้ เกิดมาไม่เคยเล่นละเมง
ละคอนกับเขาสักที เมื่อมาต้องทำหน้าที่จน ๆ จะเป็นตัวละคอนเสียเอง
มันไม่แยะจะไปแยะเอาเมื่อไรกัน ยิ่งกว่านั้นยังถูกเกณฑ์ให้เป็นผู้กำกับ
การแสดงและสอนการระบำในเวลาซ้อมด้วยเธอจะหนักขึ้นไหม อย่าว่า
แต่เพียงสอนเลย แม้แต่เพียงเต้นก็ไม่รู้ จักเสียข้า เพราะฉะนั้นการ
ซ้อมในตอนแรกโดยฉันเป็นผู้กำกับ จึงอลหม่านเหมือนดังการเล่นเอา
เด็กเจ้าล่อ พวกเราไ้เสียเวลาซ้อมสิ้นเวลาไป ๒ ชั่วโมงเต็ม ๆ ค่ะ
หน้านายมอลท็อฟและคณะผู้อำนวยการบริษัทก็ เขาได้ถามเราว่า
หมดแล้วหรือ ยังมีอะไรอีกไหม ฉันบอกว่ายังมีอีกจะซ้อมให้ดูได้

ต่อวันรุ่งขึ้นเพราะจนหมดเวลาแล้ว ตอนนั้นฉันก็คอยฟังความเห็นของ
 เขาว่าเขาจะว่าอย่างไร เขาพูดว่าการซ้อมเท่าที่เห็นนั้นยังไม่เรียบร้อย
 ก็เป็นที่พอใจอยู่บ้าง แต่บทย่อยข้างจะช้าอยู่มาก แล้วเขาก็กล่าวต่อไป
 ท่านต้องเข้าใจว่าคนที่อเมริกา ทุกระไรก็ชอบความเร็ว ๆ ให้ทันใจ เพราะ
 ฉะนั้นท่านพยายามฝึกซ้อมละครของ ท่านให้ไวและเร็วกว่านี้สักหน่อย
 กับท่านต้องพยายามหาซื้อเสียงจากโรงละครคอนเสิร์ตโรดโรมันเสียก่อน จึง
 จะได้รับความนิยมนอกจากนี้ คำพูดของเขาทั้งนี้ เล่นเอาฉันงง เกือบ ๆ
 จะบอกให้เขาเข้าใจเสียทีเดียวว่า ฉันไม่ใช่เป็นคนละครคอนเสิร์ตหรือไม่เป็น
 ละครคอนเสิร์ต แต่เราไม่ได้ชี้แจงอะไร ฉันฟังรู้สึกในบัดนี้เองว่า บท
 เรียนของละครคอนเสิร์ตไทยที่เรียนมาที่บ้านเรา จะต้องมาขึ้นบทเรียนทันที
 เสียแล้ว จะทำอย่างไรกันทั่วครูกำกับก็ไม่มีในเวลานี้ ฉันคลั่งแทบ
 จะอึกใจตาย เลยตกลงใจว่าถึงจะยากเย็นอย่างไรก็ต้องลงเรียนกันไป
 โดยสุดุดำลี้ การแสดงละครคอนเสิร์ตไทยเรา ตามที่พวกเราเคยเห็นเคย
 รู้กันมาแล้วสมควรว่า ตอนลงสรวง ถ้าอย่างแสดงบ้านเราต้องแสดง
 กันอย่างหมดจดเพราะทุกคนในเชิงบท หากทำรว ๆ ตัวละครก็ต้อง
 ถูกคนดูค่อนหาว่าอ่อนหัด แต่ทำไมทำเนียบ ๆ เช่นนั้นเป็นไม่ทันกิน
 ยิ่งเร็วเท่าไรก็ช้อกันเพียงนั้น มันตรงกันข้ามเช่นนั้น จะโปรดว่ากระไร
 พวกเราทั้งผู้หญิงผู้ชายเมื่อต้องรู้ว่าจะต้องแสดงแผนตำราลี้ ก็ยืนกัน
 ออ ๆ อีบ ๆ ว่ายากเย็น แต่ถึงอย่างไรก็ดี เจ้าของบ้านเขาประสงค์
 เช่นนี้ เราก็ต้องอนุโลมตาม อย่างที่ว่า ลงเรือของเขาย่อมต้องตามใจเขาย่อม
 แต่ถ้าเมื่อกลับไปกรุงเทพ ๆ จะต้องมีการแสดงเป็นการอวดพวกบ้านเรา

อีก เธออย่าเพ้อหวั่นวาระเฝ้าที่เห็นละคอนเรามีการแสดงอย่างแปลกขึ้น
ขอให้นึกว่า ไต่कुละคอนไทยที่ไปสำเร็จการบทเรียนใหม่มาจากอเมริกา
ก็แล้วกัน

หลังจากวันนั้นมา ก็ได้ทำการซ้อมกันมาวันละสองครั้งบ้าง
สามครั้งบ้าง บางเวลาฉันก็ไม่ได้ไปคุ เพราะพวกเราค่อยรู้จักหน้าที่
กันขึ้นบ้างแล้ว เรื่องที่ปั่น ๆ ว่า “ยากเย็น” ก็ค่อยเงียบเสียงไป
กลัวยากันเห็นก็เสียเข้าไป ทั้งยังต้องชมเขาเสียด้วยที่มาช่วยแนะนำ คุ
ตรงกันข้ามกับที่ซ้อมคราวแรก การซ้อมตอนหลัง ๆ นี้ บางวันก็แต่ง
เครื่องซ้อมบางวันก็ไม่ได้แต่ง ซึ่งผลแห่งการฝึกซ้อมเขาคงได้เลือก
หยิบที่จะให้เราแสดงเป็นชุด ๆ ดังนี้ (๑) รำหม่ถือช่อดอกไม้ (๒)
เตะตะกร้อหม่ (๓) รำพระมา เครื่องล่างไม่ต้องผลัดคงสวมเสื้ออกสี
ชมพูทับเครื่องเดิม โปกศรัยด้วยแพรสีเขียว ชุดนี้โดยหม่อมหลวง
สุจิตต์เป็นคนรำ (๔) เตะเคียวโดยนายป่าหิณ (๕) รำเร็ว

การซ้อมนั้นฉันคิดว่า จะต้องมีการซ้อมใหญ่กันอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ
พวกเราที่ต้องค้างอยู่ที่เอลลิสไฮรแลนด์มาถึงแล้ว ในระหว่างซ้อมนั้นฉัน
ฉันไม่ใคร่ได้มีโอกาสไปเที่ยวไหนเลย เพราะมัวสาวรออยู่กับงาน
ทั้งคิดห้วงพวกเราอีก ๕-๖ คนที่ค้างอยู่ที่เกาะเอลลิสไฮรแลนด์ จะเป็น
อย่างไรบ้างก็ไม่รู้ จนเมื่อวันที่ ๑๓ หรือ ๑๔ (พฤศจิกายน) ฉันจึงได้
ถูกเจ้าหน้าที่เรียกให้ไปรับพวกเราที่ตกค้างอยู่ คราวนี้ก็ต้องทำพิธีอีก
หลายอย่างเช่นคราวก่อนเสียเวลาไปวันหนึ่งเต็ม ๆ ถึงอย่างนั้นก็ยังผิด
พวกเรามาไม่ได้หมด ยังคงเหลืออีก ๒ คน คือ นายจีนและแม่เฒ่า

เพราะหมอมั้ยยอมให้มา บอกว่าเป็นคนมีโรคภายในแต่จะเป็นโรคอะไร
 ฉันทกั้หมอบ้ญญาจะล่่วงรู้ นายแพทย์บอกว่าจะต้องส่งคนทั้ง ๒ กลับ
 กรุงเทพ ฯ หากเป็นด้วยวิธีนี้ก็เ็นวิธีที่ม่ความกว้างขวางอ่่มาก
 ในอเมริกา วันรุ่งขึ้นจึงก้งเอาคนทั้ง ๒ มาร่วมงานได้ อีก แต่ลำพังเรา
 ก็เห็นจะหลกมือแน่ พวกเราต่างแสดกความยินดีกั้ม่่น้อยที่ไ้กลับมา
 รวมหน้าอ่พร้อมกั้กัน ฉันทกั้รู้สั้กดีใจและโล่่งใจ เหมือนใครมายกเอา
 เขาพระสุเมรุไปจากอก วันรุ่งขึ้นจากวันที่พวกเร่นหลั้ลงมาถึงพร้อมกั้กัน
 มีเรื่องข่าอ่อย่างหนึ่ง คื้ นายพยอมกั้กับนายส่วสั้ค คณระพิณพาทย์
 พากั้กันไปคั้คั้สมโดยคนทั้ง ๒ หาว่า ราคาคั้คั้คนละเท่าใด
 แต่มกั้กว่าอย่างนั้อยคณระเลี้ยค่าจ้างเพียงคนละ ๕๐ เซ่นต์เท่านั้น พอไปถึง
 กั้กันงั้เ้เตโดยม่ต้องถามไ้ปล่อยไห้นายช่างทำธรรกั้กับเกศาไปจนเสร็จ
 พอแล้วสิ ปรากฏว่า ช่างคั้คั้สมเรียกเอาค่าจ้างคนละ ๕ เหรียญ เล่นเอา
 พ่อเจ้าประคุณทั้ง ๒ หน้าเ้ยนเฉียบแลคตากั้กันปะหลก ๆ ซึ่งในชีวิต
 ของแกเ็นคร้งแรกทมาคั้คั้สมเมื่อกั้แกวกั้โดนเค้มรัก ลงท่ายกั้ควัก
 กระเ้เข้าไห้อย่างแสนละเหี้ย พอมาถึงก็เอ้กตะรื่อว่า แหม ค่าคั้คั้สม
 เมืองอเมริกั้นนั้มันแพงจัง เพื่อน ๆ กั้กันถามว่าเท่าไร คนละ ๕ เหรียญแน่
 เขาพากั้กันคอบอกผลุง ๆ พยอมกั้กับส่วสั้คเลี้ยคายเงินม่หยาบ ย่นออก
 มรู้เลี้ยว่ามันจะแพงยั้ง ถึงกั้บสยลว่าจะม่ขอคั้คั้มันอีกแล้ว แต่ยั้ง
 เ็นโชคคั้ที่มีสั้ซิสสมอรแกนเจ้าของร้าน เรสเตอรองกาเ้ค่นออพินเคีย
 รู้เรื่องแกยั้ตามไปช่วยทวงเอาคั้กันมาไ้สามเหรียญ ค่อยคั้คั้คั้มา
 ไ้คั้หน่อย มิฉะนั้แกคณระยั้งนั้กั้ส่อนไปอีกหลายวัน

ตามปกติคำศัพท์ผมที่นี้ไม่ใช่ว่าแพงถึงเพียงนั้น หากแต่เขาเห็นว่า นายพยอมกับนายสวัสดิ์เป็นคนแปลกหน้าพอที่เขาจะชู้ได้ เขาจึงชู้เสีย อย่างถึงใจ หรือมีฉันทันก็เป็นด้วยความแพงของอเมริกันอะไร ๆ จึง พลอบแพงไปหมด โชคร้ายของนายสวัสดิ์ยังไม่สิ้นสุดแต่เพียงเสีย คำศัพท์ผมแพง บัญญัติพระเคราะห์เสวยอายุตกที่นั่งเทวทวาร เดินตะเวน ประพาสถนนเสียแทบแยตารัก คือ เรื่องมันมีว่า เมื่อวันที่ ๑๓ นั้น ที่นิวยอร์กได้มีการแห่ของสากาชาดอย่างเกียวกั๊กที่มีในเมืองเรา ฉันทัน เห็น ว่าเป็นโอกาสที่จะสำแดงตัวให้พวกชาวเมืองรู้จักละคอนไทย จึงคิดกับ คณะบริษัทยกจะพาพวกเราพร้อมด้วยเครื่องพิณพาทย์วาทะโพนรวมไปใน กระบวนแห่ด้วย บริษัทยกได้แจ้งความประสงค์ไปยังท่านอินลัสสมุห นครบาล ภายในไม่ช้าจากที่เราเตรียมตัวอยู่แล้ว เราได้รับตอบจากท่าน สมุหนครบาลพร้อมด้วยความยินดีและความชอบใจ งานนี้เป็นงานใหญ่โต บริษัทยกเกรงว่าเราเป็นคนแปลกหน้าจะหลงส้าง จึงได้ทำบัตรออกขอ ที่อยู่แจกจ่ายแก่พวกเราประจำไว้เป็นค่มือคนละ ๑ ฉะบับ แต่นายสวัสดิ์ พ้อไปทำหายเสียฉิบ ซ้ำหลงทางแตกพวกตะเล็ดเบียดไปทางไหนไม่รู้ เรื่องนี้ฉันทันมาทราบโดยทางโทรศัพท์ ฉันทันคิดว่าจะขอให้ตำรวจช่วยจัดการ แต่ก็ออกนักวิตกว่าตำรวจจะค้นตัวไม่พบ ฉะฉินเคราะห์ที่จริง ๆ ในขณะ ที่ยังตรึงตรองอยู่ ก็เห็นฉวมืดขาวอเมริกันคนหนึ่งพานายสวัสดิ์มาส่ง โดยรถจ้าง ฉันทันแสดงความชอบในเขามาก นายสวัสดิ์ถึงหยากจะชอบใจ ก็ไม่รู้จะบอกอย่างไรถูก สังเกตเห็นหน้าตาแก่คั้น ๆ เพราะความตกใจ

ถึงกับสารภาพตัวเองว่าช่างโง่เหลือแสน ฉันจึงบอกว่านี่เคราะห์ดี ถ้าไม่ได้ชาวอเมริกันสองคนฉวยเมียนั้นมีไหวพริบดีแล้ว เธอจะต้องเดินไทยแทยทั่วเมืองนิวยอร์ก

พูดถึงงานแห่งสภาภาษาคน ฉันอยากจะขอเล่าให้ฟังสักเล็กน้อย ถ้าจะว่าก็น่าภูมิใจ ที่เราเป็นพวกไทยชุดแรกได้มาร่วมการก่อกำเนิดบ้านของเขา นับว่าเป็นงานออกหน้าออกตาได้ชื่อเสียงควรปลื้มใจอย่างยิ่ง งานแห่งภาษาค้นตามธรรมชาติก็มีคนเอาใจใส่อยู่แล้วเพราะเป็นการกุศล ข้าพพวกเราเป็นคนต่างชาติแปลกถิ่นมาสมทบด้วย ก็เลยเป็นการเอิกเกริกใหญ่โต เขาได้จัดรถยนต์สำหรับผู้หญิงกับบรรดาบุตรสำหรับพิณพาทย์ พวกผู้ชายบางคนมีพวกนักตะกร้อเดินเท้าตามไปในขบวนตามถนนที่เราผ่านไปมีคนทั้งมาก เพราะเครื่องบรรเลงของเราที่บรรเลงไปนั้น มันชวนให้สันทัดของเขาอยู่ จนบางคนวิ่งตามดูกันเป็นพรวน निक ๆ ทุกที่เหมือนแห่กระสุนเดือน ๑๒ ที่บ้านเรา ยิ่งการแต่งตัวของพวกผู้ชายเราก็อีกบอกยี่ห้อว่าเป็นคนไทย ๆ ที่เกี่ยวถุงผ้าโจงกระเบนใส่ถุงน่องรองเท้าสวมเสื้อนอก ว่ากันอย่างเต็มยศ ที่ตอนในคณะนักตะกร้อพิศมูเหมือนขุนนางนอกกรุง บอกว่าอยู่บ้าน ๑๐ ปีก็ไม่ได้แต่งสักที แต่มาถูกแต่งเต็มยศที่เมืองอเมริกัน หัวข้อต่อกระซิกขบขันใจตัวเองเหลือประมาณ พวกฝรั่งเพิ่งแลตั้งแต่หัวตลอดท้าย พวกแม่ผู้หญิงของเรา เฉลิดฉายไปกว่าพวกผู้ชายแต่งแบบนุ่งสั้น ท่วงทีกระปรี้กระเปร่า ถึงจะต้องมีการใส่รองเท้านักก็ไม่มีการกระโดดกระเผลก ค่อนข้างจะหุหุรา พานจะเป็นนางสาวอเมริกันเสียให้ได้ ยิ่งหนูศรียิ่งนำเอนดูกว่า

เพื่อนตัวจิ๋วคนเดียว แต่ถ้ามัวแต่อยู่กับแม่เลือนพวกฝรั่งถึงยม สำหรับแม่เลือนแต่งตัวจนมาก ขอให้เธอครูไปในโปสการ์ดที่ส่งมา ถ้าไม่บอกเธอจะต้องเหมาเป็นนางเอกภาพยนตร์คนใหม่คนหนึ่ง ผิดรูปผิดร่างกว่าเก่าเป็นกอง ตอนไหนไม่สนุกเท่าตอนกระบวนหยุด ท่วงของเรากันพากันมาล้อมคุ้แม่หน้าเวียนหัวยังกะตุโนราล็ก ๕๐ โรงที่ไม่ปานบางคนไม่ได้แค่เปล่ายังมีการโยนโน่นโยนนี้นั้ บ้างก็ว่านหรือพวกละครคนไทย ที่ฉันได้ยินกับหูอยู่รายหนึ่ง ออกรู้ลึกซึ้งแท้จะปล่อยออกมาจากใหญ่ คือ คนหนึ่งถามเพื่อนกันว่าเมืองไทยอยู่ที่ไหน พี่นั้นก็ขยายพมอวกเพื่อนกันว่า เมืองไทยอยู่ในเซียงไฮ้ พ่อคนที่ถามก็เชื่อเป็นตเป็นตะพลอยพะยัคพะเยิต เซ่งกิมถึงค้นปากหิย ๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าชาวตะวันตกยังไม่รู้จักบ้านเราอีกมาก พวกเราไม่ค่อยมีใครรู้เรื่องราวเขากล่าวขวัญถึงตัวว่ากระไร แม่หญิงของเรายางคนคุมสติไม่ค่อยอยู่ที่ต้องมานั่งนั่งโคมอยู่ในกลางชุมนุมคนมากเช่นนั้น มีอาการอาบ ๆ เก้อ ๆ ถ้าไม่มีเพื่อนกันจะเรี่ยยิ่งกว่านั้น การหยุดชววนในระหว่างชุมนุมนี้ พวกเราไม่แต่เป็นอาหารลูกตาของคนก็ยังเป็นอาหารของพวกถ่ายรูปด้วย มีทั้งพวกถ่ายทำโปสการ์ดถ่ายลงหนังสือพิมพ์ถ่ายทำภาพยนตร์ หันทางไหนก็พบแต่กล้องคำแม่ยมไปทั้งนั้น เครื่องภาพยนต์ที่มาถ่าย ฉันรู้ว่า เป็นของบริษัทปาเตะเครื่องหนึ่ง กับอีกเครื่องหนึ่งของบริษัทบีนิเวอร์ซัลแผนกข่าวขอให้เธอคอยตรวจดู ฉันเข้าใจว่าเขาจะส่งเข้าไปฉายที่บริษัทเราด้วย งานแก้กาชาดที่เราได้ร่วมควยควรวนเป็นที่พอใจของประชาชนพลเมืองมาก เสรีจากงานนี้ภายหลัง

จากวันที่ได้ มีการซ้อมใหญ่แล้ว เราก็ได้เริ่มลงมือแสดงที่โรงฮิบโปร
 โกรมเมื่อวันที่ ๓๗ แต่ฉันจะไม่เล่าว่าในคืนนั้นไม่มีใครต่อใครมาคุยบ้าง เพราะ
 ไม่มีเวลาคุยกันทั้งไม่รู้จักด้วย จำได้แต่ท่านสมุหนครบาลเจ้าบ้านของ
 นิวย็อคคนเดียวกับท่านนั้น ฉันได้รับตำแหน่งเป็นแมนเนอร์เยอร์สเคต
 (ผู้จัดการประจำเวที) การแสดงในคืนนั้นก็จะไปข้างพันทางกลาย ๆ
 เรื่องที่เมื่อก่อนเล่นกันนั้น มีผู้สำเร็จราชการทหารกับภรรยาพร้อมด้วย
 ผู้คนข้าทาสกับช่างเล็ก ๆ อีกเชือกหนึ่งมาที่วิกเซตุน (วิกโพธิ์)
 มีฉากวิกโพธิ์ซึ่งช่างเขียนประกอบฉากหนึ่ง (ไม่ใช่วิกแจ๊สอย่างที่
 กล่าวในจดหมายนายมอลต์ออฟ) เมื่อผู้สำเร็จราชการมาแล้ว คราวนี้
 สมมติมีการวิ่งเร่ท่อน้ำผู้สำเร็จราชการ พวกละครคนพวกละครข้อ
 ออกมาคุกเข่าให้ผู้สำเร็จราชการแล้วก็เริ่มพอนรำ ชุดที่ ๑ รำหมู่
 ชุดที่ ๒ ละครข้อหมู่เตะโต้ ชุดที่ ๓ รำพระมา ชุดที่ ๔ ละครข้อเดี่ยวโดย
 ปาหยิน เตะและตบลงโดยผ้าเท้า ให้ลูกละครข้อสะท้อนแล้วเอายำรับ
 แล้วเปลี่ยนลูกให้ลงลงไปปลายเท้า เปลี่ยนลูกเท้าขึ้นไปบนไหล่ อย่างที่
 เธอเรียกว่ากวางเหลี้ยวหลัง เช่นนี้คนดูตบมือกวาวไปหมดทั้งโรง ค่อน
 ก็เตะประคองเลี้ยงลูกไม่ให้ตก ชุดที่ ๕ รำเกี้ยว จับคู่ระหว่างพระ
 กับนางเป็นคู่ ๆ เสร็จแล้วก็คุกเข่ากราบสมมติว่าลาผู้สำเร็จราชการแล้ว
 ยึดมานั้น ตอนนั้นเสียงตบมือกันแซ่แซ่ ในตอนนั้นได้เผยฉากออกอีก
 ครั้งหนึ่ง ตัวละครคนพร้อมด้วยนักแสดงออกมายืนเรียงแถวคำนับลา
 ผู้ดู การตบมือคงมีแน่นอนหนาตามเคย การแสดงในคืนนั้นแสดงเป็น ๒ ตอน

ใช้เวลาตอนละ ๒๐ นาที รวม ๔๐ นาที กำหนดการแสดงเช่นนี้ เป็นระเบียบของโรงละครอนชิบโปรโครม

การออกสนามในคืนแรกนี้ ฉันอยากจะขอชมพวกเราว่า ไม่มีการประหม่าหรือคนเวทีเลย ถึงกระนั้นก็ยังมีการขลุกขลักอยู่บ้าง เนื่องจากเปลี่ยนทำนองอย่างที่เคยแสดงเข้าหาแบบใหม่ตามที่ซ้อมไว้ บางชุดเล่นเอาฉิ่งเสียงเห่หอยค เพราะมีบางคนยังทำน้อยๆ เมื่อซ้อมครั้งแรกก็เข้าใจกันแล้วว่าจะใช้วิธีล่ออย่างแบบนั้น พอออกสนามเข้าจริง ไปทำโถงก็เกิดผิดกว่าที่ซ้อมไว้เป็นกอง รวมไปข้างๆ อะไรๆ แท้จริงเอาไว้อยู่ ในการแสดงวิธีอย่างใหม่นี้ แม้ครูตลับกับนายเผ่งไม่ค่อยลงโบสถ์ด้วยเลย เพราะเขาเห็นว่าผิดแบบแผนของครูอย่างที่เคยทำมา ถึงกับแหวออกมาว่า เล่นยังไม่ได้ ฉันจึงอธิบายให้เผ่งว่า จริง การแสดงชนิดนี้ถ้าเล่นบ้านเราเป็นลูกนินทากันแข็งเท่านั้นไม่ใช่บ้านเรา บ้านของเขาๆ ซอยกันอย่างนี้จะต้องตามใจเขา ทั้งการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ใช่นอกกรอบนอกตำราจนเกินไป เปลี่ยนในหลักของเรานั่นเอง กว่าเขาจะยอมลงโบสถ์ด้วยก็เล่นเอาฉิ่งแทบอ่อนใจ จนกระทั่งแก้ไขจนกับงานใหม่บ่อยๆ เข้า จึงยอมรับว่าสาธุ แต่อย่างไรก็ดี แม้ครูตลับกับนายเผ่งเป็นกำลังของเรามาก แม้ว่าสองคนตายายยังต้องถูกกักตัวอยู่ที่เฮลลิสโฮแลนด์ ฉันกับเซ่งกิมจะวางกันทำอะไรก็ยังไม่ถูก นี่เป็นคราวเคราะห์ที่ทำได้แถมมาร่วมงานออกสนามเสียที ในระหว่างที่แสดงนั้น น่าขันที่แต่บริษัทก็ไม่ได้จัดให้ละครของเราสองคนสวมหีบักษ์ถือกระบองยืนยามอยู่ที่ประตูฉาก

คุก ก็รับกับฉลากก็ จะว่าเขาฉลากหรือโง่ก็ตามเถิด แต่คนของเรา
 ร้องว่าเมื่อยชา สู้ระบํารั้เต็นด้วยกันโครมๆ ไม่ได้ ภายหลัง ๒-๓
 วันที่เราแสดงไปแล้ว พวกหนังสือพิมพ์ได้พากันตะโกนกันเอ็ดอึง
 รูปพวกเราพร้อมทั้งชาวคราวเกลื่อนกลาดอยู่ในหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์
 เกือบจะพูดได้ว่า หนังสือพิมพ์ในนิวยอร์กในระหว่างนี้ ถ้าไม่มีข่าว
 เรื่องละครคนไทยถึงซักอ้าย ๆ กัน ฉันไม่มีเวลาจะอ่านได้ทั่วทุกฉบับ
 เพียงแต่เห็นจั่วหน้าว่า ฮ้อ ก็ชักปลื้ม ฉันได้ตัดข่าวที่เขาลงกับรูปมา
 ให้ดูด้วยแล้ว ลองเอาไปแปลเป็นคารมเขาย้าง ฤทธิ์เดชของ
 หนังสือพิมพ์นั้นไม่ใช่เล่น จะเห็นได้ว่าต่อจากที่เขาพากันตะโกน
 มาแล้วนั้น มีคนจำนวนเพิ่มขึ้นกว่า ๒-๓ คนแรกเป็นกอง จะว่า
 คนที่เห็นเขาก็เบา เชื่อง่ายก็ง่าย ลงได้เห็นอะไรที่พอใจจริง ๆ แล้ว
 อดนึกไม่ได้ หม่อมหลวงหญิงสุจิตต์ใคร ๆ ก็รู้ว่า หม่อมหลวงเป็น
 คักคักชั้นไหน แต่โค่นหนังสือพิมพ์ที่ช่วยสถาปนาขึ้นเป็น ปรีณเชส
 (เจ้าหญิง) เลยเชื่อกันเป็นป่วนเป็นขลุ่ย คราวนี้ก็เกิดทั้งกันยกใหญ่ ว่า
 มีเจ้าหญิงไทยมาแสดงละครจนคราวนี้ด้วย มีบางฉบับก็นำรูป
 หม่อมหลวงหญิงสุจิตต์ไปลงไว้ในหน้ากระดาษเสียอย่างหรู ได้ตัด
 เอรูปฝากมาให้ดูด้วยเหมือนกัน หม่อมหลวงหญิงสุจิตต์พอรู้ข่าวร้อง
 ต้าย, ตาย นี่ใครบอก ฉันเลยกระทั้งกราบทูลสนองว่า ไม่ทราบเกล้า
 เลย พระย่ะค่ะ แกล่ยกขึ้นเอาฉันสามวงแปดวง บ่นกะบ่อดกะแปดว่า
 นี่จะเอาเหมาขึ้นหัวเสียแล้ว จะว่าไปก็เป็นการดีแก่บริษัทก็ขี รวม
 ทั้งนายชองฮ้วนด้วย ที่ทำให้คนดูเพิ่มจำนวนขึ้นได้อีกอย่างฉฉาด

ฉันออกรู้สึกโล่งใจมากที่เห็นการทำงานของเรากำลังดำเนินไปโดยเรียบร้อย พวกเราหมื่นนี้ไม่ค่อยมีใครขยับถึงบ้าน คิดไปข้างจะเพลินๆ เพราะเห็นสิ่งที่แปลกๆแปลกตา หากจะมีการคิดถึง ก็คงไม่มีใครยอมรับสำหรับฉันเองรับว่าเป็นนิทหนอย เว้นแต่ป่าหิมคนเดียวยุติความลับไม่อยู่เลย วานแข่งก็เขียนหนังสือถึงบ้านที่ไรเป็นใหญ่ทุกที แต่ทางบ้านเขาตอบกันเป็นความลับไม่มีใครรู้ คือเขียนตอบตัวอักษรเป็นไทยแต่ใช้คำพูดเป็นภาษาพม่า

ต่อสู้ให้แข่งก็สวมแว่นลึกลับ ๑๐ อันก็แปลกไม่ออก แฉนั้นเขาคิดมาก ความเป็นอยู่ของพวกเราในเวลานั้นอะไรก็คืดมด แต่ปัญหาเรื่องอาหารแพงยังขยักกันไม่แตก ขอเทียบให้เห็นว่าค่าข้าวสารปอนคหนึ่งตันจำหน่ายถึง ๑๒ เซ็นต์ เมื่อแตกออกเป็นสตางค์จะเท่ากับ ๓๐ สตางค์ ถึงกระนั้นการกินอยู่ก็เห็นว่าเรียบร้อยสดวกขึ้นมาก

เวลานั้นพวกเราจึงคงเสียค่ากินวันหนึ่งตกราว ๒ บาท ซึ่งเป็นราคาถูกที่สุดจะหาราคาถูกกว่านี้ไม่มีอีก ถ้าพวกเราทำรวมกันกินเองจะเสียอยู่ในราวคนหนึ่งเพียง ๑ บาท ๒๕ สตางค์เท่านั้น แต่พวกเราไม่สมัครจะทำกินรวมกัน จึงต้องออกให้เขาวันละ ๒ บาทเรื่อย ๆ ไป ความจริงมีสิทธิสมกันเจ้าของเรสเตอรองที่พวกเราอาศัยกับแกนั้นมีอียาคัยดีมาก ขาดนิทหนอยน้อยก็กิน ๆ ใช้ ๆ เวลานั้นคงยังมีคนเดียวยุติกับแก

นอกจากนั้นเขาพากันไปหาคนที่อื่นตามถนน การเป็นผู้อำนวยความสะดวกคนไทยมาอเมริกาอย่างเช่นฉันนี้ ฟัง ๆ ก็เขื่องโฮย แต่พูดสำหรับกระเป๋ของฉันออกจะเบาเต็มที เพราะอ้ายเราเขาเกณฑ์ให้เป็นคนใหญ่คนโต อะไร ๆ มันจึงพลอยโตตามด้วย สู้พวกละครคนไม่ได้เสียซ้ำ

เพราะฉะนั้น ผู้อำนวยความสะดวกให้เข้าหาอย่างฉับไวก็ไม่ค่อยชอบกรส คึกๆ ก็หยากหัวเราะเขาะตัวเอง แต่ยังมีกมอยู่ข้างที่เกิมาไม่เสียที ก็ได้ มีโอกาสออกมาพบโลกที่กว้างใหญ่ไพศาล อันเต็มไปด้วยความรุ่งเรือง นี่ก็นับว่าเป็นโชคอันดีอย่างหนึ่ง ถ้าคิดถึงกระเข้าของฉฉแล้วมันไม่คิดตามโชคเลย จริงอยู่รายได้ในตำแหน่งของฉฉเมื่อเดือนๆ ก็ถือว่า เป็นรายได้ที่งามแล้ว แต่ไม่งามสำหรับที่นี่ งามสำหรับที่อยู่บ้าน เมืองเรา ขอให้เธอคิดดูเพียงแต่ค่าชกเสื้อผ้าเท่านั้น ไม่พอดังอาหาร การกิน ก็เกือบไค้อาหารมือเข้าสำหรับบ้านเราเสียแล้ว เช่นเสื้อเชิต ต้องเสียค่าชกไว้ตัวละ ๕๐ สตางค์ เสื้อกางเกงสักหลาดต้องเสียค่าชก ครั้งละ ๑ บาท ๒๕ สตางค์ ถ้าถูกเข้าเดือนละ ๑๐ กว่าครั้ง ลองชวกรู ว่าจะเป็นเงินเท่าใด นอกจากนี้ยังมีค่าโนนค่านี้อาปะ การแต่งกาย ถ้าเราเป็นคนงานธรรมดาจะแต่งมอชอย่างไรก็ได้ แต่นั่นมันเกี่ยว กับตำแหน่ง จะทำออกกร้อยก็ดูไม่เหมาะ ทั้งต้องมีการออกแขก ออกเหลือกินทุกคำคิน จึงจำต้องแต่งกันไปตามธรรมเนียมของเพชบ้าน เพชเมืองเขา หรือจะเรียกว่าความจำเป็นมันบังคับให้ต้องแต่งก็ไม่ผิด ก็เมื่อเช่นนั้นกระเข้าของผู้อำนวยความสะดวกก็ต้องถึงความเขาอยู่เองเป็นธรรมดา นอกจากความเขาของกระเข้า ยังต้องบรรทุกงานในหน้าที่เขาไว้จน เพียบแปล้ ไหนจะต้องปกครองผู้คน ไหนจะต้องระวังงาน คุมมัน ช่างหนักอกหนักใจเหนื่อยแรงพร้อมไปทั้งนั้น ร่างกายของฉฉทุก ๆ ส่วนต้องทำงานไม่ผิดอะไรกับเครื่องจักร ชั่วแต่หลยตางียลงไป เท่านั้นเอง พอเลิกตางานมาจ่อยที่ปลายจุมก ถ้าเธอมาโดนอย่าง

ฉันข้างจะต้องออกปากว่า หน้าทีฉันนั้นไม่สนุกเลย คุณเอะมีโชคมา
กับเขาทีหนึ่งก็ต้องแบกงานเสียแทบตายสิน แต่เมื่อคิดว่า ฉันซื้อ
ลูกผู้ชายทีวันนั้น ต้องแสวงหาเกียรติยศ หาชื่อเสียง หาเลี้ยงครอบครัว
ก็เป็นอย่างนี้ไม่เห็นอภัย ถ้ากลัวความเหนื่อยก็ไม่ใช่วิสัยลูกผู้ชาย

บริษัทที่หาเรามาแสดงครั้งนี้เป็นบริษัทที่ใหญ่โตอยู่ในอเมริกา
บริษัทหนึ่ง นอกจากมีโรงละครคอนเสิร์ตเยี่ยม เช่นโรงฮิปโปโดรอมแล้ว
ยังมีสาขาอีกตั้ง ๖๐๐ โรง เทียบตั่งแต่เป็นไปตามจังหวัดต่าง ๆ
สำนักงานใหญ่อยู่ที่ตึก “แพเลสเธียร์เตอร์บิลดิ้ง” สูง ๓๐ ชั้นแบ่งออก
เป็นห้องต่าง ๆ เช่นห้องผู้จัดการต่างประเทศ ผู้จัดการภายใน ผู้จัดการ
แผนกแจ้งความโฆษณา ผู้จัดการรักษาความสะอาด กับมีหัวหน้า
แผนกต่าง ๆ อีกหลายแผนก มีผู้อำนวยการใหญ่เป็นผู้ชี้ขาดและรับ
ผิดชอบ คุณคล้ายกับกระทรวงหนึ่ง งานของเขาทำกันแข็งแรง แต่
ระเบียบของบริษัทมีอย่างหนึ่งว่า การมหรสพต่างประเทศที่มาแสดง
ที่โรงฮิปโปโดรมนั้นต้องชักเป็นส่วนตัวของคนงาน ๓๐๐ ละ ๕ เปอร์เซ็นต์
นับตั้งแต่ผู้จัดการลงมาจนกระทั่งภารโรง บัณฑิตประจำออฟฟิศ พนักงาน
รักษาลิฟต์ มีส่วนได้ภายในจำนวน ๕ เปอร์เซ็นต์คั่นกัน ส่วนของบริษัท
อีก ๕ เปอร์เซ็นต์ต่างหาก ความกว้างขวางของบริษัทนี้อาจผ่อนปรนให้
หนักเป็นเบาได้ เช่นคราวเรามาถึงใหม่ ๆ จะต้องถูกเสียภาษี
สำหรับเข้าของที่เราเอามาถึง ๒,๗๐๐ เหรียญ แต่เขาก็สามารถขยับเข้า
ให้เราได้เสียเป็นจำนวนเงินเพียง ๒๘๐ เหรียญเท่านั้น และอีกคราวหนึ่ง

ก็ให้ช่วยคนของเราไม่ต้องให้ถูกส่งกลับกรุงเทพ ฯ ตามที่บอกมาแล้ว
การผูกกันเป็นเหรียญนี้ ฉันต้องขอให้เธอเอาราคาสินค้าเข้าคุณหาร
ด้วยเสมอไป ถึงกระนั้นฉันขี้ว่าทุนรายจ่ายของเราไปอีกมาก ถ้าเขา
ทำเป็นทองไม่รู้ร้อนเราจะหนักหนาไม่ใช่น้อย นายมอลต์ออฟไค์แนะนำ
กับฉันว่า เครื่องใช้ส่วนตัวหรือเครื่องใช้ละคอนควรลดลงเสียบ้าง
เพราะเท่าที่เราเอามากนั้นมากมายเหลือเฟือ ทั้งเราจะต้องเดินทางไป
เล่นที่อื่น ๆ อีก ถ้าหอบกันไปทั้งจำนวน ค่าระวางรถไฟก็จะกิน
ตายหมด ออกนึกเสียใจเต็มทีว่าเราไม่ควรหอบไปเปลืองค่าระวาง
เสียเลย แต่เรารู้ไม่ได้ อีกเหมือนกันว่าอะไรที่จะไม่ต้องใช้

ลืมเล่าไปว่า เมื่อวันที่ ๑๘ เดือนนี้ ท่านซิลลัสสมุหนครบาล
นิวยอร์กได้มีการต้อนรับพวกเราเป็นพิเศษที่ศาลว่าการนครบาล ใน
การนี้ นอกจากตัวท่านมีภรรยาและเจ้าหน้าที่ ๆ สำคัญอีกหลายคน
นับว่าเป็นเกียรติยศอย่างงามของพวกเราอยู่มาก การไปหาท่านสมุห
นครบาลตามคำเชื้อเชิญของท่านทั้งนี้ ท่านมีความประสงค์จะให้
ละคอนแต่ละอย่างทำนองออกโรงไปหามากกว่าที่จะเห็นการแต่งตัวตาม
ธรรมดา เราจึงได้จัดให้เป็นไปตามความประสงค์ เพราะฉะนั้น
จนกระทั่งศาลว่าการนครบาลที่ท่านซิลลัสอยู่ การมันจึงค่อนข้าง
เอิกเกริกเช่นเคยเกี่ยวกับการแห่เจ้าไปตามถนน

ท่านผู้นี้มีอัธยาศัยดีผู้หนึ่ง ท่านได้กล่าวว่า มีความพอใจ
และยินดีมาก ที่คณะละคอนไทยได้มาแสดงที่อะเมริกาครั้งนี้ ท่าน

หวังว่าพวกเราคงจะได้รับความสะดวกสบาย ในระหว่างที่อยู่ในอเมริกา เช่นเดียวกับบ้านของตัวเอง ฉันได้กล่าวตอแสดงความขอบคุณ แทนในนามของคณะละครคนพอสมควร แล้วท่านก็ได้ถามถึงงานการ บางอย่างตลอดจนชื่อเสียงของพวกละครคน ภรรยาของท่านค่อนข้างจะ หยอก ๆ พวกเรา ชมหนูศรีว่าน่าเอ็นดู หม่อมหลวงสุจิตต์สว ยุกถึงการแสดงและการแต่งตัวของพวกละครคน ท่านสมห ๑ ได้พูดว่า งานและน่าดูมาก ส่วนตระกูลของท่านยอมรับว่าทำให้ท่านรู้สึกถึงจริงๆ พูกจาเป็นกันเองอย่างอเมริกันเจี๊ยบ ไม่ต้องเจ้าชู้, ขอรับกระผมอะไร ให้งุ่นวาย แต่เรามันเคยตัวอ่ะไม่ได้ เพราะท่านเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ มีเกียรติยศอยู่ในตำแหน่งชั้นสูงของบ้านเมือง ได้มีการถ่ายรูปรูปคณะ ละครคนรวมกับท่านสมหนครบาลด้วย คุณอาการค่อนข้างพอใจพวกเรา จริง ๆ มอลถืออัฟดิจะเข้้นมาก ที่เห็นท่านสมห ๑ เออด้วยกับพวกเรา ถึงจะรับความปลื้มไม่อยู่ บอกว่าไม่เคยเห็นละครคนพวกชาวอเมริกันออก คณะใดที่เล่นมาแล้ว จะได้รับความต้อนรับจากเจ้าบ้านผ่านเมืองเหมือน พวกเรา สังเกตมอลถืออัฟไม่แต่ปลื้มแทน ยังแอบไปมีส่วนปลื้ม ในเกียรติยศที่เป็นผู้หาละครคนไทยมาอเมริกาด้วย เราได้พบหลวง อัครวิทย์นักเรียนไทยเป็นคนแรก มีความขี้ตมมากที่เห็นพวกเรามา อเมริกา ได้มาเยี่ยมพวกเรา ๓ ครั้ง ทั้งได้ให้ความรู้แก่เรา หลายอย่างในเรื่องธรรมเนียมของชาวอเมริกัน เพราะได้มาอยู่ ๕ ปีแล้ว

เวลานี้ประจำอยู่ในกรมศึกษาธิการ ฟังจะไปกรุงเทพฯ ซึงต้นเมื่อ ๒-๓ วัน
นี้เอง ฉันออกคิดถึงแกมาก แลคิดว่าไม่ช้าคงได้ไปเจอแกอีก

บ้านเมืองที่นี่ย่อคยุๆ ไม่มีอะไรกับเมืองสวรรค์ กลางวัน
กลางคืนเหมือนกันหมด ตามถนนหนทางเต็มไปด้วยขบวนผู้คน
ขวักไขว่ ถนนสายสำคัญ คือ ถนนบรมเทวีย์ ร้านรวงตึกงามตั้งอยู่
สองฟานถนนแลตระหง่าน ถนนตรงล้วนไม่มีคดเคี้ยว เป็นถนนสาย
ยาวที่สุดกึ่งในนิวยอร์ก ขบวนผู้คนคับคั่งเหมือนม้าน้ำ รถมอเตอร์
พล่านเหมือนรถไฟ แต่คิดว่ระยะเวลาเร็ว รถไฟบ้านเราเร็วกว่า
เพราะมันจะปล่อยกันให้เร็วอย่างลมพัดไม่ไ้ ขึ้นเร็วตำรวจเป็นตาม
ตระกูลทันที ตำรวจที่เคร่งครัดจริง ๆ ตามสัแยกเพียงแต่ยืนดู
ตำรวจให้อาณัติสัญญาณรถก็เพลิน การแจ้งความขายของด้วยวิธี
ใช้ไฟฟ้า ที่นี่ย่อคยุประจวบประชันกันมาก ประกิจฐุประคอบจนสุดแต่
จะให้มันทั้งไท้เท่าไรเป็นคี่ พวกพิณพาทย์กับพวกตะกร้อของเราออกจะ
เชื่องกับนิวยอร์กชนมาก ว่างงานเป็นอยู่ยังไม่คิด เทียวกันจนเปราะ
ชั้กจะกลั้ๆ ขึ้น ไม่ค่อยกลัวหลังล่ทางอย่างนายสวัสดิ์ ถึงเคยขึ้น
นายสวัสดิ์ที่เคยถูกลอยโคม ก็พลอยกลั้ขึ้นเหมือนกัน เชไหนไปนั้น
ช่วงถูกคอกันเสียจริง ๆ ข้างแม่หญิงของเรา นี่ว่าข้าง
ขาซอยย่อยซอย ว่าง ๆ ก็แก้กันไปเข้าร้านโน้นออกร้านนี้
เห็นอะไรคดไม่ไ้เหมือนขนม นกกินน้ำช้อไปเสียทั้งนั้น กว่าจะกลั้
บางกอกเห็นจะล้นหีบ ส่วนแม่ครุฑลั้กับนายเผื่องสองคนตายาย

ว่าข้างเสียบายไม่ชอบจ่ายไม่ชอบเที่ยว ออกประพาสเป็นมือเป็นควาว
 ทุเลอะความกึกกั๊กกับผู้ใหญ่แตกต่างกันถึงเพียงนี้ ไต่แนะนำให้
 แม่ครูกลับไปใส่ฟันเสียบใหม่ ตักว่าปล่อยเหงือกแดง ๆ เพราะ
 ยางที่ระไรราคาถูกกว่าทำที่กั๊กว่ายางกอก ยิ่งไม่ได้กินหมากก็พาน
 ปากระชืด ๆ แต่ก็บอกว่าข้างเถะค๊ะฉินันแก่แล้ว ตกลงอยู่ในเกณฑ์
 เสียบายเงินอีกตามเคย ส่วนฉินันอยากจะไต่กับเขาย้าง แต่เจ้ากระเป๋
 ไม่เปิดโอกาส ก็เลยทำตัวเป็นพ่อพระทวยรักษาผิวเผ่าวัง นาน ๆ
 จะโผล่ไปตากสมองกับเขาสักครั้ง มีภานี้เกิดใหม่แก่พวกเรานี้
 ชนิดหนึ่ง ภานี้ไม่ใช่ ๑๐๐ ชัก ๘ ชัก ๓ อะไร เรียกว่าภานี้หัว
 พวกเราต้องเสียบคนละ ๘ เหรียญ แต่เข้าใจว่าเขาคงจะคืนให้เราเมื่อ
 เราจะออกนอกประเทศนี้ มีเจ้ารายจ่ายประจำวันของเราอีกอย่างหนึ่ง
 ออกจะตึงกว่าภานี้หัวมาก คือค่าตอกไม้สด วันหนึ่งตอกเข้าคั้ง ๓ เหรียญ
 ทุกวันไปเหมือนเสียบอกเขี้ยว เพราะต้องใช้สำหรับเวลาระบำปาสอดอกไม้
 ซึ่งเราจะหลบไม่ต้องจ่ายไม่ได้เลย แต่มันก็แพงเหลือรับ เรื่องแพง
 เป็นที่ปราศรัยกันเสียแล้ว ระเบียบการโทรเลขที่นี้ก็แปลก ถ้าใช้ส่ง
 เป็นคำไต่ตแพงกว่าใช้ภาษาธรรมดา เพราะฉะนั้นเมื่อภานี้ส่งโทรเลข
 ไปหานายซองฮ้วนถึงไม่มีคำไต่ตเลย นี่ก็เพราะจะเลียดความแพง
 อีกเหมือนกัน

ไต่พบคนไทยตกค้างอยู่ที่นั่นคนหนึ่งมาหา บอกว่าซื้อทองคำ
 มาอยู่ที่นั่นด้วยคน ๒๐ กว้างแล้ว เขาพูดภาษาไทยกับภาษาอังกฤษปนกัน

แต่มีสำเนียงแปร่ง ๆ ภายหลังจึงได้ทราบว่า เป็นชาวเมืองเพิร์ธบุรี
 แต่ดูเหมือนจะถนัดภาษาฝรั่งเศสมากกว่า พกไทยวิ่งไปกว่าเจ็ดปี
 ค่าที่มากขึ้นกับเมืองฝรั่งเศสหลายขยัคก จึงพานจะลี้ภัยภาษาไทย
 เอาเสียหมด เรื่องราวของนายทองคำทองจะพิศดารน่าฟังอยู่
 เขาได้เล่าว่า บ้านเดิมเขาอยู่เพิร์ธบุรี ยี่สิบมีตำแหน่งเป็นนายอำเภอ
 ชื่อนครสวรรค์ เขาได้หนีภัยตามแขกเลี้ยวขวามาตั้งแต่เด็ก ๆ
 มีน้องสาวคนหนึ่งเข้าใจว่าเดี๋ยวนี้คงมีชีวิตอยู่ การที่ออกจากเมืองไทย
 มาได้ก็โดยสระแดงตัวเป็นเต็กแขกมะลายู และได้รับใช้อยู่ในเรือพ่อค้า
 ชาตินอร์เวย์ ท่องเที่ยวไปตามท่าเรือต่าง ๆ เป็นเวลาชักราว กับเล่าว่า
 เคยได้ไปอยู่ตามประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปหลายประเทศ ทั้งบอกว่า
 ได้เคยเป็นพนักงานรับใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา เมื่อครั้ง
 พระองค์ประทับศึกษาวิชาอยู่ที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดด้วย ภายหลัง
 ได้ทูลลาออกจากตำแหน่ง เพราะเขาไม่ชอบอยู่เมืองอังกฤษ จึง
 หาโอกาสมาอเมริกาจนได้ เมื่อมาอยู่ที่นิวยอร์กแล้ว ได้ฝึกหัดห้อยโหน
 อยู่กับครูชาวญวนคนหนึ่ง จนชำนาญแล้วจึงได้ออกสระแดงหากินเป็น
 การส่วนตัวเป็นครั้งแรกที่โรงละครคอนซอร์ “คอมมา” ต่อจากนั้นก็
 ท่องเที่ยวไปสระแดงตามหัวเมืองต่าง ๆ จนได้ประสบเหตุขึ้นที่จังหวัด
 ยัตต์สเบอก จึงได้เลิกหากินทางนี้ นายทองคำผู้เป็นนักกีฬา
 อย่างเชี่ยวชาญ เวลานี้ทำงานอยู่ที่แวนคิกโบริเตล เลขที่ ๓๒๐ ถนนที่ ๔๗

เมืองนิวยอร์ก กล่าวว่าเป็นผู้หาเงินได้คล่อง แต่บอกว่าใช้คล่อง
เหมือนกัน เวลาอายุได้ ๔๒ ปีแล้ว ทำทางไปอเมริกาจนเจียบ
ไม่บอกก็ไม่รู้ว่าเป็นคนไทย ภาษาไทยของแกหลุดออกมาแต่ละคำ
ฟังยากเย็นเต็มที เร็วปรี๊ดจนฟังอย่างคนไทยก็ไม่เข้าใจ คุณออกจะ
เป็นคนกว้างขวางเข้าใจงานการดี รู้จักคนแทบทุกหัวระแหง พวกเรา
พากันล้อมวงฟังแกคุยเสียเพลินเพลิน เหมือนฟังปาฐกถา ไม่ได้
ซักว่ามีลูกเมียแล้วหรือยัง ได้ชวนให้ทำงานด้วย ถามว่าอยาก
กลับบ้านไหม บอกอยากกลับ บอกออกจะเบื่อเมืองแก้วเมืองสวรรค์
เสียแล้ว ความจริงนายทองคำผู้นี้แกได้ให้ความสะดวกแก่พวกเรา
หลายอย่าง

อีกคนหนึ่งเป็นฝรั่ง มาหาบอกว่าชื่อ “มิสเตอร์ปาล์มเมอร์” เคยเป็น
เจ้าของ ออเรียนเต็ลไฮเต็ล เมื่อครั้งรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
เคยรู้จักของชนิดนี้ เป็นคนกว้างขวางอยู่ในกรุงเทพฯ บอกว่าถ้า
เห็นละคอนไทยมาคราวนี้มีคนตื่นเต้นมาก มีอะไรอะไรจะช่วยเหลือไต่ข้าง
ยีนก็จะช่วยทั้งนั้น วันรุ่งขึ้นอีก ๒ วันในขณะทีละคอนกำลังเล่น ก็มี
คนไทยมาเยี่ยมอีกคนหนึ่ง แซ่กิมไต้ถามชื่อจึงได้ทราบว่า เป็น
หม่อมเจ้า พระนามวงศ์ปฏิพัทธ์ ว่าเป็นพระโอรสพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ได้มาทรงศึกษาวิชาอยู่ในประเทศนี้เหมือนกัน
ได้รับสั่งถามถึงทุกข์สุขพวกเราเป็นอันดี

พวกนักเรียนไทยทั้งทวีตยัสตัน ตันเต้นกันมาก ที่ทราบว่ามิ
ละคอนไทยมาอเมริกาเป็นครั้งแรก พากันมีหนังสือมาแสดงความ

ยินดีเยาะต่อแยะ มีความประสงค์อยากเห็นหน้าพวกเราจริง ๆ บอกว่า
เวลานี้พากันตั้งใจคอยอยู่ใจเดียวใจเดียวที่เคี้ยว ได้คอยสะแวงความชอบใจ
ไปหลายฉบับ แต่ดูเหมือนยังตอบไปให้เท่าไร ก็เหมือนกันไปเหยียให้
คันใจกันหนักขึ้น

ขอขึ้นไปพูดถึงเรื่องงานของเรา คือ คณะบริษัทก็เกิดมี
ความเห็นขึ้นใหม่ว่า จะให้พวกเราสะแวงร่วมกับละคอนชะวาคณะหนึ่ง
แต่เขาขัดไม่ให้รู้เป็นแต่มอลต้อฟมาสั่งว่า ให้ฉันทประสมพวกละคอน
เพื่อทำการฝึกซ้อมใหญ่ เขาจึงทำโปรแกรมการซ้อมเป็นตัวพิมพ์ดีดมา
ส่งให้จึงได้ทราบว่า ในโปรแกรมมีการจะให้ละคอนชะวาสะแวงร่วมกับ
เราด้วย

เรื่องนี้เป็นารสำคัญมาก ก่อนที่จะรู้ว่าทำไมเป็นการสำคัญ จึง
ขอเล่าให้ฟังว่า ละคอนชะวานี้มี ๒ คนผิวเมียบ่่านั่นเอง มาสะแวง
แข่ง ๆ อยู่เมื่อก่อนหน้าพวกเรามาถึง ได้ประกาศการสะแวงให้พวกนักดู
ทราบว่า จะสะแวงการเต้นรำอย่างแบบชะวาแท้ ๆ ให้ดู พวกนักดูก็คง
มีการทักตามธรรมเนียมของชาวใหม่ แต่เมื่อฉันไปถึงได้ ไปเห็นก็รู้
ว่ามีนระบำเก๋เสียแล้ว เพราะบทบาทเอียงเอนไปทางฝรั่งนิตยิปต์หน่อย
ทั้งแบบอินเดียก็มีปนอยู่ด้วย มีชะวาอยู่แค่ซอ ช้างยังจำได้แถวเกาะ
ลังกากับเกาะไวโซไวมาเล่นผสมโรงด้วย ได้ค่าจ้างคนหนึ่งอาทิตย์ละ
๓๕ เหรียญ อย่างนี้เป็นชะวาแท้อย่างไรได้ คราวนี้พ่อคนที่รู้จักก็ชัก
จะคัน ๆ ทั้งมีเสียงแสดงหูกด้วย พ่อชะวา ๒ คนหมดท่าเข้า พ่อได้เห็น
การสะแวงของเราเห็นเป็นทางจะหาเกียรติยศส่วนตัวได้ก็คิดจะตักใจ จึงไป

ถ้าทิดคุณหรือป้าหยินไต่ ยิน ก็เห็นจะต้องฉุนเฉียวมากกระตัก ฉันทึ่งอธิบายให้ฟังว่าตามธรรมดาพวกพุทธศาสนิกชน มักถือไม่ยอมให้ผู้หญิงคนใดชนเข้าได้เลย นอกจากแม่บังเกิดเกล้า ฯ ของเขาคนเดียวนั้น ชอให้ท่านเลิกความคิดคนกรีกเช่นนั้นเสียเถิด คำอธิบายของฉันทิดว่า คักคัสทิสพอๆ คือ เมื่อบริษัทได้ทราบเช่นนั้นแล้ว ความคิดอันรุ่งโรจน์ที่เห็นพ้องกับละคอนชะวาลัวเมียนั้นก็เป็นอันดับลง พร้อมด้วยการออกตัวขอโทษขออภัยตามเรื่อง ภายหลังฉันทิดได้ทราบว่าบริษัทได้จ้างนางระบำฝรั่งมาเข้าชักร่วมวงกับละคอนชะวาลัวแล้ว

เรื่องนั้นประสพอย่างเดียวกันนี้ ที่รักษาสอนเนอร์ของพวกเรา ถ้าเรายอมเจ้าสองคนผิวเมียบก็จะได้ชื่อเสียงใหญ่ แต่ฝ่ายเราไม่แต่เสียสอนเนอร์ละคอนไทย ยังจะทำให้ชื่อเสียงลดต่ำลงอีกด้วย พวกเราไม่รู้เรื่องต่อเมื่อฉันทิดไปทำธุระเสร็จมาแล้ว เรื่องนี้ฉันทิดคิดว่า ถ้าเขาไม่คิดว่าเราเป็นเต่าพอจะต้มไค้ก็ไม่มีอะไรอีก นอกจากเรื่องนี้ทำให้เจ้าลูกโรงละคอนชะวาลัวสองคนผิวเมียบเข้าหน้าพวกเราไม่ใคร่ดี แต่เจ้าคนหนึ่ง ชื่อ โยตะกะโร อยากจะระงับความขบถมาลง ถึงกับอุสาค์เอาชายหนุ่มมาแจกพวกเราพวกเขา พอแจกมาถึงฉันทิด ก็ไม่รับ แลบอกว่า ฉันทิดไม่สยบหรือเป็นอาวชชะนิกัน เจ้านั้นเลยหน้าเรียว นึกสงสารก็สงสารแต่แกลังทำวางข้อให้มันรู้สึกเช่นนั้นเอง มิฉะนั้นจะนึกว่าพวกเราขี้ขลาดเต็มที

พูดถึงการสะแกงแล้ว ของเรานับวันนี้มีผู้นิยมขึ้นมาก ว่ากันทำไม่มีละคอนต่างชาติด้วยกันซึ่งมาเหยียบย่ำกันแล้ว เราทั้งหลายลุลุ่ย

ที่เดียว ถึงกับเองก็รู้เต็มใจ เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่ค่อยหักหาญเราเกินไปนัก กลับมีการเอาอกเอาใจเสียอีก แต่เราก็ไม่มีการเล่นตัว ทำงานอย่างตรงไปตรงมา อะไร ๆ ก็ดี แต่ไอ้โรคเหนอยของฉันทันไม่มีที่สิ้นสัก แห่งก็มักชักเพลีย ๆ ถึงออกปากชวนมาอีกคนหนึ่งแล้ว แต่เมื่อชวนก็ถึงข้อเสียดังของพวกเรา ที่เขาสรรเสริญเป็นขอยอยู่ในเวลานั้นก็ชวนให้อ้อมอกอ้อมใจ เหมือนไถ่น้ำทิพย์มาชะโลม อยากจะขอยบอกว่า เรื่องตระกูลของเราเป็นการขึ้นหน้าขึ้นตา คิจะฟัง ๆ อยู่ในชาวอเมริกันมาก ปาหยินพานจะได้ตำแหน่งแสมเขย่นเอาเสียด้วย หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งยกย่องให้ป็น “เขี้ยวของสยาม” งานสะแดงของตระกูล เช่นว่าตามปกติอย่างบ้านเรา หน้าตามันก็ตระกูลนั้นเอง แต่ที่เห็นเป็นการอัครจริยกันอย่างยิ่ง เหมือนพวกเราอัครจริยกุลบรมองค์เมื่อไปเล่นที่กรุงเทพฯ คราวแรก เวลาเล่นเวลาเข้าฉากออกฉาก คนคู่ช่วยกันคยมือประคองคยกันทั้งขึ้นทั้งล่อง เสียดังกราวเป็นเข้าตอกแตก ข้างพ่อ & เกลอของเราก็นักมือไม่ใช่เล่น พยายามเล่นหัวกันอย่างแข็งแรง การโหม่งตระกูลด้วยศรัทธาเป็นการเพิ่มใจในตัวได้อย่างดีมาก ขยับไต่กันที่ไรก็เป็นทีขึ้นอกขึ้นใจของผู้ดูเสียจริง ๆ ที่ค่อนไม่ใช่แต่ออกท่าได้เปล่า ๆ ยังมีการกลอกหน้าเข้าใส่ปาหยิน คุณตเป็นคอกไม้ไหวชวนให้คนคู่ต้องเงี้ยวส่วนนายพิทกบันยาคันเป็นคคอยแก่ เรื่องนอยากจะขอให้แก้มเฮอเล็กหน่อย ซึ่งคาคการล่องหน้าถึงใจคนคู่ที่ไต่เก่งมาก ฉันทันจำได้ไม่ลืม เมื่อซ้อมที่หน้าสโมสรเฮอไต่เป็นผู้นำกับที่ค่อนให้ซ้อมการโหม่งไต่ด้วยศรัทธาด้วยไหล่ให้มากที่สุด ยันนี้ไต่ปรากฏว่า

เป็นผลดีจริงๆ แล้ว ยังนึกเสียดายตาแดงอยู่อีกคนหนึ่ง ถ้าได้แกมาร่วมมวงด้วย คงทำให้งานสะแกตะกร้อของเราครึกครื้นขึ้นอีกมาก แต่ถ้าตาแดงแกจะไม่สนุกกับพวกเราก็มืดอย่างเดียว คือที่เมืองอเมริกาไม่มีหมากให้แกกินเท่านั้น

เรื่องตะกร้อนับวันจะทำให้คนค้นค้นกันขึ้นทุกที แต่มีพวกฝรั่งหลายคนแอบไปซุบซิบนินทากันว่า เรื่องตะกร้อของเราเป็นกีฬาที่จืดจางแปลกมาก อะไร ๆ ก็ดี เสียอยู่อย่างหนึ่งที่พวกเล่นของเราไปนั่งผัดดอกเซมรหยักรัง มีกางเกงขั้นในแลบออกมานิดเดียวทำให้ไม่จำเริญตาในท่อนล่าง ก็เห็นควรจะนั่งกางเกงยัดแนบเนอะกระต๊อขึ้นอีกมาก มอลท็อฟไปชะโมยได้ ยินมาแต่ไหนไม่รู้ ได้มาเปิดเรื่องนี้ให้ฉันฟังหมด ฉันบอกว่ามันเป็นการยาก เพราะเขาถนัดเล่นกันด้วยลำแข้งเช่นนี้จนเข้ากระดูกดำเสียแล้ว ถ้าสุริไปเปลี่ยนหรือเกณฑ์ให้สวมกางเกงยัดทำจะไม่เป็นการ ข้างที่เราจะไม่ได้กับการเตะตะกร้อ จะกลายเป็นการทุบเตะตะกร้อไปก็ได้ มอลท็อฟเห็นด้วยอย่างไม่มีข้อแย้ง ภายหลังเขาจะไปช่วยกันว่ากระไรก็รู้ไม่ได้ ต่อมาอีกหลายวันเห็นมอลท็อฟวิ่งโร่มาบอกว่าช่วยเป็นกระบอกนายซงฮวัน ให้จัดส่งตะกร้อออกไปอีก ๒๐๐ ใบ บอกว่ามีคนที่รู้จักกันหลายคนมาวน เขาเลยมาวนเราอีกต่อหนึ่ง เพราะเกิดคันใจอยากจะเล่นตะกร้อขึ้นมาบ้างแล้ว ฉันออกนึกจำเต็มที กับแถมให้ฟังว่ามันไม่่ายเหมือนฟุตบอลหรอกนาท่านนา มอลท็อฟไม่ว่ากระไรเป็นแต่ยิ้ม ๆ ขยั้นชะยอให้บอกนายซงฮวันให้ได้ ฉันรับรองว่าจะโทรเลขบอกนายซงฮวันในวันนี้แหละ

เมื่อ ๒-๓ วันนั้น นายลิมจูแสงสมาชิกในสโมสรของเรามาจากยุโรป ได้มาเยี่ยมฉันกับเซ่งกิม เขาได้ไปยุโรปก่อนหน้าเราอเมริกา ได้คุยกันอย่างถึงอกถึงใจ คุยวันทวนขึ้นมาก คำที่ได้จากคำถึง ๒ ทวีปฉันออกจะว่าเรามากที่มากพบเพื่อน เขาได้เล่าเรื่องถึงความสนุกสนานซึ่งได้เที่ยวตามประเทศต่าง ๆ ที่ผ่านมา แต่เป็นการตรงกันข้ามกับเราที่ล้นแล้วไปด้วยความเห็นคเห็นออยอวยเหือต่างน้ำ ลิมจูแสงจะกลับกรุงเทพฯ ในเร็ว ๆ นี้ เชื่อว่าเขาคงไปเล่าให้พวกที่บ้านฟังได้ คำนึงว่าการของเราเวลานี้เป็นอย่างไรมั่ง

คณะละครของเราจะออกจากนิวยอร์กไปบัลติมอร์ โคยรตไฟในเที่ยงคืนวันอาทิตย์ที่ ๗ ธันวาคม วิธีที่ก๊อได้กำหนดการสะแ่งของเราไว้ดังนี้ สะแ่งที่บัลติมอร์ ๑ อาทิตย์แล้วไปสะแ่งที่ฟิลาเดลเฟียอีกอาทิตย์หนึ่ง แล้วย้อนกลับมาสะแ่งที่นิวยอร์กโรเจม ออกวิตกถึงการย้ายขึ้นมาตระหงิด ๆ ไปที่โน่นจะไปขลุกลักเรื่องที่พักที่กินอย่างไรก็ไม่รู้ เพราะเราจะต้องเป็นแขกหน้าใหม่สำหรับเมืองนั้นอีก ไม่เหมือนกันที่นิวยอร์กซึ่งเราเคยคุ้นกันแล้ว แต่ก็ยังนึกอุ้งใจอยู่ว่า นายทองคำกั้นซื้อใหม่ของเราซึ่งเป็นผู้เชื่อวชาญการล่งทางในอเมริกาคงจะทำหน้าที่ให้เราไว้รับความสะทวักได้อย่างดียิ่ง เพราะไอ้เราเหมือนคนตาบอด ถ้าไม่มีคนรู้อย่างนายทองคำ ก็จะต้องคลำกันบ่นบ่น วันวานได้ให้แกไปสืบถึงค่ารถแลการเดินทาง คงได้ความจากแถวว่าค่ารถไฟจากนิวยอร์กไปบัลติมอร์คนละ ๖ เหรียญ ๕๐ เซนต์ แต่ต้องเสียค่าที่นอนคนละ ๓ เหรียญ ๕๐ เซนต์อีกต่างหาก เราจะไปถึงโน่นได้ในวันจันทร์ เวลา ๖ นาฬิกา

ก่อนเที่ยง เรื่องอะไรก็พอฟังแต่เรื่องค่านอนออกไม่ว่าใครศรัทธาอยู่สักหน่อย
ถ้าเป็นบาท ๆ อย่างบ้านเราก็อศรัทธา น้เล่นกันเป็นเหรียญ ๆ จึงชัก
ท้อแท้ สำหรับพวกผู้ชายเราพวกกันตามจริงไม่สู้ใครอะไร ผิดกันนอนกัน
ไปก็ได้ หรือไม่เช่นนั้นก็เกณฑ์ให้แข่งกีฬเต๋ยมินิทานสศๆไปเล่ากันในรถ
บางทีอาจไม่ต้องนอน ถ้าไม่เป็นการหนวกหวิวผรุสว่ญ ก็ยวนมาเกิดยวิ
วิตถถึงแม่เจ้าประคุณพวกของเรา เพราะถึงอย่างไรแกคงไม่ยอมนอนนง
เหมือนอย่างเราเป็นแน่ละ เ่งกิมถึงกักคอเสียก่อนว่าไม่ได้การแต่ตาม
ปกติแม่ยังเฉียวออกแว้ด ๆ เมื่อรักการอะไรไม่ทันใจ ถ้าเกณฑ์ให้แก
นอนนง คงพากันกริ้วบ้านแตก จึงเห็นว่าไฮการที่จะหลักไม่เสียค่านอน
คงหลักไม่พินเสียแล้ว ถึงอย่างไรก็จะพยายามลองดูไม่ให้ลำบากทั้ง
ผู้หญิงผู้ชาย ไ้บอกให้รู้ตัวทุก ๆ คนว่าจะต้องมีการย้ายไปสะแกงที่
บัลติมัย กับสั่งให้เอาเข้าของติดตัวไปแต่ตามสมควร ไม่บอกเช่นนั้น
ก็เกรงว่าจะต้องหอบไปมาก ๆ เปลืองค่ารถค่ายกขน เพราะค่ายกขนที่น
มันแพงอย่างไม่กรณาเราเลย นึกก็เหรียญน้อยก็เหรียญ หนทาง
๓ ๒ คือกก็เหรียญ จึงต้องบอกให้เขาไปแต่พอหยิบพอควย
กันได้ เพื่อออมเหรียญให้อยู่ในกระเป๋้า ไม่อุทิศให้พ่อกรรมกรยกขึ้นกิน
เล่นคล่อง ๆ

ขอจบเรื่องไว้เพียงนี้ เพราะลมมุ้งเกิดมารังควาญขึ้นแล้ว
จะเขียนมาอีกภายหลัง เมื่อไปสะแกงที่บัลติมัย

ขอฝากความคิดถึงมาด้วยทุก ๆ คน

ฟ. ช.

นิวยอร์ก

วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗

นายคิลบี้ สิบญูเรื่อง เพื่อนรัก

ตั้งแต่ฉันออกจากโรงพยาบาลมาแล้ว พึ่งจะมีเวลาเขียนจดหมายบอกข่าวมาถึงเธอ โดยมือของฉันนั่นเอง ทั้งนี้เธออย่าเพ้อพาโลว่าฉันลืมหรือขี้เกียจ เพราะมันหาเวลาว่างที่จะเขียนได้ยากเย็นเสียจริง ๆ เท่าที่เวลาลงมือเขียนนั้นก็แสนจะประจักษ์ประเทิด คำที่มันหนาวเสียจนมือไม่ปวดไปหมด แทบจะสิ้นศรัทธาเขียน ถ้าไม่ใช่เป็นคำสั่งอันเฉียบขาดของเธอแล้วฉันก็แทบจะเลิกเขียนเสียทีเดียว เพราะความหนาวที่มันหนาวกันจริง ๆ หนาวอย่างฝรั่ง ไม่ใช่หนาวหยอก ๆ อย่างบ้านเรา หากบ้านเรามีการหนาวกันเช่นนั้น ยายแก่ตาเฒ่าคงได้เกิดเกือตร้อนกันขึ้นไม่น้อย แต่ที่นี้เขาชินกันเสียแล้ว ถึงกระนั้นฝรั่งบางคนยังร้องเต็มที

ก่อนที่จะเล่าถึงงานและการและความเป็นไปในหมู่พวกเราหลังจากที่ซิกส์ได้ขอยกไปแล้ว ฉันขอยกไปเล่าถึงตอนที่พวกเรา ๕-๖ คนไปค้างอยู่ที่โรงพยาบาลให้ฟังสักหน่อย พวกเราที่ตกมาอยู่ที่นี่ ตกลงไม่ได้คิดว่าเปนโรคอะไรกันแน่เปนแต่ได้เค้า ๆ ว่า เปนหวัดกับโรคโลหิตจาง แต่จะอย่างไรก็ตาม ในคืนวันแรกที่เราไปอยู่นั้น หมอคงให้ กินค็อกเทลฝรั่งระบายท้องเสียคนละถ้วย แล้วต่อนั้นก็ไม่ได้เห็นให้กินยาอะไรอีก เปนอันว่าเจ้าค็อกเทลชานเดย์คุ้มโรค ซึ่งฉันเอง

ยอมรับว่าเป็นผลคืออย่าง ๓ ที่ทำให้ต้องใส่เราปกติขึ้นเหมาะแก่ที่จะได้
 วัชรธากาศใหม่ พวกเราอยู่รวมกันข้างแยกกันข้าง แต่เราก็คงคอค
 ไปมาหาสู่กันได้ข้างมือข้างขวาว มีคนเก็บที่เราไปเยี่ยมเยียนไม่ได้
 คือ แม่เฒ่า เพราะเจ้าหน้าที่เขาส่งไปรวมไว้กับหมู่ผู้หญิงด้วยกัน เรา
 จะไปเยี่ยมเยียนตามอำเภอใจ ก็ผิดระเบียบของโรงพยาบาล ฝ่าย
 แม่เฒ่าเมื่ออยู่ห่างจากพวกเราเสียเช่นนั้น ก็เลยกลายเป็นเด็กขี้แย
 ถึงกับชักออกมาเสียโฮ ๆ ต่อหน้าต่อตาพวกฝรั่ง ข้างนางพยาบาล
 เข้าไปปลอบ โน ๆ เยส ๆ ก็ไม่รู้เรื่องกัน ลงท้ายแม่นางพยาบาลต้อง
 วังแต่ว่าคุณไปปลอบชี้แจงเรื่องราวให้ฟังแม่เฒ่าถึงได้หายขี้ฮั่น การ
 ที่พวกเรามาถูกกักตัวอยู่ที่โรงพยาบาล นอกจากแม่เฒ่าร้องไห้ฮั่น
 ฝรั่งอย่างน่าสงสารแล้ว ก็ยังมีความสุขอยู่บ้าง มีการกินเป็นต้น
 นอนเป็นประธาน คุยกันเป็นปริโยสาน ส่วนฉันคงถือเอาการขี้กวด
 เชื่อกุหลาบเป็นการกีฬาแก้เบื่อ พวกฝรั่งเห็นเป็นการแปลก ฉัน
 เห็นว่ามันไม่แปลก แต่ทำไปไม่ได้แค่นั้นเขาก็ห้าม อีกสักกับพวก
 บางคนไปเยี่ยมแลเห็นฉันกับพวกทรงเสื้อกางเกงสีเขียว ซึ่งเป็นเครื่อง
 แต่งกายสำหรับคนป่วยพากันปลงอนิจจัง โรงพยาบาลนี้ใหญ่โตมาก
 มีคนที่มาถูกกักตัวอยู่ที่นี้หลายชาติหลายภาษา ระเบียบการของเจ้า
 หน้าที่ซึ่งปฏิบัติต่อคนป่วยตลอดจนอาหารการกิน นับว่าเรียบร้อยควรเป็น
 ที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง พวกเราถูกกักอยู่หลายวัน จนกระทั่งวันที่ ๑๔
 พฤศิกายนอีกสิ่งก็ไปรับขนเอาตัวมาหมด พวกเราพากันดีใจเหมือน
 พันทุข์ไปขึ้นสวรรค์

ก่อนจะกล่าวถึงเรื่องกิจการและความเป็นไปของคณะเราซึ่งเป็นอยู่
 เวลานี้ การสะแกงของคณะเราได้สะแกงอยู่ที่โรงฮิบโปรโตรมถึง ๒
 อาทิตย์เต็ม ๆ คนที่ไม่แพ้เลย พวกหนังสือพิมพ์พากันโหมไม่หยุด
 หย่อน วันที่ ๑ ธันวาคม เราได้ย้ายไปสะแกงที่โรงปรอคเตอร์อยู่
 ถนนชอยที่ ๒๘ ถนนเดียวกับโรงฮิบโปรโตรม โรงนี้คนได้เพียง
 ๔,๐๐๐ คนเท่านั้น ไม่เหมือนกับโรงฮิบโปรโตรมที่ได้ถึง ๖,๐๐๐ คน
 การย้ายโรงคราวนี้เราได้ย้ายที่ปักมาอยู่ที่โฮเต็ลเวคกิ้ง ซึ่งนายทองคำ
 ได้แนะนำมา และเป็นโฮเต็ลเดียวกับที่นายทองคำได้เคยทำงานอยู่ด้วย
 การปักจึงค่อนข้างสะดวกสบายขึ้นมา ที่เราต้องย้ายมาปักที่โฮเต็ล
 เวคกิ้งนี้ เพราะยายแม่บ้านเคิมแกไม่ใคร่เอาใจใส่ทำความสะอาดกับ
 ห้องหับที่เราอยู่ ถ้าขึ้นนอนปลอกหมอนก็ปล่อยให้ตามบุญตามกรรม
 ไม่ผลัดเปลี่ยน จนกระทั่งวันเราจะคืนห้อง แกจึงรับจะเปลี่ยนให้
 เราสะแกงความเสียใจและบอกกับแกว่ามันเป็นการสายเสียแล้ว อีก
 ประการหนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกรมสขาเขามาตรวจเห็นความสกปรกก็จะจับ
 เราไปโรงพยาบาล จะร้ายใหญ่ ยายเจ้าของที่พักเคิมรู้ว่าตามจริง
 คุณเหมือนแจะเอาใจฮักฮักคนเคียว เพราะแกนึกว่า ถ้าประจบฮักส์
 ไว้แล้ว พวกเราจะเป็นอะไรไป แต่ฮักส์ฉลาดไม่อยากจะให้เสียไมตรี
 อ้างว่าต้องเอาเสียงของพวกเป็นเกณฑ์ จึงเลยตะมุ้มมาให้กันเป็นเจ้า
 หน้าเจ้าตาโยกย้ายเสียคนเคียว การย้ายที่ปักก็พุดให้ถูกแล้ว เรา
 หนีความแพ่งไปหาถูกจะใกล้ความจริงมากกว่า แต่เราเลี้ยงยกเอา

ความสกปรกขึ้นทั้งหน้า เพราะไม่เช่นนั้นก็จะคงผจญอยู่กับความ
แพ้งำไป

ที่โรงปรอดเคอนเราสระแดงอยู่ ๓ วัน ๆ ละ ๓ ครั้ง ๆ ละ ๒๐ นาที
คือตั้งแต่เวลา ๓.๓๐ ล.ท. ครึ่งหนึ่ง ๖.๓๐ ล.ท. ครึ่งหนึ่ง ๙.๓๐ ล.ท. ครึ่ง
หนึ่ง แล้วจึงย้ายไปสระแดงที่โรง “ฟอร์คัมส์”

เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม คณะตระกูลเราได้ถูกเชิญให้ไปสระแดงเป็น
พิเศษที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้อยู่ เป็นที่พอใจของผู้คนมาก บางคนใน
คณะวิทยาลัยเห็นการเตะตระกูลของเราคันใจอยากเตะเสียเป็นที่สุด ถึง
กับอ้อนวอนขอซื้อลูกตระกูลที่เราเตะ เพื่อเอาไปหัดเตะบ้าง แต่เรา
ได้บอกว่าของเราไม่จำกัด ถ้าให้เสียแล้วก็หมดทุน ขอให้รออีกสักหน่อย
เพราะเราได้สั่งมาที่กรุงเทพ ฯ แล้ว เห็นใหม่ว่าฤทธิ์เดชของตระกูล
เรา บันดาลให้ฝรั่งเกิดความเลื่อมใสถึงเพียงนี้

โรงละครคอนฟอร์คัมส์เรียกเตอร์ซึ่งเราจะไปสระแดงนั้น อยู่ถนนซอย
ที่ ๓๙๐ ที่ต้องเรียกว่าถนนซอยนี้ เพราะถนนมันมีมากเหลือเกิน
เขาจึงได้เรียกกันซอยที่เท่านั้นเท่านั้น แต่ซอยนี้ไกลจากที่พักของเรา
เหลือขนาด คิกระยะเดินทางชั่วโมงหนึ่งเต็มๆ การเดินทางไปโรง
ละครอนนี้ แล่นที่ระบะกักประเทิด จะขวิดตังๆ ไปบนถนนรวกเคี้ยว
ก็ไม่ได้ ต้องขึ้นรถลอคไปได้ ดินจากถนนซอยที่ ๕๐ แล้วไปถ่ายขึ้น
รถด่วนที่ถนนซอยที่ ๗๒ ไปลงที่ถนนมื่อท แล้วตะกายขึ้นกระโตะไป
ขึ้นบนถนน ๔๔๘ จักรหนึ่งไปอีกสายหนึ่งจึงถึงสถานีฟอร์คัมส์ แต่ยังไม่
ถึงทีเดียว ต้องเดินไปอีก ๒๐ นาทีจึงถึงโรงละครอน น่าอื้อใจ

พวกเราพากันโคลงเคี้ยวร้องไห้ ทึกคุ่นกับฮิสซิ่งเมื่อยพุง แม่
ผู้หญิงของเราตีหน้าบูดๆ นี่ไม่ใช่เล่นละคอน มาเล่นตรวฉนวน กว๊
จะออกโรงรำก็พอลมจับตาย ไม่ต้องเล่น การเดินทางในระยะนี้ ถ้า
มาคนเคียวเห็นจะเข้าแบบนายสวัสดิ์แน่ เพราะการขึ้นรถถ่ายยรตเลนของ
สำคัญมาก รถทุกคันมีป้ายบอกว่าจะไปถึงไหนแคไหน ถึงคนที่รู้
ภาษาอังกฤษก็อย่าทะนง ถ้าไม่ไ้ดูป้ายบอกที่รถจะไปแคว้งกลางทาง
ก็ไ้ เพราะบนรางเดียวกันมีรถเดินหลายกระบวนัก หลีกกันไม่รู้
กัหนดอกัหนด

เราสะแคงอยู่ที่โรงฟอรั่มส์ ๔ วัน กำหนดสะแคงวันละ ๒ ครั้ง
คือเวลา ๓.๓๐ ล.ท. กับ ๘.๓๐ ล.ท. คืนวันอาทิตย์ที่ ๗ ธันวาคมเป็นคืน
สุดท้ายของการสะแคงที่โรงนั้น และพอเสร็จการสะแคง พวกเราก็
ระคมช่วยกันเก็บเข้าของลงหีบขี้ตยกขนกันอลหม่าน เขาไปยรรตั้ง
รถไฟที่ฮิกส์ไปตกลงว่าเข้าไว้แล้ว ที่จะเดินทางไปยังลิตโมร์คืนวันนั้น
กว่าจะเสร็จเรื่องไ้รววเที่ยงคืน เล่นเอาพวกเราแทบหายหนาวถึงออก
เหงื่อ เวลาที่จวนแ ไอ้เข้าของก็มากกลัวจะลืมนั้นชาคน อากกร
ฉกสะทุกตอนนี้ เหมือนอย่างแจ็กดินไฟก็ปานๆ กัน แต่โชคที่เร
ไ้ระบายของบางอย่างมอบให้นายทองคำไปคอยล่งหน้าที่ยลิตโมร์ ถึง
กระนั้นก็เล่นเอาหวดหวิดต่อกระบวนรถที่เราจะโดยสารไป รถที่นั้นอก
จากมีรณอนเปนพิเศษแล้ว ไม่มีชั้น ๑ ชั้น ๒ ชั้น ๓ เปนชนิกเคียว
เหมือนกันตลอดหมก ความสะอาดสะอ้านก็เปนที่สด ใครจะเปนไพร่
หรือผู้ไ้ไม่เข้าใจ เสียค่าโดยสารตามอัตราที่มีสิทธิที่จะขึ้นไปนั่งบนอยู่

ด้วยกันทั้งนั้น รถทุกหลังมีธนูสำหรับขย่งขึ้น ที่นั่งและพนักเก้าอี้
 ขย่งด้วยกำมะหยี่สีเขียวนุ่มนวลนั่งสบายจะสุขขหรือก็ได้ ไม่มีห้ามปราม พอ
 มาเห็นรถก็บังเกิดความเลื่อมใสเสียแล้ว เรื่องที่ซีกส์จะซื้อตัวนอนให้
 สำหรับพวกผู้หญิงก็เลยมืดเล็ก จึงทำให้พวกเด็ก ๆ ของเราพากันซัก
 บ่อย ๆ ขึ้นมาหาว่าผิดสัญญา แต่ซีกส์แก้ว่า ถ้ามันได้ถึงเพียงนี้ จะ
 เสียค่านอนก็เสียค่ายเหรียญสี่ร้อยเงินไว้ ใช้จ่ายข้างหน้าดีกว่า ซัก
 มียศส์ถ์ของซีกส์เป็นอันฟังขึ้น แต่แม่ผู้หญิงก็ยังไม่แตก๊วยัง
 พากันค้อนเอาด้วย ซีกส์ทำเป็นพระใจเย็น จนกระทั่งรถออกจาก
 สถานีเป็นสัปดาห์ก็ยังไม่ได้หายความกลัว พันธสถานี่มาแล้ว พวกเรา
 ไม่ได้เห็นอะไรกันเลย เพราะเป็นเวลากลางคืน พวกเราผู้ชายต่าง
 ถือเอาการคุยกันเป็นเครื่องหย่อนใจ แต่คุยกันไปไม่ได้กันน้ำ ต่างก็
 หันเข้าวัดที่นอนนกกัสปิงก เปลี่ยนจากเสียงคุยกลายเป็นเสียงกรน
 ครอก ๆ โดยอุทกที่เห็นอยกันมาแล้วแต่ตอนหัวค่ำ ฉันทอยากจะหลับ
 ข้างก็หลับไม่ลง เพราะแม่ผู้หญิงบางคนของเราแกล้งไม่ยอมหลับ แกล้ง
 คุยอะไรต่ออะไรกันเสียงออกลั่น คุยกันไปคุยกันมาแล้วก็เสียงมา
 ตากเอาซีกส์เข้าที่หนึ่ง เพราะแค่นั้นในเรื่องผิดสัญญาไม่หาย พวก
 ฝรั่งบางคนก็นอนนกกันนอนไม่ลงเหมือนกัน เพราะแม่พวกเราไปคุยกรอก
 แก้วห ในที่สุดก็ต้องจำใจลุกขึ้นมานั่งลืมหูลูกตาพวกเราปรึบ ๆ เวลานั้น
 ซีกส์ลงเอามือออกตบลงสู่วงค์แล้วปรากฏว่าหลับไปถึง ๔ ชั่วโมง

ขบวนรถมาถึงสถานีบิลติโมร์เป็นเวลาห้ารุ่ง ซีกส์กับนายทองคำ
 ที่มาคอยล่วงหน้าได้ ซีกส์กับนายทองคำไปหาบ้านพัก ที่บ้านแห่งหนึ่ง

ตกลงเช่าครึ่งหลังต่ออาทิตย์เป็นเงิน ๘๐ เหรียญ เวลานี้พวกเราที่คอย
อยู่ทางสถานี มีแม่หญิงเป็นต้นเลี้ยงบ่นกันอุบอิบที่ซิกส์ไปหาเช่าบ้าน
นานเกินควร พอซิกส์มาถึงก็ช่วยกันขอกเกล็ดซิกส์เสียขนานใหญ่
ความจริงก็เป็นที่น่าเห็นใจแม่หญิงของเราอยู่บ้าง ที่แกอดคนมาทั้งคืน
แล้วยังถูกเกณฑ์ให้มานั่งแกว่อยู่ที่สถานีอีก ส่วนซิกส์ก็ไม่มีข้อที่น่า
ควรตำหนิเหมือนกัน เพราะเมื่อหาบ้านไม่ได้จะให้ รืบทกลับมาอย่างไร
แต่เมื่อได้ไปพักผ่อนก็อยู่หลับนอนเสียแล้ว เรื่องที่โกรธกริ้วซิกส์เป็น
พื้นไฟก็หายไป กลายเป็นเซซาหัวรอต่อกระซิกกันตามเคย เป็นอันว่า
ซิกส์ช่วยทั้งชนทั้งล่อง

เราได้เริ่มสระแคงที่โรงละครคอนในจังหวัดนี้ ในบ่ายวันจันทร์ที่ ๘
วันเดียวกับที่เรามาถึง การสระแคงของเราเป็นที่พอใจคนตามเคย
คนที่มีการเต้นไม่น้อยไปกว่าที่นิวยอก เรื่องละครยังคงเป็นเรื่อง
เอิกเกริกกันไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนกัน การสระแคงคงแบ่งเป็น ๔ เวลา
พวกเราออกจะเหินห่างเรื่องการแข่งขันเต็มที่ ที่จริงมันน่าเบื่อเดียว
ถอดเดียวได้ วันเดียวต้องแข่งกันถึง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง จนเครื่องต้นเครื่อง
ทรงจะยับเสียหมด รอคตัวอย่างเดียวที่หน้าไม่ต้องล้าง ผัดหนเดียวก็
ใช้ได้ทั้ง ๔-๕ เวลา ชั่วแต่คอยตีเบ๊งละเลงให้มันอยู่เสมอนั่น
ส่วนการแข่งขันนั้นแม้ว่าจะเป็นเรื่องประจำ แต่ก็อยากชมว่าเดี๋ยวนี้พวก
แม่หญิงของเราแต่งได้รวดเร็วผิวดก ถ้ากลับไปบางกอก จะต้องมีการ
แต่งตัวประชันออกโรงเล่นแล้ว ฉันขออวยชัยไว้ก่อนว่า ละคร
นายชองฮวนซุกเมืองอเมริกา เป็นชนะในการแต่งตัวได้ดีทีเดียว พวก

สิบห้าหนังสือพิมพ์ที่ขอยืมไปฝาก พอร์ชาก็มาตอมกันออกแซ่ ไม่
 สิบแต่หน้าฉากหลังฉากก็เข้าไปสับ อีกสักกับฉันขยับไปไหนไม่ได้ ตาม
 กันเป็นพรวนเข้าค้วยออกค้วย แต่ต้องให้อภัย เพราะเป็นธรรมเนียม
 เสียแล้ว ถ้าบ้านเราจะถูกหาว่า “เลือก” เกินไปก็ได้ เมื่อ
 วันที่ ๑๐ ธันวาคมได้ไปถ่ายรูปรูปที่หน้าศาลารัฐบาลเมืองบัลติมอร์ มีผู้
 ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน เช่นเดียวกับเมื่อคราวถ่ายที่นิวยอร์กกับ
 สมุหนครบาล ผู้ว่าราชการคนนั้นไม่แถมให้ว่าท่านอีลลัสสมุหนครบาล
 นิวยอร์กเท่าใดนัก พุทธาค่อนข้างสนุก พอพวกเราไปถึงยิมแชนลิง
 มารับ พวกหนังสือพิมพ์ พวกถ่ายรูป ถ่ายภาพยนตร์ มาคอยกันอยู่
 แยะ พอเสร็จจากการถ่ายรูปกับผู้ว่าราชการจังหวัด ก็ต้องยืนให้พวก
 นั้นถ่ายว่ากันคนละหน้าคนละหน้า การถ่ายรูปคราวนี้ “เจ้าหญิง” ของ
 เราขอตัว รับสั่งว่าไม่อยากแต่งองค์ออกป๋ายีนสะแคงเฉยๆ อีกสัก
 เห็นสีพระพักตร์บูดๆ เย้ๆ เกรงจะขัดพระทัยก็เลยเลี้ยงไปเกณฑ์ให้แสด
 ออกแทนองค์ ท่านผู้ว่าราชการได้กรุณาพาพวกเรานั่งรถยนต์คันใหญ่
 ไปเที่ยวชมถนนหนทางแลบัวรดใหญ่ พวกเราได้รับความเพลิดเพลิน
 ใจจากสิ่งที่ได้พบเห็นทั่วหน้ากัน ถนนหนทางเมืองนี้ถึงจะเป็นเมือง
 บ้านนอก แต่ก็ครึกครื้นอย่างบ้านนอกฝรั่ง มีตึกวามร้านรวงหนา
 แน่น บางถนนมีรถยนต์วิ่งขวักไขว่ บางถนนก็เงียบ คนพบน
 เมืองเป็นพวกนิโกรโดยมาก แต่ไม่เคยพบมีการเล่นทอคลูกเต๋าอย่าง
 ที่เห็นในภาพยนตร์ สถานที่พักของเราไม่ห่างจากโรงละครอนันท์ พวก
 เราจึงมีโอกาสพากันไปเที่ยวได้บ่อยๆ

มาเกิดมีปัญหาลงถึงการรับประทานอาหารขึ้นว่า จะทำอย่างไรกันดี
 ถึงจะเลี่ยงจากแพงไปหาถูกได้ ที่ประชุมการประหยัทรพย์เห็นพร้อม
 กันว่า ควรจะต้องมีการทำกินกันเองจะได้ถูกกว่า เพราะการที่เข้าถึง
 โรงเข้าแกงเย็นถึงโรงเข้าแกงนั้น ออกจะเสียเกียรติยศไปเสียหน่อย
 นอกจากเปลืองและต้องกินของแพง ยังจะทำให้พวกฝรั่งชั้น ว่าพวกเรา
 ขี้เกียจเหง้ากินด้วย จึงตกลงว่าจะเฉลี่ยกันออกคนละเล็กละน้อยไป
 ชื้อมาทำรวมกินกัน จึงไต่แบ่งหน้าทากันดังนี้ นายเผ่งเป็นผู้บัญชาใน
 การกับเข้ามีแม่ครัวล้วยเป็นผู้ช่วย ส่วนฉันเป็นผู้บัญชาการจ่าย เต็กกิม
 ในคณะพิณพาทย์กับนายพิตเป็นคนหน้าเตาแลล้างชาม แม่ผู้หญิงเป็น
 พนักงานยกตั่งเดิม กิจการของกรรมอาหารนั้นนับว่าเป็นผลดี ที่น่าย่ำย
 ไปได้มาก แต่ผู้บัญชาการบางคราวอ้อม เพราะอิตอนคำอาหารบางคราว
 ชาตินั้นถึงต้องควักกระเป๋้ออกเป็นมัน มันแพงกว่าไปกินที่ร้านเรสเทอรั
 ร่องย่อยเป็นกอง ชำร่ายเทียนวันตัวผู้บัญชาการเองต้องไปตลาดเสียด้วย
 เพราะถ้าไม่ไปเองก็ต้องกินของแพง คำที่พวกเราบางคนไปจ่ายนั้น
 พูดภาษาฝรั่งไม่เป็น พวกชาวร้านเห็นพี่ไทยหน้าซ้อ ๆ เลยซุดเอา
 อย่างเจ็บ เช่นไข่ไก่ตามปกติขายฟองละ ๔ เซนต์ พอพวกเราไปซื้อ
 มันก็ขึ้นราคาไปไต่ ถึงฟองละ ๘ เซนต์สต ๆ รัน ๆ เมื่อย้ายมาสระแกง
 ที่บลิตโมวัน พวกเราได้หุงหากันกินเองเช่นเดียวกับที่นิวยอก ทั้ง
 ฉันก็ได้ไปจ่ายตลาดด้วยตนเองเหมือนกัน ตลาดที่บลิตโมวันยาวยก
 ยกหลังคาสูงซักเป็น ๓ แถว ๒ แถวริมชายลูกไม้แลผักสด แถว
 กลางขายเนื้อวัว หมู, เป็ด, ไก่, ปลา, หอยนางรม ฯลฯ สารพัดที่จะ

อุดม ไ้เห็นกึ่งกำกรวมที่นั่นมันใหญ่เหลือขนาด ใหญ่เกือบ
เท่าข้อมือยาวเกือบศอก กินคนเดียวน่าจะลิ้มไม่หมด บ้านเราไม่
เห็นตัวโตเหมือนอย่างนี้ หอยนางรมที่ตัวเขื่อง ๆ ขนาดเท่าหอยแมลงภู่
บ้านเรา เนื้อกระต่ายเขาก็กินมาไว้อาย ชนิดที่ฆ่าถลกหนังแล้ว
ตัวหนึ่งราว ๖๐ เซนต์ ชวนให้อายถึงน้ำลายสอ ๆ แต่คร้ามการแพง
เลยหมกคอบาก ต้องย้ายไปเล่นเจ้าตบเหล็กเซียงจี้กึ่งฝอยอะไรเหล่านั้น
เป็นพื้น เพราะราคาค่อนข้างถูก กึ่งฝอยปอนด์ละ ๒๕ เซนต์ ตบเหล็ก
เซียงจี้ปอนด์ละ ๓๐ เซนต์ เจ้าเนอวี่. เนอหม. เป็ด. ไก่. อะไร
เหล่านั้นอย่าไปตกเข้าเลย มันแพงอย่างไม่ต้องจ้อคนกินที่เคี้ยว ขางวัน
เราก็ต้องหันมาจ้อมันเอง เพราะกินอะไรช้า ๆ ซาก ๆ มันก็จึกปาก
ผักสดมีมะเขือเทศแตงกวา กระหล่ำปลี ผักกาดหอม กระเทียม หอม
หัวใหญ่ มะนาว มะงั่ว เราต้องอาศัยเจ้าพวกนี้มาเป็นเครื่องประกอบ
ไม่ค่อยขาด เห็นหน้าตาน่ากว่าจะถูกแต่มันไม่ถูก เสมอ ๕ เซนต์
ซอสสักอย่าง ไอ้เจ้าของร้านกับเราเป็นไม่ต้องพกกัน ผลไม้มี
อะหังนัส. ลูกแอบเป็ด. ลูกพลับ. ลูกสาลี่. กล้วยหอม. เหล่านั้นเป็น
ตกกัน ลองจกเข้าไปดูเหมือนกัน แต่มันก็ไม่ถูกอย่างไหนก็ เพราะการ
ซอขายกัน ถ้าคิดเทียบกับอัตราเงินไทยของเราแล้ว มันสูงลิ่ว
อย่างน่าใจหาย คนอเมริกันคิดว่าบ้านเมืองของเขาอุดมไปด้วยการกิน
อยู่สารพัด ก็จริงหรอก แต่เมื่อมันแพงออกก็ปาได้ถึงขั้นนั้นคนที่มียา
ได้น้อย ๆ ไม่ยอมจะไปจ้อเมื่อไร พู๊ดถึงผลไม้อย่างเช่นกล้วยหอม
อยากจะบอกว่า สู้กล้วยหอมบ้านเราไม่ได้เสียเลย รูปร่างกล้วยหอม ๆ

เกร็งๆ ไม่อ้วน รสชาติไม่หอมหวานชวนกินอย่างบ้านเรา ที่เอามา
ขายทั้งเครือไม่เห็นลูกเหลืองอร่ามสักเครือ มีแต่เขียวครึ่งเหลืองครึ่ง
กระคำกระต้าง แต่ทำไมราคามันถึงได้แพงอย่างน่าทึ่งโตไล่ถึงเพียงนั้น
ถ้าบ้านเราไทยถึงไม่มีใครแล แตกกล้วยที่มันคืออย่างหนึ่งไม่ไฉนน้อย
เหมือนกล้วยบ้านเรา เพราะเป็นเมืองหนาวอมช้ำ บ้านเราเป็นเมืองร้อน
เจ้ากล้วยไฉนน้อย ทั้งไว้ไม่ทันข้ามอาทิตย์ก็พานช้ำจนจนจนเน่า

ที่วัดศิรินธร ผู้บัญชาการแจ้งร้องว่าหุงเข้าควยไฟแก็ดไม่ค่อย
สุกเลย ได้สืบร่องรอยว่าทำไมหุงเข้าไม่สุก ลงท้ายได้ความว่า
ไฟแก็ดที่นั่นไม่ใคร่แรง จึงต้องตั้งงบประมาณซื้อเข้าที่สุกแล้วมากิน มี
หนึ่งราว ๑ เหยี่ยวกินได้ ๑๒ คน ห่างจากที่พักไปซื้อเข้าสุกจาก
พัฒนามรรณลงพัฒนามารเห็นจะได้ อากาศที่เมืองนั้นหนาวจริง บางวัน
ยังมีฝนตกเสียด้วย

เราได้พบกับนักเรียนไทยที่มาศึกษาอยู่ที่จังหวัดปัตตานี ๕ คน
คนหนึ่งเป็นนักเรียนของสมเด็จพระเจ้าอนังยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขล
นาครินทร์ ชื่อ นายเฉลิม เป็นคนมีชื่อเสียงมีคนนับหน้าถือตามาก
เป็นหมอย่อยที่จังหวัดนี้ ๕ ปีแล้ว ส่วนอีก ๔ คนนั้นเป็นข้าราชการชั้น
สัญญาบัตร ต่างคนต่างเล่าเรียนกันเต็มที่ นักเรียนเหล่านี้ดีใจกัน
จริง ๆ ที่ได้พบพวกเรา ไม่ต้องมีใครแนะนำพอเจอกันเข้าก็ปรี่เข้าหากัน
เอง เล่าทุกข์สุขสู่กันฟังว่ากันเป็นขลุ่ยเป็นขลุ่ย ยิ่งเห็นพวกฝรั่งชมเชยการ

สระแดงของละครคนไทย ก็พลอยอึ้งใจออกมาหน้าตาขานเบิก บอก
แล้วว่าเราจะมาสระแดงกัน ตั้งใจคอยกันอยู่ทุกคน

วันเสาร์ที่ ๑๓ เป็นวันสุดท้ายของการสระแดงที่โรงละครคนจังหวัด
บัตติโมร์ คำนวณกันคนแน่นเอี้ยตกว่าทุกคนที่เล่นมาแล้ว เพราะได้มี
การแจ้งความว่า จะเล่นกันเป็นคืนสุดท้าย ทั้งพวกหนังสีฟิล์มก็ช่วย
กันประโคมด้วย คนจึงแตกตื่นมากันหนาแน่น การที่เราไม่ได้สระแดง
ในคืนวันอาทิตย์ด้วย เป็นเพราะที่เมืองนั้นถือว่าวันอาทิตย์เป็นวันสำคัญ
กระทั่งการมหรสพก็ไม่เล่น เขาถือกันเจ็บจริง ๆ เพราะฉะนั้นจึงพลอย
ทำให้เราไป มีโอกาสพักผ่อนในชั่วเวลาของการเก็บจำเข้าของที่ไม่มีการ
ถูกละหล

เราได้ไต่อกเดินทางจากจังหวัดบัตติโมร์ ไปเมืองฟีลาเดลเฟีย
ในวันอาทิตย์ที่ ๑๔ เวลาราว ๘ ก.ท. การเดินทางตอนนั้นพวกเรารู้สึก
ว่ามีใจว่าเรง ไม่มีอาการหน้าเฝ้าหรืออ่อนปอด ๆ แปร ๆ อย่าง
นิย้อยออกไปบัตติโมร์ ดวงอาทิตย์ก็แจ่มใสขึ้น ด้วยไม่ถูกขอตเกล็ด
คุยสนุกสนานเชียวว่ากันเรื่อย พวกฝรั่งที่นั่งมารดเคียวกับเรา บางคน
ก็หันมาร่วมวงคุยด้วย ไม่ต้องเชื่อเชิญก็หันเข้ามาเอง เรามาถึง
สถานจังหวัดฟีลาเดลเฟียเป็นเวลาเที่ยง มีผู้จัดการประจำโรงละคร
นี้พร้อมด้วยคณะมาคอยที่สถาน พวกที่รับข่าวจากหนังสีฟิล์มมา
คอยคอยมดพวกเราอยู่แยะเหมือนกัน พวกบริษัทหยอนก็มาก พอเห็น
ก็ตรงเข้าไปฮักฮักก่อน ฮักฮักพยายามที่จะชวนหน้าแต่ไม่สำเร็จ กันทิ้งไป
พจนไท้ หมกทำเข้าจริง ๆ ก็ต้องขอตัวให้ไปพบนั่นที่ ๆ พัก ด้วยจะต้อง

จักเข้าของให้เรียบร้อยเสียก่อน พวกนี้ถึงไต่ถามปล่อยฮิกส์ ที่เมืองนี้ มีการฉ้อฉลอาชญากรรมเช่นเดียวกับเมืองบัลติมอร์เหมือนกัน เพราะฉะนั้น เราจึงยังไม่มี การสะแกงในวันอาทิตย์ มีเวลาจักเข้าของไต่อย่างสะดวก เมืองฟลาเคิลเพนไหนหน้าค่าตา ค่อนข้างครึกครื้นกว่าเมืองบัลติมอร์ เขาว่าเป็นเมืองที่ ๓ ของนิวยอร์ก ผู้คนจอแจคับคั่งดีกรามร้านรวงสูงลิบลัว เวลากลางวันแสงไฟฟ้างูโรจน์ไปทั้งเมือง โรงละครคอนเสิร์ต หนังสติ๊กอยู่กลางเกลื่อน นายทองคำผู้นำร่องของเรา ออกจะเก่งมาก รู้จักพื้นเพบ้านเมืองนี้ทะลุปรุโปร่ง พวกเราค่อนข้างจะออกชอบแถมมากขึ้น ไม่แต่ไต่อาศัยแถมเป็นเครื่องมือในงานการ ยังไต่อาศัยพาเที่ยวเตร่ด้วย ฮิกส์ชมเชยไม่ขาดปาก บอกว่าจะโทรเลขไปบอกนายของฮ้วน ขอเงินก้อนเพิ่มชดชอยออกชอยใจกันเต็มที บอกว่าอะไรทั้งหมดก็ไม่มีอันใดเท่าที่ไต่กลับเมืองไทย ถึงเห็นคเห็นน้อยให้น้อยมากเท่าไรก็ไม่ว่า ฉันรู้สึกสงสารแท้จริง ๆ

พวกเราพักกันอยู่ที่ถนนซอยที่ ๓๓ ถนนลอคัส ห่างจากโรงละครคอนเสิร์ตที่เราสะแกงราว ๑๐ เส้น เริ่มลงมือสะแกงเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๕ ผู้คนแตกค่นมากมายน่าน่าเวียนหัว หน้าโรงละครจนถึงกับเดินให้ลุดกัน โรงละครคนที่ไหนคนไต่ ไม่น้อย ถึงกระนั้นการสะแกงตอนแรก คนไม่ไต่คู้เสียก็มากเพราะเก้ออเต็ม ต้องคอยไปคู้การสะแกงในตอนหลัง ผู้จัดการประจำโรงนี้วังคั้นแข็งแรง เห็นคนมากพานจะปล้ม หันมากระซิบกระซาบกับฮิกส์ไม่หยุด

การแต่งของเรานี้ว่าเป็นการเรียบร้อย เป็นที่พอใจของผู้
ตามเคย คนวันนพวกสยขาวหนึ่งสอพิมพ์ทนต์ไว้ตามมาเกาะตัวกันอีก
นึกว่าจะล้มไม่ล้ม คเหมือนจะมีเพิ่มจำนวนมากกว่าวันเห็นที่สถานี
อีก ๒ คน หน้าพวกนี้หากจะเป็นหน้าทีเลือก แต่อธิบายค่อนข้างดี
เวียนกันมารู้จักกันแท้ๆ บ่ายวันรุ่งขึ้นก็ได้เห็นข่าวพวกเราจำหน้าด้วย
อักษรแข็งๆ อยู่ในหน้ากระดาษหนึ่งสอพิมพ์ออกกระเถาะกระเถาะ เมื่อวันที่ ๑๖
พวกเราได้ยกโขลงกันไปเที่ยวที่ตำบลไชนาเทาซึ่งเป็นหมู่บ้านจีน ตำบล
นี้ห่างจากที่พักของเราวาระทาง ๑๕๐ เส้น พวกที่อยู่เป็นเงินล้วน ได้
ความว่าฝรั่งกันเอามาไว้ส่วนหนึ่งไม่ให้ปะปน ตำบลนี้กรอกกรอยเต็มที
มีร้านขายเครื่องอาหารอยู่สัก ๓๐ ร้าน ไปตรวจดูของกินว่าจะมีอะไร
บ้าง เห็นหมูย่าง เป็ดย่าง หมูสด เครื่องแกงร้อน แลกับเข้า
จีนกระรอกกระจิกอีกหลายอย่าง ได้ลองทายตามราคา แต่มันแพง
เขาอย่างฝรั่งอีก เลยซื้ออะไรไม่ได้ ถึงกระนั้นก็ยังแข็งใจซื้อกุ้งแห้ง
มาประทัยเก็บรตยไว้ ๑ ปอนด์ ถูกเข้า ๖๐ เซนต์

จีนขายของเหล่านี้ บางคนพูดภาษาอังกฤษได้ก็ ไปพูดล่อๆ อ้าวๆ
อย่างบ้านเราไม่รู้เรื่อง โดยมากเป็นเงินกวางตุ้ง เชียงไฮ้ ร้านรวง
ไม่มีใครสกปรก เพราะเจ้าหน้าที่สขาภิบาลกวาดขึ้นมาก ตั้งแต่มาจาก
กรุงเทพฯ ฟังจะได้เห็นอ้อยจีนเป็นครั้งแรกนั่น ก็ใจหมายว่าคันละสัก
๓-๔ เซนต์ จะซื้อแจกกันกินให้สนุกปาก เขกันเข้าไปลัธมวันอ้อย
ถามราคา เจ้าคนขายขอลำละ ๓.๕ เซนต์ คิดเป็นเงินไทยราว
๓ สตางค์ ผิดคาดกว่าราคาทนกว่าเป็นกอง เลยต้องลาไม่ได้

คำตอบอะไรอีก เลยไม่ได้รื้อสอัยกันจนแล้วจนรอด พิตร้องทุก กระชี่
สมบัติอัยก็แพงด้วย เหมือนยังนึกกันมาแพง จอะไรเข้าไม่ได้
เล่นกันตังครั่งเหี้ยญก่อนเหี้ยญไปทั้งนั้น นำเหม็นเขือ

เมื่อวันที่ ๑๘ คณะตระกูลของเรา ได้ไปสระแดงที่มหาวิทยาลัย
เมืองนี้ ได้ถูกพวกในคณะวิทยาลัยจะขอซื้อตระกูลอีก เรื่องการขอ
ซื้อตระกูลมีข้อข้อกันเนื่อง ๆ ที่คุ้นเสียใจว่าไม่รู้เลยจะขายได้ ถ้ารู้
จะถือเอามาขายฝากกำไรเสียเหาะ ๆ เป็นค่าอาหารก็ยังดี ฉนั้นบอกว่า
ใครจะไปรู้ ว่าฝรั่งจะเล่นตระกูล เรื่องคิดกำไรตระกูลของที่คุ้นเคย
ออกจะฟังชันเต็มที

เราสระแดงที่จังหวัดพลาเกลเพยอยู่ ๑ สัปดาห์ วันอาทิตย์ที่ ๒๓
รุ่งเช้า ก็พากันเดินทางกลับนิวยอร์กโดยขบวนรถด่วน ระยะทาง
จากพลาเกลเพยถึงนิวยอร์ก รถด่วนเดินเพียง ๒ ชั่วโมงครึ่งเท่านั้น
เช้าวันเดินทางกลับนิวยอร์กนั้นอากาศหนาวจัด หนาวจนห่มมือไม่ยัก
แทบจะหลุด เสื้อสักหลาดออกหนาปกปกเข้าไว้ ก็ยังไม่หายหนาว
แม่หญิงของเราแก่ออกจะไ้เปรียบ เเกาะเสื้อขนสัตว์กันเข้าไว้้ออก
พระรุงพระรัง แต่ยั้งนั้นหนศรี ยังหวื่น ๆ ว่าหนาว เมื่ออยู่ในรถไฟยัง
พอค่อยยังชั่ว เพราะมีไอร้อนไว้้อ่อน ตอนลงรถไฟจากสถานีเดิน
ไปขึ้นรถรางกลับที่พักเดิมตอนนั้นค่อนข้างเหลือทน พวกเราเลี้ยงปากคอ
ชีวิต ๆ ไปตามกัน บางคนหนาวจนเห็นจุมกแดงกำ เวลานั้นถ้า
ใครเดินมากระทบใบหูหรือจุมกเห็นจะได้ว่างมวดยกันแน่ พอได้ขึ้น
รถรางก็ค่อยบรรเทาความหนาวไปสักหน่อย ทั่วในรถรางเขาก็มีไอร้อน

เช่นเดียวกับในรถไฟ พอมาถึงที่พัก นายทองคำก็รายงานว่าพวกเรา
เกือบไม่มีที่^๒จะอยู่ เพราะใกล้วันตรุษมี^๑คนนอกเมืองจะมาเที่ยวในเมือง
เขาได้ มาส่งล่วงหน้าไว้หมด เพราะเหตุ^๓ที่จริง ๆ ที่อีกสัปดาห์นายทองคำ
มาจัดการเรื่องที่จะอยู่เสียก่อน ทั้งอัตราเจ้าของโฮเต็ลแกลเป็นคนชอบ
พวกเราเสียด้วย แกลจึงได้^๒ขอให้เจียตักันไว้ให้เราอยู่กันได้ โดยเรียบริย
มีฉะนั้นจะเกิดการอลหม่านในเรื่องที่พักกันอีก

กันอยากจะขอชมว่า อัตราเจ้าของโฮเต็ลแกลก็มีอัธยาศัยใจคอก
เป็นที่ยิ่งทั้ง ๒ คนตายาย แกลส่งสารว่าพวกเราเป็นคนพลัดถิ่นมา คำ
เช่าห้องพักก็คิดราคาถูกเป็นพิเศษ ตลอดจนมีการเอาใจใส่ในพวกเรา
ทุกสิ่งทุกอย่าง สู้ให้เห็นในความเมตตาของแกลมาก พวกเราพา
กันไม่นานความอารีอารอบของแกลไม่ขาดปาก บางเวลาแกลพา^๒พลัด
ผู้เล่นด้วย ฉะนั้นจะชอบอารมณ์ของแกลมากอยู่

ขอหยุดไว้แต่เพียงนี้ เมื่อน้ำจะส่งมาอีก

ช. เซ่งกิม

โฮเต็ลเวนต์ิก นีวีย็อค
วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗

นายคิลล์ เพื่อนรัก

วานฉันได้ รัยจดหมายของเพื่อน แลใครต่อใครอีกหลายฉบับ
นอนอ่านเสียอย่างปลื้มอกปลื้มใจ ชวนให้คิดถึงบ้านฉันมากรุ่น ๆ ทั้งใจ
จะตอบเรียงตัวกันไป คุณทำอะไรไม่สำเร็จ เลยอบตักินเสียเฉย ๆ คำที่
เวลาเขียนหนังสือมันช่างน้อยเสียจริง ๆ โคนแต่งงานก็ชักจะเพลีย ๆ
เสียแล้ว ถ้าทางบ้านจะนิทว่าช้เกียจเขียนตอบก็ยิ่งคุ้นใจว่าเพื่อนคงจะ
ยุ่งกับการนิทาได้

จดหมายฉบับนี้ ทั้งใจจะจดเป็นหมายเหตุประจำวัน แต่ถึง
คราวจะจดเข้าจริง ๆ ก็ผลัดวันประกันพรุ่งตัวเอง จดยังไม่ได้จดบ้าง
พอจะเอางานเอากการเป็นรูปเรื่องเลยลืมหมด ต่อหัวต่อหางไม่ถูก เลย
กลายเป็นจดหมายค้างวันไม่ใช้รายวัน จึงนึกออกเท่าที่จดแลเขียนได้
เดี๋ยวนี้ไม่แต่เป็นผู้รับหน้าที่บอกข่าว ยังรับหน้าที่เขียนรายงานส่ง
นายซองฮวันด้วย หะแรกตกลงกันไว้ว่าฮิคส์จะเป็นผู้ทำรายงานการ
บอกข่าว ครั้นฮิคส์ไปถูกเต้นเชนเข้าก็งาน เลยบอกข้ขอให้เขียน
แทน ซ้ายรับรองทุกข้แข็ง ๆ อย่ว่าแต่เขียนรายงานเลย จะปลื้มทั่ว
เขียนจดหมายไปเยี่ยมเมียสักฉบับ ยังเขียนไม่ได้ตั้งแต่มา เล่นเอา
ฉันพลอยสร่อนเห็นใจฮิคส์กันในตอนนั้นเอง

พวกเรากลับจากฟิลาเดลเฟียมาอยู่นิวยอร์คคราวนี้ บริษัทก็ให้
 ไปสระแดงที่โรงละครคอนคอร์ดเวิร์ไธด์ถนนบร็อคเวย์ ซอยที่ ๕๖ เวลา
 เราไปสระแดงขึ้นรถลอคไปตามอุโมงค์ใต้ดิน พอไต่ขึ้นก็เห็นโรงละครคอน
 คอร์ดเวิร์ไธด์เพียงเส้นเดียวเท่านั้น พวกเราเลยวนซิกซาล์ซัน
 มาก เวลาออกจากที่พักไปสระแดงไม่ค่อยไปร่วมกัน แรงใจแรงมันไป
 กันเขาเองเพราะคุ้นกับถนนขึ้น ไม่กลัวหลงเหมือนอย่างแต่ก่อนเสียแล้ว
 ที่พวกนี้สำหรับแต่พวกผู้ชาย พวกผู้หญิงยังคงไปกันเป็นกลุ่ม ๆ เป็น
 ก้อน แลถึงจะไปได้ตามลำพังบ้างก็ไม่มีใครมีใครสมัคร เพราะเห็น
 เสียว่าจะระแวกตากหน้าไปแต่ลำพังบ้างก็ชักกระตาค ข้าจะเป็นเข้าให้
 พวกฝรั่งแอบชะโมยแลเมื่อเวลานั่งไปนั่งมาด้วย จึงไม่มีใครอยากจะ
 ไปคนเดียว ถนนซอยที่ ๕ เป็นตำบลที่พวกเราชอบกันมาก ว่าง ๆ
 งานมักจะพากันไปอยุ่ที่นั่น เพราะตำบลนั้นอุดมไปด้วยผักและผลไม้
 สกต่าง ๆ พวกเราเลยตั้งชื่อว่า ตลาดยางลำภู ตำบลยางลำภูนั้นไม่อุดม
 แต่ผลไม้ เลือกล้างสิ่งของต่าง ๆ ก็มีขายกันกระจุกกระจิก ทั้งแผง
 ขายกล้วยตลาดฟาทสนามน้ำจืดบ้านเรา ราคาที่ค่อนข้างย่อมเยาว์พอ
 ซื่อหาได้ ไม่สู้แพงเหมือนที่อื่นนัก พวกชายมีทั้งพวกตั้งแผงลอย
 และตั้งขายบนรถม้าคันใหญ่ ๆ สั้นเวลาราว ๓๐ หรือ ๓๑ ล.ท. ต่างก็
 ขยับและเข็นกลับ เขาก็ขยับเข็นมาประชุมกันใหม่คู่ค่อนข้างครึกครื้นก็
 เมื่อนั่งแต่มาไม่ค่อยพบคนขี้เกียจ คนตาบอดแท้ ๆ ยังอุส่าห์ขาย
 ดินสอ ขายหมากฝรั่ง ขายเชือกผูกรองเท้า ย่างก็ขายล่อเกิด
 คนแก่ที่เดินเหินไม่ไหว ก็ยังมานะหิวโครงหาอะไรต่ออะไรมาขาย

ออกนิกังส่วงเวใจเต็มทน เพราะอาหารการกินแพงอย่างที่เรารู้ ๆ จะหา
 ใค้พอกินหรือ แต่ก้คงพอกันตามแกน ๆ ถ้าไม่พอชีวิตคนพวกนี้
 คงไม่คอยจนถึงเรามาเห็น คนขอทานที่น้ก็ออกอย่างหนึ่ง จะเที่ยว
 ขอเขาโหวก ๆ โดยไม่มีเครื่องแลกเปลี่ยน เห็นน้อยรายเต็มที ต้องมี
 เครื่องมือมาสะแวงเปลี่ยนเล่นให้คนดู เช่นชักหีบเพลง บางคนใช้
 หีบเพลงหมอนขนาดใหญ่ว่าพวกเรเคยเห็นแคว้นยาใน เรื่องภาพยนตร์มฉิ
 หยาตฟ้า แต่พวกนี้ยังไม่นำส่วงเวใจเท่ากับคนแก่หรือตาบอดนั่งขายของ
 เพราะรูปร่างหรือกำลังวังชาพอจะรับจ้างยกหามได้ แต่จะเป็นด้วยไม่มี
 งานทำหรือไม่สมัค ก็ทาบไม่ถูก เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ ธันวาคมตรงกับ
 วันตรุษฝรั่ง เวลาค่ำผู้ อำนวยการใหญ่ของบริษัทก็มีความยินดีได้
 เชิญพวกเราทั้งคณะไปเลี้ยงที่โซเต็ลจิน ซึ่งอยู่ใกล้กับโรงละครคอน หัง
 เลียงใต้จัดเป็นพิเศษ ใ้ระอาหารประดับประดาอย่างหรูหรา พวกเรา
 บางคนออกจะครึ้มครำเต็มที ค่าที่ไม่ค่อยชินในการกินเนอร์อัน
 หรรหาว่างนี้ แต่ก้ไม่มีใครเสียเหลียม เพราะต่างคนต่างคอยระวัง
 แต้มคุกันอยู่ในตัวออกกรีบ แต่บางคนบอกกินอย่างนี้ไม่ค่อยอิม เพราะ
 มันเป็นการกินสำหรับเกียรติยศ จะหยิบฉวยอะไรแต่ละที่ง้างมือไม่ค่อย
 ฉนติ ต้องคอยแลกคั้นแถมที่เกรง ๆ เช่นเกี่ยวกับเด็กกินเข้ากับผู้ใหญ่
 สู้กินกันตามธรรมดาอย่างบ้านของตัวเองไม่ได้ หัวหกกันชีวิตก้ไม่ต้อง
 เกรงใจใคร อาหารที่เลี้ยงนั้นทั้งอาหารจีนอาหารฝรั่ง ถ้าจะถามว่า
 ใครกินอิม ใครรออยสิ่งไหน เห็นจะตอบยากเต็มที เพราะมีวินะระวัง

ตัวกันไปเสียหมดอย่างที่ว่า จึงไม่รู้ว่าจะไรก็ไม่ดี พวกที่นั่งโต๊ะ
ทั้งพวกเราพวกเขารวมราว ๓๐ คน ก่อนถึงชุดของหวาน ชิกส์ได้
ลุกขึ้นกล่าวสรรเสริญความขบใจแทนนามของคณะละคอนต่อผู้อำนวยการ
แล้วชวนดื่มให้พรบริษัทก็ร่ำล่อกันสั้น ๆ พอเป็นพิธี ชิกส์ออกจะคล่อง
มากดูเหมือนจะเตรียมมาไว้อยู่ในพวงเสียเข้าไป ผู้อำนวยการได้เลือก
ตอบเหมาที่เหมือนกันไม่อ้อมค้อม พอชนกยอเกียรติยศคณะละคอนไทย
ซึ่งได้มีโอกาสมาแสดงที่ประเทศอเมริกา ชมโน่นนึกนี้หน่อยแล้วก็
รวบยกโยงไปถึงนายชองฮ้วน ดื่มให้พรรวมเป็นสั้นเรื่อง อนึ่งใน
ค่ำคืนเดียวกันภายหลังจากการแสดงที่โรงอินแปงงานประจำแล้ว เวลา
ราว ๑๐.๓๐ ล. ท. คณะพิณพาทย์และละคอนรวม ๕ คนได้ไปแสดง
ที่บ้านผู้อำนวยการบริษัทก็เพื่อเป็นการตอบแทน และช่วยเหลือในงาน
วันนักขัตฤกษ์ของเขาด้วย มีแขกเหรื่อที่ได้รับเชิญมามากหน้าหลายตา
เราได้แสดงอยู่ราว ๓๐ นาทีจึงได้กลับที่พัก วันที่ ๒๗ เดือน (ธันวาคม)
ผู้แทนบริษัทภาพยนตร์ฟ็อกได้มาเกี้ยวให้คณะละครของเราไปแสดงเพื่อ
ทำการถ่ายภาพยนตร์ที่ติดถ่ายภาพยนตร์ของเขา พวกเราได้พากันไป
แสดงตามคำขอร้อง นักละครของเราได้ปล่อยผมอกกันไว้เต็มที
และต่างคนได้ใช้ความระมัดระวังกันเป็นอย่างดี ฉันเชื่อว่าเขาคงจะส่ง
ไปฉายที่กรุงเทพฯ ในไม่ช้า ทั้งชิกส์ก็ได้บอกกับผู้จัดการบริษัทฟ็อกซ์ว่า
พวกเราเป็นคณะสยามภาพยนตร์บริษัท และได้เป็นเจ้าจำนำของบริษัทด้วย
ทำให้เขาเพิ่มความยินดีและเอาใจใส่กับเราขึ้นมาก เขาเลยถามถึงการ
ฉายภาพยนตร์ที่กรุงเทพฯ ชิกส์ได้เล่าให้ฟังหมด

การสะแดงของเราในระหว่างนี้ ก็การได้ดำเนินไปโดยปกติ
 ไม่มีเรื่องราวอะไรที่น่าเล่านัก ขอข้ามไปเล่าถึงการสะแดงที่พลาเทลเพย
 ครึ่งที่ ๒ ให้ฟัง ซึ่งมีเรื่องราวค่อนข้างสั้นกอยู่สักหน่อย เราได้
 ออกจากนิวยอร์กมาสะแดงที่จังหวัดนเมอวันที่ ๒๘ การมาสะแดงคราวนี้
 ไม่ได้สะแดงที่โรงเก่า สะแดงที่โรง “โอิลเชียร์ฮาร์ด” แต่ที่พัก
 ของเราก็จักอยู่ที่เก่า การคุยของคนที่นี่ยังแน่นหนาเหมือนกันมา
 สะแดงคราวแรก งานการก็ไม่ค่อยขลุกขลัก เพราะเราได้ชินกันมาเสีย
 แต่เมื่อมาสะแดงคราวแรกแล้ว อนึ่งเมื่อวันที่ ๓๐ เดือนนี้ คณะตรกรือ
 ของเราได้ถูกขอร้องไปสะแดงให้เด็กพิการที่ โรงละคอนอีกแห่งหนึ่ง
 ขนรถยนต์จากที่พักไปราว ๑๕ นาที เราเห็นว่าเป็นการกลังจึงมิได้
 เรียกขอร้องช่วยการอย่างไร ทั้งเค็มอกเค็มใจสะแดงให้ดูไม่เห็นแก่
 เห็นๆเล็กน้อย เรื่องนี้เราได้รับความชมเชยอย่างมาก ขออนโมทนา
 ส่วนกุศลนั้นมาให้ด้วย เด็กพิการที่มากวนั้น มีจำนวนไม่ใช่น้อย
 เป็นชนิดพิการมาแต่กำเนิดบ้าง และภายหลังที่กำเนิดบ้างแต่ไม่ใคร่
 มอซอ ด้วยได้รับความอุปการะดี เด็กพวกนี้โดยมากหน้าตาหมกต
 เห็นรูปก็นึกเสียดาย แต่ทำไมจึงมากเช่นนี้ บ้านเราไม่ค่อยปะดา
 หรือจะเป็นด้วยมีแต่ไม่มีใครเก็บมารวมก็ไม่รู้

เรามาเทียบวันได้ โลกเหมาะ ได้เห็นงานนักขัตฤกษ์ประจำปี
 ในการส่งปีเก่ารับปีใหม่ งานได้เริ่มแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม งานนี้
 ของเขาข้างสนุกสนานจริง ๆ ตามถนนคนแค่มผู้คนมีค้ำำมัวกันไปหมด
 ยวดยานตามถนนแทบไม่มีเลย นอกจากรถรางเดินอ้อย ๆ อยู่กลางถนน

ที่ถนนหน้าโรงละครที่เราสะดวกถึงแน่นอนเอียบค ไม่ต้องเดินไกลไปเอง
 เห็นคนแล้วน่าลมจับ ไม่รู้มาจากไหนต่อไหนรู้ จักไม่รู้จักเจอกันเข้าก็
 เล่นหัวกันไ้ ลูกเด็กเล็กแดงผู้หญิงผู้ชาย สาวแก่แม่หม้ายว่กัน
 เอื้ออึง มีชนไก่ผูกปลายไม้ พบก็นักเที่ยวจกแกมจกจกจก มั่นชวน
 ให้จกกระจุพลก ฉั่นเองก็โดนเข้าเหมือนกัน พอรู้แกว่าเขาไม่ถือ
 ก็ลองจกบ้าง ไม่ว่ากระไร ที่นั้ก็กำเรียวเที่ยวจกใครต่อใคร ไม่เลือก
 สาวแก่แม่หม้ายจกเรอย นางคนหนึ่งสะตังจิง พอเอาชนไก่จกเข้าในที่
 ตันคอ ก็ทำกรรมิตกระเมียน หะแรนนี้กว่าจะโกรธ พอเราคล้อยหลัง
 ก็จกเอาลูกปลากะตาศเข้าให้เต็มกอบจนหัวหลุดลายพร้อยไปด้วย
 ลูกปลา การเล่นสากกันด้วยลูกปลากะตาศทำนองนี้ ก็เช่นเดียว
 กับประเพณีบ้านเรา ในวันสงกรานต์ได้ใช้น้ำสากกัน แต่ของเรา
 มันเขียก ถ้าคนใจน้อย ๆ บางทีอาจถึงชวนทะเลาะกันก็ไ้ แต่่น
 ของเขาไม่เขียกข้ ๆ ออกเดียวเดียวก็หลดหมด ถ้าบ้านเราลองนำไป
 เล่นกันย่างก็ทำจะคิ น่าสมอย่างหนึ่งค่นมาก ๆ เช่นนี้ ไม่ค่อยพบ
 เหตุการณ์อย่างไ้ นักรวนนักรหาเรองก็ไม่มี กระทยกระทั้งหนันึก
 เบาหน้อยไม่เอาใจไ้ พวกผู้หญิงก็วางใจไม่ต้องกลัวถูกผู้ชายรังแก
 เจ้าลูกปลากะตาศออกจะขายคิ ซอขายกันไม่ทันใจ กระสอยใหญ่ ๆ
 ลากเอาออกมาขายไม่ค้จกใจซอคนละหมยสองหมยก็เดียวเดียวก็กระสอย
 แพย ขว้างปากันปลิวไ้สวเกลื่อนกลาดคเหมือนหิมะตก พวกเรา
 ก็พลอยสนุกกับเขาค้วยเหมือนกัน ไปซ้อแตรเต็กเล่นขนาคเขื่องมา
 คนละอัน ตะเบ็งเป่ากันบู๊ป้าคว่ากันฉั่นฉั่น พวกพิณพาทย์กับ

นักตะกร้อบางคนไม่แต่เล่นเข้าแถว ยังอวดรีเแตงตัวซ้อหนวคเควรมาคิก
กันเล็ยรุ่มร่าม ส้งเล็ยกันเหะเหเจ็ยจ้าวไม่ต้งเกรงใจใคร ห้างร้าน
บางแห่งได้ใช้ขันย้งสลคเล็ยข้ง ๆ ผู้คนขวกไขว่กันอย้งจนกระทั่งส่วาง
พวกเรพวกใครไม่มีใครเอาใจใส่แก่การหลยั่นอน ต้งแต่มาวันนั้รู้สึก
หัวใจเบึกบานกว่าทุกวันนี้กระไรเลย ใจคอกั้ข่มขั่นจนลั้มหิว

เมื่อเช้าวันที่ ๑ มกราคม พวกเราได้พากันไปขยขยอนแห่งประจำขัย
งานเห็นมีการแต่งตัวแฟนซีด้วย ใครจะสมัคเข้ากระขยอนก็ไ้ เขา
แต่งกันเปนพวก ๆ แต่งขนิคอย่างพวกอินเค็ยนแดง, จััน, พวกนิโกร,
พวกผู้หญิงสาว ๆ แต่งตัวเปนเทพธิดา เห็นเข้าคสนกไม่ไ้ นั้ ๆ
เก็ยขะไปสัคหน้าคว่าเอาเครื่องละคองมาแต่งเค็นผสมโรงไปด้วย แต่
เมื่อนั้กว่าคอยขยประเสริฐกว่าจ้งไม่พยายาม ขยอนเห็นขคยว
มีแตรวงคั่นกันเปนระยะ บางรายเขาทำเปนกระเข้าคอกไม้ข้นาคใหญ่
มีคณเค็นแบกอยัในนั้ กั้มีแพรวสีต่าง ๆ ผูกเปนโบ รดบางคั้นประกัข
ด้วยคอกไม้สลค มีผู้หญิงนอนเอกเขนกอยัข้งใน สมมคคว่าเปนนางขยผลา
กั้มีแต่งแปลก ๆ หลายอย่างหลายขนิค การเห่เห่นนั้สนกเพ็ยงไร
อย่าให้เล่ายัคยวเล็ยขอให้เพ็ยนลงนั้ ๆ คว่าเปนการเห่สำหรับเม็องฝรัง
สนกอย่างฝรังก็เห็นจะเข้าใจไ้คิแล้ว สำหรับคั้นยอมรวัว่าออกจะคั้นใจ
อยัไม่นั้อยที่ไ้มาเห็นกั้คตาเอง ถึงจะไม่ไ้เช็ยเพ็ยขของเราเม็องเห็นแล้ว
ก็สนกไปกั้เขา ใครเล็ยจะนั้กว่าขีวิตอย่างพวกเรขั้ขอยัโลกหนึ่ง จะ
ไ้ขั้ขามาเห็นความสนกของอึคโลกหนึ่ง ต้งนั้จะนั้ว่าเปนขญตาก็ไม่ไ้
เปนค้ำกล่าวที่เก็นไปนั้ ขยอนให้คิคถึงขัันเม็องเร ถ้ายัใหม่เค็นใหม่

ลองรวมหัวกันสนทนอย่างนี้บ้างก็ทำอะไรครึกครื้นดี อยากจะถามเพื่อนว่า ใครเป็นคนพูด ว่าอเมริกาไม่มีเหล้ากิน จริงอยู่ที่รัฐบาลได้ห้ามเหล้า อย่างกวดขัน เหมือนพยายามระงับโรคติดต่อ แต่ทำไมในงาน ๒ วันนี้ จึงมีคนขโมยออกดกกันไม่รู้ พวกนี้ไม่รู้จะไปซื้อมาจากไหน พย แต่ละรายเห็นเอี่ยมกันอย่างเปิดเผย มีทั้งประเภทหัวรำน้า, เกล็ดอกถนน, ขุนถนน. ออกขบวิบุรณะไปร่ว่าอะไร พวกที่เมาอย่างหัวหกกันชีวิต ตามปกติไม่ค่อยประสา พึงจะมาพบหน้าตาเอาเมื่อวันนี้ บางทีจะเป็น การเมาพิเศษสำหรับปีใหม่ ได้มาเห็นงานนักขัตฤกษ์ของเขาที่เมืองนี้ ชวนให้คิดถึงเพื่อนเสียจริง ๆ ถ้าได้มาเห็นก็จะพลอยสนุก และ บางทีจะได้รู้ความรู้ใหม่ ๆ อีกหลายอย่าง เสียขายที่ไม่ได้ ไปเห็น พวกเราพากันขยับถึงทุกคน ใต้เท้าของเล่นในวันปีใหม่ตื่นไว้อย่าง จะเก็บรวมส่งไปฝาก แต่ยังไม่ว่าจะส่งมาทางไปรษณีย์หรือจะเอามา กับตัวด้วย ปาหยินไปขึ้นออกขึ้นใจอยู่กับแต่เด็กเล่นว่าจะส่งไปให้ลูก กับเจ้าแจ้ก่อน ส่วนของ ๆ เมียกับเพื่อนจะเอามากับตัว พวกเราเที่ยว หอบสมบัติกระจุกกระจิกกันเข้าไว้คนละหลาย ๆ อย่าง อย่างข้างจะแะกัน เรื่องเข้าของเต็มที กว่าจะกลีบพระนครเห็นจะหอบกันไม่ไหว

การแต่งของเรากันวันนี้ มีคนคนแน่นหนาเพราะเกี่ยวกับ วันปีใหม่ ที่นั่งทุกชั้นจะหาเก้าอี้ว่างสักตัวก็เต็มกิน การแต่งของเรา ก็คงแยบเก่า ไม่ได้เปลี่ยนอะไรที่มากนัก แต่ถึงเกิดคนดกตบมือ เกียวกราวอย่างเต็มอกเต็มใจตามเคย ยิ่งถึงชดตะกร้อยิ่งครึกครื้น มากเพราะได้ชื้อเสียแล้ว ลืมบอกไปว่าเรื่องที่เพื่อนวิตกว่า การ

เตะเตะกร้อของเราถ้าไปเข้าแสงไฟฟ้า กลัวจะพลาดถึงต้องไล่เตะครุบ ลูกเตะกร้อนั้นไม่จริงเลย เพราะตั้งแต่ลงมือเตะแดงมาแล้วจนบัดนี้ พวกเตะกร้อไม่เคยร้องทุกข์ การรุกรบก็คงทำได้อย่างกระฉับกระเฉง เพราะไฟฟ้าที่ประจำเวทีหรือไฟฉายเขาช้อนดวงไฟไว้ดี ปล่อยให้เตะแสงให้ลั่นคอกออกมารวมความสว่าง เพราะฉะนั้นสายตาพวกเราจึงไม่กระทบกับดวงโคมแจ้ ๆ อย่างที่เคยโดนตามเวทีของโรงในเมืองเรา อยากจะบอกให้รู้ว่า เครื่องละครคอนของเราเมื่อต้องไฟฉายสลับลี ไฟพุ่งลงมาจากเพดาน ช่างงามพราวแพรวเลี้ยวจริง ๆ วิถีฉายไฟพุ่งลงตรงศีรษะนี้ดีมาก แสงไฟไม่เข้าตาละครคอน ถ้าตรง ๆ หน้ากลัวตาคนรำจะฟางชวนให้ยบเลี้ยวก็ได้ ควรลองดูเมื่อละครคอนไปออกโรงที่กรุงเทพฯ อีกสัปดาห์ไป แอวเรียนรู้ ในเรื่องนั้นมาหลายอย่าง ไปกรุงเทพฯ ๑ เชื่อว่าคงขยายให้ฟังวันหน้าพวกเราออกจะรู้ลึกเพี้ยน ๆ อยู่สักหน่อย คำที่ไปเที่ยวและไปดูแล กลับมาก็คงโดนเข้าสังเวียนตะทิ้ง ๆ เพราะฉะนั้น เวลาเลิกกลับไปที่พัก หลังถึงท่อนก็พากันหลับเหมือนอนตาย

เช้าวันที่ ๒ มกราคม พอตื่นจากท่อนก็แลเห็นหิมะตกอยู่บนหลังคาขาวพรุกไปหมด ที่ค้างอยู่ที่หน้าต่างก็มี แต่กำลังตกอยู่พร ๆ ก็มี ตั้งแต่มาฟังเห็นหิมะตกเช้านี้เป็นครั้งแรก พวกเราทุกคนก็ไปปลุกคนที่กำลังอยู่ในท่อนให้ออกมาดื่มน้ำ ๆ กำลังขุ่น คราวนั้นก็เกิดกันกันด้วยเรื่องหิมะ ถ้าฝืนที่อยู่ใกล้ ๆ จับได้ว่าเราคนตมกันด้วยเรื่องหิมะ เห็นจะขายหน้าแย่ แต่เดชะบุญพวกนั้นไม่รู้ มีนายเผ่งผู้แม่ครูตลลกับคนเคียวที่แกไม่รู้สึกละ เพราะแกเคยเห็นเมือครั้งแรกไป

กับละครคนไทยชุดแรกไปสะแดงที่ประเทศรัสเซียเลยจนชินแล้ว แกจึงไม่ค่อยรู้สึกแปลก แต่พวกเราไม่เคยเห็นจึงระงับความแปลกไม่ไหว ในที่สุดเลยพากันลงไปคุยเล่นกันเสียอย่างเอิกเกริก หิมะนั้นลักษณะเป็นเกล็ดคล้ายน้ำแข็งที่เจ็ดซุชขายที่บ้านเรา เห็นหิมะตกมาก ๆ นึกว่าจะหนาวจังแต่ไม่ค่อยหนาวไปกว่าวันธรรมดา เราเห็นกันเป็นของสนุกที่ลงไปลุยเล่น แต่พวกชาวบ้านชาวเมืองเขาไม่เห็นว่าเป็นของสนุก เพราะมันเป็นเครื่องก่อความรำคาญให้แก่พวกยานและการเดินเหินไม่ใช่น้อย ใต้เห็นรถยนต์หลายคันที่ติดของผจญกับหิมะ เวลาแล่นอยู่ก็ดี แต่หยุดเข้าเป็นเกิดเหตุ เจ้าหิมะโปรยลงมาท่วมเสียจนกลบล้อ เวลาจะออกเดินต่อไปก็ต้องถอยหน้าถอยหลังกันอย่างน่ารำคาญ พอที่พอร้ายคนขับชักหัวเสียบางคนใต้เห็นกับตาคนขับต้องลงมาโกยแหวกให้เป็นช่องเสีย ก่อนจึงจะออกเดินได้ เป็นการเพิ่มงานอย่างจำเอนแท้ ๆ คนเดินก็เหมือนกัน ถ้าเดินไม่ระวังตัวมักชนล้มเก่ง พวกเราบางคนถึงขั้นหกล้มผู้ช่วยพลากทำลงไปนอนคลุกกอกของหิมะอยู่ก็หลายคน สำหรับฉันเองยังเคยถลาลงไปจมอยู่ที่หน้าประตูกระจกหน้าบ้านแห่งหนึ่งเพราะความเผอเรอ เกะกะบุญที่ไม่ไปพาดเอาประตูกระจกเขาแตก มีฉะนั้นจะเจ็บตัวและเสียเงินด้วย แต่ไม่แปลกเขื่อนอย่างไร ลูกขึ้นไต่บันได ๆ เสียเคียวเคียวก็ร่วงหมด พวกเราซันซังจะเพลินกับเจ้ากองหิมะเสียจริง ๆ เหมือนเด็ก ๆ ชอบเล่นตักตา อย่างที่พวกเราแม่แต่เด็ก ๆ ลูกชาวบ้านยังมาเล่นสงครามหิมะกันอย่างสนุกสนาน คือ แบ่งกันฝ่ายละ ๕ คน ๖ คนแล้วก็จะรวมข่วง

กันอย่างกลมกลืน ฉันแทบจะลงเข้าไปผสมโรงกับเจ้าพวกนี้เสียด้วยซ้ำ เพราะมันค่อนข้างสนุกกว่าลงไปลุยเล่นไถน ๆ

วันรุ่งขึ้นไม่เห็นมีหิมะตกอีก ส่วนที่ค้างอยู่แต่วันวานละลาย ไม่หมดคงยิ่งจะเพิ่มให้ล้นมากขึ้น เห็นเจ้าพนักงานสุขาภิบาลกันมากวาลงท่อย่างโกยขึ้นรถไปทิ้งแม่น้ำย่าง ที่ยังโกยไปไม่หมดก็ไหลเป็นน้ำนองถนน มีหิมะลอยปนคล้ายมะพร้าวอ่อนแช่น้ำแข็งของห้างนายเลิศ ชนิดกำลังกิน แม่หญิงของเราบ่นเสียตายว่าหิมะจะตกอีกสักวันก็ไม่ได้ จะไ้คงไปลุยเล่น ถ้าพวกฝรั่งบางคนที่ฟังภาษาไทยออกได้ ยินคงจันเพราะฝ่ายเขาไม่หยากให้มี แอ้อัยเราเห็นเป็นของสนุก อยากให้ มีก็ชอบกล

วันอาทิตย์ที่ ๔ มกราคม เวลาบ่ายพวกเราทั้งคณะ ไ้ไปโดยสารรถไฟใต้ดินจากจังหวัดพลาเทลไปลงเรือข้ามฟาก ขึ้นรถไฟอีกทอดหนึ่ง เพื่อไปสระแก่งที่ตำบลแอกแลนด์จังหวัดนิวเฮอร์ซตามระยะทางที่เราผ่านไปนี้ ตามแม่น้ำลำคลองและทุ่งนา เห็นหิมะปกคลุมขาวสล้างน่าดูมาก หมู่บ้านตามระยะทางตั้งกันเป็นหย่อม ๆ ปลูกแบบสมัยใหม่ หลังเล็ก ๆ งามกระต๊วคหน้าเอนดูเวลาราวชั่วโมงเศษจึงถึงสถานีจังหวัดนิวเฮอร์ซ เราพากันเดินต่อไปราวอีก ๑๕ นาทีจึงถึงโรงละครคอนโกลีย์เธียร์เตอร์ กว่าจะถึงโรงละครนั้นก็ถูกใครต่อใครตามดูกันอย่างเอิกเกริก บางคนก็เข้ามาถามเอาชื่อ ๆ

ก็กำไรงาม แต่หิวอกพอกน้กเล่นอย่างเช่นพวกเราก่อนข้างเต็มทน
 ค้วยเสียค่ารถค่ากินของตัวเองถ่อกายกันมาแทยยำแย่ มาเล่นแผล็ย
 เกียวกัต้องชนเครื่องสรรพการกหอยย้ายไปวิมานอื่น จึงไม่ค่อยสนนุกัก
 ซิกส์ถึงกับย่นว่า ก็เล่นอย่างงี้ไม่เห็นเป็นรส ข้างทิศอื่นเห็นเป็น
 การชวยต่างลักนินทาบริษัทก็อ ชอก ๆ แอท ๆ ไปตามกัน ยิ่งกว่านั้น
 พวกเรายังไม่มีเวลาล่องมุกไปเที่ยวไหนได้ทั่วถึงค้วย ถูกเวลางาน
 สะแดงกับเวลางานเกียเครื่องต้นเครื่องทรงก็หมดเวลาเสียแล้ว ถึง
 เช่นนั้นฉันกับ พวกบางคนก็ ยังแอบ ชะโมยเวลาไป เที่ยวได้ ย่างเล็กน้อย
 เพื่อหาต้นทุนมาเล่าให้เธอฟัง ไม่ให้เสียเที่ยวที่มาทั้งที มิฉะนั้น
 จกหมายถึงเธอตอนถึง จังหวัดนิวเฮอร์ซี้ ก็ะหมดทน เพียงการสะแดงกับ
 การเกินทางเท่านั้น จึงขอรวบรวมมาเล่าให้ฟังเท่าที่เห็นและทำได้
 ถึงกระนั้นก็ดูท่าจะโกรันเกร็นผกเคื่องเต็มแกน คำบลทักล่าวนี้ได้
 กล่าวมาแล้วว่าเป็นที่ชายทะเล เพราะฉะนั้น ตามชายฝั่งเขาจึงทำเป็น
 สะพานยาวใหญ่ขนาน ๆ กันไปกับชายฝั่ง สำหรับไว้ให้ผู้คนที่มา
 เที่ยวเคินตากอากาศเล่น สะพานนี้เขาทำค้วยไม้ มีม้ายาวสำหรับนั่ง
 ตากลมเล่นเป็นระยะ ๆ ที่หาดทรายมีรถกระเช้าสานให้ ผู้ที่มาตาก
 อากาศเข้าชัยซี่ผู้ขึ้นอยู่หลัง แต่ฉันไม่ไ้ล่องซี่ เพราะไม่มีเวลาจึง
 ไม่ทรายว่าอัตราค่าขี่คนละเท่าใด แล ๆ ภูก็่น่าเฟลิกเฟลิน ที่นี้บาง
 แห่งเขาทำเป็นสะพานเหล็กยื่นไปจกทะเล บนสะพานบางตอนยังมีโรง
 ละคอนค้วย ภูช่างตั้งใจบำรุงความสุขกันเสียจริง ๆ มีโรงหนึ่งเห็น

มีป้ายอยู่ที่หน้าโรงบอกชื่อว่า ‘สติลไบรเซอร์’ ใต้ถูกไฟไหม้เสียเมื่อ
 ต้นเดือนธันวาคม เท่าที่สังเกตความเสียหายนอกจากหลังคาเข้าไป
 หน่อยเกือบจะไม่น่าจะมีอะไรอีก เห็นชายทะเลที่นั่นชวนให้คิดถึงตำบล
 หัวหินที่ตากอากาศในเมืองเราเสียจริง ๆ เพราะเป็นตำบลที่ออกหน้า
 ออกตาได้อย่างที่ ด้วยวิธีที่เราจะตกลงกับกรมรถไฟแผ่นดิน สว่าง
 โรงมหรสพไว้ฉายหรือเล่นละครคน สำหรับเป็นการหย่อนใจในระแวกที่
 มีผู้มาพักผ่อนก็ควรจะครึกครื้นขึ้นอีกมาก สำหรับที่นั้นยอมรับว่าของเขา
 สะอาดสะอ้านและน่าเพลิดเพลินจริง ๆ เพราะแต่บนสะพานก็มีร้านรวง
 ออกกตกัน เขารูปอย่างสะพานหินบ้านเรา แต่ของเราเทียบกับเขา
 ไม่ได้ เพราะมีร่มรื่นก็เขียว ของเขาออกยาววิคตั้งแต่หัวสะพาน
 ท้ายสะพาน มีร้านขายเครื่องกินเคี้ยว ๆ โซเต้ล, ร้านขายเสื้อผ้า,
 ของใช้เบ็ดเตล็ด, เครื่องเล่น, ร้านถ่ายรูป, ของเหล่านี้นั้น
 แพงจกไม่ใคร่ถึง จดถึงก็แต่เจ้าไปสค์กาศ ตั้งขายกันเป็น
 กล้วย ราคาซื้อขายกันน้อยแต่ก็ไม่ถูกทุกร้านไป บางร้าน ๓ แผ่น
 ต่อ ๕ เซนต์ บางร้านแผ่นละ ๑ เซนต์ พวกเราบางคนทะเลาะข้อ
 เข้าไว้คนละแยะ ๆ สำหรับฉันเองไม่ใคร่จะชอบ ถึงกระนั้นก็ยังซัง
 กระต่ายเลือกซื้อไว้ได้ ๔-๕ แผ่นเป็นรูปวิวที่นั่น จะส่งไปฝากเป็นที่ระฤก
 ที่ไคมาสะแดงที่จังหวัดนิวเจอร์ซีย์ จังหวัดนี้มีความสูง ๆ งดงาม
 พอใช้ แต่อยู่ห่างกับทะเลใกล้เข้าไปทางสถานีรถไฟ ภูฐานผิ
 กับฟิลาเดลเฟียของคนละอย่าง ถ้าพูดถึงอากาศดีกว่าฟิลาเดลเฟีย

เพราะอยู่ใกล้ชายทะเล ในถนนมีขบวนผู้คนที่ขึงหม้อนอนกัน เวลา กลางคืนสว่างไสวไปด้วยไฟฟ้า ที่ชายทะเลอีกสะพานใหญ่เข้าไปมี บ้านพักสร้างไว้หุ่ ๆ ขนาด ๒ ชั้น ๓ ชั้นน้อยมาก ในบริเวณบ้าน มีสนามเล่นกีฬาด้วย เห็นอะไรของเขามันเพลินไปเสียหมด พวก เราอยากให้เล่นอยู่ทั้งอาทิตย์เพราะติดใจชายทะเล เห็นเป็นการ ประเสริฐดีกว่าอยู่ในเมืองที่มีแต่ที่กรรมสวย ๆ อยู่ข้างจะจืด ๆ หรือชินตา เสียแล้ว เมื่อถูกเกณฑ์ให้มาเล่นเพียง ชุ่กเดียวแล้วก็ย้ายกลับเสีย เช่นนี้จึงได้พากันโศครวญไม่รู้จักแล้วจากรอค ใต้ตั้งใจจะไปเที่ยวให้ ไกลกว่านี้อีก แต่ไปไม่รอดเพราะเวลานั้นน้อยเต็มที เพราะฉะนั้นจะ เล่าต่อไปอีกก็ไม่มีทุนจะเขียนจึงเล่าให้ฟังใต้เท่านั้นเอง

เช้าวันจันทร์ที่ ๕ มกราคม พวกเราได้แยกตัวกันออกจากจังหวัด นีวเยอร์ชใกล้กับนิวยอร์ก คราวนี้ได้ให้นายทองคำไปจับเช่าที่พักใหม่ อยู่ระหว่างถนนที่ ๘ กับที่ ๙ ซอยที่ ๔๓ บ้านควินตอก ซอยบ้านคเบลัก เมื่อถึงสถานีได้ระบายให้พวกเราล่วงหน้าไปก่อน ส่วนฉันคุมกระเป๋ำ ๑๘ ใบขึ้นรถเช่าตามไปที่หลัง กว่าจะถึงที่พักมันพักเสียโครงแทบ รวน เพราะวันนั้นหิมะตกหนัก เจ้ารถต้องวิ่งบุกไปในหิมะอย่างลำบาก ลำย่น ใต้เห็นเจ้าพนักงานสุชากำลังคุมกันทำลายเจ้าหิมะอยู่เป็น กุ่ล ๆ

เมื่อได้มาถึงพักนอนกันข้างเล็กน้อยแล้ว บ่ายวันนั้นเราก็ได้ เตรียมตัวไปสะแกงที่โรงออร์ฟิมส์ ซึ่งอยู่จังหวัดบรุคลินมณฑลนิวยอร์ก

พวกเราต้องขึ้นรถรางใต้ดินทั้งขาไปและขากลับ ระยะทางไปมา
 อยู่ในราวครึ่งชั่วโมง รถสายนี้เป็นรถท่วนเขาได้ซุกอโม่งคว่างวางรถ
 ลอกไปใต้แม่น้ำระหว่างบรรคลินกับนิวย็อค ทางนี้ก่อสร้างขึ้นเมื่อ
 ปี. ค.ศ. ๑๘๐๖ จนบัดนี้ได้ใช้มา ๑๘ ปีแล้ว เมื่อแรกเราเห็นแต่เพียงรถ
 ลอกไปใต้ดิน เรารู้สึกว่าเป็นการหนกมืออยู่ นี่กลับลอกลงไปได้
 แม่น้ำอีก คุเป็นสิ่งที่ใหญ่โตไม่ใช่เล่น การนั่งไปในรถใต้ดิน
 ใต้น้ำเช่นนั้น ก็เช่นเดียวกับรถธรรมดาบนดิน ไม่ค่อยรู้สึกอึดอัด
 อย่างไร แต่กระนั้นก็ยังม่แม่เจ้าประคุณกับพ่อเจ้าประคุณของเรา
 บางคน ออกความเห็นลอกขึ้นมาว่า นี่ถ้ามันยุบลงมาจะว่าอย่างไร
 ถ้าพกกนอย่างหวัคนโบราณ ที่ว่าไปป่าไม่ให้พคตัวเองเสียไปเร็วไม่ให้
 พคเรื่องจเรเข้า พวกนี้เห็นจะเอาไปด้วยไม่ได้แน่เพราะพคหาความ
 สำหรับพวกเราไม่มีใครถือและไม่รู้สึกแปลกเขาด้วยเห็นเป็นการพคสนุก
 ปาก เราสะแคงอยู่ทบรรคลินวันละ ๒ ครั้งคือ ๓ ล.ท. กับเวลา ๘ ล.ท.
 ทจึงหวัคนความครกครนไม่แพ้ นิวย็อค จะสะแคงอยู่เพียงอาทิตย์
 หนึ่ง แล้วจะได้ย้ายไปย้อสตัน ขอบอกข่าวไว้เพียงเท่านี้ เมื่อ
 ไปย้อสตันจะส่งต่อมาอีก

โดยความคิดถึง

เซ่งกิมี

ไฮเต็ลเวนทีก นีวีย็อค

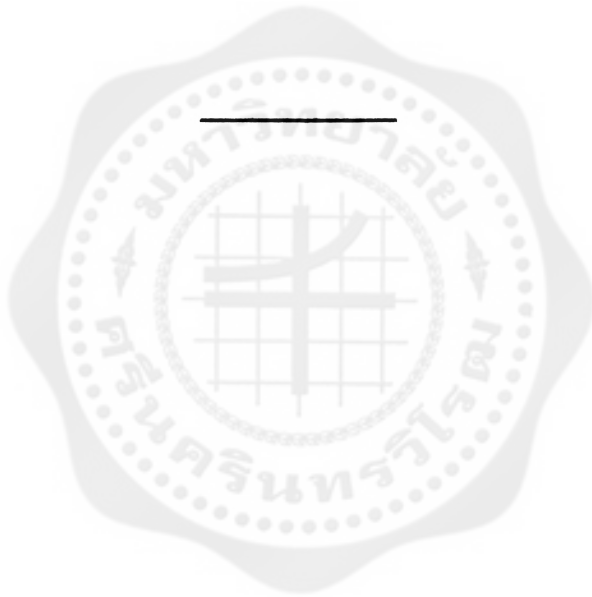
วันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗

นายศิษฐ์ เพ็ญรัก

เมื่อเช้าวันอาทิตย์ที่ ๑๑ คณะเราได้เดินทางไปทางกลับนีวีย็อค หาระแวก
คาดว่าเมื่อเสร็จจากการสะแกงที่โรงพืชมัสจังหวัดบรกลินแล้วจะได้กลับไป
ย็อคตันทีเคียว แต่ข้างฝ่ายก็จะมีคนเห็นอะไรขึ้นมาได้ ไทรศัพทไป
บอกเปลี่ยนกำหนดให้ไปสะแกงที่โรงเอตเพตสตรีกเคียวเตอร์ ซึ่งตั้ง
อยู่ที่ถนนปรือคเวย์มมชอยที่ ๘๑ ระยะทางไกลจากโรงฮิโยโรโครม
โฮยฮ์ ฮิกสพนเสีย ว่านี่ก็มันเล่นยังไวกัน ย้อนเกล็ดขึ้น ๆ ล่อง ๆ
กันอยู่นี่เอง มัวแต่ให้โตคมาโรงนี้ไปโรงโน้น ค่ำรถกินวอคหมก
เพราะค่ารถเราต้องออกเอง ก็เป็นแต่ซบมือเขียะ จึงไม่ค่อยงาม
สำหรับเรานัก เราได้เริ่มสะแกงที่โรงเอตเพตสตรีกเคียวเตอร์ เมื่อ
วันจันทร์ที่ ๑๒ มกราคม โรงนี้คนได้ราว ๒,๐๐๐ คน ชันตันออก
วิตกกัวคนจะกร่อยไป เพราะที่นีวีย็อคนี้เราสะแกงกันหลายครั้ง
หลายคราวมาแล้ว ทั้งการสะแกงของเราที่ทำเองเดิม ไม่ได้เปลี่ยน
แปลงให้วิเคษพิศการอะไรออกไปอีก แต่เมื่อลงมือสะแกงเข้าจริง ๆ
ไม่ยากกร่อย ผู้คนยังคงมีมาดูกันมากมาย ทุกซุกเสียดขมมือ
สำแดงความฮอนโมทนากันอยู่เกรียวกราว ค่อยรู้สึกโล่งใจไปหน่อย

การเล่นละครไทยในเมืองฝรั่งเช่นนี้ดู ๆ ก็น่าขัน ไม่ได้เรื่องไคร่ว
อะไรสักนัก รำกันเฉิบไปเฉิบมากันได้อย่างน่าขันออกซันใจ ถ้าบ้าน
เราขึ้นเล่นไม่มีเรื่องสัก ๓ วันเห็นจะไม่มีใครแลเป็นแน่ การออกจาก
ที่พักไปสะแกงที่โรงเอนกเพ็ทส์คัสเธียร์เตอร์นี้ บางวันก็ได้ไปโดยรถ
เหาะ บางวันก็ได้ไปรถรางตามพินคิน ถ้าพูดไปถึงความเร็วเจ้ารถ
เหาะเร็วกว่า เพราะไม่ต้องระวังที่จะต้องไปชนใคร แต่มันชวนให้
นึกเสียวไส้ขึ้นมาตะหงิด ๆ ถ้าพลาดพลั้งเป็นต้นว่าสะพานข้ามคูหรือ
พลาการางเป็นกระดกเหลว และไม่เหลวแต่คนในรถ ชาวบ้านที่อยู่
ข้างล่างหรือคนที่เดินอยู่ตามถนนก็จะต้องพลอยเหลวไปด้วย แต่ได้
ทราบว่าเจ้าหน้าที่บริษัทรถรางเหาะนี้ พยายามตรวจตรากันอยู่เสมอ
เพราะฉะนั้นการแอ็กซิเดนตจึงไม่ค่อยจะมีปรากฏนัก ส่วนรถรางตาม
พินคินนั้น จะปล่อยแล่นปรืออย่างรถรางบ้านเราไม่ได้ เพราะเกี่ยว
แก่การยวดยานอื่น ๆ แต่พวกเราค่อนข้างชอบมากกว่ารถเหาะ
เพราะไม่นึกเป็นห่วงถึงการคอหักอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งได้มี
โอกาสชมตึกกรมข้านเรือน และชมอนุสาวรีย์กับยี่วาศทั้งาม ๆ
ตลอดในระยะทางที่ผ่านไ่มานั้น แม้ครุฑลี้กับแม่สอดถึงกับสำแดง
ความโล่งใจออกมาว่า ‘นั้จริงสหายกว่า’ เมื่อศุกร์ที่ ๑๖ ได้
เห็นหิมะตกลงมาอีกพริ้ว ๆ ตกอยู่เพียง ๒-๓ ชั่วโมงก็ซากลาย
เป็นละอองซัน ตกอยู่ปรอย ๆ ไม่ถึงกับเปียกเสื้อผ้า พวกเรา

สะแกงอยู่ที่โรงนั้นจนถึงวันที่กำลังเขียนจดหมายนี้ ผู้คนไปดูก็ยังไม่
 ซาลงไปมากนักเลย วันนี้หมดเขตต์ของการสะแกงที่โรงเอ็ดเฟ็ดสก็ต
 เชียร์เตอร์ จะออกเดินทางไปย้อสตันโดยขบวนรถคืนวันนี้ จึงขอบ
 ไว้อ่อนหนึ่ง

บอสตัน

คนวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗

เพื่อนรัก

เมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๑๘ พวกเราอนนกกกันมาในรถไฟคันยังรุ่งพลับ
ข้างไม่หลับข้าง อยู่ข้างจะงัวเจียดเต็มทน คราวนี้ไม่มีใครบ่นเรื่อง
จก ๆ จิก ๆ เห็นทีจะเคยชินเข้า เรามาถึงสถานี เข้าที่สี่เตชั้นจังหวัด
บอสตัน วันจันทร์ที่ ๑๙ เวลา ๖ โมงเช้ายังแสบตาไม่หายเพราะนอนไม่
เต็มอิ่ม ซักจะคายลงจากรถกันอย่างโง่โง่เซเซ เช้าวันนั้นหนาวมาก
ลมก็พัดจิก หิมะก็ตก ก้าวขาไม่ใคร่ออก สวมเสื้อกันหนาวกันเข้าไว้
จนหนักตอราวกับเครื่องสนาม เจ้าตัวหนาวก็ยังลอบเข้าไปกระพริบตัว
จนได้ ผู้จัดการประจำโรงละครคอนของก็จังหวัดนี้กับพวกบางคนได้
มาคอยรับอยู่ที่สถานี เมื่อได้แยกย้ายกันนำเข้าของไปถึงที่พักแล้ว จึง
ย้อนกลับมาโรงละครคอนจัดเครื่องพิณพาทย์กับฉาก ได้เราได้เริ่มลงมือ
สะแกในคอนบ่ายวันนั้นเอง มาเกิดความลำบากกันขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง
คือเรื่องวังอาศรัย พวกเราต้องแยกย้ายกันอยู่อย่างประดักประเดิด และ
แม้ครุฑลักษ์กับพวกผู้หญิง ๘ คนอยู่หมู่หนึ่ง ส่วนฉนักกับอีกสี่อยู่ห่าง
ออกไปอีกต่างหาก การที่พวกเราต้องแยกย้ายกันอยู่คนละทางสองทาง
เช่นนั้น ก็เนื่องจากหายานเข้าไม่ได้ ความจริงได้ให้นายทองคำ
ล่องหน้ามาเที่ยวหาเข้าแล้วถึง ๒ วัน แต่ไม่มีบ้านใหญ่พอจะเข้าอยู่
รวมกันได้ มีตามโซ่เตี้ยสูง ๆ แต่มันแพงเกินไป คนหนึ่งจะต้อง

เสีย ๘ เหยียบดูต่ออาทิตย์ และยังจะต้องเสียค่ากินอีกต่างหากด้วย ถ้า
 ชินทำวางโก้เป็นผู้สำรวจเข้าไปอยู่แข่งกับพวกฝรั่ง ไม่ต้องพูดถึงค่ากิน
 โทนแต่ค่าโฮเต็ลก็ล้นมือข้างขาประหยัดเงิน จึงได้เลิกลงไปเข้าบ้านไว้
 เป็นหย่อม ๆ อยู่กันตามมีตามเกิด คนที่นั่นไม่สู้แน่นหนาจนถึงแน่น
 เอียดเหมือนโรงอื่น ๆ ที่เคยเห็นมาแล้ว แต่การสะแวงของเราที่เห็น
 ที่พอใจ มาจังหวัดนี้ไม่ค่อยถูกพวกสืบข่าวหนังสือพิมพ์มารบกวน เพราะ
 รู้กันเสียหมดแล้ว จักว่าหมดกิจลงในเรื่องตอຍ ๆ งาม ๆ ไปอย่างหนึ่ง

การสะแวงของเราคงสะแวงทั้งกลางวันกลางคืนรวม ๔ ครั้ง มี
 คนคนเปลี่ยนหน้ากันมาคอย ๆ ไม่น้อยไปกว่าคืนต้น ได้พบพวกนักเขียน
 ไทยที่ศึกษาอยู่ในจังหวัดนี้เป็นอันมาก พวกนี้มาสะแวงความคึกใจที่เห็น
 พวกเรามาถึงนี้ บอกว่าตั้งใจคอยแต่รู้ว่ามาถึงนิวยอร์กแล้ว ได้คุยกัน
 อย่างรื่นเริง บางคนก็ว่ามีความปลื้มใจแทนที่เห็นหนังสือพิมพ์กล่าวขวัญ
 ชมเชย ไม่นึกเลยว่าจะได้เห็นละคอนไทยมาเมืองอเมริกาทั้งเขาทั้งเรา
 ปลื้มกันไปทั้งนั้น

ที่ขอสถานที่ความครึกครื้นของบ้านเมืองเป็นที่ ๒ ของฟิลาเดลเฟีย
 อาหารการกินมีบริบูรณ์ทุกอย่าง ไม่บริบูรณ์อย่างเคียดคือความไม่แพง
 บริษัทยาอาหารจำกัคสินใช้ของเรา คราวนี้ออกจะไม่สะดวกสักหน่อย
 นายกจัดการทุ่งหาชักชวนพิมพ์ ผู้บัญชาการจ่ายก็พานชักชีเกียจ เพราะ
 พวกที่จะเข้าร่วมทุนหุ้นส่วน ต้องแยกย้ายไปคนละทางสองทาง กว่า
 จะประชุมชื้อหาอยู่กินเวียนไปเวียนมาก็ชักเพลีย

ถึงกระนั้นบริษัทอาหารของเราก็คงยังพยายามดำเนินงานไปตามปกติไม่มีถอยหลัง เพราะถ้าไม่พยายามไปมัวหากินกันโทน ๆ แรงแจ้วใครแรงมันก็ต้องเสียแพง เมื่อเจ้าตัวแพงคอยบังคับอยู่ในตัว ก็ต้องพยายามกันไปตามเพลง เมืองนี้เรามาโดนโศลกหนาวกันเสียขมแถมหนาวจนไม่มีใครอยากไปเที่ยวไหน หมกการแสตงก็พากันนอนซนนอนโซมตามกันเป็นแถว ๆ ความจริงถ้าอยู่ในบ้านก็พอทน เพราะเขามีเครื่องอบอุ่นไว้ทุกซอกทุกมุม แต่ถ้าไถ่ล่อออกไปจากบ้านทนไม่ไหวหรอก เมื่อวันที่ ๒๖ ฉันได้ออกไปเที่ยวหาซื้อดอกไม้ เพื่อใช้รับอำมาตย์ดอกไม้ถูกเจ้าตัวหนาวรังแกเสียจนมือที่ถือห่อดอกไม้กระตือกระเตี้ยไม่ได้ แทะจะล้มชักตายคาทางหิมะ พอถึงที่พักรีสักหิวเต็มที พยขวนมสคตังอยู่บนโต๊ะรับเข้าไปจะดื่มให้เต็มคราบ แต่รินไม่ออกจึงได้รู้ว่าเจ้ามนในซอกสมัคเป็นน้ำแข็งตามเจ้าฤทธิหนาวไปทั่ว ต้องตั้งพิณกลอุกคักค่อนเสียทุกที่ทุกเล่มจนถึงไต่ยอมนละลายให้ซด นอกจากหนาวจัดหิมะก็ตกหนาทุกวัน แต่เดี๋ยวนี้พวกเราไม่มีใครเลือกมัสกับเจ้าหิมะ เหมือนเห็นครั้งแรกที่ฟลาเกลเปียเสียแล้ว พวกเราจะออกจากยอสตันโดยสารรถไฟไปสะแกทนีวาร์คจังหวัดนิวเยอร์ควันที่ ๒๕ นี้

วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ วันนั้นตั้งแต่เช้าเตรียมการจะแบ่งพวกเดินทางไปสะแกทนีวาร์ค ตกลงฉันจะคุมละคอนกับพิณพาทย์ไปก่อน ส่วนอีกสักยี่สิบคนจะสะแกงอยู่ที่โรงจังหวัดยอสตันในวันอาทิตย์อีก ๒ เวลา แล้วจะเดินทางไปกับขบวนรถเที่ยงคืนภายหลัง ที่นั่นเขาถือเครื่องในวันอาทิตย์เหมือนกัน การมหรสพจะเล่นกันไม่ได้เป็นอัน

ชาติ แต่ส่วนตระกูลของเราเลี้ยงกันไปว่า เป็นกีฬาชนิดหนึ่งควร
 เล่นได้ ถูกหนังสือพิมพ์หนังสือข่าวย่านถนนหน้อยโม ๆ เม ๆ เจ้าหน้าที่
 เลยอนุญาต ผู้จัดการของก๊อปปี้ม้วน เห็นเป็นการให้เกียรติยศแก่
 กีฬาของไทยอย่างสูง คอคมานอนว่าทนตามปกติไม่เคยมีการมหรสพ
 ต่างประเทศคณะใดที่เล่นได้ในวันอาทิตย์ นอกจากการกุศลหรือเกี่ยวกับ
 งานสำคัญ พึ่งเห็นตระกูลของเราแน่ละ คาดว่าจะเก็บค่าได้มาก
 อะระกันในเรื่องแบ่งพวกแบ่งกองกว่าจะเสร็จ ไปขึ้นรถไฟเอาเวลา
 ๘.๔๐ ก.ท. เรือรารในรถไฟตอนนั้นไม่มีอะไรจะเจต นอกจากคุยกันข้าง
 กินกันข้างหลับในกันไปตามระยะทางข้าง เวลาราว ๓.๓๐ ล.ท.รถจึงถึง
 สถานีนิวาร นายทองคำซึ่งล่วงหน้ามาจัดที่พักได้มาคอยรับที่สถานี
 และพาพวกเราไปพักอยู่ที่บ้านเช่าเลขที่ ๗๒ ถนนนิเวศตริต วันนั้นยังไม่
 ไกลถึงมือสระแดง ได้มีผู้ สืบข่าวหนังสือพิมพ์ผู้หนึ่งผู้ขายมาหา ๒-๓
 คน ถามถึงความเป็นอย่างและการสะแดงของพวกเรา ได้ให้ ต้นทน
 ไปหลายอย่าง วันจันทร์ที่ ๒๖ ชิดส์กับคณะตระกูลซึ่งมากับรถเที่ยงคืน
 มาถึง เลี้ยงข่นกันว่านอนไม่ใคร่หลับ คราวนี้ได้พักรวมอยู่ที่เดียวกัน
 ไม่ต้องแยกย้ายกันอยู่เป็นหย่อม ๆ เหมือนที่ขอสัน ถึงกระนั้นชิด
 ก็ยังถูกพระเคราะห์เบ็ดเตล็ดเสวยอายุ ต้องระเหิดไปอยู่ห่างจากพวก
 เราแต่ลำพัง เพราะห้องไม่พอจะอยู่รวมกัน ข่นอ่อนน้อยใจว่าพลัดฝูง
 เราได้เริ่มสะแดงที่โรงปรอกเตอร์แต่เวลาบ่ายวันนั้น การสะแดง
 เวลา ๓ ล.ท. ครึ่งหนึ่ง ๘ ล.ท. ครึ่งหนึ่ง คนที่อยู่ข้างจะทิ้งกันตามเคย
 ทั้งพวกหนังสือพิมพ์ก็ช่วยกันกระทุ้งข้อกันไปกระพดตะพ้อ ชมข้าง ออก

ความเห็นถึงลัทธิธรรมนิยมไทยบ้าง ว่ากันตามแต่ปากกาจะพาไป
จังหวัดนิวยอร์กคนเป็นจังหวัดที่รวมอยู่ในมณฑลนิวเเยร์ซี้ ความครึก
ครื้นพอๆ ยิ่งวันเสาร์ผู้คนมากจริง ไม่รู้ไหลมาเทมาจากไหน ที่ถนน
มาเกตสตรีตหน้าโรงที่ราสแคงเป็นครึกครื้นกว่าเพื่อน ทั้งรถทั้งคน
ไหลไปเทมาไม่ขาดสาย ถนนข้างแห่งก็เจียบหยอย อากาศเมืองนี้
ชอบกล บางวันก็หนาวจัด บางวันก็อบอุ่นสบายดี ได้เห็นหิมะตกอีก
ใครจะมาสนุกเท่าแม่ผีหญิงของเราเป็นไม่มีแล้ว ถ้าวันไหนไม่ใคร่หนาว
จัดแม่ก็แหกกันลงไปเล่นสงครามหิมะกันอย่างสนุกสนาน แต่นายพยอม
เกลียดหิมะเพราะมันทำให้แกล้งจนข้อมือเคล็ดขวมปวดร้อ้อ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

เมื่อวันที่ ๒๙ น ฉันได้ไปที่สถานทูตไทยที่กรุงวอชิงตัน เพื่อรายงานถึงเรื่องของเราได้เข้ามาอยู่ที่ในประเทศอเมริกา เพราะตั้งแต่มาถึงนิวยอร์กยังไม่มีใครไปรายงานตัวเองเลยสักคนเดียว ความจริงควรจะต้องไปเสียเมื่อคราวแรก ๆ แต่พวกเราไม่มีว่างเสียกับงานเป็นแต่เริ่ม ๆ พังจะมีโอกาสไปครั้งเอง เราสะแคงอยู่ที่โรงปรอดเคอร์จนถึงวันที่ ๓๑ มกราคม จึงได้ย้ายไปสะแคงที่จังหวัดบัสเบคเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พอมาถึงเผือกก็ล้มเจ็บอีกไม่กี่วันสงวนก็ล้มเจ็บลงอีกคนหนึ่ง ทำให้การสะแคงของเราอ ความครึกครื้นไปหน่อย ถึงกระนั้นก็โหลกกันไปตามมีตามเกิด คนที่ไม่ค่อยรู้สึกอะไร คงตักินได้อย่างสนิท อาการเจ็บของเผือกได้ความจากแพทย์ว่ากระเพาะอาหารเป็นพิษต้องล้างลำไส้ ก็มีโรคอันแซกแซงด้วย ได้จัดส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล เขาบอกว่าวันที่ ๓

เหรียญค่ายาต่างหาก ฉันทักขิลก็ได้ผลักกันไปเยี่ยมพี่อาการเสมอ ส่วน
สงวนไม่ต้องส่งไปโรงพยาบาล เพราะอาการน้อยกว่าเผือก หมอคะว่า
จะหายภายใน ๑ อาทิตย์

โรงละครในจังหวัดปัตตานี เขามีการแจ้งความการสะแกงของ
คณะเราแข็งแรงมาก ที่หน้าโรงทาวีสมไฟฟ้าสลบี่ ทำเป็นตัวอักษร
บอกชื่อคณะเราด้วยตัวเข้มนๆและยังแถมประกาศไว้ที่ข้างตัวรถรางที่เล่น
ไปมาด้วย ชวนให้จับตาคิฟลัก ผู้จัดการคยขอพวกเรา ว่านี่ทำเป็นพิเศษ
สำหรับคณะละครคนไทย สำหรับคณะอื่น ๆ ก็เคยประกาศให้เช่นนี้
เหมือนกัน แต่ยังไม่ถึงกับประกาศการแจ้งความตัวรถราง ความจริง
คนที่รู้ว่าการสะแกงของพวกเราเป็นอย่างไร เพราะพวกหนังสือพิมพ์
ปากบอนขายโผยเสียหมดแล้ว ผู้จัดการพูดว่า ถ้าไม่ส่งเสริมกันให้เต็ม
ที่ ก็ไม่สมแก่ที่ได้ชื่อจริง ๆ ออกจะยกยอพวกเราอย่างมาก ความจริงก็
มีเหตุผลที่ควรขอการสะแกงของพวกเรา คนที่ตนกันมาตั้งแต่ได้ข่าว
จะมาถึงแล้ว อยากจะพูดว่า ฤทธิเดชของหนังสือพิมพ์ที่นักกสิทธีจริง ๆ
พวกอะไรเปนนั่น คนเขื่อง่าย เราได้ชื่อก็เพราะหนังสือพิมพ์ การ
แจ้งความการมหรศพ เขาใช้หนังสือพิมพ์เป็นปากเสียง ไม่ต้องใช้ใบ
ปลิวแห่ตระวังดังไปตามถนนคนก็รู้ ถ้าอยากให้พิเศษออกไปอีก ก็ใช้
แจ้งความปักตามถนน หรือไม่เช่นนั้นก็แต่งตัวขึ้นรถขึ้นม้าแห่เทิง ๆ
ไปตามถนนอีกต่างหาก แต่เห็นว่าเพียงหนังสือพิมพ์อย่างเดียวก็ชั่วร้าย
รู้กันหุระแตก เพราะคนที่แม้แต่ชั้นกรรมกรโดยมาก ก็ยังชวนชวาย

หาหนังสือพิมพ์อ่าน เพราะมีเที่ยวเวรขายออกกตกันเหมือนตัวทำสำคัญ
เขยยกที่แจกเร่ขายตามบ้านเรา สภาพของบ้านเมืองเขาเป็นเช่นนั้น จะไม่
เป็นเมืองแก้วเมืองสวรรค์ได้อย่างไรได้

ภูมฐานเมืองนี้อะไรก็คึกคัก แต่ถ้าจะไม่คึกคักมีแต่เจ้าควนไฟโรงงาน
พื้มาทำความรำคาญเหมือนกับพวกบ้านเราบางคนเคยร้องว่ารำคาญ
เรอชิงเท้าเกลย เพราะเมืองปัสเบคนี้เป็นเมืองที่เขาถูกรั่วเหล็ก แลไป
ทางไหนก็เห็นแต่ปล่องไฟโรงงานพ่นควันออกกำโฆม ถ้าชาวที่เป็น
หมอก ปล่องโรงงานตั้งอยู่ระกระระ เหมือนต้นตาลตั้งอยู่ตามทุ่งนา
บ้านเรา วันหนึ่งต้องล้างมือล้างหน้ากันหลาย ๆ หน ผลจะเป็นไม่ได้
เจ้าเซมมาเป็นเข้าไปจับตามรุมมูเลียจนเกรอะ แต่ล้างบ่อย ๆ ก็ยังไม่
วายมาจับ ข้อที่ร้ายไปยิ่งกว่านั้นก็คือ ถ้าพ่อเจ้าประคุณลมหอยเอาควน
ประทิมมาพร้อม ๆ กัน ระยะเพียง ๓ ศอกก็แลแทบจะไม่เห็นหน้ากัน

วันหนึ่งฉันเดินไปเที่ยวเล่นในยาร์ด ถึงกับเดินคลำเสียแยะเพราะ
กลัวจะไปชนคนอื่นเขาเข้า เจ้าควนนี้ไม่แต่ก่อความรำคาญแต่ภายนอก
หรือตามถนน ในโรงละครที่เราเล่นแท้ ๆ บางเวลามันก็ยังพื้เข้าไป
เขยมกันกรุมไปทั้งโรง พวกเราต้องคอยระวังตีแย่งละเลงหน้ากันไม่
รู้จักหยก แต่พวกที่เขารู้สึกรำคาญอะไร เห็นเป็นการชินกันไป
เสียแล้ว แม้ครุฑลัษณ์เสียเป็นวัฏเป็นวน ว่ากลัวเครื่องต้นเครื่องทรง
จะหมอง ภาวนาอยากให้อย่าไปที่อื่นเร็ว ๆ ขอกเหินเขือเหมือนจะ
ตายไป

ในระหว่างที่อยู่ขี้สเปก ค่ะ วันหนึ่งได้เกิดอะอะกันถึงเรื่องนายสัน
 คนในคณะพิณพาทย์หาย ค่ะ นั่นทั้งคนไม่รู้ว่แกไปหมกตัวอยู่ที่ไหน
 พวกเราต่างพากันใจร้อนใจไฟไปตามกัน ไม่รู้จะไปคลำหาที่ไหนถูก
 ข้างฮักส์ออกความเห็นว่ ทำจะเข้าแบบอย่างนายสวัสดิ์เมื่อวันแห่กาชาด
 ที่นวย้อควันนั้นอีกแล้ว จนกระทั่งรุ่งขึ้นสาย ๆ หน้อย จึงได้เห็นนายสัน
 ไล่ล่ามาถึง มีส้นหมอกลอกมอกแลกกระปลกกระเปลี้ยเต็มทน ค่ะ
 เหตุที่แกหายไปคนยังรุ่งคงได้เรื่องมาดังนี้คือ แกขึ้นรถจากโรงละครคอน
 จะกลับที่พัก แต่ขึ้นรถผิด รถที่ควรจะขึ้นเป็นรถหมายเลข ๒๒ แต่แกไปพล
 ไปขึ้นรถหมายเลข ๑๒ เพราะเห็น ๒ เหมือนกัน ค่ะ แล้วรถหมายเลข ๑๒
 ก็พาแกกระเหิดไปจนถึงบนเขาที่ตั้งโรงงานผลิตจึงได้รู้สึกผิด จะถาม
 ใครก็ไม่ไ้เพราะพวกไม่รู้เรื่อง คราวนี้จะขึ้นรถกลับก็เกิดปริวิตกขึ้นมาว่
 เจ้ารถจะพาเปิดไปอีก ในที่สุดก็กลั่นเสียไม่ขึ้นรถ ยอมลงทอนล่าห
 เดินลากน่องมาตามทางรถย้อนกลับมาโรงละครคอนอีก ตั้งใจว่จะเข้าไป
 นอนในโรงละครคอน แต่มันเป็นยามเคราะห์ห้ของแกที่ระต้องอดนอน โรง
 ละครคอนก็ผะเอิญปัดเสียด้วย เพราะหมดการสะแกแล้ว แกจึงต้อง
 เดินยามทอกแตกอยู่หน้าโรงละครคอนนั่นเอง จนกระทั่งสว่างมีนางสาว
 ใช้ของโรงละครคอนคนหนึ่ง นำพรมาสลัดตากที่หน้าค่าง นายสัน
 ผู้ซึ่งอาการโหยจนเงเพราะความอดนอนอยู่แล้ว พอเห็นก็ทึ่งใจเหมือน
 ได้ยาชูกำลัง รีบเข้าไปใช้ไปเพื่อจะยกเป็นตพัง เป็นที่ระขอเข้าไปนอนพัก
 ในโรงละครคอน ฝ่ายนางคนนั้นไม่เข้าใจความหมายของนายสันว่จะระไร

ข้างนายสันของเราเห็นนางนั้นยังไม่เข้าใจดี ก็เริ่มต้นใช้กระบวนภาษา
ไขใหม่ โดยเอามือเข้าที่ตัวเองแล้วชี้มือไปทางโรงละครคอน กับทำท่า
เอามือพนท่างหมอนควัย อีตานี้ เลยกลายเป็นเหตุ คือ แทนที่นางนั้น
จะเข้าใจว่านายสันขอเข้าไปนอน กลับเข้าใจผิดเลยคิดว่านายสันมาเล่น
ทำความสกปรกชักชวนให้ไปนอนร่วมด้วยมันเลยตะเพิดส่ง พวกเรา
พอรู้เรื่องพากันหัวเราะแกล้งแหย่ท้องจะแข็งตาย ถ้าพูดตามปฐมโหรา
ศาสตร์เบ็ดเตล็ดที่อยู่แถวสะพานเหล็ก ก็ต้องว่าโชคร้ายตาของนายสัน
คืนวันนั้น ตกที่นั่งเทวดาเบ็ดเตล็ดจรมืดทั้งชนทั้งล่อง ต้องสเคราะห์
เคราะห์ด้วยสตาลค์แดง ๑๒ อันถึงจะหาย พวกเราบางคนก็ไปกระ
เข้าอีก บ่นออกว่าเปลี้ยเต็มที ค่าที่ต้องเดินลากโคลงมาตั้งครึ่งค่อนคืน
ยังแถมคอนอนเอาด้วย

เราได้สะแคงอยู่ที่บัสเบ็คคน จนถึงวันศุกร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ จึงได้
ย้ายไปสะแคงที่โรงแรมเบลเลียร์เตอร์ จังหวัดคิทรอย ออกจากบัสเบ็ค
เวลา ๑๑ ล.ท.ถึงจังหวัดคิทรอยเวลาบ่าย ๖ การสะแคงที่นี่เป็นที่พอใจกัน
ตามเคยทั้งตระกูลทั้งละครคอน มีการตบมือให้เกียรติยศกันเกรียวกราว
ตามตำรา คราวนี้สงวนหายช่วยได้เข้าสะแคงด้วยแล้วแต่เผือกยังไม่หาย
ตามรายงานของแพทย์ว่ามีอาการดีขึ้น

จังหวัดนี้พวกเราเกิดลำบากกับเรื่องที่พักอีก ว่าที่บัสตันลำบาก
ทนยังร้ายไปกว่าที่บัสตัน ตาทองคำไปเลือกหาโฮเต็ลอะไรให้อยู่ก็ไม่รู้
มอซอเต็มที หน้าตาเหมือนที่พักคนเดินทางเจ้ากรรมมากกว่าเป็นโฮเต็ล
เข้าปลาอาหารไม่มีขายให้ ใครกิน มีที่นอนกับห้องอาบน้ำห้อง حمام

หมอนที่นอนเหมือนกลิ้งอ๊ว ๗ มอม ๗ เหมือนไม่เคยพบสยัพบน้ำ ไอ้เลือก
ก็ชุมแป้นที่สุด คินวันแรกมันแห่กันมากก็เลียนอนไม่หลับ เสียงบ่นกัน
เอะอะแต่ไม่รู้ว่าเลือกกัก เพราะไปเชื่อใจเสียว่าเป็นเมืองฝรั่งไม่มีเลือก
ต่อเมื่อไปเห็นมันเข้าจึงได้รู้ ตัวมันโต ๗ อ้วน ๗ กว่าเลือกบ้านเราทั้ง
๒-๓ เท่า ไอ้เลือกเจ้ากรรมหนักด้วย เห็นว่ามันจะไวส่งว่าเป็นเลือก
เมืองแก้ว กักเข้าเป็นขมปวกแสบปวครอนขึ้นมากันที ต้องใช้ปฐม
พยาบาลกันด้วยถึงเจอร้ อิกสับนเป็นโซม่งว่าไอ้เตลลี้เลียงเลือกไว้กัก
คนด้วย คินรุ่งขึ้นได้จับมันจำเรียวเลียบตั้งหลายสิบ ตามตะเข็บที่นอน
ที่หมอนหมกอยู่เป็นกระจุก แม้แต่ข้างฝาผนังตึกแท้ ๗ ก็ยังเห็นได้
ออกย้วยเยย นกส่งสัยว่าสกปรกถึงเช่นนี้ เจ้าพนักงานตรวจรักษาความ
สะอาดไม่ได้มากกันยังหรือนี่ จะว่าเป็นเมืองบ้านนอก มันก็ยังทรูเกิน
กว่าที่จะเป็นบ้านนอกเป็นกอง

การเที่ยวเตร่เมืองนี้ ไม่ใครจะมีเรื่องอะไรเล่าสู่กันฟังนัก เท่าที่
เห็นก็มีคึกความสูง ๗ สดว ๗ ถนนก็สะอาดสะอาดอันคี่ ถ้าจะไม่สะอาดหรือ
ไม่สวยก็ไอ้เตลลี้เลือกที่เรายอยู่ แต่จะไปโทษตาของคำว่าแหหาไอ้เตลลี้
เลว ๗ ให้อยู่ก็ไม่ได้ เพราะเราอยุ่อยู่ที่ถูก ๗ แต่เมื่อความถูกกลับ
กลายเป็นความรำคาญ มันก็สมน้ำหน้าตัวเองที่รันทาที่จนได้เรื่อง อากาศ
ที่นี้ไม่หนาวนักพออุ่น ๗ กำลังสบาย ถึงไม่ต้องสวมเสื้อกางเกงสัก
กระหลา กใช้เสื้อกางเกงขาวอย่างปกติบ้านเราก็ได้ แต่ไม่มีใครสวม
เพราะเสื้อสักกระหลา เข็มค่าโสหุ่ยได้ก็ดีกว่า กล่าวคือไม่ต้องซักรีด
เพียงแต่คอยซัก แต่เสื้อกางเกงขาว ค่ารีดค่าซักแพง ความจริงมัน

เปนทั้งนี้แล จึงไม่ค่อยมีผู้จะใช้เลือกทางเกงขาว อยากจะบอกให้รู้ว่า
 พวกเราสังเกตออกอ้วนๆ ผิดรูปกันขึ้นมาก เห็นที่ระไกรกลั่นไอมืองฝรั่ง
 ศรี, อุ่น อ้วนจนพานจะชักเคี้ยวลง ถ้าอยู่อีกสัก ๕ ปี เห็นจะอ้วนจนเหลือ
 ๓ ศอก ขอให้ใครที่ส่งมา ที่ศอกกับอีกสี่ฟงยื่นออกมาอีกหลายนิ้ว
 ทรวทรวงไกลจะไปข้างท่านท้าวจรรกาเจ้าเมืองระตุ แม่เลือนก็อ้วนขึ้น
 ไปกว่าเก่าอีก ถ้าพองโตขึ้นกว่านี้ เลือชดละคอนที่สวมนากลัวจะถึง
 ปรี ยิ่งก็ยิ่งบ่นอีกอีกว่าหายใจไม่คล่อง เจ้าหญิงในอเมริกาของเราคง
 ท้วมกว่าเก่าหนอยเดียว ได้ถ่ายรูปกันไว้ทุกคนจะรวบรวมส่งมาให้ดู
 พวกเราถึงความสุขความทุกข์ขึ้นเต็มกันอยู่ แต่ไม่ทุกข์ขึ้นล้นเหลือ
 อะไรนอกจากคิดถึงบ้านกันเป็นประมาณ ถึงแม้จะได้มาเห็นบ้านเมือง
 ที่สวยงามวิเศษปานนี้ ก็ไม่วายคิด เพราะที่เคยอยู่เคยนอน ยิ่งได้เห็น
 คำพูดจ้อย ๆ ของเพื่อนในข่าวภาพยนตร์ที่ส่งไปให้อ่านก็ยิ่งไปแหย่หัวใจ
 ให้คิดกันว่าไป รู้สึกเหมือนได้มาสนทนาด้วย จะออกจากจังหวัดก็ทรอย
 ไปสะแกที่ขึ้นขึ้นนาที่จังหวัดไอโฮไธวันที ๑๓ นี้ แล้วจะส่งข่าวมาอีก
 ภายหลัง

ขอฝากความคิดถึงส่วนตัว ความคิดถึงของคณะมายังเพื่อน
 แลญาติมิตรทั้งหลายด้วยทุกคน

จากเพื่อนผู้อยู่ไกล
 แซ่งกิมี

เมืองชินชึนนาติ

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๗

เพื่อนรัก

ฉบับนี้ชักจะสั้น ๆ เกือบไม่มีอะไรจะเล่าให้ฟังเสียจริง ๆ พานจะ
ขี้เกียจเขียนเอาเสียด้วย แต่กลัวจะถูกต่อว่าปาว ๆ อย่างเดิวก่อน
ต้องเขม่นเขมัก หามากำหนดตามมีตามเกิด

คณะเราได้ออกจากจังหวัดยี่สิบเอ็ดวันที่ ๑๔ เวลา ๑๑ ล.ท. ถึงเมือง
ชินชึนนาติจังหวัดไอโฮไธวันที่ ๑๕ เวลา ๙ ก.ท.เศษ เมืองนี้ไม่สู้ใหญ่
โตอะไรนัก ความครึกครื้นพอประมาณ ไม่ยิ่งหย่อนกว่าที่ยี่สิบเอ็ด ร้าน
ขายเครื่องใช้ไม้สอยมีคึกคัก ตลาดขายของสดตั้งอยู่ห่างไม่ไกลจาก
ที่พักของเราเกินไปนักสะดวกแก่การซื้อขายของเรามาก แต่เขาเปิด
ขายเพียงครึ่งวันเท่านั้น พอขายหน้อยก็เลิกเหลือแต่พวกร้านแผงลอย
ที่ขายผักสด, เนื้อสด, ผลไม้ตั้งอยู่ริมถนนพวกนี้ตั้งขายกันตลอดเวลา ได้
พากันไปเที่ยวหาซื้อผลไม้ แต่ไม่ได้อะไรเพราะมันแพงตามเคย ไปเห็น
มันเทศเลยคว่ำก้นมาคนละหัวสองหัวเอามาอบกิน คุมันช่างอร่อยคอว้อย
เสียจริง ๆ เมื่ออยู่บ้านไม่ได้เหลียวดูเลย มาอยู่เมืองฝรั่งเป็นของวิเศษ
เสียเต็มประดา ถึงเกียรติยศจะเป็นเพียงมันเทศก็แพงกว่าบ้านเรา
เยอะแยะนัก ที่ว่ามันเทศขึ้นไธนั้นเป็นความจริง ถนนหนทางที่
ตามถนนใหญ่สะอาดสะอ้านดี แต่ตามถนนซอยบางแห่งค่อนข้างสกปรก

เห็นเจ้าหนูตัวโต ๆ วิ่งออกเพ่นพ่าน ที่ถูกรถท้ายเพราะความพล่าน
ของมันก็มิ

โบสถ์และโรงธรรมที่มีมาก เดินไปไม่กี่ถนนก็พบบ่อย ๆ โรง
ละคอนโรงภาพยนตร์ก็มีจำนวนไม่น้อยกว่าโรงธรรมและโบสถ์ ถ้าพูด
อย่างคนองปากก็ต้องพูดว่า คนที่มีทั้งคอไปกษา คอธัมมะธัมมโม
คือ ๆ กัน ไม่แต่เท่านั้น โรงจำนำ, ร้านโปเก อย่างชนิดรับลูกขายแพง
ก็พลอยแยะด้วย ของที่ร้านโปเกที่รับไว้ โดยมากมักเป็นเสื้อผ้า บาง
ร้านก็มีนาฬิกาพก มีตลับ กระเป๋าหนัง หีบเดินทาง ของใช้เบ็ดเตล็ดคล้วน
แต่เก่า ๆ คร่ำครือทั้งนั้น ใต้ถุนชวณกันไกลไปพึ่งราคา แต่เจ้าของ
ร้านโก่งราคาเสียเงินต่อไม่ลง กระทั่งเสื้อประ ด้วยแก้วเป็นตำหนิ ก็
บอกราคาแพง ๆ ปาหยินขึ้นหัวร่อจัน ๆ บอกว่าไปซื้อใหม่ ๆ คึกว่า
ความจริงไม่ได้ตั้งใจซื้อ แกล้งถามราคาไปอย่างนั้น แต่เจ้าคนขาย
ก็แกล้งโก่งราคา มันก็พอตักัน มีร้านหนึ่งตาเจ้าของรู้ว่าพวกเราเป็น
คณะละคอนไทย เห็นหน้าก็เด่นแรงเด่นแน่ ชวณพุดให้ซื้อโน่นชอน
คุยว่ามีของดี ๆ ขอให้ซื้อเป็นพระภักดีอย่าง จึงเอาเหรียญเก่า ๆ
ออกมาอวด และเครื่องทองเหลืองทองแดงหลายอย่างหน้าตาเป็นแจ็ก ๆ
แต่เราไม่ได้ซื้ออะไรสักอย่างเดียว ขอบอกขอบใจพอเป็นพิธีแล้วก็เลย
ตักินลามาเสียคือ ๆ ออกนิกน่าสังสารแกอยู่ข้าง ว่าตามจริงของที่แก
เอามาอวดไม่เห็นอะไรที่ถูใจ ถึงถูกก็แพงทั้งไม่จำเป็นอะไรนัก ออก
นิกถูกกว่าของพินันตามโรงจำนำแถวสะพานเหล็กบ้านเรายังจะหาได้ง่าย
และแปลกกว่าเป็นกอง

การสะแตงที่นเรศวรสะแตงวันละ ๒ ครั้งอย่างเดียวกับที่สเปน ลืม
 เล่าให้เพื่อนฟังว่า การสะแตงที่แล้ว ๆ มานี้ ตามระเบียบของบริษัทก็
 ทุจริตไว้นั้นเป็นพิสดาร ซึ่งบริษัทเรายังไม่เคยจัดทำกันเลยคือ เขาหา
 การสะแตงของหลายคณะมารวมกันในโรงเดียว ถึงชุดใคร ๆ ก็ออก
 มีกำหนดให้สะแตงชุดละเท่านั้นเท่านั้น สดแต่บทของใครมากและน้อย
 เมื่อถึงเวลาเท่าที่ได้กำหนดไว้แล้วก็เข้าโรงปีติมานเปลี่ยนฉากใหม่
 สำหรับชุดอื่นสะแตงต่อไป การเปลี่ยนฉากก็รวดเร็วทันใจคนดูเป
 ็นที่สุด กินเวลาอย่างมาก ๒ นาทีเท่านั้น พูดถึงฉากก็งามเกินงาม
 เห็นแต่ฉากก็เพลิน

โปรแกรมสำหรับสะแตงที่โรงเมืองชินชินนาคี เขาจัดไว้ได้สอ
 มาให้ดังนี้ ๑. การฉายภาพยนตร์ ๒. กลอนพูด ๓. หญิงนักร้องร้องส่ง
 เคล้าเปียโน ๔. สะแตงกลต่าง ๆ ๕. ละคอนไทย ๖. หญิงกล่อมลูก
 ด้วยถ้อยคำตลก ๗. กายกรรมท่าผาดแผลง ๘. ฉายภาพยนตร์ข่าว
 การสะแตงของละคอนต่างชาตินี้ ต้องสะแตงชุดซ้ำ ๆ เช่นเดียวกับเรา
 เหมือนกัน ไม่ว่าจะสะแตงที่ไหน ก็ชุดนั้นอยู่นั่นเอง ฉันได้รับคำบอก
 เล่าจากฝรั่งบางคนว่า หญิงกล่อมลูกด้วยทำนองตลกนั้น (หญิงคนนั้น
 ได้เคยสะแตงรวมกับเขา ๒ ครั้ง) ได้สะแตงอย่างนี้ซ้ำกันมาถึง ๑๐ ปี
 แล้ว วนเวียนไปสะแตงตามเมืองต่าง ๆ ในประเทศอเมริกันเอง ดู
 เหมือนจะหัดมาร้องกล่อมลูกตลกอย่างเดียวกันไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรให้คิ
 กว่านไปอีก มาแปลกอยู่ว่า มีบทเล่นเท่านั้นเกลี้ยงตัวมาได้ถึง ๑๐ ปี คนดู
 ช่างไม่เบื่อหน่ายเอาเสียเลย คำร้องนั้นฟัง ๆ ก็ชวนขบขันจริง ๆ ด้วย

เข้าทำนองเหมือนนายอะไรที่เป็นนักสวดคฤหัสถ์บ้านเรา ร้องเพลงเป็น
ทำนองภาษาจีน พรรณนาถึงเรื่องหมอนตกว่าอะไรเทือกนั้น แต่นั่นของ
เราไปเข้าใจว่าคนไทยร้องเพลงแจกพรรณนาอาลัยถึงหมอนที่ลอยน้ำแท้ ๆ
เมื่อพูดถึงการสะแกงแล้ว ของเรากูไปข่มรัศมีเขาหมด คึก ๆ ฝ่ายเขา
ถ้าเป็นเราก็น้อยใจ เพราะจะสังเกตได้จากคนคุยมีมือให้เกียรติยศเรา
แน่นกว่ากัน ไม่ใช่คุยกันอย่างหอมแถมพอแป้นพิถี แต่พวกนักเล่น
ตัวกันก็ไม่น้อยใจอย่างไร กลับสะแกงความยินดีกับเราเสียอีก มีการ
หัวร่อต่อกระซิกพุดจาหยอกกัน พวกเราก็ออฮาหัวเราะหัวเราะไปตามเพลง

อนึ่ง การโยกย้ายคณะละครคนต่าง ๆ ไปยังเมืองอื่นนั้น ผู้อำนวยการ
การแผนกมหรสพของบริษัทก็ขึ้นบัญชีเป็นผู้ออกคำสั่ง แล้วแต่คณะใด
จะไปทางไหน แยกกันไปคนละทางสองทาง บางทีพวกที่ย้าย ๆ ไป
หายไป ๒-๓ อาทิตย์ก็กลับมาพบกับเราที่เมืองอื่นก็มี แต่ใช้เรื่องโตคไป
ย้ายมาเช่นนั้น ไม่แต่เราจะรู้สึกเอือม พวกเล่นด้วยกันอย่างเรารู้สึก
เอือมเหมือนกัน โรงของบริษัทก็มีมากจริง ๆ ไม่ว่าจังหวัดไหนเมืองไหน
เที่ยวตั้งแซกเป็นยาคำไปเสียทั้งนั้น โรงของเขาเล่นได้ทั้งหนังฉาย
ทั้งละคร แต่เรื่องภาพยนตร์ดูเหมือนไม่มีใครเอาใจใส่ ถึงฉายก็ฉายไป
อย่างนั้น ไปแอบรู้ว่าโรงภาพยนตร์สูง ๆ ในอเมริกานี้มักฉายเรื่อง
สั้น ๆ ขนาด ๕-๖ ม้วน หนังตลกหนังข่าวเรื่องยาว ๆ มักเป็นโรงชั้นต่ำ
เรื่องยาวไปชอยกันในหมู่พวกบ้านนอกหรือพวกเก๊ก ๆ เสียโดยมาก ถึง
โรงสูง ๆ ที่ออกหน้าออกตาก็มักฉายกันบ้าง แต่ดูแค่นฉายกันเต็มที เขา
ฉายกันเพียงตอนเดียวเท่านั้น และอีกประการหนึ่งการเปลี่ยนโปรแกรม

ฉายก็ผิดกันกับเรามาก ค่ะเนว่าของเราเปลี่ยนอาทิตยหนึ่ง ๒-๓ ครั้ง
 ของเขาเป็นตังอาทิตยยังไม่เปลี่ยน ฉายข้าซากกันอยู่นั่นเอง บางแห่ง
 ฉายตัง ๒ อาทิตยยังไม่เปลี่ยน เพราะคนของเขามากมีเปลี่ยนหน้า
 มากกันเสมอ จึงไม่เป็นการจิต เรื่องระเบียบการภาพยนตร์ยังไม่รู้
 ละเอียดก็ แต่จะพยายามกลับมาเล่าให้ฟังเพื่อเป็นความรู้สำหรับเธอและ
 พวกเราในคราวหลัง ฉะบัดนี้ก็จะได้ไม่ได้เรื่องไครวอะไร เพราะไม่มี
 ทุนอะไรจะจกจริง ๆ ขอหยกไว้แต่แค่นี้ก่อน บางทีจะไปหาดันทุนได้
 เมื่อย้ายจากจังหวัดนี้ไปเมืองคลีฟแลนด์

โดยความคิดถึง

แต่เพื่อน

เซ่งกิม

จังหวัดคิลิแลนก์

คืนวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

นายศิลป์ สันญะเรือง เพื่อนรัก

รายงานฉบับนี้ ตูทำระไ้เรื่องไ้ราวคี่ อิมอกอิมใจว่าไ้ค้นทุ่นไ้ไว้มาก เมื่อคั่นพอละคอนเล็กเล่นเจ้าแซลวิคเข้าไปบรรจทังไ้ไ้หน้อย กี่ลงมือจำเล็ยเรอยทีเค็ยว คณะละคอนของเราไ้ย้ายจากเมืองชินชินนาติมาถึงจังหวัดคิลิแลนก์ เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ไ้ไ้เริ่มลงมือสะแ่งที่โรง “พาเลซ” ในตอนกลางคั่นนั้น

คราวนี้ม่เหตขลกขลกอย่หน้อยที่เราไม่สามารถจะสะแ่งไ้ในเวลาย่ำวันแรกที่เรามาถึง เพราะเครื่องใช้เครื่องแต่งตัวละคอนยังตกค้างอย่ที่สถานี่เมืองชินชินนาติ ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นความผิดของเรา เป็นท่วยเจ้าหน้าท่ของโรงละคอนเมืองชินชินนาติที่ทำการขกพร่อง เพราะก่อนที่เราจะออกเินทางมาจังหวัดคิลิแลนคั่นนั้น เราไ้จัดของบรรจุหีบมอยหมายให้เจ้าหน้าท่ของกัถเมืองนั้นเสร็จแล้ว เขารับรองว่าจะส่งไปให้ทันตามกำหนด ครั้นเมื่อถึงจังหวัดคิลิแลนคี่สิ จึงไ้รู้ขึ้นว่าของมาไม่ทัน ฝ่ายข้างเราก็วิตกกถลัวเขาจะว่าเราเหลว อีกส่จึงไ้แจ้งเรองนี้ให้ค้ำผู้จัดการโรงพาเลซทราบ กับสะแ่งความเสียใจว่าเราจะเล่นม่ไ้ไ้ในเมื่อมีตัวเปล่าๆ ผู้จัดการจึงไ้โทรศัพท์ท่ทางไกลเร่งไปอีกจนถึงค้ำ เวลา ๘.๓๐ ล.ท. ของจึงไ้ส่งมาถึง

ตัวผู้จัดการโรง “พาเลซ” คนนี้ มีอายุในราวปูนครุฑของเรา
 ทำทางเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ อารมณ์ดี สังเกตว่าเป็นคนที่เคยชินแก่งานการ
 มามาก เข้าใจพจนานุกรมแล้วออกเอาใจ เมื่อฮิกส์ไปบอกว่า
 ละคอนเล่นไม่ได้ แทนที่แจะตกอกตกใจหรือว่ากล่าว แกล้ง
 พจนาลอยโยน ทั้งแกได้กล่าวว่า เรื่อง “การประกาศค่าง”
 ในเหตุพลาตพลิงชะนิคั้น ตามโรงละคอนต่างๆ มักเกิดขึ้นบ่อยๆ
 เห็นเป็นการธรรมดาไม่รู้สึกแปลกอย่างไร แต่พวกเรายังไม่ไวใจกลัวจะ
 ถูกคนคนินทา แต่เขาก็ฉลาดแก้หน้าทีแก่การนินทาได้อย่างชะมิด คือ
 ในข่าวนั้นพอถึงชดที่แจะสะแดง ผู้จัดการได้จัดให้ผู้หญิงพาคณะเรา
 ซึ่งแต่งกายด้วยเครื่องธรรมดา ออกไปยืนกันอยู่หน้าเวที เพื่อเป็น
 พยานสะแดงให้คนดูเห็นว่าเรามาถึงแล้วจริง ๆ เมื่อเราได้กระทำการ
 เคารพต่อคนดูตามธรรมเนียม ผู้นั้นก็เริ่มกล่าวคำแนะนำให้คนดูรู้จัก
 คณะเรา แล้วก็กล่าวถึงความจำเป็นและสะแดงความเสียใจในเหตุอัน
 ชัดชองที่มีสามารถจะสะแดงได้ ว่ากันตามเรื่อง ฝ่ายข้างคนดู
 ก็ใจที่เป็นที่สุด แทนที่จะน้อยอกน้อยใจหรือโกรธขงว่าไม่ได้ดู กลับ
 มีการตบมือตบมือเป็นการต้อนรับพวกเราเสียอย่างเอิกเกริก ทุๆ ก็นำ
 ขึ้นใจ เลยสิ้นความวิตกในเรื่องที่จะถูกนินทา แต่ถ้าพูดตาม
 ความรู้สึก มันไปพันการนินทาที่พวกเราไปยื่นฝั่งหน้าออกโฉมให้คนดูอยู่ที่
 หน้าเวทีนั่นเอง ถ้าไม่ได้เรา ถึงนายคนนั้นจะสับสนจนคอหอยแตก
 ก็น่ากลัวไม่พันความตำหนิ และในคำวนั้นเมื่อเราได้รับเครื่องแต่งตัว
 เครื่องพิณพาทย์ถึงมือแล้ว เราก็จัดการสะแดงได้ตามปกติ ตอนนั้น

ถ้าเพื่อนอยู่ใกล้ๆ แล้ว อยากจะลงไปดูให้เห็นว่าพวกคนคู้ที่นั่งเขมมีการ
 ต้อนรับเราอย่างไรบ้าง คือ พอเขาคิดว่าเห็นพวกเราเท่านั้น ก็พากัน
 ร้อง “ฮเว” ตบมือฮอนโมทนาเสียงระเบงเซ็งแซ่ไปทั้งโรง เป็นการ
 ต้อนรับกันอย่างเต็มอกเต็มใจจริง ๆ คำที่ฮอนความกระหายกันมาตั้งแต่
 ตอนบ่ายแล้ว เห็นแล้วเหลือที่จะสะกดความปลื้ม พวกเรารู้สึกว่า
 ไทแรงเพิ่มขึ้นอีกเป็นกอง ทั้งตะกร้อทั้งละคอนต่างเล่นประหวัดกัน
 เต็มฝีมือ ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ยิ่งตะกร้อคนคู้ยิ่งขยันตบมือให้
 ไม่ซา พอเขยิบไปดู พวกคนคู้ก็ยังตบมือส่งท้ายให้เกรียวกราว ต้อง
 เบิกมานอกโผล่ไปให้ดูกันอีก ตามผู้จัดการแอบมาจับไม้จับมือสะแดง
 ความปลื้มด้วย อยู่ข้างจะเบื่อกันมาก วันรุ่งขึ้นยังได้เห็น
 หนังสือพิมพ์ไปรษณีย์ของพวกเราไว้ในหน้ากระดาษอีก โรงละคอน
 “พาเลซ” นี้ จัดว่าเป็นโรงเอกโรงหนึ่งของบริษัทก็อยู่ในจังหวัดคิลิแลนต์
 สูงใหญ่ที่สุดงามที่สุด ยกเว้นจากโรงฮิบโปรโครมในนิวยอร์ก จำพวก
 โรงต่างๆ ที่เราได้สะแดงมาแล้วเป็นไม่มีโรงไหนสู้ เครื่องประดับประดา
 ในโรงที่ตกแต่งออกจะยอมรับให้ว่าเป็นการวิจิตรจริง ๆ กระทั่งห้อง
 แต่งตัวละคอนก็ประดับด้วยเครื่องใช้อันมีค่าราวกับบ้านเศรษฐี มีห้องน้ำ
 ห้องซ่อมประจำเสิร์ฟหมกทุกห้อง นักเหมือนได้มาอยู่บนวิมาน คนงาน
 ประจำโรงละคอนโรงนี้ ตั้งแต่ผู้ใหญ่ถึงผู้น้อยอื้อยาคยดัดดีอยู่ข้างจะดี ๆ
 พวกเรา ว่าง ๆ หน้าที่เป็นคอกมากลลกคลี้ดโม่งด้วย แต่เสียที่พวกเรา
 ไม่มีใครจะรู้เรื่อง ต้องเล่นพวกกันด้วยวิธีใช้ตามเคย

เมื่อวันที่ ๒๔ ได้ปรึกษากันถึงเรื่องจะมีการเลี้ยงใหญ่ให้พวกคณะละคอนชาวอเมริกันที่สระแคงอยู่ตามโรงต่าง ๆ ในจังหวัดนั้น เรื่องนี้ต้นเหตุเป็นด้วยคำผู้จัดการโรงพาเลซแกอียากจะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพวกเรากับพวกละคอนชาวอเมริกันต่าง ๆ ให้สนิทสนมกัน ทั้งอยากจะเชิดชูชื่อเสียงของพวกเรากด้วย เกรงจะเป็นการผิดชอบ ได้มาปรึกษาอีกสักซึ่งฮิกส์แลพวกเรากักรับรองด้วยความเต็มใจ กำหนดจะลงมือเลี้ยงในคืนวันพุธที่ ๒๕ ณะที่เวทีโรงพาเลซเมื่อขณะเลิกแล้ว ซึ่งเห็นเป็นการเหมาะดีกว่าจะไปตั้งการเลี้ยงกันที่อื่น เป็นอันตกลง งานนี้พวกเรารู้ใจใคร่ทำกันจริง ๆ เพราะฉะนั้นใครทำอะไรได้ไปไหนไหนเข้าไปที่เดียว แม้ครัลลีย์เป็นคนต้นคิดเรื่องกับเขาและเป็นหัวหน้าในการทำกับปรุงเครื่อง มีแม่สอากและพวกผู้หญิงเป็นผู้ช่วย ข้างฉันกับพวกผู้ชายเป็นผู้ไปซื้อจ่ายของ บรรดาทุกชั้นรยยนต์มาเลี้ยงกองพระเนินได้จัดการทำกันที่ ๆ เราพักอยู่ อีตอนปรุงกับเขากัน สุนกก็สนทนากลุ่มใจกันกลุ่มใจ กำลังกันอยู่ ย่างก็ตำน้ำพริก ย่างก็ขมิ้นพรวัวนี้เป็นของสนก ทว่ากลุ่มใจที่เรื่องเครื่องอาหารได้ใช้ โน่นจากไอนั้นกระทั่งเครื่องที่จะทำอย่างไทยแท้ ๆ ก็กระพรวองกระพรวอง ขอให้เพื่อนคิดดู ที่นี้เป็นเมืองฝรั่ง และต้องมาทำเป็นอาหารไทยแท้ ๆ เพียงแต่ชาวกระบืออย่างเดียวกับชนจะนึกว่าไม่เป็นรส เพราะเมืองฝรั่งเขาไม่กินกระบือ แก่กับเขาของเราอย่างจะต้องเกี่ยวกับการแซกกระบือ แม่ครวถึงร้องกลุ่มใจ เพราะที่ที่พวกเรามีเอาติดไปด้วย แต่อยู่ข้างจะร่อยหรอเต็มที หากโดยความสามารถของผู้ปรุง ในที่สุดโฉมหน้า

ของกบเข้าไทยก็ได้หลุดออกมาได้ ๗ อย่าง คือ ๑ แกรงร้อนวันเส้น
 ๒ แป๊ะชะปลากระพง ๓ ไก่ผัดขิง ๔ แกรงเผือกเนื้ ๕ ปลาเค็มทอด
 ๖ กล้วยขวิด ๗ ไข่หวาน รายชื่ออาหารเหล่านี้ได้ทำขึ้นล้วนแต่จะ
 เลี่ยงจากการที่ต้องใช้เครื่องจุกจิกอย่างไทยทั้งนั้น ทั้งหมดนี้คิดว่า
 เจ้าแครงเผือกเนื้จะอร่อยมาก เราได้จัดส่งอาหารที่สำเร็จล่องหน้าไปไว้
 ยี่โรงละครนก่อน กับได้พิมพ์ “มื่น” รายชื่ออาหารทั้งภาษาไทยอังกฤษ
 สำหรับแจกแก่ผู้ที่มีหน้าที่ให้รู้ด้วย ว่าเรามีอะไรบ้าง โดยใช้วิธีเขียน
 ลงในกระต่ายขึงเสียก่อน แล้วเขาไปคลั่งหมึกพิมพ์ถ่ายลงใน
 กระต่ายขึงอีกชิ้นหนึ่ง วิธีทำก็เช่นเดียวกับพิมพ์ “สุกกระโต” ที่สาข
 ภาพยนต์ของเราเคยใช้กันมาแต่ก่อน ได้ส่งเข้ามาให้ดูเป็นตัวอย่าง
 ด้วยแผ่นหนึ่ง พร้อมกับหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวในวันเดียวกันด้วย

คืนวันเดียวกันนี้ออกจะสนุกมาก เป็นความสนุกที่เกิดจากน้ำใจจริงๆ
 พวกเราได้แต่งตัวเป็นแบบไทยทั้งสิ้น เขานั่งโต๊ะรวมกับผู้ที่รับเชิญอื่น ๆ
 มีอีกสักคนเดียวที่แต่งตัวเป็นฝรั่ง เพราะของเขาเคยถนัดกัน

การนั่งโต๊ะ นั่งสลัดกันไป พวกเขาพวกเรานั่งปนเปื้อนอย่างสุ
 กันเอง พุกายิ้มแย้มแจ่มใสกันดี ข้างเขาพูดฝรั่ง ข้างพวกเรา
 พูดไทย ลงท้ายก็หัวเราะกันไ้ทั้งๆ ไม่รู้ด้วยกันทั้ง ๒ ข้าง แต่
 แม้ผู้หญิงของเราเสียอย่างเดียวกับเป็นโรคช้ำตายก็ไม่หาย ส่วนของเขา
 คมมันช่างปรากฏเปรียบกว่าของเรามาก พวกที่ไว้รับเชิญมากินเลี้ยงนี้
 ประมาณอยู่ในราว ๑๒๐ คนรวมทั้งผู้สืบทอดหนังสือพิมพ์ และผู้ที่ไ้
 รับเชิญมาเป็นพิเศษ

ส่วนอาหารที่เราจัดมาส่งไว้แล้วนั้น เราไม่ต้องกังวลอะไรอีก เพราะผู้จัดการใหญ่แก่ได้จ้างคนครัวฝรั่งคอยจัดอุ่นให้ ซึ่งเราได้เตรียมไว้แล้วว่าเชฟอะไรก่อนอะไรหลังตามลำดับตัวเลข กับได้จ้างหญิงคนใช้ที่มีความชำนาญในการเชฟโต๊ะมาคอยเคินโต๊ะอีก ๑๐ คน พวกนี้แคล่วคล่องว่องไวจริง ๆ ก่อนที่จะลงมือรับประทานอาหาร พวกแม่หญิงของเราได้ร้องเพลงลาวคลอเสียงพิณพาทย์ ชวนให้ครึกครื้นฟังเพราะหูเสียงจริง ๆ ประมาณสัก ๑๐ นาทีก็จะถึงเวลากินจึงได้หยุดการบรรเลง พวกที่รับเชิญมาพากันนั่งฟังหมู่ไปตามกัน พอจบได้มีการคมมือให้เกียรติยศกันตามธรรมเนียม

เมื่อผู้ที่ได้รับเชิญมานั่งเข้าที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนลงมือรับประทานอาหาร ผู้จัดการใหญ่“แห่งโรงพาเลซ” ได้กล่าวสุนทรพจน์มีใจความว่า ในนามแห่งคณะละครคอนอเมริกันทุก ๆ คณะ ที่ได้รับเกียรติยศเชิญมาในวันนี้ ขอแสดงความยินดีและขอใจ ที่คณะละครคอนไทยได้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อจัดอาหารอย่างไทยมาเลี้ยงซึ่งนับว่าเป็นของแปลก แล้วยังเป็นเครื่องชักโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะละครคอนไทยกับคณะละครคอนอเมริกันให้สนิทสนมยิ่งขึ้น คณะละครคอนอเมริกันจักไม่ลืมในโอกาสอันงามแห่งวันสมาคมนี้เลย เพื่อเป็นพยานแห่งความแน่นแฟ้นในข้อนี้ ข้าพเจ้าขอมอบถ้วยเงินให้ ไปเป็นที่ระลึก ของรับไว้เป็นเกียรติยศด้วย กับขออำนวยการให้คณะละครคอนไทยซึ่งมาทำการแสดงในประเทศอเมริกาครั้งนี้ จงยิ่งทวีเกียรติยศอันงาม และความสวัสดิศุภพรายเท่าจนเวลาใกล้กับคืนสู่ชาติภูมิ นั้นเทอญ ๑ ล ๑ ตอนนั้นบรรดาผู้ที่ได้รับเชิญ

ทั้งหมดก็มีการทยอยให้เกียรติยศแก่เราอย่างเอิกเกริก ว่าที่จริง
 ของแกพกรวยหัวรวทางกินความกว้างขวางดีมาก ครั้นแล้วฝ่ายเรา
 มีฮิกส์เป็นประธาน ก็กล่าวคำตอบเป็นใจความดังนี้ “ในนามของคณะ
 ละคอนไทย ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า ถ้อยคำของท่านผู้จัดการซึ่งกล่าว
 อำนวยพรในนามของคณะละคอนอเมริกันเมื่อตะกี้นี้ เป็นถ้อยคำที่
 ขี้ใจมาก รู้สึกว่าเป็นบุญคุณและเป็นเกียรติยศแก่คณะละคอนไทย
 อย่างสูง เท่าที่จักอาหารไทยมาเลี้ยงวันนี้ เป็นความจริงถึงที่ท่านกล่าว
 ว่าเป็นการสำแดงความสัมพันธ์ในระหว่างมิตรภาพซึ่งกันและกัน คณะ
 ละคอนไทยจักไม่ลืมว่าได้รับความสนองน้ำใจอันดี และมีโอกาสได้
 ร่วมการเลี้ยงเพื่อนคณะละคอนด้วยกันครั้งนี้ อันจักเป็นผลให้มีความ
 ระผูกฝักใฝ่อยู่ชั่วกาลนาน แต่อาหารไทยที่จัดมานี้ ได้จัดให้มันตามมี
 ตามเกิด และประการหนึ่งเครื่องที่ประกอบให้โอชะรสอย่างไทยแท้ๆ นั้น
 หามีครบไม่ และแม้ว่าอาหารนั้นจะอ่อนรสผิดแปลกไปจากอย่างไทยที่
 แท้จริงบ้าง ก็ขอให้ท่านจงลืมนรสแห่งความจริงจากน้ำใจนั้น เพื่อ
 เป็นการสะแดงถึงน้ำใจจริงของคณะละคอนไทย ข้าพเจ้าขอมอบช่อยศให้
 กับภรรยาท่านผู้จัดการหนึ่งช่อ และ ำหรับท่านผู้จัดการหนึ่งช่อพร้อมด้วย
 ทางแกงแพรวาวอย่างคี่หนึ่งตัว ของเหล่านี้นหากจะเป็นของเล็กน้อย
 แต่ขอให้ท่านรับไว้เป็นที่ระลึก และเพื่อเกียรติยศแก่คณะละคอนไทย
 ด้วยเถิด”

เมื่อสิ้นคำกล่าวของฮิกส์แล้ว ได้มีการทยอยกันเกรียวกราว
 ตามเคยอีกครั้งหนึ่ง พวกเราได้ไฮโยกันเสียงแซ่เอื้อคองไปทั้งโรงละคอน

อีกสี่ของเราเข้าใจเลือกความขึ้นมาตอบโต้ที่เหมือนกัน ถึงคิดข้างจะ
 ออกตัวก็เป็นการออกตัวอย่างมีเหตุผล อะไรก็พอฟัง แต่ใช้เรื่อง
 ให้พระภิกษุกันด้วยทางเก่งแพรวชวนให้นึกยืมรำไป ที่นึกยืมไม่ใช่คิดถูก
 ว่าของ ๆ เรามีราคาน้อย ยืมเห็นเป็นการแปลก ครั้นแล้วก่อนนั้น
 ก็เริ่มจับยืมของมีอรรถประโยชน์ต่อไป เริ่มด้วยแกงร้อนวันเสาร์เป็นปฐม
 แล้วก็จะทยอยเรื่อยไปตามลำดับตัวเลขในมนต์ที่ได้กำหนดไว้ อาหารที่
 เลี้ยงวันนั้นทั้งหมด เจ้าแกงเนื้อทำอุทิศมาก เพราะมันเผ็ดไม่เกรงใจ
 คนกิน พระภิกษุก็คิดว่าแกงเนื้อเมืองฝรั่งกลัวจะไม่เป็นรส แต่พอ
 ออกสนามขึ้นโต๊ะเข้าจริง ๆ มันก็ไวลายให้รู้สึกคล้ายกับแกงในเมืองไทย
 จริงเหมือนกัน สหายฝรั่งของเราหลายคนถึงกับสุดปากถึงขีด ๆ ซาก ๆ
 ที่จริงแม่ครัวพิเศษของเราตั้งใจจะให้เผ็ดปะแล่มเท่านั้น แต่ก็เห็นจะ
 เป็นด้วยเคยคิดว่าแกงเผ็ด ถ้ามันไม่เผ็ดจริง ๆ ก็ไม่ใช่แกงหรืออย่างไร
 เช่นนั้น จึงได้โหมพริกกันลงไปเสียอย่างเต็มคำรา ถึงกระนั้นแม่ครัว
 ยังออกตัวว่ายินน้อยไป แต่พวกเราคงกินกันอย่างวางหน้าเฉยตาเฉย
 เพราะชินกันกับรสเผ็ดมาเสียแล้ว ความจริงไม่เผ็ดอะไรมากนัก
 เทียบความเผ็ดยังไม่ไต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของแกงเขียวหวาน หากสหาย
 ของเราแก่ไม่เคยชินกับความเผ็ด จึงออกเป็นการลำบากอยู่สักหน่อย
 แต่ก็คงรับว่าอะหร่อยก็ วิถีกินใช้แกงเนื้อภาคกลางกับเข้า และมี
 ปลาเค็มทอดกินแกล้ม พวกถึงวิถีกิน พวกสหายของเรายังมีการง ๆ
 เราต้องคอยแกล้มเปลี่ยน หรือต้องขยับหน้าเล็กน้อย ว่าสิ่งนั้นแกล้มกับ

สิ่งนี้ สิ่งนี้ต้องกินกับสิ่งนี้ ๆ ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าเขาใจจนถึงกับกินไม่ถูก
 เพราะของเรามันทุกจิก ถ้าไม่บอกคนกินก็ล่อกันเพ่หมด ซึ่งออกจะ
 น่าเห็นใจอย่าง ะหว่างที่เลี้ยงกันนั้น เขาได้จัดพวกคนตรีตลก
 ชาวนิโกรมาบรรเลงด้วยวงหนึ่ง ไอ้เพลงก็ตลก คนเล่นก็ตลก
 มันช่างขบขันคิจริง ๆ กระทั่งสี่ซอ เป่าแตร เป่าขลุ่ย ก็ออกท่าออกทาง
 คันทาคีตา เนื้อตัวไหววไปหมด พวกเราถึงฟังไม่ออก เพียงแต่เห็น
 ท่าเจ้าคนบรรเลงก็แทบจะล้าลึกเข้าลึกออกมาเป็นเมื่อก ๆ เพราะความขบ
 กลอดเวลาที่เรากินเลี้ยงกันนั้น ไฟฟ้าได้เปลี่ยนสั้ย่อย ๆ ทำให้ครมก็
 พวกคนตรีชาวนิโกรเล่นกันอยู่จนพวกเรากินอิ่มแล้วจึงหยดกินอาหาร ซึ่ง
 ได้จัดไว้ อีกโต๊ะหนึ่งต่างหาก คราวนี้พวกพิณพาทย์ของเราได้เปลี่ยน
 ลงไปเล่นเพลงไทยบ้าง นายสุทโธได้เคี้ยวระนาด นายสันต์เคี้ยว
 พังงับทุเลียงจริง ๆ พวกสหายเราพากันตะแคงคอฟัง ตาไปจับอยู่ที่คน
 ทั้งสองอย่างเอาใจใส่ นายสันต์กับนายสุทโธนั้นปล่อยมือออกจากวงได้เต็มที
 ขยเพลง ๆ หนึ่งมีการตบมือกันกราวทุกที พอเสร็จชุดนายสันต์กับ
 นายสุทโธ พวกแม่ผู้หญิงของเราก็เริ่มพ้อนลาวออกผอมอย่าง พวก
 สหายของเราออกจะทั้งกันมาก อย่างว่าแต่เขา พวกเราที่อยู่ด้วยกัน
 จนชินก็ยังอดทั้งไม่ได้ การพ้อนชนิดนี้ยอมรับว่ามีระเบียบงามน่าคิจริง ๆ
 งามที่เธอจะเห็นแปลกที่มานั่งชมคนเห็นอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้ขอออกให้รู้ว่า
 วิธที่ที่เคยเห็นกันมานานชินตา เมื่อมาเห็นการพ้อนอย่างนี้ จึงเห็นแปลก
 ลูกตาไป เมื่อเสร็จจากการพ้อนก็ถึงชุดพวกตะกร้อสะแดงอีก ๑ นาที่
 จึงเป็นอันสิ้นสุดการชดผอม คราวนี้ถึงบทของสหายเราที่จะต้องเต้นรำ

ทอยแทนให้ดูบ้าง เขาจับคู่เต้นกันเป็นคู่ๆ เป็นการเต้นรำอย่างธรรมดา
 ไม่ค่อยแปลกอะไร เขาได้มาชวนเราเต้นเหมือนกัน แต่พวกเรา
 ไม่มีใครเต้นเป็นสักคน จึงขอตัวสมัครเป็นคนนั่งดู เขาเต้นกันอยู่
 หลายพักหลายหน จนกระทั่งถึงยามสามจึงหยุดพักเลี้ยงน้ำชาเป็นการ
 ส่งท้ายอีกครั้งหนึ่ง เสร็จจากพิธีเลี้ยงน้ำชาแล้วต่างก็แยกย้ายลากลับ
 แม่หญิงของเราได้นำดอกไม้ซึ่งประดับอยู่ที่โต๊ะอาหารไปแจก สหาย
 ของเราต่างก็ “ก๊ตไน้” ฝ่ายพวกเราตอบด้วยคำว่า “ลาก่อน”
 แทนคำว่า “ก๊ตไน้” เพราะไม่รู้จะหาคำอะไรที่จะเหมาะไปดีกว่านี้
 ครั้นจะยกใช้เป็นวาทะวิเศษก็อย่างที่เคยได้ยิน ก๊ตหุรเต็มที ได้ซั่มให้
 เข้าใจกันเสียแต่ก่อนแล้ว แต่ยั้งนี้ก็ยังเกือๆ อายๆ กันออกจวน
 เบ็ดปากกันไม่มีใครจะออก อย่างไรก็ดี การเลี้ยงวันนี้รู้สึกว่าเป็นการ
 พอใจซึ่งกันและกันมาก และยังทำให้ต่างฝ่ายต่างได้รับความรู้ใน
 ขนบธรรมเนียมแห่งตน เสมอด้วยได้ความศึกษาอันดีอย่างหนึ่ง
 ขอบใจไว้เท่านี้ต้องลาไปนอนเสียที เมื่อยหลังเต็มทนแล้ว

จากเพื่อน

เซ่งกิม

จังหวัดพัทลุง

วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

นายศิษฐ์ เพื่อนรัก

เมื่อเชยปีก่อนล้มแล้วให้พึ่งถึงภูมิจานบ้านเมืองของจังหวัดคลีฟแลนด์ เพราะฉะนั้นละขบับจึงต้องขอแถมซ้ำไว้ อีก เมืองคลีฟแลนด์นี้เป็นเมืองที่ที่อยู่บนภูเขา ถนนหนทางบางแห่งเป็นเนินสูงชัน บางแห่งเขาตัดถนนไค้ไปตามไหล่เขาแลดูสูงลิ่ว เวลานั้นรถไม่มีใครรู้สึกอะไร ถ้ามองลงไปหากรถเล่นเอาใจหวิว ชวนให้ขวัญไม่ใคร่ดี ทุกๆ สายรายนสะอาดสะอ้าน เอ่ยถึงถนนหนทางแล้วอยากจะชมว่าของเขาช่างขยับบำรุงเอาภิยเอาภิเสยจริง ๆ แลไปทีไหนมันล้วนแต่เป็นมงคลลูกตาไปเสียทั้งนั้น เพราะการเอาใจใส่ของเขาแข็งแรง ทำกันจริง ๆ ไม่เฉยและหรือสักแต่ว่าทำกันพอเป็นพิธี ประกอบทั้งตัวเงินที่เป็นทุนรอนของเขาก็หีบขวยเพียงพอกับย จึงบำรุงกันไค้ดีดังเพียงนี้ ยิ่งเห็นอะไร ๆ ของเขา ก็ออกเชื่อว่าอเมริกันเป็นเมืองเศรษฐกิจอย่างเขาว่า อากาศที่นั่นบางวันก็อบอุ่นบางวันก็หนาวเย็นมีฝนตก แต่ตกอย่างฝนฝรั่ง เจ้าหิมะก็เหมือนจะออกหน้าออกตายิ่งกว่าฝน เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ทั้งพายุกทั้งหิมะช่วยกันกระหน่ำใหญ่ล่อเลี้ยลุ่มหลุ่มตาไม่ขึ้น เล่นเอาตามถนนหนทางเฉียบเหงามาค่อยมีคนเดิน พลอยทำเอาคนที่จะไปถูละคอนของเราชักโกรันเกรันลงไปก้วย การค้าขายที่เมืองนี้คงครึกครื้นเหมือนนักกับจังหวัดอื่นที่เคยเห็น ๆ มาแล้ว จะเล่าก็เป็นเรื่องซ้ำซาก ที่

เมืองนี้มีพวกจีนมาตั้งทำกินอยู่มากเหมือนกัน แต่รัฐบาลเขาแก้ไขไว้
 ส่วนหนึ่ง เหมือนกับที่เคยเล่าให้ฟังมาแล้ว การประกวดแข่งความ
 จำหน่ายสินค้า ยอมรับว่าของเขาประเสริฐจริง ไม่ว่าที่ไหนที่นั่น
 เป็นไม่ยอมถอยหน้ากันเลย ใครมีเล่ห์เหลี่ยมอย่างไรก็ขยายออกมา
 พุดถึงการประกวดแข่งความไปก็ได้รับความรู้มาจากฝรั่งคนหนึ่งเล่าให้ฟัง ว่า
 ที่อเมริกัน เขามีโรงเรียนสอนการแข่งความด้วย คนที่เรียนสำเร็จ
 แล้วมักจะไต่ประโยชน์ค่าจ้างแพงๆ สมมติว่า เราได้ทำแข่งผักหน้า
 ชนใหม่ชนิดหนึ่ง หากจะต้องการให้แข็งของเราแพร่หลายหรือให้คนอื่น
 เห็นว่า แข็งของเราประเสริฐกว่าผู้อื่นที่เขาเคยขาย ก็ไปตกลงหาคน
 รู้จักการแข่งความที่มีความสามารถออกแบยให้จับตาคน กับหาคำพูด
 ประกอบเป็นใจความสั้นๆ เข้าใจได้ง่ายล่อให้คนซื้อตามแต่ผู้แข่งความจะ
 พิจารณาให้พิเศษอย่างไรก็แล้วแต่จะทำได้ เขาว่าบางคนก็เก่งจริง ๆ
 อาจปลุกของที่ไม่ดีให้กลายเป็นดี หรือเปลี่ยนจากคำเป็นขาวไปก็ได้อีก
 นับว่าเป็นวิธืหาเงินอย่างเขาศึกหนึ่ง การชนิดนี้พูดตามจริง ถ้ามี
 เขาก็เหนื่อย ๆ ไม่ต้องจ้าง นิ่งคน ๆ ก็ทำเองได้ มีตัวอย่างที่เมือง
 อังกฤเขาเล่าว่า มีตาแก่คนหนึ่งตั้งร้านตัดเสื้ออยู่ ในซอยถนน
 วนหนึ่งแกเคยขายที่จะให้ร้านของแกมีชื่อเสียง คือในฝาผนังตึกของแก
 เป็นที่ว่างอยู่ก็ติดป้ายถนนใหญ่แกจึงไปจ้างให้คนนั่งร้านขึ้นไปเขียนข้อความ
 ที่ฝาผนังว่าร้านตัดเสื้อ มีศเตอร์..... แล้วก็ไปว่าจ้างผู้หญิงอีก
 คนหนึ่งแต่งตัวอย่างนางรำขึ้นไปบนที่นั่งร้านเขียนชื่อแกต่อที่เขาลากเส้น
 เนาเอาไว้แล้ว ลากเข้าไปซ้ำมาดั่งหลาย ๆ หน ฝ่ายคนที่เดินทาง

หรือนั่งรถผ่านไปมา เห็นผู้หญิงแต่งตัวขึ้นไปนั่งเขียนหนังสืออยู่บนฝาด้าน
ก็พากันหยุดดูเพราะเห็นเป็นการประหลาด จนกระทั่งรถราผู้คนคับคั่ง
ถนนไปหมด เพราะใครมาใครก็แวะดูยิ่งดูก็ดูกันใหญ่ จึงต้องรอนั่ง
ตำรวจไปขอให้เลิกการเขียนอย่างพิสดารนั้นเสียที ตอนนั้นมาใครก็รู้จัก
ชื่อร้านตาคนนี้ดีทุกคน เลยกลายเป็นร้านตัดเสื้อมีชื่อเสียงขึ้น นัก
เพราะแกเข้าใจต่อการเล่นแง่ความ ยิ่งกว่านั้นเขายังว่าตาคนนี้ยังแต่งให้
พวกเด็ก ๆ ไปเที่ยวร้องตะโกนถามหาชื่อร้านแกในสนามแข่งม้า ในขณะที่
ที่คนแน่น ๆ บางคราวอีกก็มี เพื่อเป็นการเตือนใจไม่ให้คนลืมร้านของ
แก ที่จริงอย่างไรไม่รู้ เขาเล่าให้ฟังอย่างนี้ แต่ก็ทำจริง ลืมบอก
ไปว่าอาการป่วยของเขืออกหายและเริ่มลงมือสะแกได้แล้ว การสะแก
ของเราทั้งหนังสือพิมพ์ทั้งคนคงมีการรอนโมทนากันตามเคย ที่นี้จะจับ
เล่าถึงการเดินทางไปจังหวัดชัยโลให้รู้กันต่อไป

เราได้ออกจากสถานีเย็นเย็นจังหวัดฉะเชิงเทราเดินทางไปด้วยขบวน
รถไฟไปจังหวัดชัยโล เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑ มีนาคม เราออกจากที่พัก
เป็นเวลา ๖ โมงเช้า อากาศวันนั้นค่อนข้างหนาวมาก พวกเราเสียง
สอปลากันซัด ๆ บางคนถึงสะท้อนพันกระพริบกันดังก๊บ ๆ ข้าพเจ้า
ประคองหิมะซึ่งเป็นแขกบ้านก็ยังพลอยไปรยลงมาซ้ำเติมเป็นการส่งเสด็จ
ด้วย แลดูขาวราวกับยุ่นุ่นที่ปลิวมาตามอากาศ จนเสื้อคลุมกันหนาว
ชั้นนอกหนาอีก ซักชุด ๆ จนเกือบโซก กว่าจะไปถึงสถานีรถไฟ
ก็ต้องทนหนาวมาในรถรางตลอดทาง แต่เรื่องไม่สิ้นสุดกันแต่เพียงนั้น
เราต้องลงจากรถรางลุยหิมะไปสถานีอีกทอดหนึ่ง กาวลงไปดังสวก ๆ

ข้างแห่งหิมะละลายถนบนดิน พวกเราต้องถึงกับเดินย่อง พวกแม่ผู้หญิง
 ที่สวมรองเท้าสั้นสูง เดินเกือยเข้าเขยขาจั่ว ทัวใครทัวมันต้องระวัง
 กันเอง ถ้าพลาดทำเป็นหกขะเมน กว่าจะถึงสถานก็อ่อนใจ มี
 การรำลึกลับไม่จับมือกับพวกที่ชอยพอมาส่งตามธรรมเนียม รถไฟออก
 เวลา ๘.๓๐ ก.ท. คราวนี้รู้สึกค้อยยังชั่วหน่อย เพราะที่ในรถไฟมีไอน้ำ
 ร้อนไว้ช้อยกันความหนาว รถไฟคันที่เราโดยสารมานี้ ล้วนแล้ว
 ไปด้วยบริษัทยะคอนไทยของเราทั้งเพ ไม่มีใครแปลกปน คำที่พวกเรา
 มีจำนวนตั้ง ๒๐ กว่าคน เขาจึงได้จัดเป็นพิเศษให้เสียคันหนึ่งต่างหาก
 เราจะมีออกก็ออกไหนอย่างไรก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจใคร เว้นแต่มีคน
 เพิ่มเติมตามสถานีรายทางข้างแห่งไม่มีที่นั่ง เขาจึงขอให้เข้ามารวมอยู่
 กับเราด้วย การเดินทางวันนี้ คึกขำจะเพลินอยู่ครัน รถไฟได้พา
 เราข้ามห้วยสะพานลำธารดำป่าไม้ ไร่นา ชวนให้น้ำทัศนภาพแห่งพื้น
 ภูมิประเทศที่ผ่านไปเป็นที่สุด พวกเราจึงรู้สึกสบายอกสบายใจกันมาก
 เพราะคราวที่แล้ว ๆ มาการเดินทางของเรา มักจะถูกถูกขังออกสองยาม
 ย่ำรุ่งถึงอะไรเช่นนั้นเสียโดยมาก เพราะฉะนั้นคราวนี้มาเป็นการเดินทาง
 กลางวัน ได้เห็นอะไรต่ออะไรแปลก ๆ ตา จึงชวนให้เบิกบานกัน
 อย่างผิดปกติ ถึงกับมีการร้องเพลงส่งกันเอื่อยตลอดทาง ส่วนฉันคิดว่า
 เอาชอมมาสนิลองความสับสนกับเขาค่อยเหมือนกัน อีกสักต้องถูกเขี่ยปาก
 เพราะร้องไม่เป็นไต่แต่นั่งเฮ้เตเป็นผู้อยู่บ้านคอยฟัง ฝ่ายพ่อพยาบาล
 ขยาร้องกับเขาย่าง แต่กันไปร้องเพลงพม่าหึง ๆ อะไรไม่รู้เรื่องเลย
 เข้ากับใครไม่ได้ ออกรู้สึกคิดถึงเพื่อนจริง ๆ มาด้วยจะสนุกไม่น้อย

ราว ๑๒ นาฬิกาการถึงสถานีเมืองบัฟโล มีเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่จังหวัดนั้นมาคอยรับเราขึ้นรถยนต์ไปยังที่พักซึ่งจัดการเช่าล่วงหน้าไว้แล้ว ที่ถนนเฟลด์สตรีต

เรามาถึงเมืองบัฟโลวันนี้ เป็นวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันที่เขาถือเคร่งกันตามเคย ห้างร้านพากันปิดเงียบหมด ตามถนนก็ไม่มีใครมีคนเดินนาน ๆ จะได้พบสักคนหนึ่ง เห็นรถยนต์วิ่งเกาะอยู่ ๒-๓ คัน คุ ๆ คล้ายกับเมืองร้าง ออกวิตกว่าจะอดเข้าเพราะร้านรวงปิดหมด จะไปซื้อที่ไหนกัน นี่กว่าอย่างไรก็จะต้องเขี้ยวเข็ญอีกตาเข้าบ้านให้หมาให้กินจนได้ ยิ่งนึกถึงเรื่องจะอด เจ้าท้องก็เหมือนรู้สึกกลืนอีก ๆ เดือนจะกินขึ้นมาว่าไป แต่ก็ยังเป็นขุญ คือร้านขายอาหารบางร้านที่เขี้ยวเข็ญขึ้นวันอาทิตย์ก็ยังมืพอหาซื้อกินได้ ในที่สุดเป็นอันว่าไม่อด วันนี้ถูกถูกยสามไชย โดนทั้งหนาวทั้งฝนทั้งพายุทั้งหิมะแถมกันลงรับหน้าเสียพร้อมญาติ กว่าจะลุยหิมะไปเที่ยวหาซื้ออาหารกินได้ ก็หนาวแทบกระดูกหลุด เรื่องหนาวออกจะเป็นเรื่องกวนใจมาก เมื่อคืนวันแรกเล่นเฮาอนกันไม่มีใครหลับ มีเครื่องกันหนาวเท่าไร ๆ ขนเฮามาพออุไว้หมด ก็ไม่เห็นมันอุ่น ทนไม่ไหวต้องซังกะตายไปร้องอุทธรณ์กับเจ้าของบ้านให้จัดการหาเครื่องอบอุ่น คาเข้าบ้านกลับขอโทษขอโพย ว่ารู้แล้วแต่จกให้ไม่ทัน แล้วแต่จะโปรก ขอให้ทนเอาสักคืนเป็นอันว่าไม่ได้เครื่องอบอุ่น หมกหวังเลยทอดหุ่ยกลับมานอนทรมานซกตัวเปนลึงจุ่น หลับ ๆ คั่น ๆ ไปตามบุญตามกรรม

ไต่ลงมือสะแดงที่โรงกั้นในจังหวัดนี้ เมื่อวันจันทร์ที่ ๒ มีนาคม
 เริ่มแต่เวลาบ่าย โรงละครคนโรงนี้ ตั้งอยู่ระหว่างถนนเฟลิกกับถนนคอน
 หน้าตาไม่มีอะไรที่จะชมว่างาม แต่จัดว่าเป็นโรงสำคัญของกั้นในจังหวัด
 นี้โรงหนึ่ง ผู้คนมากมายพอดู ถึงกระนั้นก็ยังเป็นโรงโรงคลิฟแลนด์
 จังหวัดบัฟฟาโลนี้อยู่ริมทะเลสาบเออริ ERIE ซึ่งเป็นที่เกิต้น้ำตกใน “นิอา
 การรา” NIAGARA ความครึกครื้นเป็นที่สองจังหวัดข้อสัน แต่
 นามของจังหวัดบัฟฟาโลนี ถ้าเรียกตามภาษาฝรั่งไม่รู้ สักแปลกอย่างไร
 ฟังสนิทหู หากแปลออกมาเป็นไทยตรงๆ ฟังจักกระหืดกระหอยกล เช่น
 เกี่ยวกับตำบลบางกระบือของเรา ทำไมจึงได้ชื่อเสียงเช่นนั้น เห็น
 จะต้องเกณฑ์ให้นายทองคำกานซื้อของเราสะแดงปลาซูกให้ ฟังเมื่อเวลากิน
 เข้าทำอะไรได้เรื่องดี เมื่อวันอังคารปรึกษากันถึงเรื่องจะไปดูน้ำตกที่
 นิอาการรา นายทองคำเล่าว่าเป็นน้ำตกที่น่าดูนัก ใครๆ มาถึงเมือง
 นี้ต้องไปดูทุกคน กระยั้นกระยอชวนให้ไปดู กับพรรณนาด้วยเรื่องความ
 งามของน้ำตกอย่างโน้นอย่างนี้ ด้วยประการต่าง ๆ แห่หัวใจคนให้เกิด
 ตื่นเต้น เป็นอันว่าต้องไปดู แต่ต้องคอยฤกษ์เพราะในระหว่างนี้
 ความหนาวยังไม่ซา ทั้งหิมะก็ยังตกไม่ต่าง ถ้าขึ้นคันทรังจริง ๆ จะ
 เกิดความลำบาก จึงต้องระวังความอยากไว้อีลาง ๆ จนถึงวันศุกร์
 ที่ ๖ มีนาคมจึงได้ฤกษ์ วันนี้อากาศปกติดีมาก พอต้นจากทันอน
 ก็แลเห็นแคคหลายเจ้า พวกเราก็ดูใจเหมือนเห็นพระอริยเจ้ามาโปรด เพราะ
 ถูกหมกกับอากาศครมมาหลายวันแล้ว เมื่อเห็นแคคจึงพากันว่า “จิ้ง

ค่อยสยายหน้อย” แต่แดดเมืองฝรั่งไม่เหมือนแดดบ้านเรา ต่อให้
แดดแสงลงมาเปรี้ยวๆ ไปนั่งผิงอยู่กลางแดดอย่างวางหน้าเฉยตาเฉย
ก็ทนได้รู้ สักแต่พออุ่นๆ ได้เห็นพวกชาวบ้านที่เอนนั่งผิงเคินผิงแดด
กันแปนแถว ดูเป็นของวิเศษ หายากเย็นเสียจริง ๆ เขาว่าแดด
เป็นยารักษาตัวของคนเมืองหนาวด้วย แต่บ้านเรานั้นร้อนจนเลยขีด จึง
ไม่มีใครต้องการอยากได้ทำยา ถ้าขึ้นเขาอย่างฝรั่งไปนั่งผิงข้างน้ำกลัว
เลือกเกิดก็คลั่งๆ ถึงตัวเกรียม

วันนี้ได้ ว่าเช่ารถยนต์ ๒ หลัง เชื้อง ๆ เป็นรถตู้จะไปถนนตก ได้
หาสะพานแข็งไปกินตามทางด้วย หนทางจากในเมืองไปนิฮากาวา
รถยนต์เดินฝักรรรมการราว ๑ ชั่วโมง พวกเราที่สมัครคนเฝ้าฝรั่งไม่
ยอมไปก็มี แต่ที่ไปมากกว่าไม่ไป รถตู้ ๒ คันเกือบบรรทุกไม่หมด
ถึงนั่งเบียดกันนิดหน่อยไม่ถึงกับหายใจขัด ๆ ว่าข้างขาเสียตายเงินจึง
เช่าแต่เพียง ๒ คัน ออกจากบ้านพักเวลา ๑๐ ก.ท. ตามระยะทางที่
รถยนต์ได้พาเราเล่นลือไปนั้น บางแห่งได้ผ่านทิวไม้แล่งนา บางแห่ง
ก็ต้องวิ่งชานไปกับทางรถไฟได้ชมวิวต่าง ๆ ชวนให้หัวใจเบิกบานเป็น
ที่สุดที่แล้ว รับว่าเป็นสุขหัวใจจริง ๆ เลยนึกเขียนกลอนเสริมความสุข
ไว้ด้วยดังนี้

๑ รถเขี่ยรถยนต์
ข้ามสะพานธารยิ่งมากมี
ทุ่งนาข้าวใหญ่ไพโรพฤษ
งามพรรณมิ่งไม้ในดงคอน

เล่นโผนวิ่งในวิถี
โชว์เฟอร์ตัวกีฬาจร
แลฟิลล์กล้วนน่าสโมสร
ชัยชัยลคหลั่นเป็นชั้นซึก

เรียงรายก่อเกิดด้วยธรรมชาติ
 ประดับด้วยสีแสงแห่งอาทิตย์
 งามพระพายพัดพาพุดกษาโยก
 หอมมาลีป่าเขาลำเนาไพร
 โอ้อว้าแก้วตาพิศพาพิ
 ถ้าไปด้วยจะได้ ชื่นชวนให้
 เห็นนกพลอดคนนางพลอดเมื่อเริ่มจาก
 เห็นสระโนค่างขาวอยู่พรราวตา
 ถึงตัวไกลใจยังจอกอยู่เท่า
 คั่นกลางยิ่งห่างเมื่อขยับไฟ
 พอเกือบเข้าเขตคด้ายน้ำตก
 น้ำนี้อการา เห็นเรือกลไฟแลเรือไ้ขนาดเขื่องทอดสมอเรียงรายอยู่
 หลายลำ วิวิมเม่น้ำงดงามน่าดูมาก ไชว์เฟอร์ของเราเหมือนจะ
 รู้ใจนายจ้างชั่วคราวได้ผ่อนผันจรลงให้ร่ว้งช้า เพื่อให้เราชมวิวได้
 เต็มตา ออกนีกขอใจไชว์เฟอร์เต็มที แม่น้ำนี้เป้นแม่น้ำกั้นเขต
 ระหว่างประเทศอเมริกากับคานาดา ประเทศราชของอังกฤษ มีอำนาจ
 และอิทธิภพหมายต่างกันอยู่ เห็นกันแค่ๆ นั้น ใครจะพลอมแพลง
 ไปมาแต่อาเถใจไม่ได้เป้นอันขาด ต้องมีหนังสือเดินทางติดตัวไปด้วย
 มิฉะนั้นเป้นถูกเจ้าหน้าที่ตะครุบทันที แต่พวกเราถึงมีหนังสือเดินทาง
 อยู่แล้วก็ยังไม่อยากข้ามไปในเวลานั้น เพราะอาทิตย์น่าออกจากบัพไฟ
 แล้ว เราจะต้องไปถึงเหมือนกัน รถเลยขยับไปจนเข้าบริเวณที่น้ำตก

งามประหลาดแม้นสวนในกุสิด

นำพิณจรรนรินขึ้นหัวใจ

สลับโยกเชิงชายอยู่ไหวไหว

ชายหทัยชวนคั่นถึงพญ

บ้านฉะนี้เจ้าจะคอยละห้อยอยู่

หากทางไกลสุดกู่ถึงอเมริกา

เห็นนกพรากเหมือนเริ่มจากขนิษฐา

ชวนนีกหนั้นยังขาวราวสระโน

เมือกลับเย้าขอแนบกายสยายโ

นั่งมโงในหว่างหนทางจรจล

รถเราได้เล่นเลียบฝั่งไปตามแม่

น้ำนี้อการา เห็นเรือกลไฟแลเรือไ้ขนาดเขื่องทอดสมอเรียงรายอยู่

หลายลำ วิวิมเม่น้ำงดงามน่าดูมาก ไชว์เฟอร์ของเราเหมือนจะ

รู้ใจนายจ้างชั่วคราวได้ผ่อนผันจรลงให้ร่ว้งช้า เพื่อให้เราชมวิวได้

เต็มตา ออกนีกขอใจไชว์เฟอร์เต็มที แม่น้ำนี้เป้นแม่น้ำกั้นเขต

ระหว่างประเทศอเมริกากับคานาดา ประเทศราชของอังกฤษ มีอำนาจ

และอิทธิภพหมายต่างกันอยู่ เห็นกันแค่ๆ นั้น ใครจะพลอมแพลง

ไปมาแต่อาเถใจไม่ได้เป้นอันขาด ต้องมีหนังสือเดินทางติดตัวไปด้วย

มิฉะนั้นเป้นถูกเจ้าหน้าที่ตะครุบทันที แต่พวกเราถึงมีหนังสือเดินทาง

อยู่แล้วก็ยังไม่อยากข้ามไปในเวลานั้น เพราะอาทิตย์น่าออกจากบัพไฟ

แล้ว เราจะต้องไปถึงเหมือนกัน รถเลยขยับไปจนเข้าบริเวณที่น้ำตก

เราลงจากรถเลียบไปตามชายทะเลสาปซึ่งเป็นต้นน้ำตก มีหิมะที่ยัง
ไม่ละลายเกาะลอยเป็นผาเหมือนผักขวยอยู่เหนือน้ำเป็นปึก ๆ ภาย
ใต้หิมะกระแสน้ำไหลเชี่ยวกราก

เราเดินเลียบมาอีกหน่อย ก็ถึงหน้าผาน้ำตก กระแสน้ำที่ไหล
หลังพวยพุ่งลงไปจากผางามแล่นาคูจริง เหมือนนายทองคำว่า แต่
ที่แกพรรณนายังจะน้อยไปกว่าที่เห็น ละอองน้ำที่ตกกระทบแสงแดดเป็น
ประกายรุ้งอยู่แวววาว ทำให้เพิ่มความงามเสียอีกระไร บางครั้งก็
เป็นควันกลุ้มคล้ายหมอก ยิ่งพิศก็ยิ่งเพลิน จนเหลือจะบอกให้รู้ว่า
มันเพลินเพียงไหน บริเวณอากาศหนาวเย็นเฉียบ ตามปกติก็
หนาวอยู่แล้ว เมื่อมาดูละอองจากกระแสน้ำตกซ้ำเข้าอีกจึงทำเอา
เกือบลั่น ๆ น้ำตกที่นี้อาคารานี้ เขาว่าเป็นน้ำตกที่ขมขื่นขมขื่นและ
งามที่สุด แต่ยังมีงามที่ไหนอีกไม่รู้ไม่เคยเห็น เมื่อมาเห็นที่
แห่งนี้ก็ออกจะเลอะละมโรงที่กักเก็บจริงอย่างที่เขาวา สันฐานผา
น้ำตกที่นี้ใหญ่โตมาก คนที่จะไปเที่ยวคูน้ำตกมักไปกันในเวลาหนาวร้อน
มีคนไปคูน้ำตกมากเหมือนงานขึ้น หน้าหนาวเช่นนี้ไม่ค่อยมีใครไปคูนะ
ว่าเป็นเพราะกลัวหนาวหรือกลัวความชื้น อย่างพระบาทไม่ได้ความแน่
แต่ที่พวกเราพากันไปเที่ยวในฤดูหนาวเช่นนี้ ออกจะชื่นชมน้ำตก
อย่างหนึ่งที่ไม่มีความขมขื่นขมขื่น นอกจากพวกเรา มีฝรั่งก็โทรตรง
เต็มที่ไม่กี่คน เลอะละมโรงอากาศก็เย็นสบายที่ ที่เที่ยวข้างบนยังไม่
พอใจ อุตส่าห์พากันตะกายขึ้นย้ายลงไปถึงกันเข้าน้ำตก ภายใต้น้ำจะ

เรียกว่าถ้าวิ่งวังใหญ่โตเกินจะเรียกว่าถ้า ขางแห่งเขาทำสะพานยื่น
 ออกไปจากฝั่งผา สำหรับคนลงไปพักยืนดูวิวไถ่นั่นเล่น เราได้ ยืน
 เลี้ยงน้ำตกที่ไหลเห็นอคริยะเราก็งเสียงซ่า ๆ ไม่ขาดเสียง ภายใต้นี้
 ขางแห่งก็เป็นแก่งหินตะปุ่มตะป่ำ จากระดับบนถึงล่างลึกราว ๓๘๐ ฟุต
 เราต้องสวมรองเท้าบู๊ตเดินลุยโคลนลงไปด้วย เพราะข้างล่างเป็นที่ลาด
 หิมะจับกันเป็นน้ำแข็งหนา ถ้าไม่มีรองเท้าบู๊ตก็ยากที่จะลงไป ชวน
 ลีนแก่งอาจเล่นไต่ลงไปรวมกับน้ำตก พลาดทำเป็นอันตรายถึงชีวิต
 จึงต้องระวังตัวกันมากเท่าที่จะระวังได้ แต่ถึงนั้นนายสวัสดิ์ก็พวกเรา
 ก็เกือบจมน้ำได้เรื่องอีก ไปทำจับปลาก็จับผลอย่างไรรู้ ทั่วไต่ลง
 ไปพักยืน ๆ คล้ายกับรองเท้าบู๊ตของแกมีลล่อน ยิ่งพะยุงตัวก็
 ยิ่งไต่ลงไต่ลงไปทุกที ในที่สุดเห็นท่าจะไม่เป็น การ ต้องก้มตัวเอา
 มือช่วยพยุงเพิ่มเข้าอีกแรงหนึ่ง มารู้ทีหลังว่า ถ้าทั้งมือทั้งเท้าไม่สำเร็จ
 ก็จะตะโกนให้พวกเราหย่อนเชือกลงไปช่วย ยังเฝ้าเฝ้าตาประจำตัว
 นายสวัสดิ์ยังคุมครองแข็งแรงอยู่ ถ้าปล่อยตามบุญตามกรรม น่า
 กลัวนายสวัสดิ์จะเหลือแต่ชื่อ บอกว่าเล่นเอาใจไม่ใคร่ทีเดียว ได้ถ่าย
 รูปวิวงามในคำบลาน้ำตกนี้ไว้ด้วยหลายแผ่น จะส่งมาให้ดูเล่นพร้อม
 กับจดหมายในเที่ยวหลัง พวกเรานั่งเฝ้ากันอยู่ที่คำบลาน้ำตกราวเกือบ
 ๒ ชั่วโมงจึงได้กลับที่พักมาตามทางเดิม ชวนออกขึ้นใจเรื่องน้ำตกกัน
 ไม่หาย เก็บเอามาคุยกันในรถเป็นคั้งเป็นแวน ตลอดจนมาถึงที่พัก
 เสร็จของเรื่องน้ำตกก็ยังไม่หมด อุตส่าห์มาบอกบุญให้พวกที่ไม่ได้ไป

ให้รู้ด้วย พวกนั้นก็โมทนาสาธุกันไปตามมีตามเกิด วันนี้ว่าสนุก
ก็สนุกฟกก็ฟกก้างกันอยู่ จตหมายฉะยั้นเห็นจะต้องค้างไว้แต่เพียง
นี้ก่อน จะต้องหาทนเก็บต่อเอาเมื่อข้ามไปโตรอนโตประเทศแคนาดา
ยินดีที่จะบอกว่าพวกเรามีความสุขสบายดีทุกคน

เซ่งกิม

จังหวัดโตรอนโต ประเทศแคนาดา
วันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

เพื่อนรัก

วันนี้ขอรายงานต่อจากฉบับก่อนที่ค้างไว้ เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๗ มีนาคม ฉันกับนายทองคำใต้ โดยสารรถไฟล่องหน้ามาที่จังหวัดโตรอนโต เพื่อจัดหาที่พักให้พวกเรา ด้วยเกรงจะหายาก เรื่อนี้ออกจะหนักใจอยู่มาก รถไฟออกจากสถานีจังหวัดบัฟฟาโล เวลา ๘.๑๕ ก.ท. ราว ๔๐ นาทีถึงสถานี “นิอาการาฟอล” ซึ่งเป็นสถานีระหว่างพรมแดนอเมริกากับแคนาดาเมืองขึ้นของอังกฤษ รถหยุดครู่หนึ่งเจ้าพนักงานเปลี่ยนหน้าที่กันแล้วใช้จักรแล่นข้ามฟากไปหยุดข้างโน้นอีกครู่หนึ่ง มีเจ้าพนักงานศุลกากรของอังกฤษมาขอตรวจหีบและขอกุหนึ่งสื่อเดินทางตามธรรมเนียม แต่มิได้เข้มงวดอย่างไร เมื่อรู้ว่าเราเป็นพวกละครจะไปประเทศแคนาดาชั่วคราว ขอแค่เพียงหนึ่งสื่อเดินทางกับใบสำคัญของบริษัทก็ทำได้มาเท่านั้น เสร็จแล้วรถออก ภูมิฐานทางประเทศนี้ผิดกับอเมริกาคนละรูป หน้าตาเป็นอังกฤษไปหมดกระทั่งบ้านเรือน เพราะเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ บ้านเรือนปลูกอย่างแบบอังกฤษเก่าๆ ใต้เห็นสวนองุ่น สวนแอปเปิ้ล ปลูกเรียงรายอยู่ข้างทางรถมาก เท่าที่เห็นนี้ไม่มีใบและลูก เห็นต้นกับเถาวัลล์เลื้อยอยู่เท่านั้น ได้ความจากคนซื้อว่า เวลานั้นเป็นระบุนาวลูกและใบจึงไม่ผลิ ที่ดิน

ว่างเปล่าในแถบนี้ยังมีอยู่มากเหมือนกัน ราว ๑๑.๓๐ ก.ท. รถมา
 หยุดอยู่ที่ตำบลชั้นนี้ไซ้ ซึ่งเป็นตำบลอยู่ที่ชายทะเลสาบออนตารีโอ
 ตำบลนี้บ้านเรือนตกรามอยู่ข้างแม่น้ำ มีเครื่องเล่นสำหรับหย่อนใจ
 เช่นเรือพายในกระโจมรถเหาะ ลานใหญ่สำหรับนั่งพักตากอากาศ
 ไม่ได้ลงไปเดินเที่ยวดูให้ไกลกว่านี้ เพราะกลัวจะไม่ทันรถ รถไฟพัก
 อยู่ ๓๐ นาทีจึงได้ออก ถึงโตรอนโตราวเที่ยงวัน ได้ลงมือหา
 ที่พักในวันนั้นไว้ ๓ แห่ง วันที่ ๘ มีนาคม เวลา ๘ ก.ท. อีกสิ่ง
 ที่ได้คุ้มครองละคอนมาถึง ฉันได้พาแยกย้ายไปไว้ตามที่พัก แล้วจึง
 ย้อนกลับไปสถานีรถไฟ รับของเปิดหีบให้เจ้าพนักงานตรวจตามระเบียบ
 ครั้นแล้วเราได้เริ่มลงมือสระแก้วที่โรง ซี เอียร์เตอร์ ในย้าย ๔ ล.ท.
 วันนั้น กำหนดคอยราวอาทิตย์หนึ่งจึงจะย้ายไปจังหวัดมอนตรี การ
 สระแก้วของเราที่มีคนมากกว่าที่จังหวัดฟิโล ที่นั่นชนชั้นล่าง
 เต็มพริกไปหมด สังเกตว่ามีผู้เลือกมัสกันไม่น้อยกว่าในอเมริกา
 เข้าฉากออกฉากมีการตบมือหนุนอยู่เบื้อง อยู่ข้างจะโตข้อเสียง
 กันตามเคย

พวกเราเกิดมาคร่ำครวญถึงเรื่องอาหารแพงเขาที่นอก เมื่ออยู่ใน
 อเมริกาก็พากันร้องว่าแพงแท้จะคืบจืดค้อยู่แล้ว แต่ที่นั่นยังแพงไปกว่า
 ที่อเมริกาเกือบเท่าตัว ต้องกินกันอย่างเข็มัดมิดที่ หรือจะเรียกว่า
 กินพอกันตายก็ไม่ผิด ต้องหันไปเล่นอาหารเจ๊ก ๆ แป๊ะ ๆ กันตามมี
 ตามเกิด คณะบริษัทหงหาซอจ่ายถึงกับส่ายหน้าคิก ๆ ต้องเรียกทุน
 เพิ่มเติมขึ้นไม่เว้นแต่ละวันไม่ยั้งนั้นก็พอจ่าย เรื่องมันเป็นเช่นนั้นจริง

ต้องร้องทุกข์ว่าเหลือทน ถ้ายังจะต้องถูกแพงยิ่งเรื่อย ๆ ไปอีก
 น่ากลัวพวกเราเห็นจะไม่ม่เงินเหลือกลับไปทำขวัญลูกเมีย เพราะหัด
 จริง ๆ ที่เรามีระเบียบกรังติดตัวกันมาข้าง แต่ถึงงวดเต็มทีแล้ว

ประเทศคานาคานอยู่เหนือประเทศอเมริกาขึ้นไป เว้นแต่อยู่ใน
 ความปกครองของอังกฤษ ตามที่เล่าให้ฟังมาแล้ว ขนบธรรมเนียม
 ชาวพื้นเมืองก็ไม่ต่างกับคนอเมริกามากนักน้อย การแต่งของเรา
 ที่จังหวัดโครอนโต นับว่าเป็นผลดีเรื่อยมา ถนนหนทางของจังหวัดนี้
 ไม่ค่อยใหญ่โตกว้างขวางและไม่สู้ยาวค้ว แต่ถนนซอยมีมากจนเกิน
 เทบจะหลง สันฐานเหมือนตาหมากรุก ห้างร้านผู้คนพลเมือง
 หนาแน่น ไม่ใคร่รู้สึกแปลกตาอย่างไร เพราะเราชินมาเสียมากแล้ว
 ค่ายลที่ไ้ไปเที่ยวกันบ่อย ๆ ก็คือค่ายลเฮลิซาเบท ค่ายลนี้เต็มไปด้วย
 ค่ายลชาวจีนมาตั้งการค้าขายอยู่เนืองแน่นทั้งสองฟาก โดยมากเป็นจีน
 ชาวกวางตุ้ง มีทั้งร้านขายเครื่องกินเครื่องใช้สารพัด เป็นของจีน
 ล้วนทั้งสิน นอกจากของกินที่ทำเป็นบางอย่างของอื่น ๆ ไม่ได้แต่ต้อง
 เลย เพราะเข็ดแพง จีนที่มามีทั้งทำกินอยู่ที่ค่ายลนี้ มีฝรั่งคนหนึ่ง
 บอกว่าอยู่ในราว ๗ ถึง ๘ พันคนรวมนั้น พวกจีนที่เข้ามาอยู่เหล่านี้
 ต้องเสียเงินค่าภาษีหัวให้รัฐบาลแพงมาก และทั้งต้องอยู่ในวงที่
 รัฐบาลกำหนดไว้เป็นค่ายล ๆ เช่นเดียวกับที่อเมริกา หากจะเทียบ
 ด้ว่าคนจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศนี้หรือประเทศอเมริกา กับคนจีน
 ที่อยู่ในประเทศสยามเราแล้วออกจะต่างกันอยู่ ค่ายลของเราให้สิทธิ

คนจีนเต็มทีเช่นเดียวกับคนไทย เรื่องนี้น่าชมเชยรัฐบาลของเรามาก
ที่มีใจซื่อคั่นอย่างไร ให้ความยุติธรรมเสมอทั่วกันหมด ซึ่งนับว่า
เป็นผลดีอย่างหนึ่ง ทำให้คนไทยกับจีนสนิทสนมกันยิ่งกว่าชาติอื่น ๆ
เมื่อเห็นพวกจีนที่ไปหากินตามประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกแล้ว ชวนให้
นึกขึ้นมาว่า อึกลักเมื่อไรหนอพวกเราจะได้ มีโอกาสขยับขยายออก
มาเที่ยวเผยแพร่การค้าขายเหมือนเขาบ้าง ถ้าความปรารถนาไม่กลายเป็น
ความฝัน

อากาศที่ไทรอนโตนี่ไม่ใคร่หนาวจัด คนพื้นเมืองบอกว่าเวลานี้
คล้ายระบอบใบไม้ผลิ บางวันก็มีลมโชยแลฝนตกลงมาปรอย ๆ แต่
ไม่ทำความรำคาญแก่ยวดยาน หรือคนที่ เดิน ตาม ถนน หนทาง อย่างไร
ตกลงมาพอรู้สึกว่าเป็นฝนเท่านั้น อากาศครึ้ม ๆ ดังเช่นนั้นก็ยังเป็น
สุขกว่าที่ขัฟโปลา เพราะไม่ถึงกับสท้านหงก ๆ

ความเป็นอยู่ของพวกเรา ในเวลานี้ไม่มีอะไรที่ควรจะเรียกว่า
เป็นการเคอะคร้อ^๒ เรื่องเคอะคร้อที่เป็นหน้าเป็นตาเป็นเรื่องอาหารแพง
ที่เล่ามาแล้ว และยังไม่ทราบแน่ชัดว่าไปข้างไหนจะลดลงบ้างหรือไม่
เรื่องคิดถึงบ้านยอมรับเป็นสัจยว่า ยิ่งนานวันก็ยิ่งคิดถึงมากเข้าทุกที
เวลาวันกลบยิ่งยาวกว่าเวลาวันอยู่ เป็นการยากที่จะหักความ
คิดถึงเสียได้ แต่ขอให้เชื่อใจว่า คณะเราได้รับเกียรติยศและชื่อเสียง
พร้อมบริบูรณ์

จดหมายฉบับนี้กันออกรู้สึกค่อนข้างจะด่วนไปมาก ไม่มีที่จะ
จดมาเล่าให้ฟังมากกว่านี้ เวลาทุก ๆ ชั่วโมงเป็นงานยากที่จะเอามา

เป็นเวลาเขียนหนังสือได้ อย่าฟังปรบกันว่าขี้เกียจ วันนั้นเตรียมตัว
 จะเดินทางล่วงหน้าไปจังหวัดมณฑล เมื่อเช้านั้นก็จำต้องลงเอยไว้
 แต่เพียงนี้เอง จะเขียนต่อไปเมื่อใด ไปเห็นจังหวัดนั้นแล้ว

จากเพื่อน

เซ่งกิม

จังหวัดมณฑลวิเศษ

วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

นายศิษฐ์ เพื่อนรัก

คุณละคอนของเราได้มาถึงจังหวัดมณฑลวิเศษ เมื่ออาทิตย์ที่ ๑๕ มีนาคมแล้ว แต่ฉันกับนายทองคำได้ล่วงหน้ามาก่อนเพื่อหาที่พักให้ละคอน ออกจากจังหวัดไตรอนโตแต่เมื่อเช้าวรณศุกรที่ ๑๓ ไปขึ้นรถไฟเวลา ๙ ก.ท. รดออก ผ่านแม่น้ำลำคลองทุ่งนาป่าเขาทะเลสาบมาหลายแห่ง ทุ่งๆ เห็นเหล่านี้ บางแห่งก็เป็นวิวงามดี บางแห่งก็ชั่วชั้วไม่มีอะไรจะนำจมาเล่าให้ฟัง แต่ก็ยอมรับว่าแปลกตาสำหรับเราที่เป็นคนหน้าใหม่ ถึงไม่อยากจะดูก็อดดูเพราะไม่มีอะไรจะทำ นอกจากนั่งชมวิวยังได้ลากเอาช้อออกมาดูเสียอย่างอึดอึดใจฝรั่งที่นั่งมาในรถเดียวกันก็จ้องดูในตาแข็ง อยู่ข้างจะเพลินกันอย่างแค้น ๆ คิดถึงคนร้องสั่ง อยากจะเกณฑ์ให้นายทองคำแสร้งก็เหมือนไปหาเลือกกับอยู่ ขึ้นแต่สาวเอยจะบอกให้กล่มหมก นอกจากชักขอให้นายทองคำคอยอะไรต่ออะไรให้ฟังบ้าง ฆ่าเวลาไปตามมีตามเกิด การเดินทางวันนี้จะยาวมาก แกร่วมมาในรถตกเช้า ๘ ชั่วโมงเต็ม ๆ ราว ๕ ก.ท. เศษรถจึงถึงสถานจังหวัดมณฑลวิเศษ ลงจากรถไฟไปหาที่พัก วนเวียนกับนายทองคำอยู่เกือบ ๒ ชั่วโมงก็ยังหาที่พักไม่ได้ อ่อนใจเต็มทีต้องลั่นร้อง ๆ เตือนจะกินขนมอีก ใน

ที่สิดไปคว่ำไ้ที่ปักสำหรับพวกคนงานเลว ๆ ไ้แห่งหนึ่ง หน้าคา
 เหลือรับ แต่เมื่อหาที่ไหนไ้ไ้ดีกว่านี้ก็ต้องยกมันไ้ไปคืนหนึ่ง รุ่งขึ้น
 จึงค่อยเริ่มค้นกันใหม่ ที่ปักมีอาหารขายด้วย กินอาหารเสร็จแล้ว
 คอยกันอยู่สักครู่ ราว ๓ โมงจึงพากันเข้านอนหลับเมื่อไรไ้รู้สึก ทอด
 เบี้ยวถึงสว่าง ช่างหลับสนิทจริง เข้าตื่นโงะออกจากที่นอนจะล้างหน้า
 หาที่ล้างหน้าไ้ไม่พบ ออกซักครู่ ๆ เป็นครู่จึงไ้รู้ว่ามันไ้ไม่มี ต้อง
 คว้าด้วยแก้วจูงน้ำขึ้นหน้าออกไปล้างที่หน้าต่างกัน คือ ๆ แต่ยังล้างกัน
 ไ้ไ้สั่กวก หิมะปลิวลอคเข้ามาในหน้าต่างจับหัวจับออกยุ่ง กิน
 เข้าแล้วออกไปเที่ยวเดินหาที่ปักอีก วันนั้นยังอ่อนกว่าเมื่อวันวาน
 หาที่ปักเหมือนหาแร่ทองคำ ช่างหายากหาเย็นเสียจริง ๆ ไ้ที่ม
 มันก็ไ้ไ้ไ้ ไปไ้ไ้ความว่าเจ้าของที่ปักบางแห่งรังเกียจพวกผิวดำ
 เลยเห็นเราเป็นพวกผิวดำไปด้วย เกรงจะมาทำความสกปรกเลยไ้
 ยอมให้เข้า นักหมื่นไ้ไ้เต็มทนที่ถ่อผิวกันไ้ไ้เข้าเรื่อง อล้าไ้
 เดินคลำหากันต่อไปทั้ง ๆ หิมะกำลังตกจัก จะขึ้นรถก็ขึ้นไ้ไ้ไ้
 เพราะไ้ไ้บ้านปักจะมีที่ไหน ตั้งแต่เข้าจนบ่าย ๓ ล.ท. ก็ยังคลำหา
 บ้านเข้าไ้ไม่พบ ออกหนักใจคิดว่าพวกเราที่มาข้างหลังไ้ไม่มีที่ปักจะ
 เกิดความไ้ใหญ่ นายทองคำก็อ่อนหเหมือนกัน ไ้เที่ยวถามเขาออกตะ
 จนวนราว ๔ ล.ท. ไปพบยายแก่คนหนึ่งอยู่ที่ดินแคเชอวิน แกร์รับรอง
 ยอมให้เข้าห้องนอนไ้ ๓ ห้อง ตกลงเข้าหนึ่งอาทิตย์ ไ้ค่อยขึ้น
 ขึ้นหน่อย ไ้ทยจะไ้ไ้ล่างกรายงามยายแก่นั้นสัก ๓ ลา ก็ไ้ไ้ไป
 ว่าเข้าที่ดินแมนพลัสอีกแห่งหนึ่งเข้าไ้ไ้อีก ๓ ห้อง แต่ไ้ไ้ไ้ไ้

หักหลังเราเจ็บแสบมาก ที่แรกก็รีบรองที พอพวกเรามาถึงเห็นยก
 ไซลงกันมามากมันเลยบอกกับเราเสียคือ ๆ โดยอ้างเหตุว่าจะเป็นการ
 พลุกพล่าน นายทองคำถึงชักเลือกเคื่อจนหิวจะเล่นลำตักกับอ้าย
 เจ้าของที่พัก ฉันทักเสียว่ามันเป็นบ้า ชักเก็บไปค่อลื้อต่อเถียงกับมัน
 เลยกกับทชวณนายทองคำไปหาที่อื่นอีก ไป ๆ มา ๆ ลงท้ายก็มีคน
 แนะนำให้อยู่ที่ใกล้ ๆ กับโรงละครคอนนั้นเอง กับไปเช่าได้ที่ปลายถนน
 แคเธอรินไว้อีก ๒ ห้อง เขาเป็นเครื่องเรือนนอนตาหลับไปคราวหนึ่ง
 ตั้งแต่มาพึ่งรัฐสักเคื่อครั้นเข้าครั้งนี้เป็นครั้งแรก อะไร ๆ ทั้งหมด
 ถ้าไม่ให้นายทองคำแล้ว ดูท่าเห็นจะหาการหนัก แต่แก่คุณ ๆ กับ
 เมืองฝรั่งยังกับบ้านของแกเองอย่างนี้ยังเต็มแยะ ออกจะเห็นใจแกมาก
 อยู่ ได้ส่งรูปถ่ายของแกซึ่งถ่ายรวมกับฉันทและนายเผิงมาให้ดูด้วย
 หนึ่งตามที่แกเล่าว่าพี่สาวอยู่ที่เพชรบุรีนั้น เพื่อนลองให้ผู้จัดการของ
 เราทางสาขางัวหวัดเพชรบุรีสืบดู แล้วเขาปรึทส่งมานั้นแบ่งส่งไปให้
 ดูด้วย บางทีจะจำเค้าได้บ้างกระมัง เรื่องภาษาไทยของแกยัง
 ตะกุกตะกักส่อฝรั่งแถมไทยอยู่ตามเคย แต่รู้สึกว่ายาค่อยคล่องกว่า
 เมื่อตอนต้น ๆ กว่าะกลับถึงบ้านเห็นจะพอไปวัดไปวา พังยะดา
 สัพพิ์ออก

การสะแวงของเราที่จังหวัดนี้ ความครึกครื้นไม่น้อยหน้าจังหวัด
 อื่น ผู้คนไปก่อก่อนข้างจะหนาแน่นกว่าที่จังหวัดโครอนโต เราสะแวง
 ตอนบ่ายครึ่งหนึ่งตอนหัวค่ำครึ่งหนึ่ง โรงละครคอนปรีนชเชสที่เราสะแวง

น้อยคำบลเซนต์แคเธอรีน และอยู่ย่านกลางของทุก ๆ บ้านที่เรา
พักอยู่ ออกจากบ้านราว ๔ นาทีถึงโรงละครคอน คราวนี้ไม่มีใคร
ขึ้นถึงโรงหนังแล้ว แต่ไปคุยกันเรื่องหิมะ ออกจากบ้านไป
โรงละครคอนต้องบุกกันเข้าไป มันตกไม่ใช่น้อย สูงจากระดับถนนตั้ง
๑๐ นิ้วฟุต บางแห่งที่หิมะละลายต้องเดินย่องจนเกือบคลาน พวก
เราออกจะชอบเล่นการถ่ายรูปกันเสียอย่างจับอกจับใจ บางคนซื้อเครื่อง
ถ่ายขนาดเล็กพกกันไปเองก็มี ถ่ายเก่งด้วย เห็นอะไรก็ถ่ายไปเรื่อย ๆ
เป็นตุกคำแยดยากถ่ายไปเสียทั้งนั้น เขียว ๆ บุค ๆ ถ่ายกันตะพึด
เป็นธรรมชาติของพวกเรากลับเริ่ม ก. ซ้อ แห่งการถ่ายรูป ย่อมเป็นเช่นนั้นเอง
กระทั่งต้นไม้ ไม้โกวัน ๆ ไม่มีใบก็สำคัญให้เพื่อนกันไปยืนบนหน้าเจียมเจียม
คอยถ่ายกัน ว่าแต่เขากันเองก็ไม่หยอก กว่าจะกลับบ้านเห็นจะ
ต้องหอบเข้าไปนัยเป็นอีก ๆ บางรูปที่ส่งเข้ามาให้เพื่อนดูออกจะมีไม่กี่
ที่เก๋วนัก แต่ก็พอชมแก่ชีวิตไปได้ดีกว่าไม่มี

จังหวัดมอนตร็อลแลนั้นสังเกตว่าตั้งอยู่ในระดับสูงมาก ถนนหนทาง
ลุ่ม ๆ ดอน ๆ บางแห่งก็เป็นเนินสูง บางคอนก็ต่ำรายลงไป ถนน
บางสายมีต้นไม้ขึ้นสองฟาก คล้ายถนนราชดำเนิน แต่ระดับเป็น
ระนาบไม่กว้างจึงเห็นมีแต่กิ่ง โหรงเหรงเหมือนคนผอมผอมเหลือเห็นซี่โครง
ถ้าเป็นระนาบหรือระดับไม่สูงลิ่วจะงามมาก ใต้เห็นสโมสรวพ่อค้าจีน
ตั้งอยู่กันหลายแห่งด้วยกัน เพราะคนจีนที่นั่นมากกว่าที่จังหวัดโตรอนโต
อาหารการกินที่นั่นค่อนข้างอร่อยยังชั่วขึ้น ไม่มีใครขยับออก ๆ แอด ๆ

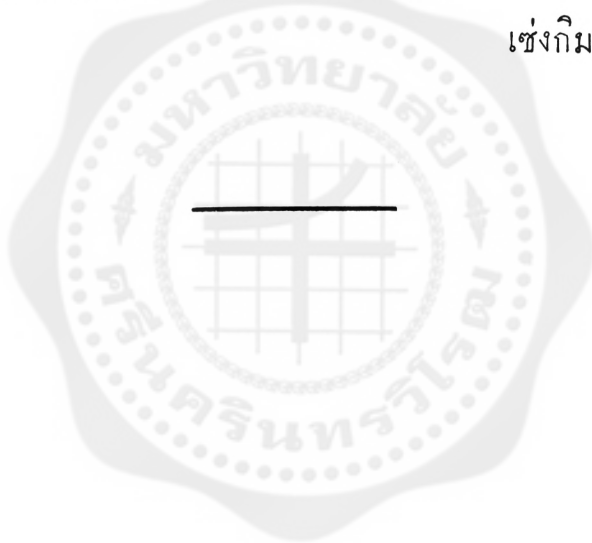
ว่าแพ่งเหมือนที่แล้งมา ถูกอยู่เพียงอาหารจีนเท่านั้น แต่ก็นับว่า
 ได้ยับยั้งความเดือดร้อนในเรื่องกินของแพ่งไปได้บ้าง อาหารฝรั่งยัง
 คงซื้อแพ่งอยู่ตามเดิม อากาศที่นครมีเครื่องมือฝนโปรยลงมาเสมอ
 หาแตกทำยาได้ยากเต็มที ลงว่าจะไปไหนคอยให้ฝนหายเป็นเชื่อได้
 เท่าไหร่ไม่ได้ไป ต้องฝากกันไปทั้งฝน ๆ แต่ตกไม่หนาเม็ด ถึง
 กลางคืนก็หยุดเปลี่ยนเป็นพายุมาแทนที่ พัดแรงมาก เรือฟ้าฝนพายุ
 ยุบแถม คนที่ไม่เห็นเป็นการเดือดร้อนอย่างไร คงเที่ยวเตร่กันได้
 อย่างสบายเฉย ๆ เหมือนอากาศปกติหรือเดือนหงาย ๆ พวกถึง
 เรืองลมฟ้าลมฝน ถ้าใครไปถามแม่ครูตลับ เป็นต้องสั่งให้น้ำร้อน
 เชื่อมก่อนเพื่อน เพราะได้เคยพัดเป็นที่ระกุกให้แกคอย่างไม่ลืมที่เกี่ยว
 เรืองราวก่อนข้างจะเข้ามา คือเมื่อตอนย่ำค่ำวันที่ ๑๙ พวกเราออก
 จากที่พักจะไปโรงละครคอน พอถึงสี่แยกฟิลลิปส์แควก็ประจวบกับลม
 พายุพัดมาปะทะโดยแรง ได้ยินเสียงแม่ครูตลับร้อง “วู้” นี่กว่า
 อะไร มองไปอยู่ที่ไหนล่ะเห็นลมวิ่งราวหวิวแม่ครูตลับที่สวมอยู่บน
 คีร์ระเป็นลมหอบขุขะบากลิ่งหลุน ๆ ตามถนนเสียแล้ว ทันพวกกิตาหยัน
 ก็พากันออกไปตามตะครุขุขะบากหวิวเหมือนตะครุขุขะบาก แต่ไม่ยกได้
 ขุขะบากัน มันไปกับลมปรี๊ดเหมือนมีขลุ่ยบิน ไม่รู้ว่าขุขะบากพัดหาย
 เข้าไปทางซอยถนนไหนหาไม่พบ พวกกิตาหยันกลับมารายงานประ
 ไซม์สุหรี (แม่ครูตลับ) แกเลยทอคออวลัยบอกว่า “ช่างเซอะ”
 ออกันก็วิตกแทนเห็นคีร์ระประไซม์สุหรีแก ลุ่น ๆ เกรงแจะทรงประจวบ

หวัท ฉันจึงเอาหมวกของฉันให้แกทรวงใส่แทนแกชัตไปชั่วคราว
 ส่วนฉันยอมเดินตามเสด็จปล่อยหัวไปเทิ่ง ๆ เดินต่อมาได้สักหน่อยลม
 กระโชกจะเฉี่ยวเอาใบแทนไปกินเสียอีก คราวนั้นแกมือไวรู้ที่ลมขึ้นมา
 บ้างเลยเหินหวเอาไว้อยู่ นี่ก็รู้ว่าหมวกของใครลมก็ไม่ชอบ จำเพาะ
 ไปชอบหมวกแม่ครุฑลัษ แกเองเห็นเป็นการอัศจรรย์ ที่เป็นเช่นนั้น
 พิศจับได้ความว่าแม่ครุฑลัษหมวกไม่มีเข้มกลัก เพราะผมแกยาง
 ถึงจะเสียบเข้มกลักก็กลักไม่อยู่ จึงใส่ครอบเข้าไว้อยู่ เมื่อถูกลม
 พัดจึงปลิวไปง่าย ๆ แต่หมวกของแกใบที่ลมพัดปลิวไปนั้น เป็น
 อันไต้คั่นเมื่อเกือบมาถึงโรงละครคนแล้ว โดยมีผิวเมื่อก่อนนั้น
 มาพบ เขาเลยเก็บตามมาส่งให้ ไต้ช้อยใจแทนแม่ครุฑลัษ
 ตามธรรมเนียม คอกจะเป็นเรื่องแปลกเต็มที การสะแดงของเรา
 ที่จังหวัดนี้ไต้ทำความคั่นคั่นให้แก่คนๆ และพวกหนึ่งสี่พิมพ์มาก บ้าง
 ระเบียบไต้พรรณนาเสียยักยาว บางเวลาที่สะแดงนั้นก็เลงคอกมาถ่ายรูป
 ด้วย แต่รูปที่ผู้จัดการโรงละครคนถ่ายเป็นรูปขนาด ๑๒ นิ้ว มีท่าระบำ
 ต่าง ๆ กัน เจ้าของรับว่าจะส่งเข้ามาให้เอง พวกทำไต้ก็กำคั่นมือไว้แต่
 ละครคนมาเล่นยังไม่ถึงอาทิตย์ก็ไปเห็นรูปพวกเราวางขายอยู่หลายร้านแล้ว
 ไต้ช้อยไต้ ๒-๓ แผ่น โปรแกรมบอกการสะแดงของต้นคั่นข้าง
 แขงแรง ทำเป็นเล่มย่อม ๆ เท่าขนาดหนังสือภาพยนต์ของนายเง็กชวน
 ที่พิมพ์ขาย มีข้อความในราว ๑๒ หน้า แต่กว้างยาวกว่าของนายเง็กชวน
 นิดหน่อย หน้าปกมีรูปละครคนไทยพิมพ์ด้วยกระดาษมันอย่างดี ข้างใน

มีการพรรณาดังการสะแกงเล่าอย่างย่อๆ เราใจคนดูอย่างทำนองไขปลิว
 ของเรา ว่าสนุกอย่างนั้นจะไ้เห็นอย่างนี้ เช่นบอกว่าละครคนไทยมาจาก
 สำนักกรรมพรศพลวงแห่งกรุงสยาม มีการระบำอันมีมนวล ประกอบ
 ไปด้วยเครื่องแต่งกายแพรวพราวอันมีค่า ซึ่งฟังเข้ามาสะแกงใน
 ประเทศนั้นเป็นครั้งแรก นักตระกูลของคนไทยจะสะแกงเทศิตตามอวยยะ
 บางส่วนให้เห็นอย่างมหัศจรรย์ เครื่องบรรเลงของไทยเป็นของแปลก
 ซึ่งฟังเพราะแลเห็นห รวมความว่าการมหรศพของไทยทุกสิ่งทุกอย่าง
 ที่มาคราวนั้นน่าฟังทั้งนั้น ไม่ต้องไปถึงเมืองไทยก็ไ้ดูที่นั่น ตอนท้าย
 คุเหมือนจะหยอกไว้เป็นเชิงว่า ถ้าใครไม่ไ้ดูก็ไ้เก็บจะไม่ไ้บุญตา
 อะไรเทือกนั้น ก็ทั้งนำเอาข้อความที่หนังสือพิมพ์ในนวิยัคบางฉบับ
 ที่ชมเชยไว้ไ้เป็นการปรุฟด้วย แต่อะไรก็พอฟัง มีอยู่คนหนึ่ง
 ว่าเครื่องประดับตัวละครคนไทยล้วนแต่เพ็ชรพลอยเป็นเม็ดๆ ออกจะ
 หนักมือหน่อย ในหน้าของโปรแกรมบางตอนยังมีเรื่องไ้ดูอย่าง
 ทำนองแก้เหงาของเราลงแซกไว้เป็นตอน ๆ ด้วย ไ้สั่งมาให้ดูด้วย
 เป็นตัวอย่าง ๑ เล่ม ข้างที่เรศค้เอาไปเป็นอาหารชาวภาพยนต์ของ
 เราไ้บ้าง การแ้งความของเขาไม่แ้งแรงแต่เพียงเท่านั้นเท่านั้น
 เขายังพิมพ์รูปภาพละครของเราเป็นแผ่นเชง ๆ ตามที่ชุมนุมเป็น
 พิเศษ หน้าโรงละครคนทำไฟฟ้าสลบสี ลำดับตัวอักษรชื่อละครของเรา
 สีเขียวขาวแ้งเหลือบยั้ยั้ควอยแวสะกดตาเตือนให้คนมอง ปลุกใจ
 ให้เกิดความศรัทธาอยากดูจนไ้ เป็นธรรมเนียมของการแ้งความ
 ถ้าทำอย่างอ่อนซ้อไม่คึกคัก คนก็ไ้เห็นเป็นการธรรมดา พานซึกจะไ้

ยิ่งทำอะไรรวมความแหย่หัวใจคนได้เท่าไรยิ่งดี แต่การสะแคงของ
 เรานั้น ถูกหนังสือพิมพ์ช่วยส่งเดชล่วงหน้าหนุนหลังกันอีกเกริกมา
 ตลอดทางแล้ว เพราะฉะนั้นเพียงแต่เขย่าแคงความเขา ๆ สักก็ไ้
 หน่อย ๆ คนก็เชื่อ ที่โรงปรีณชเชสน์การสะแคงของเราจะหมดเขต
 เพียงวันเสาร์ที่ ๒๓ มีนาคม แล้วย้ายไปสะแคงที่อัลบัสนี้ อันอยู่
 เขตของอเมริกาต่อไป จึงขอจบไว้เพียงตอนนี้

เซ่งกิม

กรุงวอชิงตัน

วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

นายคิลบี้ เพื่อนรัก

รายงานตอนนี้ออกจะล่าไปเที่ยวเมล์หนึ่ง กันฟังได้ มีเวลาไปเขียน
เอาเมื่อไปถึงกรุงวอชิงตัน ภายหลังที่ได้ไปเยี่ยมเจ้าคุณขุนวรราช
อิศรราชทูตของเราแล้ว แต่เพื่อให้ฟังความข้ามตอนจึงขออย่าไปกล่าว
ตั้งแต่ตอนออกจากจังหวัดมณฑลแอตแลนติกไป

คณะเราได้ออกจากจังหวัดมณฑลแอตแลนติก แต่เมื่อเช้าวันอาทิตย์ที่ ๒๒
มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ถึงจังหวัดอับราฮัมเวลา ๕ ล.ท. การเดินทางตอน
จากสถานีมณฑลแอตแลนติกถึงตำบลออกเคนท์ จากนั้นไปมีวิงวามนำคน
ทางรถไฟไคซันไปกับทะเลสาบและลากเขา คือลากเขาอยู่ข้างขวามือ
ทะเลสาบอยู่ข้างซ้ายมือ ทะเลสาบนี้ชื่อว่า “แซมเปิลน” น้ำใน
ทะเลสาบนี้แข็งเหมือนแผ่นดิน จับเป็นฝาแลขาวสกลกตา ถ้าเราล้ม
ลงขวา พิจารณาแต่ทางฝั่งทะเลสาบทางเดียว จะรู้สึกเหมือนกับเรา
ไค่น้ำรถไฟมาในทะเลน้ำแข็ง เพราะหน้าตามันควรจะเรียกว่าเป็นทะเล
ไค้จริง ๆ เห็นแต่น้ำกับฟ้าเท่านั้น ข้างแ่งที่มีหมู่บ้านเขาขุดน้ำแข็งไว้
เป็นทางกว้างในราว ๓ ถึง ๔ วา สำหรับให้เรือเดินข้ามไปมา เห็น
กระแสน้ำภายในน้ำแข็งเชี่ยวเหมือนน้ำทะเล ถ้าใช้เลื่อนเทียมม้า
ลากขั้วขึ้นไปบนน้ำแข็งอย่างเมืองรัสเซียเหมือนจะสะดวกกว่า แต่
น่ากลัวเป็นอันตรายหรือไม่ไว้ใจกันจึงไม่มีใครใช้เลื่อน

ส่วนทางฝั่งขวาที่เป็นลาดเขานั้นสูงชันมาก มีต้นไม้ ขึ้นกรงรัง เป็นบ้าง ทย ทางรถไฟตัดคคโค้งเหมือนงูเลื้อย ข้างแห่งโค้งจนรถเอียง ชวนให้หวาดหวั่นว่า รถมันจะปาฏีหารลงไปแช่เล่น ในทะเลสาปเสียว่าไป ความยุ่งยากของการเดินรถในระคนก็คือน้ำแข็งที่จับเกาะติดอยู่กับลาดเขา หนักเข้าจนถึงพังลงมาขวางทางรถเสียก็มี โดยเหตุนี้บริษัทรถไฟจึงมีกอง ปรายน้ำแข็งไว้ อีกแผนกหนึ่ง ถ้าเห็นที่ไหนไม่ชอบมาพากลก็จัดการ ทำลายเสียทีเดียว ข้างแห่งใดเห็นเขาสูงคดไวก่อนอื่นโต ๆ กองซบ ช้อนไว้กองละ ๔ แผ่น ๕ แผ่น ๆ เหมือนหินอ่อน พันจากทะเลสาป รถไถลออกอุโมงค์หลายแห่ง อุโมงค์เหล่านี้กว้างและยาวด้วย แต่ ไม่ค่อยรู้สึกอึดอัดอย่างไร ข้างแห่งรถเดินในอุโมงค์คง ๑๐ นาทีกว่า

ที่จังหวัดอัลบานี เราได้สะแคงที่โรงบรอกเตอร์ ซึ่งเคยสะแคง มาแล้ว จึงได้รัยความสวดกตยาอย่างประการ เพราะเป็นที่ ๆ เคย ชินกันมา การสะแคงก็คงรูปเดิม แต่เป็นที่อัศจรรย์ว่าคนที่มีไถลคดอย หิริรังเกียจที่จะดการสะแคงอันซ้ำซากของเราเลย คงสะแคงความยติ อย่เค็ดคองเหมือนกยเมือสะแคงครั้งแรก แต่ในทั้นจะเล่าถึงภูมิฐานของ จังหวัดอัลบานีต่อไปให้ฟังไว้ อีกสักหน่อย เพราะยังไม่ไ้เล่าให้ฟัง เมือมาคราวก่อน จังหวัดนี้เป็นจังหวัดที่รวมอยู่ในมณฑลนิวยอร์กเป็น ศูนย์กลางที่ชุมทางรถไฟ และที่ชุมนุมการค้าขายใหญ่แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ เหนือนิวยอร์กว ๑๔๕ ไมล์ (ประมาณ ๘,๘๐๐ เส้น) มีโรงงาน ช่างเหล็ก ช่างทำเครื่องทอง ทำเตาเหล็ก โรงทอผ้า ทำนอกระบือ่ง ทำเสื้อยัด โรงงานทำยหรืชกาแร่ต ทำกระดาษกยอื่น ๆ อีกหลายอย่าง กยเป็น

ตลาดขายซุงด้วย พลเมืองในจังหวัดนั้นนอกจากชาวอเมริกันเจ้าของบ้าน
ยังมีชาวต่างประเทศมาตั้งทำกินรวมอยู่หลายชาติหลายภาษา มีจำนวน
ไม่ใช่น้อย ความครึกครื้นจัดว่าเป็นเอกใดจังหวัดหนึ่ง มีถนนสายใหญ่
คือถนนบริดจ์เวสต์เชื่อมจากนิวยอร์กตลอดขึ้นไปจนกระทั่งถึงจังหวัดทรอย
ซึ่งเป็นบ่อเกิดของเลิอเชิค แต่จังหวัดอัลบานีดูเหมือนจะอยู่ในระดับ
สูงกว่านิวยอร์ก มีทิวเขาคิดต่อกันเป็นพิคเหมือนกำแพงกัน ถนนบางสาย
ต้องตัดขึ้นไปบนภูเขา มีแห่งหนึ่งไม่ได้ตามชื่อ เขาทำเป็นสะพาน
กว้างใหญ่คั่นต่อระหว่างเขาลูกหนึ่งกับอีกลูกหนึ่ง สำหรับผู้คนสัญจร
ไปมาได้ ตัวสะพานทำด้วยเหล็กยกเหนียวโยงเหมือนสะพานรถไฟ ถ้า
ยืนอยู่บนสะพานจะแลเห็นวิวบ้านเมืองงดงามมาก กลางคืนมองดงาม
กว่ากลางวัน ภายใต้อ่างสะพานมีถนนใหญ่ตัดขวางอยู่อีกสายหนึ่ง ถ้าเรา
มองดูจากสะพานลงไปสู่ที่ต่ำจะเห็นยวดยานผู้คนตลอดไปมา ตัวเขี่ย ๆ
คลานกันไปเรื่อย ๆ เหมือนไม่เต็มใจเดิน เพราะสะพานนี้สูงมาก

การทำสะพานข้ามระหว่างภูเขากับเขาลูกนี้ ถ้าดูกันเผิน ๆ ก็น่าจะ
เห็นว่าลงแฉมแกทำเล่นเพื่อความเก๋ประดึบบ้านเมือง แต่ความจริงไม่ใช่
เช่นนั้น มันเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะหลบไม่พัวอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องทำ
เพราะพื้นที่เป็นภูเขา ถ้าจะต้องรื้อทำลายภูเขาอย่างแบบพระเจ้าจีนชี่ฮ้องได้
ทรอเขาสร้างกำแพงบนลี้เซียงเลี่ย ก็เปลืองเร็วเปลืองแรงมาก
เพราะฉะนั้นเขาจึงตัดถนนวางสะพานไปบนภูเขาเสียทีเดียว

ของกินที่จังหวัดนี้ค่อนข้างอุดมไ้การ แต่เรื่องการถูกหรือแพง
ขอให้เลิกพูดกันเสียที มันเป็นเรื่องที่รู้ใจกันแล้ว แต่อะไรก็ไม่ตกดินเท่า

เจ้าผักสดก็ออกจะขึ้นหน้ามาก วางขายกันออกเกลื่อน ถ้าให้เกวียน
 โคราซสัก ๑๐๐ เล่มมาโดยทั้งวันก็ไม่หมด ถ้าจะไม่มาก็เห็นจะเป็น
 ผักขม แพงพวย สันตะวา แต่ผลไม้มันยังต้องพึ่งจังหวัดอื่น เราสระแดง
 อยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ ๒๓ ถึงวันพุธที่ ๒๕ รวม ๓ วัน รุ่งขึ้น
 วันที่ ๒๖ จึงได้ย้ายไปสระแดงที่จังหวัดตรอย ระยะทางจากอัสตานถึงตรอย
 นั้นรวดงามมาราวครึ่งชั่วโมงเศษ มีสะพานใหญ่ข้ามแม่น้ำชกสันไป เรา
 ได้เข้าที่พักไว้ล่วงหน้า ๒ แห่ง พวกผู้ชายให้พักที่โฮเต็ลเมโย พวก
 ผู้หญิงให้พักอยู่ที่ค่ายลถนนสเกท ที่พัก ๒ แห่งนี้ไม่ไกลจากโรงละครอน
 นิก การสระแดงที่จังหวัดนครสวรรค์วันละ ๒ ครั้ง แต่ผู้คนไม่ค่อย
 หนาแน่นเหมือนจังหวัดอัสตาน เพราะเป็นจังหวัดเล็ก มีผู้คนมาก
 เป็นหย่อม ๆ การสัญจรและการค้าขายไม่แพ้จังหวัดอัสตาน ได้กล่าว
 มาแล้วว่าจังหวัดนี้เป็นย่อเกิดแห่งเสือเขี้ยวงา ตั้งใจว่าถ้าราคาถูก ๆ จะซื้อ
 ไปฝากแจกกันใส่ข้าง แต่พอไปเจอเข้าจริงเลยต้องล้มเลิก เพราะราคาที่
 กรุงเทพ เราอดกว่า เราอยู่สระแดงที่จังหวัดนครสวรรค์ถึงวันเสาร์ที่ ๒๘ มีนาคม
 วันอาทิตย์ที่ ๒๙ จึงได้ออกเดินทางไปจังหวัดสะเท็นเคตาคีซึ่งอยู่ติดต่อกับ
 จังหวัดตรอยระยะรถไฟเพียง ๑ ชั่วโมง ตอนนั้นเกิดขลุ่ยขลุ่ยขึ้นในหมู่
 พวกเราหน่อย ชันเกิมได้้นักหมายกันว่าจะต้องโดยสารรถไฟไปในขบวน
 รถเที่ยว ๑๑ นาฬิกา ก่อนเที่ยง เมื่อเข้าของขึ้นรถเสร็จแล้วเวลานั้น
 ราว ๑๐ นาฬิกาเห็นจะได้ ฉันเห็นยังมีเวลาพออยู่จึงชวนนายภิมนายจัน
 ไปหาอาหารกินก่อน ส่วนนายจันแยกไปเข้าร้านกาแฟ สำหรับฉันกับ
 นายภิมน้อยไปหาแซนวิชซึ่งมีจำหน่ายอยู่ที่ร้านตรงข้ามกับสถานีนั้นเอง

ฉันกับนายก็มัวกันพอนัก ๆ ท้องแล้วพากันไปตลาดเลาพวกเรา ที่ไหนได้พากันขึ้นไปนั่งขี้อ้อยบนรถเรียบร้อยแล้ว ไร่รถก็จะออกในนาที่นั่น เหลือแต่เรา ๓ เกลอส ฉันกับนายก็มเห็นท่าจะไม่เป็นการ จึงพากันหื้อไปตามนายเงินที่ร้านกาแฟอย่างกระหืดกระหอย พบนายเงินกำลังว่าขนมปังกับกาแฟวุ่นอยู่คนเดียว ฉันกับนายก็มช่วยกันชิงบอกรถออกยังกับบอกรถเข้าเมืองเข้าเมืองแทบพังไม้ไค้คัพพ์ แทนที่นายเงินแจะกระดือรือร้น แกล้งทำเป็นทองไม่รู้ร้อน แถมยังมีอาการนอยนาค่อย ๆ ยกถ้วยกาแฟขึ้นดื่มต่อไปอีก โดยแกล้งเข้าใจว่าเรา ๒ คนพกกล้องเล่น เพราะแกล้งเข้าใจว่ารถมันจะออกเวลา ๑๓ นาฬิกาตามทันทิ ทั้งเวลานั้นก็ยังเหลือเวลาอีกตั้ง ๑๕ นาที เห็นท่าไม้ไค้เรื่องลงท้ายต้องใช้วิธีฉุดลากถูกลงถังแก็ไปค้อ ๆ แทบจะไม่ทันเฉ่งเงินค่ากาแฟ พอไปถึงสถานีรถกระบวนนั้นไค้เปิดไปเสียลิบแล้ว ลักครเห็นนายทองคำกันซื้อของเรา เकिनุ่มง่ามมาอีกคนหนึ่ง ไค้ความว่าเมื่อก่อนหน้ารถขบวนนี้จะออกเห็นพวกเรา ๓ เกลอสหายไค้ไปไค้ไปเที่ยวติดตาม พอแก็เห็นหน้าพวกเรา ก็ทำข้อย ๆ แפהใหญ่ บอกรถว่าเกิดคึดมที่ ต่อว่าเสียทั้งภาษาไทย ภาษาฝรั่งปนกันตะกุกตะกัก นึกอะไรออกพุดหมด ลงท้ายถึงไค้รู้กันว่ารถมี ๒ ขบวน คือขบวน ๑๐ นาฬิกาเศษเที่ยวหนึ่ง ขบวน ๑๑ นาฬิกาอีกเที่ยวหนึ่ง แต่ทำไมพวกเราไค้แก็กันไค้ไปรถ ๑๐ นาฬิกาไค้ไม่รู้ จึงไค้เกิดตลาดกันขึ้นอย่างตรงกันข้าม พอไค้เวลา ๑๑ นาฬิกาเรา ๕ คนจึงไค้โดยสารรถขบวนนั้นไปลงที่อัลยานี ซึ่งเป็นที่ชุมทางรถเพื่อถ่ายรถใหม่โดยสารต่อไป ไค้ทันกับพวกเราที่มากับรถ ๑๐ นาฬิกาพอดีถ่ายรถ

อยู่ทีนนั่นเหมือนกัน พอเห็นหน้ากันเข้าก็หัวเราะตามกันแซ่ ฉันต่อว่า
 อีกสับอกไม่รู้ซัดไปหารถไฟเล่นกันยุ่ง ที่แท้เข้าใจเวลารถติดกันทั้งเพ
 เมื่อได้มาถึงจังหวัดนั้นเราได้มีโอกาสพักผ่อนวันหนึ่ง เพราะไม่มีการ
 สะดางวันอาทิตย์ โรงละครอนที่เรามาสะดางนังามไม่แพ้ โรงที่คลิฟแลนด์
 เราพักกันอยู่ทีตำบลแฟรงลินท์ เมื่อวันที่ ๓๑ ได้มีช่างถ่ายรูปมีชื่อเสียง
 ซึ่งทำการติดต่อกับโรงละครอน ได้มาขออนุญาตอีกสัถ่ายรูปตัวละครอน
 อย่างแต่งเครื่องพร้อม ทีถ่ายรูปนี้อยู่บริเวณเดียวกับโรงละครอน ตั้งอยู่
 บนชั้นที่ ๗ มีลิฟท์ไฟฟ้าขนลงใต้สับาย ได้ขอให้เขาส่งรูปทีถ่ายเข้าไป
 ทีสยามภาพยนต์ด้วย การสะดางทีนค่อนข้างจะเกรียวกราวหนาแน่น
 กว่าทีจังหวัดทรอย วันหนึ่งฉันได้พาพวกไปซื้อนาฬิกาพกทีร้านทาอะไร
 คนหนึ่ง พอเห็นหน้าก็รับรองเต็มที แสดงความพอใจทีได้ไปเห็น
 การสะดางของเราเมื่อคืนวันจันทร์ ขอจับไม้จับมือด้วย พรรณนาว่า
 ตั้งแต่หนุ่มจนแก่ไม่เคยเห็นการสะดางของใครน่าคเหมือนเช่นนั้น ยอม
 รับว่าทั้งเต็มที แต่เมื่อยังไม่ได้รับว่าจะพาไปคืนวันสัคทาย บอกว่า
 คิดใจจะกร้อไม่หาย ส่วนการร่ำทำของละครอนก็แปลกที ผะเอิญมีเพื่อน
 คนหนึ่งมาหาเลยแนะนำให้เพื่อนรู้จักอีก คราวนั้นทีนไปพรรณนาอวดเพื่อน
 ทำท่าทางยกไม้ยกมือจนลืมนานาฬิกาออกมาให้ดู จนต้องเตือนถึงได้
 หยิบ ถามซอซออย่างไหนดจะให้ราคาถูก ๆ ไปไว้เป็นทีระดู เอานาฬิกา
 มาให้ทีแล้วไม่พคถึงนาฬิกา ไล่ไปพคถึงเรื่องละครอนเรื่องจะกร้อฟ่งเสีย
 เรื่อยเชื่อย ในทีสัถามว่าการสะดางของไทยแปลก ๆ กว่านี้มิอีกใหม่

ควรจักหาส่งไปเล่นอีก บอกว่าคนอเมริกันชอบคนไทยมาก ก็บอกว่า
ลูกชายเคยเป็นทหารอาสาเมื่อคราวสงคราม เคยรู้จักกับทหารไทย
รู้จักเมืองไทยก็ ช่างพูดเหลือเกิน ความสัจย์ความจริงแก่ก็ชอบพวกเรา
จริง ๆ ได้ชวนาฬิกาแกมาเรือนหนึ่ง ในหมู่พวกเรากว่าจะออกจากบ้าน
แก่ได้ก็ลากัน ๒ ลา ๓ ลา

เมื่อวันพุธที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ก็โทรเลขมาส่งความสุข
คิดจะมีการเลี้ยงสำหรับชนบใหม่ทันที ให้ที่ติดอันดับขึ้นบอกคักว่ากัน
ตามมีตามเกิดแต่ชัก โน่นกินนี้เลยเหลวหมดเลยอวยพรสระแวงความสุข
ฉลองกันไปตามแกน ๆ วันพฤหัสบดีที่ ๒ ออกจากจังหวัดสระแวงนี้คัก
ไปจังหวัดอัมสเตอร์ดัมส หนทางระยะนี้ใกล้เท่ากัยอลันนี้ไปทรอย เรา
เข้าพักกันอยู่ที่ดินนเมนกันจนวอล ห่างกันราว ๓ เส้น จากที่พัก
ไปโรงละครอนราว ๔ นาที โรงละครอนโรงนี้ชื่อรีแอลโต หน้าตาบูมหรู
เต็มที หาสิ่งทั้งามไต่ยาก จะเปรียบกับโรงพัฒนารของเรากเหมือนจะ
มีสูงกว่าว่า เราได้สระแวงวันละ ๒ ครั้ง แต่คืนวันสุดท้ายวันเสาร์ต้องถูก
อาวณาสสระแวงเพิ่มอีกครึ่งหนึ่ง ค่าที่คนกลัน เพราะรู้กันว่าเราจะไม่
ย้อนกลับมาสระแวงอีก

วันสุดท้ายนี้เราได้รับ โทรเลขของบริษัทก็ให้เดินทางกลับนิวยอร์ก
โดยขบวนรถไฟในเวลาเที่ยงคืน ชันตันเรากว่าจะออกเดินทางไป
วันอาทิตย์ แต่ที่ก็เปลี่ยนโปรแกรมการเดินทางให้ไปรถเที่ยงคืนวันเสาร์
ภายหลังได้ทราบจากอีกสว่าเขาคต้องการจะตกลงเปลี่ยนแปลงการสระแวง
ของเรา เพื่อจะออกโรงเล่นที่โรงฮิปโปโดรมอีก

เพราะฉะนั้นเมื่อคืนวันเสาร์หลังจากที่ได้สิ้นสุดการสะแดงแล้ว จึงต้องรีบลงมือทำงานจักเข้าของลงหีบเหมือนลูกจีน การโยกย้ายของเราแต่ละทีมันช่างทุลักทุเลเสียจริง ๆ ต้องทำงานแข่งกับเวลาเสียตะมไปทุกนั้ พอดีพอร้ายแทบต้องหายใจทางปาก อีกสั้ถึงขอสมว่าถ้าจะเกณฑ์ให้คุมละคอนไปอเมริกาอีก จะยอมเข้าสั้เป็นตัวละครอนักกว่า ถ้าสามารถจะเป็นได้ เพราะตำแหน่งหัวหน้า ผู้ช่วยอะไรเช่นนั้นหายใจไม่ค่อยคล่องเลย

เราออกจากจังหวัดอัสเตอร์คืนวันเสาร์เวลา ๑๑.๓๐ ล.ท. ถึงนิวยอร์ก่ารุ่งวันอาทิตย์ ได้จัดส่งให้คณะหญิงไปพักที่คัลลชอยที่ ๔๕ ระหว่างถนนที่ ๘ และที่ ๙ คณะชายให้พักอยู่ที่ไฮเติ้ลฮัตสัน ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับโรงละคอนฮิบโปรโตรม.

การสะแดงของเราที่ฮิบโปรโตรมคราวนี้ เขาได้เปลี่ยนวิธีใหม่ คือตัวละครฆ่าช็อคโกไม้ ว่าพระมา ก็กับการติดตะกร้อของปาหยินออกเปลี่ยนเอาชุดเต้นรำตลกของฝรั่ง ก็กับการหกคะเมน ตัดตน ควงงานของจีนเข้าแทน นอกนั้นของเราตามเดิม วันเวลาที่เคยสะแดง ๑๗ นาที เป็น ๑๐ นาที ทั้งนี้เพื่อย่อสั้นมิให้ผู้เบื่อหน่ายที่ตองดูการซ้ำซาก หากเช่นนั้นก็ยังสังเกตเห็นผู้ดูสะแดงความศรัทธาต่อการสะแดงของเราอยู่แรงแซ่

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ มีช่างเขียนชาวเยอรมันคนหนึ่ง ชื่อคาลลิ่งค์ มาหาฮักส์บอกอยากขอเขียนรูปละคอนสั้กรปหนึ่ง คาลลิ่งค์คนนี้เป็นช่างเขียนฝีมือเอกของบริษั้กั๊ว คนเกียวกั๊วที่ได้เขียนฉากวัดโพธิ์ ฟัง

รู้จักหน้าครวณ^๑เอง แกล้งถามว่าจะจัดซื้อ^๒ไหม ? อีกสัปดาห์^๓ไม่จัดซื้อ
 อย่างไร ยินดี^๔ที่จะจัด^๕เป็นแบบให้^๖วาท แต่ขอให้^๗แก้^๘คัดเลือก^๙ตัวละคร^{๑๐}คน
 ที่จะ^{๑๑}เป็น^{๑๒}แบบ^{๑๓}วาท^{๑๔}เขา^{๑๕}เอง ตก^{๑๖}ลง^{๑๗}แกล^{๑๘}ได้^{๑๙}เลือก^{๒๐}สงวน^{๒๑}เป็น^{๒๒}แบบ^{๒๓}วาท โดย^{๒๔}แบ่ง
 เครื่อง^{๒๕}พระ^{๒๖}ให้^{๒๗}แกล^{๒๘}ก่อน ^{๒๙}เฟ่ง^{๓๐}พินิจ^{๓๑}ไป^{๓๒}มา^{๓๓}อยู่^{๓๔}เป็น^{๓๕}คร^{๓๖} เห็น^{๓๗}ยื่น^{๓๘}เกา^{๓๙}หัว^{๔๐}ทริก^{๔๑} ๆ
 ว่า^{๔๒}ก่อน^{๔๓}ข้าง^{๔๔}จะ^{๔๕}เขียน^{๔๖}ลำ^{๔๗}บาก เพราะ^{๔๘}เครื่อง^{๔๙}แต่ง^{๕๐}ตัวละคร^{๕๑}คน^{๕๒}ของ^{๕๓}เรา^{๕๔}ซุก^{๕๕}ซิก^{๕๖}
 หยุ^{๕๗}ม^{๕๘}หิ^{๕๙}ม ไป^{๖๐}ยื่น^{๖๑}ย่น^{๖๒}ว่า^{๖๓}คา^{๖๔}ญ^{๖๕}ถึง^{๖๖}เครื่อง^{๖๗}ประ^{๖๘}ทึ^{๖๙}บ^{๗๐}ท^{๗๑}รวง^{๗๒}เก^{๗๓}ระ แต่^{๗๔}คร^{๗๕}นั้น^{๗๖}แล้ว
 ก็^{๗๗}สาร^{๗๘}ภาพ^{๗๙}ออก^{๘๐}มา^{๘๑}เอง^{๘๒}ว่า^{๘๓}ถ้า^{๘๔}ขึ้น^{๘๕}เอา^{๘๖}ออก^{๘๗}เห็น^{๘๘}จะ^{๘๙}สั้น^{๙๐}งาม ไท^{๙๑}ย^{๙๒}ถึง^{๙๓}โห^{๙๔}ว^{๙๕}ไป
 ลง^{๙๖}ท่าย^{๙๗}กั^{๙๘}ม^{๙๙}พระ^{๑๐๐}ยั^{๑๐๑}ก^{๑๐๒}พระ^{๑๐๓}เย^{๑๐๔}ศ^{๑๐๕}สม^{๑๐๖}ว่า^{๑๐๗}งาม^{๑๐๘}ดี ไม่^{๑๐๙}มี^{๑๑๐}ที่^{๑๑๑}ที่^{๑๑๒}อะไร^{๑๑๓}อีก แต่^{๑๑๔}พร^{๑๑๕}ัน^{๑๑๖}ตัว
 กล^{๑๑๗}ัว^{๑๑๘}จะ^{๑๑๙}เขียน^{๑๒๐}เอา^{๑๒๑}งา^{๑๒๒}ม^{๑๒๓}แต่^{๑๒๔}ที่^{๑๒๕}เค^{๑๒๖}ีย^{๑๒๗}ว^{๑๒๘}ไม่^{๑๒๙}ไ^{๑๓๐}้ เพราะ^{๑๓๑}มี^{๑๓๒}เว^{๑๓๓}ล^{๑๓๔}า^{๑๓๕}น^{๑๓๖}อ^{๑๓๗}ย^{๑๓๘}น^{๑๓๙}ัก ทั้ง^{๑๔๐}ฝ^{๑๔๑}าย^{๑๔๒}เรา
 ก็^{๑๔๓}จะ^{๑๔๔}ร^{๑๔๕}ีบ^{๑๔๖}เค^{๑๔๗}ิน^{๑๔๘}ทาง^{๑๔๙}ไป^{๑๕๐}กร^{๑๕๑}ง^{๑๕๒}ว^{๑๕๓}อ^{๑๕๔}ซ^{๑๕๕}ิง^{๑๕๖}ต^{๑๕๗}ัน^{๑๕๘}ใน^{๑๕๙}เท^{๑๖๐}ย^{๑๖๑}ง^{๑๖๒}ค^{๑๖๓}ิน^{๑๖๔}วัน^{๑๖๕}เส^{๑๖๖}ร^{๑๖๗}ว^{๑๖๘}ั^{๑๖๙}ว^{๑๗๐}ย เพราะ^{๑๗๑}ฉ^{๑๗๒}น^{๑๗๓}ั้น
 การ^{๑๗๔}เขียน^{๑๗๕}ของ^{๑๗๖}แกล^{๑๗๗}จ^{๑๗๘}ิง^{๑๗๙}ไกล^{๑๘๐}เ^{๑๘๑}า^{๑๘๒}ไป^{๑๘๓}ข้าง^{๑๘๔}จ^{๑๘๕}ำ เพื่อ^{๑๘๖}ให้^{๑๘๗}ท^{๑๘๘}ัน^{๑๘๙}ก^{๑๙๐}ย^{๑๙๑}เว^{๑๙๒}ล^{๑๙๓}า^{๑๙๔}ที่^{๑๙๕}เรา^{๑๙๖}อยู่ ไ^{๑๙๗}่^{๑๙๘}น^{๑๙๙}ัง
 คุ^{๒๐๐}แกล^{๒๐๑}เขียน^{๒๐๒}อ^{๒๐๓}ย^{๒๐๔}ด้วย ทำ^{๒๐๕}ทาง^{๒๐๖}แกล^{๒๐๗}ว^{๒๐๘}อง^{๒๐๙}ไว^{๒๑๐}ส^{๒๑๑}ม^{๒๑๒}เป็น^{๒๑๓}นัก^{๒๑๔}วาท^{๒๑๕}เขียน^{๒๑๖}ร^{๒๑๗}ิง^{๒๑๘} ๆ ส^{๒๑๙}ง^{๒๒๐}เก^{๒๒๑}ต^{๒๒๒}ว่า
 เป็น^{๒๒๓}ฝ^{๒๒๔}ู มี^{๒๒๕}อา^{๒๒๖}ร^{๒๒๗}ม^{๒๒๘}ณ^{๒๒๙}ั^{๒๓๐}ด้วย ไ^{๒๓๑}้^{๒๓๒}มี^{๒๓๓}อ^{๒๓๔}ก^{๒๓๕}ั^{๒๓๖}จ^{๒๓๗}ั^{๒๓๘}บ^{๒๓๙}ก^{๒๔๐}ัน^{๒๔๑}ย^{๒๔๒}าย^{๒๔๓}ประ^{๒๔๔}ค^{๒๔๕}ิ^{๒๔๖}ษ^{๒๔๗}ฐ^{๒๔๘} ประ^{๒๔๙}ค^{๒๕๐}อ^{๒๕๑}ย^{๒๕๒}เร^{๒๕๓}อ^{๒๕๔}ย^{๒๕๕}ไป
 ไ^{๒๕๖}้อ^{๒๕๗}ย^{๒๕๘}าก^{๒๕๙}ก็^{๒๖๐}ฉ^{๒๖๑}ิว^{๒๖๒}ทำ^{๒๖๓}เพลง^{๒๖๔}ประ^{๒๖๕}ค^{๒๖๖}อ^{๒๖๗}ม^{๒๖๘}ส^{๒๖๙}่ง^{๒๗๐}งาน มี^{๒๗๑}อ^{๒๗๒}ก^{๒๗๓}ั^{๒๗๔}ทำ^{๒๗๕}ไป^{๒๗๖}พล^{๒๗๗}าง ช^{๒๗๘}ัน^{๒๗๙}ต^{๒๘๐}ัน^{๒๘๑}วาท^{๒๘๒}หน้า
 เล^{๒๘๓}ีย^{๒๘๔}ก่อน เขียน^{๒๘๕} ๆ ไป^{๒๘๖}เค^{๒๘๗}ีย^{๒๘๘}ว^{๒๘๙}ก็^{๒๙๐}ห^{๒๙๑}ย^{๒๙๒}ค^{๒๙๓} เอ^{๒๙๔}ียง^{๒๙๕}ค^{๒๙๖}อ^{๒๙๗}เอ^{๒๙๘}ียง^{๒๙๙}ไ^{๓๐๐}หล^{๓๐๑}่^{๓๐๒}พิ^{๓๐๓}จาร^{๓๐๔}ณ^{๓๐๕}า^{๓๐๖}ค^{๓๐๗}เล^{๓๐๘}ีย^{๓๐๙}ที่^{๓๑๐}ห^{๓๑๑}ึ่ง
 ว่า^{๓๑๒}จะ^{๓๑๓}เห^{๓๑๔}ม^{๓๑๕}ือ^{๓๑๖}น^{๓๑๗}หรือ^{๓๑๘}ย^{๓๑๙}ก^{๓๒๐}พร^{๓๒๑}อ^{๓๒๒}ง^{๓๒๓}ต^{๓๒๔}ร^{๓๒๕}ง^{๓๒๖}ไ^{๓๒๗}น^{๓๒๘}ย^{๓๒๙}้าง แล^{๓๓๐}ว^{๓๓๑}ก็^{๓๓๒}เค^{๓๓๓}ิม^{๓๓๔}ไ^{๓๓๕}น^{๓๓๖}เ^{๓๓๗}น^{๓๓๘}เ^{๓๓๙}ิม^{๓๔๐}นี้^{๓๔๑}ต่อ^{๓๔๒}ไป^{๓๔๓}อ^{๓๔๔}ีก คุ^{๓๔๕}
 น^{๓๔๖}่า^{๓๔๗}จะ^{๓๔๘}เห^{๓๔๙}ม^{๓๕๐}ือ^{๓๕๑}ย^{๓๕๒}ม^{๓๕๓}ือ^{๓๕๔}แ^{๓๕๕}ก^{๓๕๖}ก็^{๓๕๗}ไม่^{๓๕๘}เห^{๓๕๙}็น^{๓๖๐}ย^{๓๖๑}น^{๓๖๒}ว่า^{๓๖๓}เห^{๓๖๔}ม^{๓๖๕}ือ^{๓๖๖}ย แต่^{๓๖๗}ส^{๓๖๘}ง^{๓๖๙}ว^{๓๗๐}น^{๓๗๑}ท^{๓๗๒}ัน^{๓๗๓}ง^{๓๗๔}เป็น^{๓๗๕}เ^{๓๗๖}้า^{๓๗๗}ให้^{๓๗๘}แกล^{๓๗๙}วาท
 ย^{๓๘๐}่น^{๓๘๑}ว่า^{๓๘๒}เห^{๓๘๓}ม^{๓๘๔}ือ^{๓๘๕}ย^{๓๘๖}เ^{๓๘๗}ด^{๓๘๘}ี^{๓๘๙}ที่ เพราะ^{๓๙๐}เ^{๓๙๑}้า^{๓๙๒}ที่^{๓๙๓}ย^{๓๙๔}ัง^{๓๙๕}ค^{๓๙๖}ิ^{๓๙๗}จะ^{๓๙๘}กระ^{๓๙๙}ด^{๔๐๐}ก^{๔๐๑}กระ^{๔๐๒}ด^{๔๐๓}ิก^{๔๐๔}เป^{๔๐๕}ล^{๔๐๖}ี^{๔๐๗}ย^{๔๐๘}น^{๔๐๙}ิ^{๔๑๐}ร^{๔๑๑}ิ^{๔๑๒}ย^{๔๑๓}า^{๔๑๔}ย^{๔๑๕}ด^{๔๑๖}ก^{๔๑๗}ั^{๔๑๘}กล^{๔๑๙}
 ุ^{๔๒๐}ร^{๔๒๑}จะ^{๔๒๒}เล^{๔๒๓}ีย^{๔๒๔}ย^{๔๒๕}้าง เกร^{๔๒๖}ง^{๔๒๗}ไ^{๔๒๘}ย^{๔๒๙}้าง แกล^{๔๓๐}เห^{๔๓๑}็น^{๔๓๒}ห^{๔๓๓}น^{๔๓๔}ัก^{๔๓๕}เ^{๔๓๖}้า^{๔๓๗}ก^{๔๓๘}ั^{๔๓๙}ให้^{๔๔๐}ห^{๔๔๑}ย^{๔๔๒}ค^{๔๔๓}พ^{๔๔๔}ัก^{๔๔๕}เ^{๔๔๖}เอง แล^{๔๔๗}ว^{๔๔๘}ก็^{๔๔๙}
 ลง^{๔๕๐}มี^{๔๕๑}อ^{๔๕๒}วาท^{๔๕๓}ต่อ^{๔๕๔}ไป^{๔๕๕}ใหม่ วัน^{๔๕๖}นั้น^{๔๕๗}เก^{๔๕๘}ือ^{๔๕๙}ย^{๔๖๐}ต^{๔๖๑}ัง^{๔๖๒}ค^{๔๖๓}่อน^{๔๖๔}วัน^{๔๖๕}ไม่^{๔๖๖}แล^{๔๖๗}ว^{๔๖๘}เ^{๔๖๙}สร^{๔๗๐}จ ไ^{๔๗๑}้^{๔๗๒}มา^{๔๗๓}วาท^{๔๗๔}ต่อ
 เ^{๔๗๕}า^{๔๗๖}ใน^{๔๗๗}ค^{๔๗๘}ิน^{๔๗๙}วัน^{๔๘๐}เส^{๔๘๑}ร^{๔๘๒} คร^{๔๘๓}ว^{๔๘๔}น^{๔๘๕}ย^{๔๘๖}ม^{๔๘๗}แ^{๔๘๘}ย^{๔๘๙}ม^{๔๙๐}ว^{๔๙๑}่า^{๔๙๒}ร^{๔๙๓}่ว^{๔๙๔}ม^{๔๙๕}ห^{๔๙๖}วั^{๔๙๗}ง^{๔๙๘}า^{๔๙๙}น^{๕๐๐}ช^{๕๐๑}น^{๕๐๒}มา^{๕๐๓}ก^{๕๐๔} ไ^{๕๐๕}้^{๕๐๖}ท^{๕๐๗}ร^{๕๐๘}ว^{๕๐๙}ด^{๕๑๐}ท^{๕๑๑}ร^{๕๑๒}ง^{๕๑๓}ค^{๕๑๔}ั

ครบเครื่องบริบูรณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง ถึงหากเราจะไปวอชิงตัน อยู่ทางนี้
แต่มีเต็มสี่สัปดาห์เองก็ได้ ชมสรวงเฝ้าว่าเป็นเด็กดีมากที่สุดที่พยายามช่วย
การวาคของแกให้สำเร็จ บอกว่าบางทีแกจะตามไปวอชิงตันทีหลัง ขอ
เขียนรูปพระกนิษฐาอีกสัก ๒ รูป.

กลับมาอยู่นิวยอร์ก ตอนนั้นพวกเรายอมรับว่ามีความรู้ลึกซึ้งเบิกบานใจ
จริง ๆ เพราะเป็นที่ ๆ เคยชิน ว่าข้างขาเที่ยวเตร่ไม่ต้องบึ้ง ตัวใคร
ตัวมันว่ากันอย่างหัวทักกันชีวิต ไม่ต้องกลัวหลง ค้นกันเหมือนอยู่บ้าน
ของตัวเอง อากาศที่นิวยอร์กเวลานี้คล้ายอากาศบ้านเราในระดูเดือน ๙
เดือน ๑๐ เกินตามถนนไม่ต้องใช้เสื้อคลุม แต่สวมเสื้อสักหลาดธรรมดา
บางวันมีเสื้อกันหนาวห่อออกมา ๆ เมื่อวันศุกร์ฝนกระหน่ำลงมาเสีย
ทั้งวันทั้งคืน คราวนี้ตกอย่างฝนไทย ไม่ใช่ตกปรอย ๆ จามลงมา
จนน้ำนองถนน.

คืนวันเสาร์ที่ ๑๓ เวลาเที่ยงคืน ออกจากนิวยอร์กไปวอชิงตัน ถึง
วอชิงตันเวลาโม่งเช้า คราวนี้ได้เจ้าหน้าที่พักรวมอยู่แห่งเดียวกันที่ถนน
เป็นซิลเวเนีย ระหว่างซอยที่ ๑๙ และ ๒๐ ห่างจากโรงละครคอนราด & ซอย
โรงละครคอนราด “บี.เอฟ. คิวไฮคลาส ไวทวิล” ตั้งอยู่ถนนซอยที่ ๑๕
โรงนี้ใหญ่โตมาก ความงามจัดว่าเป็นที่สองของโรงซีปไฮโดรโดรม เป็น
โรงเอกของกีฬากรุงวอชิงตัน ทุก ๆ ห้องตกแต่งด้วยเครื่องประดับ
งาม ๆ ห้องแต่งตัวของพวกเราอยู่ชั้น ๓ การขึ้นลงระหว่างห้องแต่งตัว
กับเวทีต้องขึ้นลงด้วยลิฟต์.

เราได้เริ่มสระแ่งที่โรงน้ำในวันอาทิตย์ที่ ๑๒ เมษายน ซึ่งเป็นวัน
 ประจวบกับวันทำบุญของบริษัทที่ประจำ โดยเก็บเงินค่าผ่านประตูส่งไป
 ช่วยเหลือพวกละครคอนเสิร์ต ๆ ของบริษัทที่ซึ่งตกทุกข์ได้ยาก เขาทำ
 กันเช่นนี้บ่อยครั้งทุก ๆ ปีมาแล้ว นับว่าละครคอนเสิร์ตไทยเราได้มีส่วน
 ช่วยเหลือเขาเป็นครั้งแรก มีละครคอนเสิร์ตต่าง ๆ ที่ร่วมการสระแ่งอยู่
 กับเรานั้นหลายคณะ ก่อนที่จะออกสระแ่งเขาได้ทำป้ายบอกที่หน้าเวที
 ให้รู้ด้วยว่าชุดนี้การสระแ่งของคณะไหนชาติไหนเป็นชุด ๆ ไป แต่
 ของเราเขาได้ให้เกียรติเป็นพิเศษ คือที่หน้าโรงเขาทำเป็นอักษร
 ขนาดเขื่องมีข้อความบอกว่า “เอน. วี. เอ. ไฮกลสตราโซมิส เอนเตอร์
 เทนอร์” ซึ่งก็อยู่ข้างป้ายของเขาที่มีข้อความว่า “เอน. วี. เอ. เนชั่น
 แอลไวทิลลอส” ส่วนป้ายบอกกำหนดชุดการสระแ่งของเราข้างใน
 เขาทำหนังสือแ่งตัวอักษรขาว เราได้ถูกเลือกให้สระแ่งในตอนกลาง พอ
 วางป้ายล่วงหน้าบอกกำหนดฉากนักละครไทยสระแ่ง ก็ได้ยินตบมือกัน
 ดังสนั่นโรง พอเปิดฉากเริ่มปาด่ออกไม้ ก็มีการตบมืออีกครึ่งหนึ่ง
 วันนั้นการสระแ่งได้แข่งขันกันในตัวเต็มที่ทุก ๆ คณะ ของเราออกจะ
 ชื่นหน้าตามเคย เวลาเลิกได้ มีพวกบรรณสิทธิ์ที่มีหน้ามีตาหลายพวกมา
 ขอเยี่ยม ก็ยกถ้วยสระแ่งความพอใจแลชมเชย ปลื้มใจกันเหลือกำลัง
 จนลืมเหนื่อย การสระแ่งวันนั้นครึกครื้นมาก คนดูถึงล้นกลับ พวกที่มา
 ดูวันนั้นคงแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑ กระหายอยากดูละครไทย
 ๒ มาเพื่อความสนุก ๓ มาเพื่อการกุศล แต่เมื่อรวมกันดู จะหาได้ว่า

ผู้ที่มุ่งมาอยู่ในประเภท ๓ กับประเภท ๒ มากกว่า ส่วนประเภทที่ ๓ เห็นจะมีจำนวนน้อยเต็มที เพราะเป็นงานกุศลอยู่ในวงอันแคบ.

เมื่อคืนวันศุกร์ที่ ๑๗ ผู้จัดการใหญ่ประจำโรง บี. เอฟ. ก็อ ได้มีการเลี้ยงเครื่องว่างให้แก่คณะละคอนต่าง ๆ ซึ่งสระแวงรวมอยู่ที่โรงนี้ รวมทั้งคณะเรากด้วย ที่เลี้ยงได้จัดไว้ในห้องเต้นรำซึ่งอยู่ใต้เวทีลงไปอีกชั้นหนึ่ง อาหารที่เลี้ยงมี สลัดไก่ ไส้กรอก ผลไม้ กาแฟ น้ำลูกไม้ การเลี้ยงนี้ต้องยืนยัน ไม่มีเก้าอี้ที่นั่งอย่างกินเนอร์ พวกเราพวกเราชอยกันคนละหนึ่งสองหนบ เกือบๆ จะเป็นการแย่งกันกิน แต่ที่จริงก็ไม่น่าเกลียดอย่างไร เพราะธรรมเนียมการเลี้ยงชนิดนี้ต้องเป็นเช่นนั้นเอง แต่ก็สนุกก็เลอด้วย ถ้าใครมีไปทำอวยเหี้ยมเป็นพ่อยานเย็น รับประทานอาหารออกท้องแห้ง การเลี้ยงเลี้ยงในขณะทีละคอนกำลังเล่น เมื่อหมดชุดก็เข้ามากิน เมื่อถึงชุดใคร ๆ ก็ออก หมดชุดแล้วก็โดดเข้ามาจ้ำก้นอีก หมนเวียนกันทั้งนี้ตลอดไป เครื่องเลี้ยงเขาเก่งมากไม่แพ้คนกิน กินเท่าไรก็ไม่หมดเปลือง ที่ก่อนมีความคิดเห็นกันว่าถ้าทุก ๆ โรงที่ไปสระแวงมีการเลี้ยงทุกแห่งไป ถึงจะเกณฑ์ให้ยะลาสฟี่สัก ๕ จบก็ยอมถวาย เพราะเป็นการประหยักระหิณญทางอ้อม ไม่ต้องซักออกจากกระเป๋าสอดขนมกินไปรเวท คืนวันนั้นเราถูกขอร้องให้สระแวงเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่งเรียกว่า “มิกไนท์โชว์” คือการสระแวงในเวลาเที่ยงคืน การสระแวงตอนนี้เป็นการเล่นสระแวงของเราล้วน ไม่มีคณะละคอนอื่นแทรกเลย แลการเล่นก็คงแบบเก่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างไร น่าจะเป็นด้วยที่ก่อนแก่ได้กำลังเพิ่มเติมจากเครื่องว่าง ถึงตอนเล่นตะกร้อพอนายพิท

โตะส่งลูกมาให้ แก่โตด้วยลูกหลังโดยเต็มแรง จนลูกตะกร้อเลยกระดอน
 โท่องขึ้นไปค้างอยู่ในลานไฟฟ้าเหนือเวทีสูงประมาณ ๒๐ ฟุต ผู้ที่นั่งดูพากัน
 เห็นเป็นความสามารถของतिक่อนอย่างอัศจรรย์เลยร้องฮูเร่ คบไม้คบมือ
 สำแดงความขโมยมาให้ ติก่อนอย่างเอิกเกริก เมื่อสิ้นสุดการสะแวง
 ตอนมิคในทิวไรแล้ว คณะเราทุกคนรวมทั้งคณะพิณพาทย์ก็ได้ออกมา
 ทั้งแถวยืนรวมกันที่หน้าเวทีกระทำการเคารพผู้ดู ผู้ดูก็ร้องฮูเร่ คบมือ
 ให้กับริยคึกกันอยู่เชงแซ่ บางคนได้ร้องตะโกนลว่า กัดโนที่ กัดโนที่
 ต้องเบียดฉากออกไปยืนรับให้เห็นอีกครั้งหนึ่ง ผู้จัดการใหญ่มาสะแวง
 ความยินดี ที่เห็นการสะแวงของเราเป็นที่พอออกพอใจคนดู บอกว่า
 เสียกายแทนที่จวนหมกสัญญาจะกลับกรุงสยาม แนะนำให้ต่อสู้สัญญา
 อีก อีกสั้แย่งวักลั้จะจิต แก่เห็นไม่จิต ถึงจะเล่นอีกสักปีก็ยังเล่นได้
 เพราะคนตามจังหวัดต่างๆ ในอเมริกายังไม่ได้ชมอีกมาก คืนวันนั้นกลับ
 มาถึงที่พักเกือบสี่โมง แต่รอดตัวที่ชดเชยเครื่องว่างกันมาจนแน่นห้องแล้ว
 จึงไม่มีความกระวนกระวายในเรื่องหิว เป็นแต่รู้สึกฟกๆ พอมาถึง
 เป็ล้องเครื่องแต่งตัวออกเอนองค์หลังทันนอน ก็หลับบ๊ยะทีเดียว

ลืมเล่าไปว่าเมื่อเช้าวันศุกร์นี้ อีตาคาลิ่งค์ช่างเขียนที่เขียน
 รูปสงวนตามมาอีก เห็นหน้าก็ยิ้มแย้มเข้าใส่ ร้องกัคมอนิงเข้ามาแต่
 ก้าวเข้าประตู คอยจั่วรูปสงวนที่เขียนวันนั้นเสร็จแล้วสวดยมาก เสียใจ
 ที่ไม่ได้เอามาให้ดู รับรองว่าถ้าพวกเราเห็นจะต้องชอบกว่าเมื่อคราวแรก
 แก่ปลื้มอกปลื้มใจเรื่องรูปเต็มที รูปที่เขียนนั้นแก่คุยวักก็ธจะให้ติดไว้ที่ห้อง
 “โซว์รุม” ของโรงละครคอนซิปโพรโตรมเป็นที่ระฤก และทำจำลอง

ลงในหน้าปกหนังสือพิมพ์ข่าวละครของบริษัทรักบี้ (หนังสือพิมพ์
ข่าวละครนั้น ทำนองอย่างหนังสือพิมพ์ข่าวภาพยนตร์ของเรา ขนาดเล่ม
เท่าภาพยนตร์สยาม แต่ไม่ออกแจก ออกจำหน่ายเล่มหนึ่ง ๒๕ เซนต์
(คิดเป็นเงินไทยราว ๗๐ สตางค์) วันนั้นแก้ไขอาทรปทุมศรีก็เลือก
แต่งพระกับนางเข้าคู่กัน แต่คราวนี้ศาลาลิงค์ไม่แต่เป็นช่างวาด
อย่างเดียว ยังทำหน้าที่เป็นข้าสอนหลานอีกด้วย ต้นเหตุเกิดจากหนศรี
เป็นโรคอยู่ไม่สุข เพราะตามธรรมชาติของศรีก็ขี้นอนขี้ขึ้น เมื่อมาถูก
บังคับให้หนึ่งนาน ๆ เป็นแบบวาดก็กลั่นความไม่ค่อยอยู่ จิบไอ โน่น
ชนไอ นั้น หมุนไปทางโน้นไพล่มาทางนี้ ตานนั้นนั่งเขียน ๆ ไปประเดี๋ยว
ก็เกิดฉาวขึ้นแล้วหยุดไปทีหนึ่ง ประเดี๋ยวก็เอาอีกเล่นเอาฮึกฮักกับฉัน
พลอยรู้ สักอีกออกใจเหลือกำลัง จนพากันวิตกว่าการเขียนรูปหนศรี
ของศาลาลิงค์วันนั้นจะกลายเป็นรูปภาคคนเสียก็ไม่ว่า ข้างตานนั้นก็
สิ้นหัวทิก ๆ สะแดงอาการว่าเหนื่อยใจเหลือทน ถึงกับยอมรับเป็นสัถย์
ออกมาว่าแสร้งใจไม่ค่อยก็ ตั้งแต่เห็นหน้าหนศรีเมื่อเริ่มลงมือ
จะเขียนแล้ว กลัวจะลุกวิ่งหนีกันไปเสียเฉย ๆ กว่าจะเขียนเป็นรูป
เป็นร่างกันออกมาได้ก็ปากขม่นกวนใจกันหลายยกหลายหน

เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๘ เมษายน คณะเราทั้งหมดได้พากันไปคำนับ
ท่านเจ้าคุณบวรนิวาส อัครราชทูตสยามประจำกรุงวอชิงตัน เมื่อไปถึง
ท่านเจ้าคุณอัครราชทูตได้ออกต้อนรับทักถามถึงความทุกข์สุขสะแดง
ธิดาด้วยไมตรีจิตต์ต่อคณะพวกเราอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่ามีความขอยใจ

เป็นอันมาก ที่สําคัญพวกนี้มาเยี่ยมเยียน ท่านรู้สึกยินดีที่เห็นคณะ
 ละคอนไทยเพื่อนร่วมชาติได้มาแสดงในประเทศไทยนี้ เท่าที่ข้าพเจ้าเคย
 คุ้นเคยของชาติไทยส่วนหนึ่ง จำเดิมแต่ท่านได้ทํารายว่าละคอนไทยมา
 สู่ดินแดนประเทศนี้ ท่านได้คอยเอาหูใส่ใจฟังถึงความเป็นไปของคณะ
 อยู่เสมอ ยิ่งได้ยินข่าวคราวถึงเกียรติยศและชื่อเสียงของละคอนไทยก็
 ยิ่งทำให้ท่านผู้แทนชาติไทยอยู่ที่นี่พลอยรู้สึกยินดีด้วย กับท่านยังได้ให้
 โอวาทต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำอันน่าจับใจ ซึ่งคณะเราทั้งหลายรู้สึกเต็มใจไป
 ด้วยความกรุณาของท่านเป็นล้นพ้น ได้เคยเรียนท่านโดยสมควรแก่เวลา
 แล้วจึงได้กราบลาท่านกลับ และในโอกาสนั้นก็เลยขอลาท่านกลับ
 เมืองไทยด้วย เพราะเมื่อเราออกจากกรุงวอชิงตันแล้วจะไม่ย้อนกลับ
 มาอีก จะสะแคงต่อไปอีก ๒-๓ จังหวัดก็จะเดินทางกลับประเทศสยาม
 เลยทีเดียว เพราะวันสิ้นสัญญาแห่งการสะแคงกระชั้นเข้ามาแล้ว ท่าน
 เจ้าคุณอิศรราชทูตได้กล่าวคำให้ ศีลให้พรตามธรรมเนียมอีกครั้งหนึ่ง
 ท่านเจ้าคุณอิศรราชทูตของเราผู้นี้ สักเกตว่าเป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็นสุขุม
 มาก มารยาทเข้มซื่อซมพมแลลักษณะของผู้ที่ดำรงในตำแหน่งงานการ
 อันสำคัญที่ไว้วางใจของประเทศ เมื่อก่อนนี้ท่านเคยเป็นอิศรราชทูต
 ประจำราชสำนักเซนต์เปม แล้วกลับเข้าไปประเทศสยาม ภายหลัง
 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มาเป็นอิศรราชทูตประจำกรุงวอชิงตัน
 ก่อนหน้าทีคณะละคอนของเราจะมาถึงประเทศนี้ไม่นานนัก ปรบร่างของท่าน
 ไม่ผิดกว่าที่เคยเห็นในกรุงเทพ ฯ ก็มากนัก แต่สังเกตดูสีหน้าของท่าน
 ในระหว่างที่ให้อโอวาทรู้สึกว่ามีชีวิตลงไปเล็กน้อย ภายหลังได้ทํารายว่าท่าน

ฟังรอกจากหอยช่วยเป็นใช้ใหม่ ๆ นอกจากท่านเจ้าคุณอิศรราชทูตเรายัง
 ไขข้อราชการในสถานทูตอีกหลายท่าน มีคุณพระสุนทร ฯ คุณหลวง
 เทพวาท นายโสม สังกันตกุล ฯลฯ ล้วนแต่มีอัธยาศัยดีด้วยกันทุกท่าน
 ได้สนทนาแลกเปลี่ยนถามความทุกข์สุขซึ่งกันและกันด้วยความร่าเริง
 ราว & ส.ท. เศษ พวกเราพากันกลับ สถานทูตไทยนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลถนน
 คาโรลามมา วันหนึ่งใจว่ากลับจากสถานทูตแล้วจะพากันไปเที่ยวเป็นวัน
 สักวันที่ย้ายมาอยู่กรุงวอชิงตันอีกครั้งหนึ่ง แต่อากาศซัดมิดทำท่าจะหยาด
 เม็ดฝน เห็นอาการไม่เข้าที่เลยนั่งรถโดยแฉกกลับที่พักไปตาม ๆ กัน
 หากว่าวันนี้จะไม่ไต่เทียวก็ไม่มีรู้สึกเสียโอกาสอย่างไร เพราะก่อนหน้า
 ที่เรามาสถานทูตได้เที่ยวกันพอนแล้ว พวกเราออกจะติดปาร์คกันเสีย
 งอมแงม เวลาว่าง แรงใครแรงมันมักจะพากันไปสำรวจอิริยาบถ
 อยู่ตามปาร์คเสมอ ฉะนั้นหนึ่งขอมริว่าออกจะเพลินมากกว่าไปเที่ยว
 ท้องทุ่ง ปาร์คก็มีมากพอที่จะให้เราเลือกหย่อนใจได้ด้วย ฉะนั้น
 พวกกระรอกและพิณพาทย์ก็เคยเป็นพาประจำเสียทีเดียว เกือบจะขอตัวไ้
 ว่ากระบวนปาร์คแล้วในกรุงวอชิงตันเป็นมากที่สุด และอนสาวรีย์ต่าง ๆ
 ก็มากด้วย พวกจึงปาร์คไปไ้ความรู้พิเศษมาจากฝรั่งบางคนก็ไปพบน้อง
 นั้คุยกัน กล่าวไว้ในปาร์คนั้นนอกจากเป็นที่หย่อนใจ ยังเป็นสถานท
 หนักพบกันในพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ แถมมีการขอมันรยมันกันที่ปาร์คด้วย
 คุเถาะการมันไปไ้ถึงเพียงนี้ อากาศที่นั้ไม่ร้อนไม่หนาว กำลัง
 สบายดี กรุงวอชิงตันเมืองหลวงสหปาลีรัฐอเมริกัน ตั้งอยู่บนฝั่งซ้าย
 ของแม่น้ำไปโตแม็คในมณฑลคอลลัมเบีย เป็นที่ตั้งสภาการเมืองทั่วไป

ของสหประชาอเมริกา มีอาทิจคือ สภาเซเนตแซมเบอร์ สภาเฮาส์ออฟ
 เปเรเซนเตติฟ ศาลสูง ไลบรารีออฟคองเกรส ฯลฯ แลคฤหาสน์สถาน
 ของประธานาธิบดี ที่เรียกว่า “ไวท์เฮาส์” กระทรวงทบวงการต่างๆ
 สถานพิพิธภัณฑสำหรับชาติ มหาวิทยาลัยคอลลัมเบียนิวยอร์ก ฯลฯ
 รวมความว่าการเมืองทุก ๆ อย่างได้ผ่านออกจากวงซึ่งกันทั้งสิ้น มี
 พลเมืองตามทั่ว ๆ ทั่วประเทศประมาณ ๓๓๒,๐๐๐ คน การเมืองของ
 ประเทศอเมริกา มีประธานาธิบดีคนเคียวที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดรับผิดชอบ
 ที่ะบันกาลให้ไปอย่างไรก็ได้ เช่นเคียวกับพระเจ้าแผ่นดิน วันแต่
 อยู่ใต้กฎหมาย กำหนดการเลือกประธานาธิบดี ๓ ปีมีการโหวต
 เลือกครั้งหนึ่ง ถ้าคิดถึงหัวอกประธานาธิบดีด้วยกันแล้ว ประธานาธิบดี
 ของอเมริกาเขาค่อนข้างหนักอกมาก เพราะงานสลักสำคัญทุกอย่าง
 ประธานาธิบดีจะต้องรับผิดชอบหรือวินิจฉัยให้เด็ดขาดเสมอไป ไม่มี
 อัครมหาเสนาบดีรับผิดชอบเหมือนอย่างฝรั่งเศส ซึ่งประธานาธิบดีเพียง
 แต่เป็นประธานบริวารเท่านั้น เป็นเรื่องที่ตน ๆ ฝืด ๆ ละเพราะคนอย่างเรา
 ฝึกถูกอย่างไรก็เล่าสู่กันฟังตามที่ไต่ขึ้นได้ ฟังมา จะรู้สึกไปว่านี่ก็ไม่มี
 อะไรอะไร เพราะเราไม่ใช่นักการเมือง ทั้งเจตมายละยั้งก็ไม่อยาก
 ให้มีเรื่องเกี่ยวกับการบ้านเมืองด้วย ตั้งใจจะบอกเล่าแต่ความทุกข์สุข
 อันเป็นเรื่องส่วนตัวที่พวกเราไต่เล่าไซ่กันมาอย่างเคียว จึงขอยุติเล่าถึง
 กิจธุระของผู้อื่นไว้

เขียนต่อที่จังหวัดชิคาโก

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๘

เพื่อนรัก

ที่จริงรายงานถึงเพื่อนระยะนี้ ตั้งใจว่าจะส่งเพียงกรงวอชิงตัน
เสียวกหนึ่ง ส่วนคอนจากวอชิงตันไปฝั่งชิคาโกจะส่งมาอีกวกหนึ่ง
ภายหลัง แต่เห็นวันกระชั้นเข้าเต็มที ถ้าจะแยกไปส่งเสียคนละคอน
จดหมายตอนหลังกับคน เห็นจะถึงบ้านพร้อม ๆ กัน จึงตกลงเลือกเอา
ข้างรวมส่งเสียวกเดียวทั้ง ๒ คอน ถึงเช่นนั้นก็ยังนึกว่าจดหมาย
๒ คอนนี้จะล่วงหน้ามาถึงก่อนคนก็เห็นจะไม่เกินวันนัก และการส่งรายงาน
ทางเมล์ของกันก็จะเป็นอันสิ้นสุดกันเท่าที่ส่งมานี้ ส่วนระยะทางตอนกลับ
นายฮิลส์จะเป็นผู้จดเอามาส่งให้กับเพื่อนจนถึงมือเอง ขณะที่เขียนอยู่นี้
หลับตานึกเห็นบ้านไร ๆ แล้ว ขอเพื่อนจงนึกแต่เพียงว่าหวัอกคนที่
จากบ้านคิดถึงบ้าน เมื่อรู้ว่าจะได้กลับจะมีความรู้สึกอย่างไรก็เห็นจะพอ
แล้ว พยายามที่จะระวังใจไม่ให้ฟุ้งซ่านคิดเป็นการยากยิ่งรังไม่คอยอยู่เลย
ก่อนจะขอย้อนไปเล่าตั้งแต่ออกจากกรงวอชิงตันเป็นลำดับมา เราออกจาก
สถานียูเนี่ยนแห่งกรงวอชิงตันวันจันทร์ที่ ๒๓ เมษายน เวลาเที่ยง มา
ถ่ายรถไฟที่เมืองฮาร์ริสเบิร์กเวลา ๔ ล.ท. จนเวลา ๖ ล.ท. รถจะไปเคนตัน
จึงได้ออก รถที่ขบวนนี้เป็นรถชนิดมีที่นั่งนอนในตัวเสร็จ หลับกันในรถ
คืนยังรุ่ง เช้าวันอังคารที่ ๒๔ รถถึงสถานเคนต์ตัน เราพากันไปพักอยู่ที่
บ้านเช่าถนนที่ ๔ แห่งหนึ่ง กับถนนเยฟเฟอสันอีกแห่งหนึ่ง ห่างจาก

โรงละครคอนราว ๑๐ เส้น วันนี้ถูกถูกย่นฝนกระหน่ำลงมาทั้งวัน แต่เรา
ยังไม่มีอาการสะเทิงในวันแรก จนกระทั่งถึงวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ จึงได้ลงมือ
โรงละครที่เราสะเทิงในจังหวัดนี้ ภูมิฐานสง่างามก็พอไล่เลี่ยกับโรงที่
คลิฟแลนด์ เสียอย่างเคียวที่สะเทิงเคย พวกบริษัทตระกร้อบ่นกันอุบยิบ
ว่าเล่นไม่เต็มที ชวนให้ตะครุบตะกร้อบอย ๆ

จังหวัดนี้มกเทียวอย่างสนุกอยู่แห่งหนึ่ง ชื่อ “เล็คคาวด์” พวก
เราตั้งชื่อว่า “สวนเพลินจิตต์” ที่จริงมันก็เพลินจริง ๆ มีการเล่น
เพลิน ๆ สารพัด เช่นโยนห่วง ตกเบ็ด ลากลิ้ง แข่งม้า ยิงเป้า ม้าหมุน
เรือบิน รถเหาะ ใครจะถนัดอย่างไหนก็เลือกตามแต่ถนัด การ
เล่นชนิดนี้ต้องเสียคราวละ ๑๐ เซนต์ เว้นแต่เล่นยิงเป้าต้องเสียคราวละ
๒๕ เซนต์ เมื่อเลิกแล้วไม่ได้อะไร นอกจากลองฝีมือกันเล่นสนุก ๆ
ของที่ทำเป็นเข้าไว้ให้ยังมีรูปคน รูปสัตว์กับของต่าง ๆ แต่เจ้ารูปเบ็ด
มันผูกกระเข้ากันไป ๒-๓ เหยี่ยว พอยิงเข้ามันมดลงได้น้ำขี้บ จึง
ได้รู้ว่ามันดำน้ำได้ ประเคียวก็โผล่ล่อขึ้นมาให้ยิง ยิ่งอีกก็ผลิดอก
เลยต้องลาโรง แต่ก็ไม่ขาดทุน ยังได้รางวัลช็อกโกแลต ตุ๊กกระตุ่น
ตุ๊กกระตักกันคนละทั้งหอย ส่วนฉันได้ โคมไฟฟ้าชนิดตั้งบนโต๊ะ ๓ โคม
ที่ปาร์คนั้นมกดีอย่างหนึ่งคือเขาทำลำรางน้ำเป็นวงเวียนไว้ ในบริเวณนั้น
ไว้สำหรับเล่นเรือ กลางลำรางทำเป็นถ้ำ ละเมาะ เกาะแก่ง มีใบพัดใหญ่
หมุนด้วยกำลังไฟฟ้าอยู่กึ่งกลางลำราง ส่งกระแสไฟฟ้าให้ไหลไปทางเคียว
เมื่อปล่อยเรือ ๆ ก็เล่นตาม กระแสน้ำเข้าถ้ำผ่านแก่งไปเองไม่ต้องแฉว
ต้องพาย หรือดีกว่าจะต้องกลัวไปชนกับอะไร ยิ่งในถ้ำก็ออกจะ

พิธีการมาก ทำเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ที่น่า ๆ กลัวไว้หลอกคน ถ้าใคร
ขวัญอ่อน ๆ ก็เล่นเอาตกใจชั่วเล่น สิ่งทีเพลิกเพลินในที่นี้มีสารพัด
ทุกอย่าง แต่เราไ้ลองชิมทุกอย่างเหมือนกัน

เราสะแ่งที่จังหวัดเคนตันจนถึงวันเสาร์ที่ ๒๖ ซึ่งเป็นคืนสุดท้าย
แล้วก็ได้ออกเดินทางไปจังหวัดชิคาโกในเที่ยงคืนวันนั้น ถึงชิคาโก
วันอาทิตย์ที่ ๒๗ เวลา ๘ ก.ท. พักรวมอยู่ที่ไฮเต็ลบิลบอร์ด ค่ายล
ถนนคล้าทเหนือ ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับโรงละครคอนอันมีระยะทางเพียง ๓ นาที
จังหวัดชิคาโกนี้รวมอยู่ในมณฑลอีลลินอยส์ เป็นจังหวัดใหญ่จังหวัดหนึ่ง
ของสหรัฐอเมริกา ภูมิฐานบ้านเมืองและการค้าขายเป็นที่สองนีย้อค
จังหวัดนี้แหละทีคณะจะสะแ่งเป็นครั้งสุดท้าย ต่างคนรู้สึกรู้สึกอึดใจ
ทีเห็นว่าวันกลั้ยบ้านไ้เริ่มใกล้เข้ามาแล้ว การงานเคยทำทีเคยพากัน
ร้องว่าเหนื่อยก็ไม่เหนื่อย เพราะความปล้มทีจะไ้กลั้ยบ้านมันคอยเร้าใจ
การออกโรงทีจังหวัดนี้ทั้งฝ่ายเราและฝ่ายเจ้าของ โรงไ้กระทำกันเต็มที
ข้างคนคูก็ตันคู เป็นอันว่ามีความสั้มคั้วยกันทั้งสองฝ่าย การสะแ่ง
ของเราจะหมดเขตทีเพียงวันที่ ๒ พฤษภาคม แต่รายงานของกันขอขบลง
ในบันทึก กับขอส่งความปล้มใจ ความคิดถึงล่งหน้ามายังเพื่อนและ
ญาติมิตรทีรักไ้ใคร่ด้วยทุก ๆ คน

เซ่งกิม

(ระยะเวลาตอนกลับจากอเมริกา เขียนโดยนายฮิกส์)

ถึงนายคิลบี้ สิบญี่เรื่อง

เนื่องจากฉันกับเซ่งกิมไต้เคยส่งจดหมายรายงานบอกความทุกข์สุข
ในระหว่างคณะมาให้ทราบแล้วคราวหนึ่ง จึงไต่ตกลงใจว่าระยะเวลาตอน
กลับนั้นควรจะบอกเล่าให้รู้กันบ้าง เช่นเดียวกับเมื่อไปและอยู่ในอเมริกา
รายงานนั้นไต่จัดทำด้วยมือของตนเอง . . . และขอให้เธอถือว่าเป็นของกำนัล
มาฝากเธออีกชิ้นหนึ่ง หวังใจว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่หน้ากระดาษของเธอ
ไต่บ้าง รายงานฉบับนี้ไต่จัดทำตั้งแต่ตอนออกจากชิคาโก แลจก
ต่อมาในระหว่างที่โดยสารมากับเรือโคลเรียมารู

ก่อนที่จะขอเริ่มเล่า กันขอสะแดงความรู้ สักขอขอบคุณนายไสว
สังกันตกุล ข้าราชการในสถานทูตสยามซึ่งเชื้อเพื่อแก่พวกเราเป็น
อย่างดี เมื่อคณะเราไต่เดินทางออกจากจังหวัดเกนตันเธอยังรอสำห้ตาม
ส่งพร้อมกับนายสันอีกผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นระยะเวลาหลายร้อยไมล์ อันเป็น
บุญคุณของท่านทั้งสองอย่างยิ่ง ซึ่งคณะเราจะลืมเสียมิไต่เลย

ในที่นี้จะไม่เล่าว่าการสะแดงของเราที่จังหวัดชิคาโกอันเป็นจังหวัด
สุดท้าย หรือคืนวันสุดท้ายนั้น มีความเอิกเกริกอย่างไต่บ้าง คณะที่โรงนี้
ขอขอกให้เธอรูว่าเราได้พบปรีสซิลลาคิน นางเอกภาพยนตร์ที่พวกเรา
เคยรู้จักมาแล้วมาสะแดงร่วมโรงกับเราด้วย การสะแดงนั้นฉายเรื่อง
ภาพยนตร์ของเขาก่อน เมื่อจบเรื่องแล้วเขาจึงไต่ออกสะแดงโดยตัวของ
เขาเอง เรื่องที่สะแดงก็เหมือนๆ กับภาพยนตร์ เป็นอันว่าคนดูไต่รู้

ถึงสองต่อ ค่าจ้างแสดงวิกหนึ่งถึง ๑,๐๐๐ เหรียญ ปริศนาลาตินออกจะ
เด่นในการสะแกงของเรามาก แต่ไม่มีโอกาสได้สนทนากัน เพราะ
คนนั้นเป็นคนสุภาพ ที่เรากำลังเตรียมตัวเก็บเข้าของจะเดินทางไป
ซานฟรานซิสโกในวันรุ่งขึ้น

วันจันทร์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

วันนี้เข้าคณะเราทั้งชายหญิงออกจากโฮเต็ลลิบอร์ตไปสถานี เพื่อ
รอรถที่จะไปจังหวัดซานฟรานซิสโก เมื่อมาถึงสถานีรถเข้าชนิดแท็กซี่
ซึ่งมีแข่งกิมกัยนายอู่นั่งมาไต่ชนกับรถของสุภาพบุรุษอเมริกันที่จอดอยู่
หน้าสถานี แต่ไม่เสียหายอะไร นอกจากหัวกระโหลกหน้าชาว์รถไป
ด้วยกันบ้างเล็กน้อย แต่อะไรไม่ฆ่าเท่าที่เมื่อรถชนกันแล้ว ท่านสุภาพ
บุรุษอเมริกันเจ้าของรถได้ปราศลงมาสั่งเสียงแปร้น ๆ กับคนรถเข้าของ
แข่งกิมว่า “นี่หรือแกเป็นคนขับรถแท็กซี่ และนี่แกจะว่าอย่างไร”
ข้างเจ้าคนรถเข้าของแข่งกิมก็โง่ใจหาย นี่กว่าจะตอบว่าอะไรกันไปตอบ
ที่่ว่า “ก็ว่ายังงั้นมันชนกันแล้ว ต่างคนต่างถอยหลังให้มันออก
จากกันก็สิ้นความ” เล่นเอาข้างสุภาพบุรุษเจ้าของรถสิ้นพุด เลยต่างคน
ต่างไปขึ้นรถเขี่ยเครื่องให้รถถอยหลังจากกัน คำตอบของคนรถเข้า
แข่งกิมเห็นเป็นเรื่องโง่ ถึงกับทำให้เกิดความศรัทธาได้ ให้รางวัลอีก
๕๐ เซนต์ เจ้านั้นมีวัย ตั้งแต่มาอยู่อเมริกาเพิ่งเห็นรถยนต์ชนกัน
เมื่อตอนจะกลับบ้านเข้านั่นเอง เรามาถึงสถานียังมีเวลาเหลืออยู่อีกมาก
ต่างคนต่างไปเที่ยวชอส์เบียงกรังติดตัวไปกินในรถ ซึ่งมีขายอยู่ตาม

บริเวณหน้าสถานี ที่สถานีพวกคณะหนังสือพิมพ์แถวพวกที่โรงละครคน
มาส่งมากมายด้วยกัน ได้สนทนาอำลาขอยกขอยใจผู้ที่มาส่งตาม
ธรรมเนียม พอรถเกือบออกพวกที่มาส่งเกิดนึกถึงการถ่ายรูป มาเชิญ
ให้ลงไปถ่ายรูปอีก ช่างกิม นายสวัสดิ์ ปาหยิน ๓ คนก้าวลงไปก่อน
ราวสัก ๓๐ ก้าว พอพวกที่เหลือมีฉันทกับคนอื่นจะลงไปตามรถไฟก็
เคลื่อนเลยต้องตะโกนกันเหะเหะ เล่นเอา ๓ เกลธอวังหือตามรถกัน
ตาหุแทบเหลือก นายสวัสดิ์กับปาหยินวิ่งมาเกาะก่อนรถเดินไต่ทัน แต่
ช่างกิมเสียเวลาไปชั่ว ๔ หลักรถ ถึงรถสเบียงจึงไต่ตะกายขึ้นมาได้
ยังอัสหือ โบกโบยผ้าเช็ดหน้าลาลาพวกที่มาส่งทั้ง ๆ ที่กำลังเหนื่อย ครั้น
แล้วเดินกลับมารรถเก้านั่งหอบหายใจหรือ ๆ ย่นชะโหมงว่าอ้ายเมื่อก่อนอยู่
เป็นนานก็ไม่ถ่าย จะมาถ่ายไว้ฮาลัยฮือเมื่อรถจะออก รถวิ่งมาได้
สักหน่อยเกิดมีการตรวจกระเป๋ำ ตรวจไปตรวจมาก็ได้ยินเหม่มก้อยแม่
ครูตลัษคยอกร้องฎีกาขึ้นเบียง ๆ ว่ากระเป๋ำใส่เสื้อผ้าของแกหายไปใบหนึ่ง
ในกระเป๋ำมีเสื้อผ้าใหม่ ๆ ที่ซ้อไว้จะไปฝากลูกหลาน อักเข้าไว้เต็ม
คัราคาถึง ๕๐ เหรียญ ย่นออกไม่นึกเลยว่าจะหาย หันไปไล่เบียง
เอนายกิมเพราะนายกิมเป็นคนคุมออกจากโฮเต็ล มาสถานีคนเดียว
รวมกับกระเป๋ำของคนอื่นด้วย ช่างนายกิมก็ไม่ว่าหายไปได้อย่างไร
เพราะกระเป๋ำมีมากต่อมากด้วยกัน จะลืมที่โฮเต็ลหรือสถานีหรือใคร
ฉวยเอาไปกิมก็ไม่ว่า เหม่มก้อยพินนายกิมเป็นวัคเป็นเวร ช่างนายเผ้ง
ก็ชักว่าเหม่มก้อยไม่ได้คู้ ช่างเหม่มก้อยก็ว่าไม่รู้มันจะหาย ชักกัน
เอะอะ วันนั้นเหม่มก้อยกับนายเผ้งสองคนตายายพินไม่ตีเรื่องกระเป๋ำ

หายวันยังค่ำ ช้างก็ออกไปยั่วปอกแหล่หม่มวัยเป็นหมอกว่าหายแน่ กับ
 แถมว่าถูกขวนันตกท่งเทวคาลมงอย ถำรยนต์ท่งไม่ชนกันของ
 แหล่หม่มไม่หายจะต้องเสียเบี้ยหอยเงินทองมากกว่านี้ เลยหัวเราะหมอ
 กันทั้งรอด รอดหลังที่เรามากันนี้ โดยความเอื้อเฟื้อของผู้อำนวยการ
 เขาได้จัดเป็นพิเศษให้อยู่เพราะในหม่มพวกเรา ไม่มีคนนอน แผลกปน
 ในรถม้าห้องนอน, ห้องครัว, ห้องอาบน้ำ, ห้องซ่อม, มีคนใช้ชาวนิโกร
 ประจำคนหนึ่ง ชวนให้นึกว่าเป็นบ้านมากกว่ารถจริง ๆ รถสายนี้เรียก
 ว่า “ชิคาโกแซงพอพอวอกี้” ระยะทางระหว่างชิคาโกกับซานฟราน
 ซิสโกรถเดินถึง ๓ วัน ๓ คืน นับว่าเป็นรถไฟซึ่งมีระยะทางยาวที่สุด
 ที่เราเคยโดยสารมาแล้ว เมื่อหยุดตามสถานีบางแห่ง นายทองคำได้
 เป็นผู้วิ่งเต้นซื้อเครื่องประกอบในการอาหาร ซึ่งแก่ไว้รับหน้าที่เช่นนี้มา
 ตลอด กระทั่งเด็ก ๆ จะซื้อขนมก็นายทองคำอะไรชาตก็นายทองคำ
 พวกเราออกจะเห็นใจแกมากอยู่ อนึ่งระยะทางตลอดชิคาโกไปซานฟราน
 ซิสโกนั้น เขาตัดถนนต่อเชื่อมถึงกันขนานไปกับทางรถไฟตลอด ถ้าที่
 ลำบากก็ตัดถนนแยกไปทางหนึ่ง ไป ๆ ก็วกมาขนานกับทางรถไฟอีก
 ใครมีเงินจะสมัครเดินทางมาโดยรถยนต์ก็ได้ มีที่ขายน้ำมันรถยนต์ทุก
 ระยะหม่มบ้าน พุดถึงการขายน้ำมันรถยนต์ล้มแล้วไปว่าที่อเมริกา
 ช่างสะดวกคายเสียจริง ๆ รถยนต์ถึงไหนมีน้ำมันขายที่นั่น คุ ๆ เกือบ
 จะเป็นน้ำประปา คือใครจะเป็นผู้รับขายก็ตั้งถางน้ำมันยอม ๆ ไว้หลังบ้าน
 แล้วก็ตั้งตู้ติดกับอกป้ายหน้าบ้าน ใครจะซื้อมากน้อยก็เกลื่อน มีเลข
 หมายเลขบอกเท่านั้นเท่านั้นแล้วก็คิดตามหมายเลขเช่นเดียวกับมีเตอร์ที่วัด

แรงไฟฟ้า น้ำมันที่อเมริกามีราคาขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่ค่อยปกติ แต่ถูก
ซื้อเพียง ๓๐ เซนตีกว่าใช้รถยนต์ไปไต่ดง ๒ ชั่วโมง เมื่อของเขามันเกิด
ไต่เองและตกลงเช่นนั้น ว่าที่จริงก็ควรอยู่

ภูมิประเทศในระหว่างสองฟากทางรถที่เราผ่านมานั้น ยากที่จะ
พรรณนาให้ถูกถ้วนได้ ว้างขวางเจริญตาเพียงไร แม้ว่าเราจะไต่ได้เสีย
เวลานั้นนอนมาในรถด้วยเวลาอันยาวกึกกั แต่ภูมิประเทศที่เราไต่เห็น
ทำให้เรารู้สึกเพลิดเพลินใจแทนที่จะรู้สึกเบื่อหน่ายหรืออึดอัด แต่มีสิ่ง
ควรชมอย่างหนึ่งก็คือนายช่างผู้ก่อสร้างทางที่เจาะภูเขาทำอุโมงค์ ทำ
สะพานเดินกลางทะเลสาบ ซึ่งรู้สึกได้ว่าจะสำเร็จด้วยความลำบาก
อันยากยิ่ง ทะเลสาบสำคัญก็คือทะเลสาบ “ซอลเล็คซัค” หรือ
ทะเลสาบน้ำเค็ม ซึ่งเขาไต่ทำสะพานให้รถเดินข้ามส่งจากระดับน้ำ
เพียง ๒ คอกเท่านั้น ทะเลสาบซอลเล็คซัคกว้างขวางใหญ่โตมองไม่
เห็นฝั่ง น้ำในทะเลสาบไม่ขุ่นลง เท่าที่เห็นนั้นมีละลอกเล็ก ๆ แต่ถ้า
ลมแรงกว่านั้นบางทีอาจทำให้เกิดคลื่นใหญ่ ซัดท่วมถึงสะพานรถไฟไต่
อากาศในทะเลทำให้ใจคอเราชุ่มชื้นมาก รถเดินอยู่ในกลางทะเลราว
๓ ชั่วโมงจึงได้ข้ามพ้นทะเลสาบ ภูมิประเทศทางฟากนี้มีสิ่งทงาม ๆ
ให้เราชมได้อย่างเพลิดเพลิน ไม่แพ้ระยะทางที่ผ่านมาแล้ว

วันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๘

วันเวลา ๗ โมงเช้าขบวนรถเราไต่มาถึงน็อคเบอร์คลี ที่ตำบล
ไต่มีการลำเลียงรถข้ามอ่าวไกลเคนเกต เรือที่ลำเลียงมีรูปร่างคล้าย
เรือจักรข่างของห้างบอมเบเยอร์มา ใหญ่โตกว้างขวาง ท้องแบน มี
คากฟ้าสำหรับคนโดยสารอยู่ชั้นบน ชั้นล่างแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนกลางบรรทุกรถไฟ ตอนเช้าตอนขวบรรทุกรถยนต์แลสัควาหนะ
 เรือนเป็นของบริษัทยูเนียนแปซิฟิกคอมปะนี มีส่วนไค้ส่วนเลียบอยู่กับ
 บริษัทรถไฟสายชิคาโก้นั้ด้วยเหมือนกัน การลำเลียงรถไฟลงในเรือ
 ข้ามอ่าวนั้นน่าทึ่งนัก เขาลำเลียงลงไปทั้งรถจักรรถพ่วง คนโดยสาร
 ก็คงยังอยู่ในรถเป็นปกติ ที่ทำขึ้นลงเขาทำเป็นช่องให้เข้าไค้ไปคล้ายอุ
 พอเหมาะแก่เรือที่เข้าสอคหัวต่อขบวน มีที่ยังคยอย่สองข้างซอก การ
 ขึ้นลงข้างสอคกายเลียบจริง ๆ ระหว่างที่ข้ามอ่าวเขามีคนตร้ประจำ
 เรือบรรเลงกล่อมคนโดยสารให้ฟังด้วย ลำเรือบรรจคนโดยสารไค้ใน
 รวสัค ๒,๐๐๐ คน การข้ามอ่าวอยู่ในราวชั่วโมงหนึ่งจึงไค้ถึงฝั่ง รถไฟ
 ขึ้นบกใช้จักรต่อไปอีกราว ๓ ชั่วโมงราวเที่ยงวันถึงจังหวัดโอ๊คแลนด์
 ซึ่งเป็นที่สุดของทางรถไฟสายชิคาโกแต่เพียงนั้น แต่การที่จะไป
 ซานฟรานซิสโกก็ต้งข้ามอ่าวเช่นเดียวกับคราวก่อน มีเรือยนต์ขนาด
 เชื่องซึ่งเป็นของบริษัทยูเนียนแปซิฟิกคอมปะนี รับส่งคนโดยสารระหว่างอ่าว
 ฟริสโกกับโอ๊คแลนด์อยู่ที่นี่ การข้ามอ่าวตอนนี้นั้นใช้เวลาเพียงครึ่งชั่วโมง
 เพื่อถึงฝั่งไค้ให้นายทองคำกับพวกคอยที่สถานี ส่วนฉันกับเซ่งกีมีไค้
 ตรงไปทำการบริษัทเดินเรือขึ้น ชื่อโตโยกิเซนไกซา ซึ่งอยู่ที่ถนน
 มาเกตเพื่อสับข่าวเรือที่จะออก ไค้ความเรือเรือแล้วกลับมาพาพวกไป
 พักที่โฮเต็ลขึ้นชื่อโอโมโต ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับท่าเรือ โฮเต็ลนี้สูง ๓ ชั้น
 หน้าตาคคล้ายโฮเต็ลฝรั่ง แต่อาหารการกินเป็นญี่ปุ่น คิค่ากินวันละ
 ๑ เหรียญต่อคนเรียงตัวกันไป พุดถึงอาหารที่โฮเต็ลนี้ยังรู้สึกเอื่อม
 ไม่หาย มีปลาต้มราดน้ำเต้าหู้แดง ๆ กับผักสด ๆ อะไรอีก ๒-๓

อย่างกินเลียนๆ ขึ้นเดิมนึกว่าเป็นอาหารวันแรก มือหลังๆ เราจะได้
กินอาหารที่เปลี่ยนใหม่ แต่ความเข้าใจนี้เป็นความเข้าใจผิดตรงกันข้าม
วันแรกให้กินอย่างไรวันที่ ๒ มีอ ๒ ก็ให้กินอย่างนั้น ไม่ได้เปลี่ยน
ให้ดีกว่าเก่าเลย คล้ายกับจะเกณฑ์ให้เรากินกับเขี้ยวๆ ซากๆ
อย่างเคี้ยว เมื่อเช่นนั้นแม่หญิงพ่อชายของเราจึงได้ร้องว่ามันเหลือกลิ่น
แม่แต่เหม็นมก้อยก้นนายเฒ่า ซึ่งมีชื่อในการประหยัศทรัพย์ก็ยิ่งร้องว่า
คอหอยคืบ พอเช้าวันที่ ๓ ต่างคนต่างบอกเบ็ดหมก หันไปเล่นตาม
ร้านเงินกันเป็นแถวๆ ที่ไฮเต็ลนี้ไม่แต่พวกเราส่ายหน้ากันด้วยเรื่องอาหาร
ค่าอาบนํ้าก็แพงเหมือนอาบนํ้าที่พย์ อาบครึ่งหนึ่งต้องเสียค่านํ้าให้แก่
ไฮเต็ล ๓๕ เซนต์ คิดเป็นเงินไทยราว ๓ สลึงเฟื้อง นายชุ่มถึงกับ
บ่นออกว่าย่านนี้เมืองมันช่างกระไรเลย จนกระทั่งน้ำแท้ๆ ก็ยังแพง
ถึงเพียงนี้ เลยพากันทอดอาลัยในเรื่องการอาบนํ้า

เธอควรทราบไว้อีกอย่างหนึ่ง ระเขียบของชาวต่างประเทศที่มาตั้ง
ทำมาหากินอยู่ประเทศนี้ ก่อนที่จะออกจากบ้านเมืองเขาต้องเสียภาษี
ให้แก่รัฐบาลก่อน ถ้ายังมีรายได้มากเขาก็คิดมาก เรื่องนี้ทางบริษัทก็
ได้ส่งมาถึงผู้แทนของเขาคนหนึ่งซึ่งหวั่น ให้พยายามช่วยเหลือเราให้
ได้เสียน้อยที่สุดที่จะเสียได้ ฉะนั้นเมื่อเราได้ไปพบกับผู้แทนของก็ธและ
ได้รับความแนะนำอะไรจากเขาบางอย่างแล้ว ก็นำบัญชีรายได้รายจ่าย
ไปส่งแจกต่อเจ้าพนักงานแผนกเก็บภาษีของรัฐบาล เมื่อเขาได้ตรวจสอบ
จนเป็นที่พอใจแล้ว เขาก็คิดเรียงตัวเอาตามรายได้ของพวกเขา ครั้น
แล้วเจ้าหน้าที่ก็ออกใบสำคัญให้ ซึ่งเราต้องนำไปสำคัญนั้นไปส่งแจก

ค่อยวิธิตะดินเรือ เขาจึงยอมให้ซื้อตัวโดยสารเรือได้ เรือนั้นเดินได้
 วิ่งไต่เนือยราว ๒ วันเต็ม ๆ จึงสำเร็จ ที่จังหวัดซานฟรานซิสโกมีชน
 ชาติจีน แลชาติอื่นมาตั้งท่ามาหากินอยู่มาก แต่จีนมากกว่าอื่น ร้าน
 รวงหนาแน่นทุก ๆ เมืองนั้นเกือบจะกลายเป็นเมืองจีนน้อย ๆ ไปทีเดียว การ
 ถนนหนทางแลการรักษาความสะอาดก็เป็นอย่างยิ่ง เพราะข้อบังคับแลการ
 สวัสดิภาพเฉียบขาดมาก ผิดระเบียบเป็นปรักกันยับเยิน ไม่ต้องอะไร
 เพียงแต่ขวนขวายลงมือกลางถนน หรือสับขี้ในรถรางก็ห้ามขาด
 ระเบียบนี้ไม่ละเพราะแต่เมืองนี้ยอมเป็นอยู่ทั่วไปในอเมริกา แต่พลเมืองก็
 ปฏิบัติกันได้ เพราะเขารู้หน้าที่อยู่ด้วยกันแล้ว หรือจะเรียกว่าพลเมือง
 ของเขารู้จักกฎหมายทุกคนก็ได้ ทั้งนั้นก็เนื่องจากการศึกษาของเขาดี
 อย่างหนึ่งจึงทำให้การอื่น ๆ ก็ตามด้วย ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่ยังไม่เคยเล่า
 สักทีฟังเห็นควรเล่าเสียในที่นี้ด้วย คือระเบียบการมหรสพ จะเป็นโรง
 ภาพยนต์หรือโรงละครคนก็ตาม ถึงคนดูจะมากมายล้มหลามเพียงไร
 ก็ไม่มีการเบียดเสียดกัน เช่นการซื้อตั๋วเข้าดูเป็นต้น ใครมาก่อนก็เข้า
 ซอกก่อน ไม่มีการแก่งแย่งกัน เวลาที่นั่งดูการละคร ผู้ดูจะสับขี้หรือ
 ไม่ได้ไปนอนซนขา เมื่ออยากสับก็เข้าไปในห้องพิเศษหรือในเวลาหยุดพัก
 การแสดง ข้างโรงที่สำคัญ ๆ ผู้หญิงกับผู้ชายต้องนั่งแยกกันคนละ
 ส่วนไม่ปะปน ทุกที่เป็นระเบียบทั้งมาอยู่ ถ้าของเรหากจะลองทำดูบ้าง
 การก่อนข้างยากมาก เพราะเป็นเรื่องทีชินกันมาเสียแล้ว แต่
 ใครเล่าจะเอื้อมมือเข้าไปแก้ไขนอกจากผู้รู้หน้าที่กันเองค่อย ๆ เป็น
 ค่อย ๆ ไปอย่างนั้นว่ามิถก

ในระหว่างที่พักอยู่ในจังหวัดคนพวกเราได้มีเวลาเที่ยวกันมากหน่อย เพราะไม่มีการอะไรที่ควรห่วง นอกจากคอยวันเรือเมล์ออกเท่านั้น จึงได้ฉวยโอกาสเที่ยวกันเต็มที่ แม้แต่หม่อมก๊วยนายเผื่องซึ่งเป็นคนชอบเล่นรักก็คึกไม่ได้อีก ยังพลอยเที่ยวส่งลากับเขาด้วย นายทองคำเป็นกัปตันนำทาง ที่ไหนไม่สนุกเท่าที่ “ซูโกรซาว” ซึ่งเป็นที่สำหรับเล่นอาบน้ำ เช่นเดียวกับที่ปาร์คนายเลิศ มีบริเวณใหญ่โตกว้างขวาง ทั่วสระก่อด้วยซีเมนต์ แบ่งออกเป็นตอนๆ สำหรับคนที่ว่ายน้ำไม่เป็นก็ให้ไปเล่นอยู่ตอนน้ำตื้น คนที่ว่ายน้ำเป็นก็ไปอยู่ตอนน้ำลึก ริมขอบสระมีที่สำหรับเล่นหอยโข่ง ก็มีเจ้าพนักงานสวมเครื่องชุดฟิสิกคอบยรวังคูปวาทอาบน้ำ เพื่อว่าพวกที่เล่นเกิดจมน้ำหรือเป็นอะไรขึ้นจะได้โดดลงไปช่วยเหลือนั่นแหละ ผู้หญิงผู้ชายอาบปนกันไป พวกเราไม่มีการล่วงเกินอย่างไร ค่าธรรมเนียมที่จะเข้าไปอาบน้ำในบ่อเสียคนละ ๕๐ เซนต์ มีเสื้อสำหรับที่จะผลัดเปลี่ยนอาบน้ำจัดให้คนละสำหรับ มีห้องสำหรับผลัดเครื่องแต่งตัว ส่วนเสื้อผ้าของเราที่ติดตัวไปพนักงานบริรักษาดแลให้เสร็จ ไม่มีการหายหกดกหล่น ใครที่ไม่ต้องการอาบน้ำจะเข้าไปเที่ยวนั่งชมโฉมพวกเล่นอาบน้ำก็ได้ เสียคนละ ๕ เซนต์ มีเกอฮ์หนึ่งคอกอยู่ปากสระ ในบริเวณนี้มีเครื่องวางจำหน่ายเช่นไอศกรีม ผลไม้ น้ำชา กาแฟ ขนม ขายคิบบายก็กันจริงๆ อาบน้ำแล้วขึ้นไปคอกพิพิธภัณฑสถานซึ่งเขาปลูกครอมสระน้ำ ยกพื้นสูงขึ้นมีช่องแปลกๆ ให้ดูหลายอย่าง ออกจากที่อาบน้ำแล้วไปเที่ยวเล่นเรือเข้าอ่างอยู่ติดต่อกับบริเวณอาบน้ำ ที่ตำบลนี้ก็คล้ายกับสวนเพลินจิตต์

ที่จังหวัดเตนตัน มีรถเหาะ มาหมุน ที่เตนร่า จะเล่าก็เป็นการซ้ำกับ
 ที่เซ่งกิมเคยเล่าให้ฟังมาแล้ว คือกอยู่ข้างจะเพลื่นๆ จนเกือบล้มคิดถึง
 ข้าน หนูศรีบอกว่ถ้าให้อยู่อีกสัก ๓ เดือนก็เอา สถานที่เหล่านั้ไต่
 ความว่เขามักเบ้คในระก๊วอื่น เพราะคนมาเที่ยวมาก ถ้าถึงระก๊วหนาว
 ยักเพราะไม่มีคนมาเที่ยว เห็นจะเป็นเพราะก๊วหนาว ซึ่งเป็นเรื่องตรง
 กันข้ามกับโรงมหรศพ ถ้าถึงระก๊วอื่นโรงมหรศพต้องยักเสียโดยมาก
 เพราะคนหนีร้อนไปตากอากาศไม่มีคนค ถ้าหน้าหนาวคนแน่น แต่
 หน้าร้อนเมืองฝรังไม่ใคร่รู้สึกละอย่างไรว่สำหรับพวกเรา เพราะจะเทียบไค้
 กับหน้าหนาวเมืองไทย ระหว่างที่พักเมืองนั้นถูกฝนจามลงมาทุกๆ วัน
 แต่พวกเราที่สมัคเที่ยวกันทั้งฝนๆ ไม่ต้องกลัวเกรงการเป็นหวัด
 คัก จมก นอกจากกลางวันไปแอ้กันอยู่ตามปาร์ค ยังแถมกลางคืนอีก
 ทั้งครึ่งๆ คืน โรงหนังโรงละคอนหรือแถวสำเพ็งว่ากันเป็นแค้น แต่คำ
 ทอคำคนพิเศษไม่ใคร่ชอบ ถ้าใครจะลนไปทางไหนก็ไปไค้ย แต่ไปๆ
 ก็แอบวไปค้นหาเหล้ากินเสียร่ำไป เรื่องเหล้าเห็นจะทั้งกันไม่ไค้เสีย
 จนตาย ฉนั้นยังนึกขำ เมื่อคราวพวกนักเรียนไทยที่ขอสัตันเขาเชิญ
 ไปกินเลี้ยง นายประสาธ สุขุมหรือใครก็ลุ่มไปเสียแล้ว เขาถามว่
 มาอยู่เมืองฝรังนานๆ ยังจำคำพดสงๆ ไว้ไค้ยังหรือไม่ เช่นคำว่
 สุหร่าย เสวย เสกข์ อะไรเหล้านี้เป็นต้น แกตอบว่เรื่องคำพดชนิด
 นั้นเอาเป็นยกเล็ก ถ้าเอ่ยว่ “สุรา” เป็นขื่นใจไม่ลุ่ม เลยหัวเราะ
 กันทั้งวง คุยว่เรื่องกินเหล้าเป็นไม่มีใครรู้ กินเท่าไรก็ไม่ว่า ไม่มี

เงินกินก๊อดได้ ถ้านักเลงคอเหล้าไปอเมริกาอยากทราบว่าที่ไหนมีเหล้า
ขายบ้าง ให้ถามทางทอการค้าไปบอกได้เป็นฉาก ถึงแกจะเป็นคนกินเหล้า
เก่งก็ยังไม่เคยเห็นแกเมาสักที

เรือโคลเรียบมารู

วันที่ ๓๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

วันนี้กำหนดเรือเมล์จะออกจากซานฟรานซิสโก ลากขึ้นเตรียมตัว
ตั้งแต่ที่ ๕ กลัวจะขาดโน้นลืมนั้น เตรียมของแล้วไปลงเรือเวลา ๑๐ ก.ท.
ผู้แทนของบริษัทก็ถึงที่จังหวัดนี้ไปส่งที่เรือ ราว ๑๒ นาฬิกาเรือเริ่มไ้
จักรออกจากท่า เรือโคลเรียบมารูเป็นเรือเมล์เดินระหว่างซานฟรานซิสโก
กับฮ่องกง เป็นเรือ ๒ ปล่องมีน้ำหนัก ๒๐,๖๐๐ ตัน มีผู้ทำเร็วเป็น
เย็บมอยู่ในชุดเรือย่นทั้งหมวกของบริษัทนี้ มีวิทยุโทรเลขประจำเรือ
นายเรือลูกเรือเป็นชาวยุโรป พวกเราเขาได้จัดให้ไปอยู่ห้องตอนหัวเรือ
พอเรือเดินมาสักพักใหญ่ก็เริ่มแคลงๆ พวกเราหลายคนพากันหย่อยล้ม
นอนหมอบลงไปที่ละคนสองคน แหม่มสอาดเริ่มลงก่อนเช่นเคยอย่างเช่น
ชาไป บางคนที่ไม่ยอมหมอบ แต่ส่งเสียงดัง ไอ้ๆ อ้ากๆ น่ากลุ้มใจ
อาหารที่อัดๆ เข้าไว้คืนออกมา แม้แต่แข่งกิมหัวแข็งๆ ไม่เคยเมาคลื่น
โตนคราวนี้เขาก็ดลยลงไปหมอบด้วยเหมือนกัน มีเจ้าพนักงานเรือ
นำแบบฟอร์มมาให้ ผู้โดยสารลงชื่อตรอกลายละเอียดเรียบร้อย แต่พวก
ที่เมาคลื่นกว่าจะตรอกลงไปได้แต่ละคน ดูแสนประดักประเดิดเสียจริงๆ
ซุ่มๆ กันลงไปตามมีตามเกิด ย่างนอนเช่นกันคือนั่นๆ ก็มี ข้างเจ้า
พนักงานก็ซอกันตะบัน กว่าเสร็จพิธีลงชื่อก็เล่นกันทุลักทุเล อาหาร

การกินในเรือรู้สึกค้อยยังชั่วหน่อยไม่เหมือนที่โฮเต็ล ถึงเป็นย่น
แต่พอครัวเป็นเงินกว้างขวาง มีทั้งอาหารจีนอาหารฝรั่งจะเลือกกินอย่างไร
ไต่ทั้งสิ้น มือแรกดูเหมือนคนเคยที่รู้สว่าอาหารดี นอกนั้น
เมาคลื่นนอนชยนอนชมเสียหมด จึงไม่ค่อยมีใครวิ่ง
เรือโคลเรียบมารู

วันที่ ๓๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

วันนี้ท้องทะเลค้อยยังชั่วกว่าวันวาน มีคลื่นส่ำท่ายข้างเล็กน้อย
พวกที่เมาคลื่นมีอาการดีขึ้น เว้นแต่แหม่มสอาดคนเดียวที่ยังมีอาการ
กระปลกกระเปลี้ย

ย้ายวันนี้นายเรือได้จัดให้มีการกีฬาเพื่อเป็นการแก้เหงาสำหรับคน
โดยสาร พวกที่เล่นลูกเรือในลำเรือนั้นเอง ชุดแรกชักคะเย่อข้างละ
๑๕ คน ชุดที่ตามเคยไม่ค่อยน่าดูอะไร ชุดที่ ๒ มวยปล้ำ มี ๓ คู่
ชุดที่น่าดู แต่คู่หนึ่งเล่นกันอย่างทรหดมาก ปล้ำพอกันดีก็พิศเหมือน
ปลากัด ผลัดกันล้มผลัดกันลุกคนละรอบสองรอบ แต่ลงท้ายไม่มีใคร
แพ้ชนะ คนคู่สังเลียงเสมอนอกกันอะอะ ชุดที่ ๓ สวมเกราะฟันดาบ
ข้างละ ๓ คน ออกสู้กันพั่วพั่ว ชุดนี้ไม่มีการโลดโผนอย่างไร พวก
ฝรั่งเขาเห็นเป็นการสนุก แต่พวกเราเห็นเป็นการจืดจางสนุกจริง ถึง
เช่นนั้นก็ยังเป็นการน่าดูอยู่ เมื่อหมดชุดกีฬาของพวกลูกเรือก็มีการ
กีฬาพวกเด็ก ๆ ลูกหลานของคนโดยสาร เล่นชิงช้าชิงหลัก ขี่ม้าส่งเมือง
เลื้อยข้ามห้วย งัดกังหัน กบฏอื่น ๆ อีกหลายอย่าง มีรางวัลของนายเรือ
ให้ด้วย อยู่ข้างจะครึกครื้นดี กีฬาแล้วขึ้นไปนั่งจปรายงานในห้อง
ต่ออีกจนถึงเวลากินข้าว วันนี้รู้สึกว่าการดีกว่าเมื่อวาน อะไรต่ออะไรดูมัน

อร่อยไปเสียทั้งนั้น ไม่ทันถึงชุดหวานถูกแต่ชุดขาวอย่างเดียวก็นั่นท้อง
 แข็งก็มว่ากินยังงี้ได้กำไรก็ กินเข้ากันแล้วนั่งคุยกันอยู่สักพักหนึ่งราว
 ๒ ชั่วโมงพากันไปถ่ายภาพยนต์ในห้องโถง ห้องนี้จุคนได้ราวสัก ๕๐๐ คน
 ตกแต่งอย่างกระจุ้มกระจิม จอภาพยนตร์ใช้จอชนิด “ซิลเวสกรีน”
 อย่างของเรา กว้างยาวประมาณ ๑ วา ใช้ไม้สลักเค้นลายทองเป็นกรอบ
 จอ มีพิศมระบายลมติดกับฝาสองข้าง ห้องฉายกันด้วยเหล็ก แต่เครื่อง
 ฉายไม่ได้สังเกตว่าเป็นชนิดใด รูปร่างคล้ายเครื่องชิมแบล็กแต่ย่อมกว่า
 ใช้ลูกโคมอย่างเดียวกับที่เราใช้ประกอบเครื่องปอว์เวอร์ ที่ลูกที่นั่งทำ
 สอากเรียบร้อยทุกอย่าง มีพวกคนตรีบรรเลงอยู่ ๔-๕ คน รู้สึกเหมือน
 นั่งอยู่ตามโรง การนี้เฉพาะคนโดยสารชั้น ๑ ชั้น ๒ ไม่ต้องเสียค่า
 ใดๆ คินหนึ่งมีหนังฉาย ๘ ม้วนเป็นอย่างมาก ใช้หนังขาว หนัง
 ตลก หนัง ๕ ม้วน มีฉายทุกคืน นอกจากมีห้องภาพยนตร์ให้ดูยังมีห้อง
 เต็มสำหรับคนโดยสาร ใครจะสมัครไปจับคู่เต้นก็ได้ ชวนให้เห็นว่า
 บริษัทเดินเรือสายนี้มีการเอาอกเอาใจคนโดยสารมากอยู่ นายเรือเป็น
 คนเอางานเอาการมาก เทียบตรวจตราสนทนากับคนโดยสาร
 ทั่วไป ยิ่งพวกลูกเรือแล้วทำงานกันมือไม่แห้งเลย มั่นน่านั่งเฝ้า
 แทนเสียเหลือเกิน ชั่วแต่หลับตาลงไปเท่านั้นเองลืมตาขึ้นก็ต้องมีงาน
 กันระดมไป ใช้งานเจ้ากรรมก็มีให้ทำเสียทุกวันด้วย แต่ก็ไม่เห็นมีการ
 อื้ออึงกันอย่างไร

เกาะโฮโนลูลู

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

ระหว่างวันที่ ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๓-๔ วันนั้นหมดทุนไม่ได้เรื่องราวอะไรเลย เป็นแต่เมื่อวันที่ ๑๕ เราถูกพายุพัดหนึ่ง ถึงเช่นนั้นก็พาเราพวกเราสลับไปคนละหลายชั่วโมง เว้นแต่ท่าทางคำคนเดียวที่หัวเห็ดไม่เห็นสลบกับใคร ต่อจากวันนั้นก็ปกติ นั่งนอนชมน้ำกับฟ้าไปตามแกน บางเวลาก็ไปคุยกับนายเรือจ้าง ชวนให้คำของคำขคนิทานขึ้นมาเล่า สักพักบ้าง วันที่ ๑๘ เรือถึงเกาะโฮโนลูลูซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอเมริกา ก่อนเรือเข้าเทียบท่ามีหมอสันมาตรวจ ครั้นแล้วนำร่องจึงนำเรือเข้าเทียบท่าราว ๘ ก.ท. ได้ความจากกัปตันว่าเรือจะพักอยู่ที่เกาะนี้ ๖ ชั่วโมง เห็นเวลายังมีอยู่มากจึงได้พากันขึ้นไปเที่ยวชมพินเมืองเล่น แลซอของกินอะไรบ้างอย่าง เกาะโฮโนลูลูคนพินเมืองเรียกว่า “ชาวเวียน” ผิวพรรณคนพินเมืองไม่ผิดอะไรกับคนไทย เป็นลูกครึ่งจีน ยี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ โนเลียวโดยมาก เพราะมีจีนกับยี่ปุ่นแลชาวฟิลิปปินส์ มาตั้งรกรากอยู่ที่นั่น ใช้ภาษาอังกฤษกันเป็นพิน ผู้หญิงค่อนข้างสวยหมดจด นิยมไว้ผมขบ (ผมขบห้อย) กันแทบทั้งเมือง การแต่งกายคล้ายหญิงชาวยุโรป ผู้ชายนุ่งกางเกงขายาวใส่เสื้อเชิ้ตไม่สวมเสื้อนอก หน้าตาของเกาะโฮโนลูลูคล้าย ๆ กับเกาะหมาก ใครจะเห็นอย่างไรก็ตามฉันว่าเกาะหมากดีกว่า อากาศที่นั่นได้ส่วนดี ผลไม้ของเขามีทุกชนิด เกือบจะคิดว่าที่บ้านเรามีอะไรเขาก็มีอย่างนั้น ยิ่งคอกไม้แล้วเรียกว่าเป็นขึ้นหน้ากว่าใคร ๆ หมด เขามีเบญจพรรณ แม้แต่ในยุโรปก็ยังต้องมาสั่งพรรณคอกไม้ ที่นั่น เพียงแต่คอกกล้วยก็มีไม่รู้จักกล้วยชนิด แต่

เราไม่ใช่นักเลงเล่นคอกไม้ จึงไม่มีใครรู้ว่าเรามีการซื้อขายกันอย่างไร พวกเราได้ไปหอยเหาะสัปรส กล้วยหอม กล้วยน้ำว้า แดงโม มะม่วง มากันคนละอย่างสองอย่าง ราคาไม่มีใครแพง รสดีด้วย แต่มีพวกเราหลายคนยังเห็นว่ารสสุกของเราไม่ได้เลี้ยวไป เห็นจะเป็นด้วยใจบีบมัน ว่าของตัวก็อยู่แล้ว ครั้นถามว่าสู้กันไม่ได้ที่ตรงไหน ก็อธิบายไม่ได้ สำหรับฉันเห็นว่าถ้าเขาไปลงปนกับของเรา คนที่ไม่รู้หยิบกินจะรู้ไม่ได้เลยว่าของใครเป็นของใคร เพราะรสไม่ผิดแผกอะไรกันนัก อย่างที่ว่าไม่กัดเห็นล่อกันเกลี้ยง กินจนเกือบไม่ต้องกินเข้า พวกที่ขืนเที่ยวเมืองนี้คงแย่งออกได้เป็น ๓ พวก คือพวก ๑ ไปเที่ยวชอของ พวก ๑ ไปชมบ้านเมือง อีกพวก ๑ ไปอาบน้ำชายทะเล แต่พวกเราคงเหมาหมดทั้ง ๓ อย่าง ไปเที่ยวชอของกลับมาเร็วแล้วกลับขึ้นไปอาบน้ำทะเลอีก เว้นแต่ครูเผ่งกับแหม่มก้อยสองคนตายายที่ชออยู่โยงตามเคยไม่ได้ไปไหน จนพวกเราพากันล้อว่าปู่โสมเฝ้าทรัพย์ คุ้เลี้ยงกายหยาบหยาบไปทั้งนั้น

ที่อาบน้ำชายทะเลที่พวกเราพากันไปอาบนั้น เรียกกันว่า “ไวกักยี่ช” ผู้คนที่ไปเที่ยวทำลนช่างมากมายเสียจริง ๆ เราได้เสียค่าเช่าเครื่องแต่งกายอาบน้ำคนละ ๒๕ เซนต์ ผู้หญิงมีหมวกบางสำหรับคลุมศีรษะกันฝนแยกตัวไปหนึ่ง ที่จริงการอาบน้ำอย่างธรรมดาแบบฝรั่ง เช่นนี้พิเคราะห์ก็เหมือนงานอดิเรก เห็นชายทะเลขึ้นมามีปาร์ตี้สำหรับเป็นที่พักผ่อนแต่ น่าจะเรียกว่าเป็นสวนคอกไม้มากกว่า จะแลไปทางไหนก็เห็นแต่พรรณไม้อยู่ดาษดื่น แซงกิมได้ถ้ายรูปที่อาบน้ำกับ

บริเวณปาร์คไว้ด้วย กลับจากที่อาบน้ำพากันมากินเช้าที่ถนนคิงสตรีท
ใต้ ซึ่งอยู่ใกล้กับบริเวณท่าเรือ กลับมาถึงเรือราว ๑๔ นาฬิกา เวลา
๑๖ นาฬิกาเรือออก มีคนโดยสารเพิ่มอีก ๒๐๐ คน ได้สังเกตเห็น
ธรรมเนียมการส่งเสียญาติมิตรของชาวเมืองนี้อีกอย่างหนึ่ง คือใช้
พวงมาลัยสกลแลแห่งสวมคอผู้ที่จะจากไปทางไกล ถ้าใครมีญาติมาก
เพื่อนฝูงมากก็สวมกันจนกลบคอ บางคนคอไม่พอสวมถึงกับต้องสะพาย
กันตามแขนรจเงินแลเห็นแต่หัว บางคนใช้ลูกขี้รายให้แทนพวง
มาลัย สิ่งของเหล่านี้พวกชาวพนเมืองนำมาเที่ยวเร่ขายตามต้นทาง
ตามท่าเรือหาซื้อได้ง่ายที่สกลทั้งราคาก็ไม่สู้แพงด้วย

ก่อนที่เรือจะออกมีพวกชาวฮาไวเยียนมาเล่นน้ำคำผุดคำว่าขยับข้าง
เรือประมาณสัก ๒๐ กว่าคน แต่ที่จริงไม่ใช่มาเล่นน้ำมาคอยมแซนต
จากคนโดยสารที่โยนลงไปให้ต่างหาก ถ้าใครโยนเซนต์ลงไปให้ก็คำ
แย่งกันเป็นตะลุมบอน คล้ายกับการทิ้งทานบนบก บางคนถึงกับขึ้น
มาคอยย่องบนปากเรือ ถ้าเห็นใครโยนเซนต์ก็โดดตามตกลงไปที่เดียว
โยนลงไปก็เซนต์ๆ ไม่ทันถึงพนักเป็นคว่ำไ้ทุกที พิจารณาดูพวกนี้
เก่งเหลือใจ ข้างคนโดยสารก็สมัคให้ เพราะเห็นเป็นการสนุกใน
การเห็นเขาแย่งกันงม ข้างคนงมก็สมัคแย่งงมเพราะได้เงิน พวกเรา
บางคนเพลินด้วยความสนุกควักโยนจนเซนต์หมดกระเป๋าก็ไม่รู้ สัก
ขึ้นชื่อว่ากรว่ายนน้ำแล้วพวกชาวฮาไวเยียนออกจะได้ข้อย เมื่อเรือออก
มาจากฝั่งแล้วบางคนยังอุสาห์พยายามติดมากับเรือ แล้วก็โง่งวนว่าน้ำ
ขึ้นฝั่งเพื่อแสดงความสามารถให้คนดู ไม่มีความรู้ สักหวาดเกรงต่อ
อันตรายอย่างไร

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เมื่อคืนนี้บังเกิดความไม่หวานนอน ผลึกผกนั้นอยู่จนกระทั่งเที่ยงคืน แกล้งนั่งอ่านหนังสือแล้ว อดใจไว้แล้ว มันก็ยังไม่หลับอยู่นั่นเอง ครั้นลุกออกมาเดินเล่นปากเรือเกิดอยากนอน ครั้นเข้าไปนอน ๆ ก็ไม่หลับ แค้นใจเหลือกำลังพอดึกหนอยฝนตก อากาศซัดเย็นความไม่หลับก็ทอดเคียดถึงสว่าง วันนั้นไม่มีเรื่องอะไร เรือเดินมาโดยปกติ คลื่นลมน้อย

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

วันนี้ถูกทั้งลมทั้งฝนเต็มที ทำให้ยังเกิดคลื่นตกรายเรืออยู่เปรี้ยง ๆ พวกเราพากันล้มระเนระนาดตามเคย ต้องปล่อยกันตามบุญตามกรรม ฉันเองก็เล่นเอาเกือบมึน ๆ จนเคี้ยวไปเหมือนกัน แต่หลักยังค้ำอยู่ ข้างนายทองคำไม่เมาเท่าไรพดด้วงพดเข้าพวกที่เมา จึงเอาตำราแก้เมา คลื่นชนมาเอ่ยว่าถ้าใครจะให้หายเมาคลื่นก็ต้องกินดินส้มอ หรือไม่งั้นนั่นก็ต้องเอาด่านหินในห้องเครื่องมาแช่น้ำกินจึงจะหายเมา ถูกเขาตะเพิดหายหน้าไปเคี้ยวก็แอบมาเที่ยวขี้ขี้เข้าอีก ลงท้ายเที่ยวเดินโพนทนาอยู่ตามลำเรือยาว ๆ ว่าพวกเมาคลื่นเป็นพวกใจเสาะสู้แกไม่ได้สักคน เคี้ยว ออกความเห็นว่ามีใครมาเรือเมาคลื่นก็ขาดทุน ถามว่าทำไมถึงขาดทุน แก้วว่าข้อขาดทุนมีประการที่ ๑ กินไม่ได้ทำให้เจ้าของเรือไม่เปลืองอาหาร ประการที่ ๒ กินไปแล้วออกหมด เลยต้องเลิกพดกับแก วันนี้ออกจะซัดเมื่อยเต็มที ถ้าอยู่บ้านเห็นที่ร้อนถึงเมียนวคเหตุนั้นเมื่อยก็คงเนื่องจากนั่งเขียนหนังสือมากเกินไป

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

วันลงมือเขียนรายงานต่ออีก เรื่องนี้จะจบเป็นวัน ๆ เป็นอัน
ไม่สำเร็จเสียเลย ต้องเล่นลัดขำวันกันคือ ๆ อากาศวันนี้ค่อนข้าง
อบอ้าว เมื่อนั่งเขียนหนังสือจนถึงเหงื่อออกหนึบ ๆ ถ้าไม่นั่งจะเป็นการ
เกะกะผื่นอะไรสักอย่างก็อาจเป็นไปได้ นั่งเขียนบนปากเรือให้สะใจ การเดิน
ทางในเวลายาว ๆ มันน่าเหม็นเบื่อเป็นที่สุด เมื่อตอนเข้าท่าทองคำมา
ให้ร้องขอสักว่าเมื่อคืนนี้ไปหาเงินมาได้ ๕๒ เหรียญ นักประหลาดใจ
ว่าใครเป็นคนให้เงิน ชักถามถึงไต่รู้ว่าเมื่อแรกเริ่มเดิมทีจะรวย ไป
เห็นแจ็กเล่นไพ่อยู่ ๔-๕ คน นักคันใจอยากจะเล่นบ้าง แต่เงินในกระเป๋
ไม่มี จะมาเบิกเงินเดือนที่ฝากก็เป็นการเกรงใจ จึงฉวยเอาแผนที่
อเมริกาที่เขาแจกติดตัวมาแต่ออกจากชิคาโก ไปหลอกขายให้อีตาอะไร
คนหนึ่งซึ่งโดยสารมาด้วยกันเป็นเงิน ๒ เหรียญ เอาทุนมาเล่นเตา
แต่กับแจ็กถึงได้รวย เทียวอวดกับเขาออกันเรือว่านี่เป็นทุนนอนสำหรับ
ค่าเหล้า นักขันเหล้ากำลัง ข้างเจ้าคนทชอแผนทักโง่เหล้ารัย ถูก
ตาทองคำโก่งราคาเอาได้สัก ๆ กับคันเรือหวั่นร้องขอว่าเข้าใจหากิน
เลยอวดกับคันเช้าว่ากระบวนขายของแล้วเป็นเก่ง เคยหากินในอเมริกา
มาแล้วจนซ้ำ ไม่ยั้งน้อยอเมริกาไม่ได้ถึง ๒๐ กว่าปี ตอนคำวันนี้
เรือถูกพายอีกแต่ไม่ร้ายแรง รวครั้งชั่วโม่งก็สงบ ถ้าไม่สงบพวกเรา
คงนอนซบกันตามเคย พายสงบแล้วราวสัก ๓ ทุ่มแข่งกีฬามาบอกว่า
ขึ้นบ๊วย รีบไปตามหมอประจำเรือมาตรวจ หมอบอกว่าเป็นลมไม่มี
อาการร้ายแรงอันใด ให้ยา กินน้ำ อยู่ครู่หนึ่งจนอาการค่อยยังชั่ว
ถึงได้กลับไปห้องนอน

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

คนนอนเข้าแล้วไปขอการชนอีก เห็นหน้าแหม่มชนคิ พุคจั่วว่า
เมื่อคนเป็นอะไรก็ไม่รู้ ตาของคำลือว่าเห็นจะคิดถึงบ้านถึงลมจับ แหว
เอาตาของคำว่าเหลวไหล ย่ายวนันในเรือมีมวยปล้ำให้คู่กันแต่ไม่ทำให้
เกิดสนทนกันใด อยู่ครู่หนึ่งกลับไปในนอนอ่านหนังสือจนถึงเวลากินเช้า
แล้วชวนกันไปตบหนังฉาย วันนั้นเปลี่ยนโปรแกรมใหม่มีหนังตลกคืออยู่
มีวนหนังเรื่องมนชนสนธิ

เรียกว่าเรื่อง “หมากินไลออน” คือตามเรื่องที่เคยมีกัน ที่
บ้านหนึ่งกำลังเลี้ยงกัน ในขณะนั้นมีไลออนพลัดเข้ามาในบ้าน พวก
ที่นั่นก็เลยวิ่งแตกแหกกระเจิงกันไปคนละทิศละทาง ในบ้านนั้น
มีหมาอยู่ตัวหนึ่ง ตัวเล็กจิ๋วขนาดเท่าแมว พอมันเห็นก็โคกเข้าใส่
เจ้าไลออน ๆ หนึ่ง พอสักครู่ก็เห็นแต่หมาคายหนังไลออนเดินออกมา
พองกาง เจ้าไลออนหายไปซึ่งเป็นอันรู้กันว่าเจ้าหมาตัวนั้นมันกินไลออน
เสียแล้ว เรื่องราวมันเป็นเช่นนั้นจึงเห็นเป็นการขบขันเสียจนเหลือกลั้น
เพราะมันประหลาดที่ว่าหมาตัวนี้เคยกินไลออนได้ ตาของคำลึงกับร้อง
ปลงอนิจจังว่า เวร เวร กลับมานอนยังไม่ทันกันถึงเจ้าเรื่องหมากิน
ไลออนไม่หาย

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เมื่อเช้าตาของคำมาย่นว่าเมื่อคนนอนไม่หลับ แต่ที่ว่าไม่หลับนั้น
ไม่ใช่เพราะไปผูกใจเรื่องหมากินไลออน เป็นด้วยเหตุว่าเมื่อคนนั้นไป

เสียไฟเงินทุนค่าเหล้าราพนาสรวหมก บ่นขอว่าไอ้เจ้ามือใหม่มือ
 มั่นชั้นเหลือสู้ ว่าลมคี่ ๆ จะลองไปแก้ตัวอีกที ฉันบอกว่าทั้งนี้เป็น
 เพราะผลกรรมที่หลอกขายแผนที่ให้อีตาคนนั้น ยอมรับว่าเห็นจะจริง
 เรื่องการพนันในเรือคูปเนของตามเคยเป็นอันว่าแก้ไม่หาย ที่จริงเขา
 ก็ห้ามปรามกันกวักขึ้นเหมือนกัน แต่ก็อดคลั่งเล่นกันไม่ได้ ลืมบอก
 ไปว่าเที่ยวขากลับนี้ไ้เพื่อนเดินทางคนหนึ่งชื่อทอมสัน เป็นชาวอเมริกัน
 อายุราวสัก ๕๐ เป็นนักท่องเที่ยวนั้นนี้สัสใจคือเป็นคนชอบสนุก
 คุยกตลกไปกชาเรอบ ลูกเมียไม่มีอยู่ตัวคนเดียว ว่าอย่างนี้สบายดี
 จะไปไหนมาไหนก็ไม่เป็นห่วง ยกเอาภาษีอเมริกันขึ้นมาพูดว่าคนมี
 ลูกเมียเหมือนคนตกลง เห็นทีแกไม่ยากตกจึงยังไม่มี ไ้คุย
 กันถึงว่าในโลกนี้อะไรเป็นใหญ่ แกว่ายกเสียแต่ความรักแล้วเงินเป็น
 ใหญ่ นะไปเถียนทำศึกชนะก็เพราะเงิน ไม่มีเงินก็ไปไหนไม่รอด
 ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ ถ้ามีเงินรู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์แก่ตน ข้างตาทองคำ
 ทลกกลางปลั่งขึ้นมาว่าไม่จริง เงินมันไม่เป็นใหญ่ แกว่าออกจาก
 เมืองไทยไปยุโรปอเมริกาไม่ต้องใช้เงิน ตัวเปล่า ๆ ก็ไปได้ทั้งนี้ ตา
 ทอมสันรับว่าจริงอยู่ แต่ทว่าคนมีชีวิตอย่างตาทองคำเช่นนั้นมีชีวิตอย่าง
 ลำยาก เป็นอันว่าขูหาเลื่องมีเงินเป็นประโยชน์กับไม่มีเงินก็ไ้ประ
 โยชน์ ยังเป็นเรื่องขบขันไม่แตก

เมื่อคืนนี้ไ้ถกปัญหากันถึงเรื่องเงินที่ค้างแต่เมื่อวันวานต่ออีก ตา
 ทองคำคงไม่ยอมรับว่าเงินเป็นพระเจ้าเท่าเดีย ข้างตาทอมสันหาว่าตา
 ทองคำเอาข้างเข้าดู ลงท้ายตานั้นยอมลาโรง เปลี่ยนฉากหันไปจับชุด

คุยกันถึงเรื่องเมืองไทย ฉันเป็นคนเล่า ทอมสันถามชอกแซก ในที่สุด
ถึงกับร้องออกมาว่า “โอมาายก๊อค” สรรภาพว่าตัวเองโง่ในเรื่องเมืองไทย
เหลือเกิน บอกความจริงว่าเคยตั้งใจจะไปเที่ยวเมืองไทยเหมือนกัน แต่
ไปพบหนังสือเล่มหนึ่งว่าด้วยเรื่องเมืองไทย ใครสักคนแต่งเอาไว้ก็ไม่รู้
มันพรรณนาอย่างโอละพอกกับที่เล่าให้ฟังทั้งนั้น ฉันบอกว่าอ้ายคนที่แต่ง
หนังสือว่าด้วยเรื่องเมืองไทยมันบ๊อคชบหลัตาเขียนอย่างบ้า ๆ ทั้งมันก็
ไม่เคยเห็นเมืองไทยสักที ตาทอมสันถึงกับว่าถ้ากลับไปบ้านเห็นหนังสือ
เจ้ากรรมเล่มนั้นเป็นต้องอุทิศถวายแม่พระเพลิง แต่ยังไม่หายโง่อยู่อีกนัก
ที่ถามว่าเมืองไทยเป็นโกโลนของอังกฤษหรือฝรั่งเศส ฉันบอกว่า
เมืองไทยไม่ได้เป็นโกโลนของใคร เป็นอินดิเพนเดนต์ คือประเทศที่
เป็นเอกราช มีกษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถปกครองอยู่เห็นอกกฎหมาย
ทรงอำนาจสิทธิขาดแต่ผู้เดียว กับได้เล่าให้ฟังว่าคนต่างประเทศเช่น
อังกฤษ อเมริกัน ฝรั่งเศส เทียบวันก็อยู่ใต้กฎหมายไทยแล้ว
ตาทอมสันถึงตาลุกตาชันว่าไม่รู้เลยเมืองไทยก็ดังเช่นนั้น มัวแต่ไปเชื่อ
ไอ้หนังสือบ้า ๆ จนเกือบเสียคน รับว่าถ้าแกไม่มีธุระอื่นเกี่ยวข้องกับ
เซียงไฮ้แล้วก็จะตามมาด้วย ทั้งซื่อว่าจะเขียนคอเรคปอนเดนต์ไปลง
หนังสือพิมพ์ทำไอ้คนแต่งหนังสือบ้านนี้เสียให้เสียใจ แต่ยังไม่วิตกเลยว่า
หนังสือบ้าเล่มนั้นจะอยู่หรือหายเสียแล้วก็ไม่รู้ ท่วงทีออกจะอินเตอร์เวส
เมืองไทยมากอยู่ ไ้คุยกันเกือบ ๒ ยามถึงได้แยกกันไปหอนอน
เห็นจะเป็นด้วยเมื่อคนนั้นคุยกันถึงออกถึงใจ วันนั้นมีความรู้สึก
แปลกไปลงใจกว่าวันปกติ คำวันนี้ได้มีการเลี้ยงส่งคนโดยสารชั้นที่ ๓

กับชนที่ ๒ ลงมือเลี้ยง ๒ หมู่ กับกันได้คัมให้ คือให้พรรคคนโดยสาร
 ทอมสันได้ถูกอุปโลกให้ด้อยแทนในนามคนโดยสาร ครั้นแล้วกับกัน
 ยังได้คัมให้คณะละคอนไทยเป็นพิเศษ ว่าเที่ยวเรือโคลเรียมารมีโชค
 คึงที่มีคณะละคอนไทยโดยสารมา กับมีความรู้สึกยินดีแทนคณะ
 ละคอนไทยที่ได้รับชื่อเสียงแลเกียรติยศอันงามไปสู่ชาติบ้านเกิดเมืองนอน
 ขอให้เกียรติยศนี้จงยิ่งยง แลชาวคณะทุกคนจึงได้รับความสวัสดิ์ทั่วกัน
 พวกนี้ทั้งมีการตบมือแล้วมีการให้ อีกครึ่งหนึ่ง ฉะนั้นได้ถูกขึ้นคอยแฉ
 แสวงความขบใจ กับกัน แทนในนามคณะละคอนตามธรรมเนียมพอเป็น
 พิธี เสร็จการเลี้ยงแล้วพวกที่เลี้ยงพากันไปเดินรำในห้องอีกห้องหนึ่ง
 พวกคนโดยสารชนที่ ๑ ชนที่ ๒ ทวยเชยวนนี้ มีราว ๔๐ คน ๕ หมู่คึง
 จึงได้เสร็จพิธีการเลี้ยงส่ง

อันการเลี้ยงส่งเช่นนี้เป็นระเบียบที่เคยทำกันมา เมื่อเรือใกล้จะถึง
 ทำบ้านเมือง เพื่อเป็นการแสดงน้ำใจอันดีต่อคนโดยสาร พวกง่าย ๆ ก็
 คือเป็นการผูกไมตรีเพื่อให้คนโดยสารติดนั้งเอง อาหารที่เลี้ยงวันนั้นเขา
 ได้จัดอย่างประณีตมาก รสมือพ่อครัวกว้างตั้งทำไม่แพ้ฝรั่งเลย ได้กลั
 มีนุรายชื่ออาหารติดมาด้วย

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เช้าวันนั้นตอนนั้นก็แลเห็นพนเมืองอยู่บนอยู่ไรรๆ แต่ไม่สู้ถนัดเพราะ
 หมอกกลงมาก เรือแล่นผ่านข้ามที่ตรงอยู่บนเกาะไปหลายเกาะ มีข้ามหนึ่ง
 หักพังทลายเนื่องจากเมื่อคราวแผ่นดินไหว วันนั้นประจวบกับการข้าม
 กองทัพเรือแห่งราชนาวีบนด้วย มีเรือรบใหญ่น้อยแล่นแปรกระบวน

ทำการต่อสู้กันอยู่ไปมา มีเครื่องบินร่อนอยู่บนอากาศ ๑๑ เครื่อง ซึ่ง
สมมติว่าขึ้นไปทำการทิ้งลูกระเบิดต่อสู้กับกองเรือพิฆาต ออกจะน่าค
มาก เรือโคลเรียบมารู้ได้ของสลักของทัพเรือ ผ่อนผันเกรงใจข้า
เราจึงชมกันไปได้เต็มตา พวกที่มีอค์ในการถ่ายรูปลั้ถ่ายกันตะ แม่เลือน
ถ่ายรูปเรือดำน้ำ แต่ดูท่าจะไม่ไ้เรือ เพราะแกไปมัวโง้งเง้ง น่ากล
จะไ้แต่่น้ำกับฟ้า พวกชาวเมืองขเรือไฟเรือยนต์แตกคั่นกันมากเต็มไป
ทั้งอ่าว ขบวนเรือของราชนาวีบนทอออกมาฝักซ้อมครั้งนี้ เป็นเรือ
สงครามแบบใหม่และเก่าปนกัน กะประมาณในราว ๔๐ ลำเศษ การ
ซ้อมทางทะเลเช่นพวกเราน้อยคนที่จะไ้เคยเห็น เมื่อมาเห็นจึงนับว่า
เป็นบุญตาอย่างหนึ่ง เรือโคลเรียบมารู้ใช้จักรจากเขตต์ทำการซ้อมรบ
มาอีกประมาณ ๔ ชั่วโมง ราว ๑๑ ก.ท. จึงเข้าเทียบท่าเมืองโยโกฮาม่า
ซึ่งเป็นเมืองท่าเรือ เจ้าพนักงานลงมาตรวจตรากันตามธรรมเนียมแล้ว
จึงปล่อยคนโดยสารขึ้นบก ไ้ความว่าเรือจะพักจอดอยู่ที่เมืองนี้ ๒ วัน
กับคืน พวกเราต่างคนต่างพากันขึ้นเที่ยว สุกแต่ใครจะสมัครไปเหนือไ้
คว่ำเรื่งกันเต็มที

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เมื่อคืนนี้ไ้นอนน้อยกว่าธรรมดาเป็นกอง คำที่ไปเที่ยวโมเมกัน
เสียงนกก็ กลั้มาถึงเรือราวๆ ๓ เห็นจะไ้ คั่นเกือบ ๑๐ ก.ท.
พวกที่ไม่กลั้มาเรือก็ตั้งครื่งจำนวน ไ้แต่โดยมากเป็นพวกผู้ชาย คา
ทองคำปากบอนแอบไปสลับมาว่า พวกที่ไม่กลั้มัวไปเพลินชมนางฟ้ากัน
ก็เยอะ แต่ตัวแกกับนายฝั่งไปชมสุรากันจนเอี่ยม ถึงกับแม่ครูกลั้

แพ่เฮานายฝั่งเสียบขนานใหญ่ คาของคำรับเป็นทนายช่วยแก้ว่านานๆ มาเที่ยวเมืองย่นควรเปิดโอกาสให้เต็มที่สักที พุดโน่นพุดนี้แม่ครูคล้อยเลยเจียบ

วันนั้นเช้าเช้าแล้วราว ๑๑ ก.ท. ชวนนายทองคำไปเที่ยวกรุงโตเกียวเมืองหลวงย่น ต้องโดยสารรถรางไประยะทางราวปากน้ำไปกรุงเทพ ฯ เห็นจะได้ รถมานั้นคันโตเกียวยาวไฟทางขนาดแคบรูปร่างข้อมๆ ไม่มีชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่นั่งเป็นสีกว่ารถบ้านเราอย่างยังมีเบาะรองนั่งลาดด้วยกำมะหยี่ หน้าตามันก็แคบเคียวกับรถไฟนั่นเอง ผิดกันที่ใช้ไฟฟ้า หน้าตาของย่านเมืองนี้ดูไกลเข้าไปทางจีนมากกว่า ถนนร่นแคบเห็นจะพอๆ กับถนนบ้านเรา มีที่อน้ำประปาวางไปทุกซอกทุกมุม สิ่งที่ทำให้ยังเกิดสลดใจก็คือคักรามย่านเมืองที่สลักหักพังเมื่อคราวถูกแผ่นดินไหวคราวใหญ่ ยังเห็นกำยกอง แลกำลังเร่งจัดทำกันอยู่ทั่วไป ที่เราเห็นนั้นเชื่อว่าได้ก่อสร้างขึ้นใหม่เสียมากแล้ว ถ้ามาเห็นเมื่อใหม่ ๆ จะรู้สึกเวทนายิ่งกว่านี้ ถึงกระนั้นก็มีข้อสังเกตได้อย่างหนึ่ง คือ ที่เมืองนี้ตักรามสูงๆ อย่างแบบอเมริกาไม่มีใครจะมี ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าเขาไม่กล้าทำ ที่ไม่ทำพอเท่าได้ว่าเขาคงรู้ว่าย่านเมืองของเขาแม้จะมีภัยในเรื่องแผ่นดินไหวบ่อยๆ จึงสร้างตัวตึกไม่ให้เกินน้ำหนก มีชาวย่นเล่าให้ฟังว่าแผ่นดินไหวคราวที่แล้วมาร้ายแรงยิ่งกว่าคราวไหน ๆ หมกเท่าที่เห็นเป็นส่วนนี้ก็ยังมีปริมาณได้ว่ามีความเสียหายไม่ใช่น้อยเลย ที่โยโกฮามามาตามที่เราเห็นดูเหมือนจะได้รับความเสียหายมากกว่าที่กรุงโตเกียว ห้างร้านขายของต้องปลุกกันอย่างทำนองห้องแถวบ้านเรา พออาศัย

ขอทำการค้าขายกันไปชั่วคราว ถึงเช่นนั้นผู้คนพลเมืองแลการค้าขาย
ก็ยังคงรึกครนค้อยู่ กว่าจะสร้างตึกรามบ้านเรือนให้ดีเช่นเดิม เชื่อว่า
ยังกินเวลาหลายปี

ที่กรุงโตเกียวถึงแม้จะได้รับความเสียหายไปบ้าง แต่ก็ยังรู้สึก
เป็นบ้านเมืองที่มีภูมิฐานสง่างามมาก เอมเปอเรออยู่บนประตูปะทิวที่
เมืองนี้ จึงเป็นเมืองที่ออกหน้าออกตาอยู่ วังที่ประทับของเอมเปอเรอว่า
มี ๒ หรือ ๓ แห่ง ไม่ได้ถามว่าที่ไหนบ้าง แต่ที่พระราชวังหลวง
สร้างอย่างแบบจีน ไม่ได้ได้รับความเสียหายอะไรจากแผ่นดินไหว
ไม่ได้เข้าไปดูใกล้ ๆ ได้ยินว่ามีข้อกวดขันกันมาก กระทั่งจะถ่ายรูป
ข้างนอกก็ห้าม นอกจากจะได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หรือกรมวัง
เสียก่อน ถนนหนทางในกรุงโตเกียว โดยมากเป็นถนนใหญ่ ๆ
อย่างถนนราชดำเนิน ที่ลาดด้วยยางมะตอยอย่างถนนเจริญกรุงก็
หลายสาย ที่ยังไม่ได้ลาดก็มี เขาว่าเมื่อก่อนหนานี้ก็มีฝุ่นตลบไป
เหมือนกัน ฟังจะได้เริ่มทำถนนยางกันเมื่อก่อนหน้าแผ่นดินไหว
ยวดยานพาหนะคับคั่ง รถมารเก็นกลางถนนชนสายหนึ่งล้อสองสายหนึ่ง
แต่ไม่มีหลักในรางเคียงกันอย่าง รถมาร สาย บางกระบือหรือ สาย บาง
คอแหลม ค่าโดยสารก็ถูกเป็นที่สุด เสีย ๑๕ เซ็นต์ก็ไปได้รอบ
พระนครหรือไปได้ทุกสาย ที่มีตัวประจำตัวไม่ต้องเสียค่าโดยสารใน
เวลาซากลับอีกด้วย ตึกรามบ้านเรือนในเมืองนี้ มีทั้งตึกแบบจีนแล
ตึกแบบใหม่ มีเรื่องที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง เรื่องร้านของกินย่อย ๆ

ไม่ค่อยประเจิดประเจ้อ เช่นเขาหมย่างเปิดไก่อุ้มแกงขึ้นมาแขวนตั้ง
 ครัวบนคองเป็นการแจ้งความขอคนกินอย่างร้านเข้าแกงบ้านเราจนแมลง
 อะไรต่ออะไรจับชิมคอมกันอยู่หิ้ง ๆ เขาทำมิดีตกใจ การรักษา
 ความสะอาดในเรื่องการกินอยู่เป็นอย่างเอก เรื่องการกิน ตามร้านที่มี
 อาหารขึ้นขายแท้ ๆ จะหาเกาอื่นนั่งไต่ยาก จะแต่งตัวอย่างไรมา
 ก็ตาม ต้องนั่งวางลงกับพนักไถ้นค้อ ๆ แต่พนักเขาสะอาด มีโต๊ะ
 อาหารตั้งอยู่กลางพนัก มีเบาะสำหรับรองนั่งแทนเกาอี้ ไต่ไปลอง
 กุแล้ว ขึ้นแรกออกจะขวาง ๆ เต็มทน เพราะเคยนั่งเกาอื่นกันมา
 จนชิน เมื่อถูกนั่งพนักยกับที่ราบ ๆ จึงอึดอัด ยิ่งไต่เราเป็นคนอ้วนจะลุก
 จะนั่งแต่ละทีมันแสนประคักประคึกเหมือนเล่นมวยปล้ำ บางร้านที่สูง ๆ
 หน่อยเมื่อเวลานั่งกินมีสาวใช้ยืนมานั่งพับเพียบปรนนิบัติ พุดจาหัวรอ
 ค่อยกระซิกเป็นกันเอง ไม่มีการอวยการะมิดการะไม้น้อย่างไร ชวน
 ให้กินอยู่ครัน ๆ ทั้งมีมารยาทที่เอาอกเอาใจคนกินเป็นที่สุด ออก
 จะสภาพกว่านางพวกเจี๊ยะแต่บ้านเรา ตาทองคำถึงกับว่ามานั่งกินกัน
 อย่างปลื้มใจไม่เบื่อ เสียอย่างเดียวกับพุดภาษาถิ่นไม่รู้เรื่อง ข้างเรา
 พุดภาษาอังกฤษเขาค่อยขึ้น กอ ๆ กว ๆ กุ ๆ กระ ๆ เล่นกันนัว
 การแต่งตัวของหญิงสาวยืนตามที่เราเห็นโดยมากยังใช้เครื่องกิโมโน
 กันอยู่ แลที่เปลี่ยนเป็นแบบยุโรปก็มีมากเหมือนกัน ถึงเช่นนั้น
 ตามปกติก็ยังใช้เครื่องกิโมโนอยู่นั่นเอง เรื่องนี้อาจจะขอชมว่าถึง

บ้านเมืองแลศิลปวิทยา เขาจะรุ่งเรืองเท่าเทียมกับชาวตะวันตกแล้วก็
 เขาก็หาได้ละทิ้งของเดิมไม่ ตลอดจนการแต่งตัวสีสุกฉาดก็ไม่ใช่
 พหุตาด้วย พุดถึงกิริยามารยาทชาวเขายืนทั้งผู้หญิงผู้ชายเข้มซื่อมาก
 แม้แต่เข้าไปซื้อไม้ขีดไฟกล่องเดียวผู้ชายก็ยังขบใจเคืองพินเสียเป็น
 หนักหนา เครื่องใช้ไม้สอยที่ใช้กันใช้ของในพื้นที่เมืองของตัวเองเสีย
 โดยมาก แต่ราคาของรูสีกว่ายังแพงกว่าที่ส่งไปจำหน่ายในเมืองเรา
 ที่ถูกที่สุดเห็นจะเพียงร่มกระดาษ ได้ซื้อติดมือมาคนละคันเป็นที่ระภาค
 นอกจากร่มแล้วไม่ได้ซื้ออะไรอีกเลย

เห็นเวลายังมีพอเลยชวนไปเยี่ยมสถานทูตไทย อยู่ท่าบด
 อาสะบกุ ชั้นแรกไม่รู้เห็นอะไรพากันเตลุ่มไปเสียอ่อนหู ลงท้ายต้อง
 หันไปคึกคอกกับชาวบ้านให้เขาช่วยแนะนำ ได้ความแล้วให้รถยนต์เข้า
 พาไปส่งถึงใต้สำเภา สถานทูตไทยตั้งอยู่บนเขาลูกย่อม ๆ ลูกหนึ่ง
 ภูมิฐานสง่าดี ตัวตึกหลังใหญ่ทำเป็นแบบฝรั่งมี ๒ ชั้น ที่หน้าตึก
 มีรูปครุฑขึ้นเมฆทำด้วยปูน ด้านหลังจากตึกใหญ่มีเรือน ๓ ชั้นแบบ
 ยืนติดต่อกันอยู่อีกหลังหนึ่ง แลมีที่ทำการของพนักงานของสถานทูตอีก
 ท่างหาก เมื่อคราวแผ่นดินไหวสถานทูตแห่งนี้มิได้รับความสะดวกสบายเลย
 เห็นจะเป็นด้วยอยู่ในที่ตงอันแข็งแรง เมื่อไปถึงใคร่อยู่ครู่หนึ่งจึงได้พ
 กับเจ้าคุณงานกิจการอัครราชทูต ท่านได้สนทนาปราศรัยด้วยเป็นอันค
 ลักครั้งชั่วโมงจึงได้อำลาท่านกลับ พอออกจากสถานทูตมาได้สักหน่อย
 ก็ถูกฝนกันเสียงอวมแงม ร่มที่ซื้อมาเป็นที่ระภาคไม่พอกันเขยัก จะหัน

เข้าไปฟังบารมีตามแถวหน้าร้านก็เห็นชัคสน เพราะไม่มีกันสาครอย่าง
คึกบ้านเรา ต้องพากันฝ่าไปทั้งฝนตก ๆ พยรดยนต์เข้าหลังหนึ่ง
ว่าจ้างให้ไปส่งที่สถานีชิมบาซี ให้ค่าจ้างหนึ่งเยน จมจกกันมาใน
รถตลอดทาง พอถึงสถานีฝนหาย คาของคำฉันท์ทั้งไม่ตก

สถานีชิมบาซีเป็นสถานีใหญ่แห่งหนึ่งในกรุงโตเกียว มีรถไฟฟ้า
แลรถไฟสายโยโกฮามามารวมกันอยู่ที่นี่ มีทางขนานกันไปอย่าง
เคียงกับรถไฟสายปากน้ำกับรถรางสายหัวลำโพง การที่จะไปโยโกฮามา
จะไปรถไฟหรือรถไฟฟ้าก็ได้ทั้งสองทาง แต่ทางรถไฟยาวกว่า รถไฟ
ฟ้าไปหมดตอนเพียงโยโกฮามา ทางรถบางแห่งเขาทำสะพานวางราง
ให้รถเดินข้ามถนนแลหลังคาบ้านอย่างในอเมริกาก็มี เพราะพื้นที่เป็น
ภูเขาข้างเป็นที่ยาวยังไม่เสมอกัน รถออกแล้วฝนตกอีก ไม่ตก
เปล่า ๆ แดมสาครเข้ามาเยี่ยมในรถด้วย ต้องเอะอะซึกประตูกะจก
ขังกันออกครดคราก สะใจคราวนี้ไม่ได้ล่องมุกออกไปชมอะไรได้อีก
นั่งอยู่กันมาเรื่อย นาน ๆ จึงจะรู้ว่ารถหยุดรับคนตามสถานีปลายทาง
สักครั้งหนึ่ง

การนั่งรถอย่างเช่นวันนี้ คาของคำฉันท์รู้สึกเหมือนนั่งรถคูก
เกือบจะจริงอย่างแถว นอกจากคูกอะไรไม่ได้ถนัดนี้ จะเหยียบคแซงเหยียบค
ขาหาความสุขอะไรก็ไม่ได้ เพราะเกรงใจในหมู่พวกโดยสารด้วยกัน
ที่นั่งหลังคาเข้ามานกก็มีหลายคน แต่ไม่เห็นใครเขาเอาหลังต่าง
กันสักคนเดียว คเกือบจะเป็นกรรมเนียมของมนุษย์ที่โดยสารรถไฟใน
เวลายาว ๆ ถ้าไม่ได้หัลยสัยใจกสยเงเสัยสัณนิกคเหมือนไม่เก้

ฉันอยากจะหลับบ้างแต่หลับไม่ลง ไอ้เสื่อทางเกว่งก็ชื้นชุ่มไปทั่วบ้าน
รำคาญตัวเองก็เป็นที่สุกที่แล้ว ไม่รู้จะทำอย่างไรต้องทนนั่งมันไปทั้งคืน ๆ
ต่างคาดพวกที่เข้าฉานแทนการชมวีว นึกทอขออารมณ์จะถึงเมื่อไรก็
ช่างหัวมัน

รตมาถึงโยโกซามาอย่าคำ ฉันรีบตรงไปเรือ ตาของคำยังซัง
กะตายแหวไปเยี่ยมบ้านเหล้า บอกว่าจะไปดื่มแก้เย็นเสียก่อนถึงจะ
ตามไป การเที่ยววันนี้ว่าสนุกก็สนุก ถ้าจะไม่สนุกก็เห็นจะเพียงแต่
ถูกฝน แต่ไม่ได้ทำให้เกิดความทุกข์ร้อนอย่างไร นอกจากขาตุนเสื่อ
ทางเกว่งเปียกชื้นไปสำหรับเคียวเท่านั้น

วันนี้ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เมื่อคืนนอนค้ำกินเข้าแล้ว ทำที่เหมือนจะเป็นคนรื้ออยู่ กลิ่น
เสียจะไม่ขึ้นบก แต่อดใจไม่ไหว เห็นพวกเขาพวกเขาชวนลงกัน
กึ่งกวี ต้องแต่งตัวเผ่นขึ้นไปข้าง เพระกันอยู่ครึ่งคืนถึงได้กลับมานอน
หลับสนิท

วันนี้เที่ยงวันเรือออกจากท่าโยโกซามา เปลี่ยนนายเรือคนใหม่
กำกับ รับนักเรียนหญิงชายชาวญี่ปุ่นโดยสารไปด้วย ๖๐๐ คน จะไป
ขึ้นที่โกบีแล้วจะเลยไปโอซากา เอะอะเกรียวกราวพล่านกันไปทั้งลำเรือ
ตาหอมล้นเพื่อนเดินทางของฉันไปรุดเต็กพวกนี้เสียจริง ๆ ซอซอกโกแล็ค
ขนมเข้าคัมแอก นิ่งที่ไหนเต็กล่อมเป็นกลุ่ม ว่าให้อย่างงวันยังคำ
ก็อย่าได้ รับว่าเรื่องเต็กกับแกมนี้สัสยุดกัน เรื่องซอขนมแอกเต็ก

แหละ แก่แล้วเมื่อมาเที่ยวบนควรวก่อนเคยถูก โปลิศจับหนหนึ่ง
คือ โปลิศสงสัยว่าแก่ออลวงเต็ก เพราะไปไหนก็เห็นเต็กตามกันออก
เพรียก ครั้นไปถึงโรงพัก เจ้าพวกเต็กช่วยกันยืนยันว่าแกไม่ได้มีผิด
คิดร้ายอะไร นอกจากชอบแก่ที่ให้ชนมกินเท่านั้น ลงท้ายโปลิศต้อง
ปล่อยตัว

วันนี้อากาศชักร้อนจัด เป็นอากาศอย่างบ้านเราแท้ ๆ ที่เกี่ยว
ไทยถึงอยู่ในห้องนอนไม่ได้ นี่จะจกเรื่องอะไรต่ออะไรที่เห็นมาแล้ว
เล่าให้ฟังในตอนนี้อย่างไร แต่จับต้นชนปลายไม่ลงรอยกัน ต้องตักินกัน
ไว้แต่เพียงนี้ก่อน

วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

เมื่อคืนนี้ห้องโรงที่ฉายภาพยนตร์ เต็มไปด้วยเด็กนักเรียนทั้งนั้น
เสียงออกเอ็ดกระไรจอกแจกฟั่งไม่ได้ศัพท์ เขาฉายอ้ายเรื่องหมากิน
ไลออนที่เคยเล่าให้ฟังมาแล้ว พอถึงหมากาบทหนึ่งไลออนเดินออกมา
พุงกาง เสียงซากันแทบเรือไหว วันนั้ยายโมงเรือถึงท่าเมืองโกย
เป็นเมืองท่าคล้ายโยโกซามา เมืองนี้สังเกตได้ว่าควรวแผ่นดินไหว
ไ้รับส่วนเสียหายน้อยที่สุด ถึงที่รับความเสียหายไปแล้ว ก็กรรม
ไ้ก่อร่างสร้างใหม่เสร็จแล้วก็มาก จึงแลดูไม่หลอนตาเหมือนที่
โยโกซามา ก่อนที่เรือจะเข้าเทียบท่าไ้คักลงกับทอมสันจะไปเที่ยว
เมืองโอซากาก่อน กลับจากโอซากาถึงจะเที่ยวโกย เพราะฉะนั้น
เมื่อเรือเทียบท่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว เราไ้จัดการเตรียมตัวแล้วก็พากัน

ชั้นยก เริ่มเดินทางไปโดยรถไฟฟ้า เธอคงนึกแปลกใจว่าทำไมฉัน
ได้รีบเร่งเทียวนัก ที่เป็นเช่นนั้นขอบอกให้รู้ว่าเวลานี้น้อย เรือของ
เราจะพักอยู่เพียงคืนเดียวเท่านั้น บ่ายพรุ่งนี้ก็จะออก ถ้าไม่รีบรวบหัว
รวบหางฉวยโอกาสเทียวเสียแล้ว ก็จะไม่ม่เวลาเลย

ระยะทางจากโกบีไปโอซากาก็อ่เท่ากัโยโกซามาไปโตเกียว ค่า
โดยสารรถก็เท่ากัน และรถไฟฟ้าที่นี้หลังย่อกว่าสายโยโกซามา มีรถ
พ่วงด้วยแล่นเร็ว เขาว่าเป็นรถด่วน การไปเมืองโอซากาวันนี้ฉัน
ไปกับทอมสันสองคน นายทองคำกับพรรคพวกคณะละคอนไม่ได้ ไป
ฉันจะไม่เล่าว่าระยะทางระหว่างโกบีกับโอซากามีอะไรบ้าง จะขอเล่า
แต่ที่ได้ไปเห็นอะไรระหว่างโอซากาให้ฟังเท่านั้น

ถึงเมืองโอซาการาวบ่าย ๒ โมงเศษ พอลงจากรถไฟฟ้า ออก
จากสถานี ทอมสันบอกให้ฉันรถ ฉันบอกไม่ควรขึ้นควรเดินชม
เมืองเล่นกันดีกว่า ตกกลางเป็นอันไม่ขึ้น ใช้เดินประพาสกันจนขาย
ไปกันหลายถนนไม่รู้ถนนไหนต่อไหน เดินกันลุ่มเรื่อยไป ทอมสัน
ทักจะชำนาญลู่ทางมาก คุยว่ามาเทียวคราวก่อนรู้จักถนนเสียจนปรุแล้ว
ถึงอย่างไร ๆ ก็ไม่หลง

โอซากาเป็นเมืองหลวงเก่าของญี่ปุ่น ถนนหนทางก็กระนั้น ว่าถึง
ส่วนภูมิฐานบ้านเมืองยอมรับว่าของเขาสนุกสนานจริง ผู้คนแน่นหนา
เดินเห็นกันขวักไขว่เหมือนที่นิวยอก อยู่ข้างจะชู้ซำกว่าที่โตเกียว ถนน
บางแห่งคนเดินถึงไหล่กระทบกันเหมือนถนนสามเพ็ง ตึกงามที่สูง ๆ
อย่าง ๘ ชั้น ๑๐ ชั้นมีมาก และตึกชนิดแบบตึกจีนก็ยังมีอยู่มาก

เหมือนกัน ในถนนบางแห่งเดินครึ่งชั่วโมงตัวก็ไม่ว่างเลย
เพราะชาวร้านเขาซึ่งผ้ายังแคดโยงข้ามถึงกันตลอดก็ไป ถนนที่ว่าง
ไม่ใช่เป็นตรอกหรือซอกอะไร เป็นถนนสายใหญ่อย่างถนนเจริญกรุง
ของเรานั่นเอง เว้นแต่เป็นที่ประชุมสินค้า ตามร้านขายของมักจะมี
ผู้หญิงเป็นผู้ขายเสียโดยมาก เมื่อมีผู้ไปซื้อไปถามไม่มีการแสดง
เก้อเจินอย่างไร คอรับผู้คนเก่ง ถึงจะซื้อไม่ซื้อเข้าไปชมของในร้านก็
รับรองดี จะมาจะไปไต่ถามเรื่อย

พูดถึงผู้หญิงย่น พูดแล้วไม่เกลี้ยงล้มเลย ไม่แต่มีกิริยาดี การ
ต้อนรับแขกก็เก่ง การงานก็ขยันขันแข็ง เกือบจะว่าผู้ชายทำอะไรได้
ผู้หญิงก็ทำได้เหมือนกัน กระทั่งช่างแกะภาพก็ยังมีเห็นผู้หญิงทำ
ก็มี ถ้าจะเปรียบผู้หญิงย่นกับผู้หญิงผิวขาว ผู้หญิงย่นไม่มีจริต
แลไม่มีการถ้อยตัวด้วย

เดินเที่ยวกันอยู่พักใหญ่ๆ แล้วแวะไปกินอาหารที่ร้านหนึ่ง หน้าตา
เป็นย่นครึ่งฝรั่งครึ่ง มีทั้งอาหารฝรั่งอาหารย่น เราได้ขอให้เขา
ทำมาให้กินทั้งสองอย่างพอสมควร การกินคงนั่งรวมกันตามตำรา
ทอมสันอย่างเคย ๆ ก็ยังบ่นว่าอึดอัดกับต้องถอดรองเท้านั่งขัดสมาธิ
ในห้องที่เรากินมีทั้งชาวย่นแลชาวต่างประเทศนั่งกินกันอยู่หลายวง แต่
ไม่ได้เอาใจใส่ว่าใครเป็นใคร พออาหารเคลือบมากก็ลงมือ แต่
ทอมสันก็เกิดการขลุกขลัก คือตะเกียบที่คีบอาหารกับมือเกิดไม่
สามัคคีกัน จีวร ๆ ขวาง ๆ ไก้เก้ง คู่ตะเกียบสั้นข้างยาวข้าง

แถมว่าแกเคยหิยตะเกียบคียบกินเป็น ทำไมจึงจับเฉ ๆ ใด ๆ เลวไป
 ยังงั้นก็ไม่วู้ เล่นเฮนางสาวใช้สองนางที่นั่นปรนนิบัติอมยิ้ม ที่จริง
 ฉันเชื่อว่าแกหิยเป็น ที่ทำไม่เป็นฉันนี่กว่าเป็นอุบายของแกที่จะให้
 นางสาวใช้ข้อน นี่ก็ไม่ผิด ลงท้ายนางนั้นต้องข้อนกันจริง ๆ คราวนี้
 ฉันว่าฉันเสียเปรียบที่หิยกินเอง เกียงจะให้ข้อนบ้าง นางนั้นเลย
 บอกให้เพื่อนกันที่นั่งข้าง ๆ มาข้อนให้อีกคนหนึ่ง ที่นั้นก็ใช้วิธีข้อนกัน
 เรื่อย ที่จริงการข้อนกินเช่นนั้น ถ้าอยากให้อ้อนไม่ต้องทำอุบาย
 อย่างไร ถ้าบอกเขาก็คีย้อน เพราะเขาถือว่าเขามีหน้าที่ปรนนิบัติ
 แต่ข้อสำคัญมีอยู่ว่าเราต้องมีการ “หิย” เป็นพิเศษ ให้แก่นางสาวใช้
 เป็นสินน้ำใจบ้าง การข้อนจึงจะออกรสแล

อาหารที่กินวันนั้นรสก็จริง ๆ ส่งอะไรมาเรียบหมด จะว่าเป็นเพราะ
 รสอาหารหรือเพราะมีสาว ๆ คอยข้อนก็เป็นอันว่าได้ทั้งสองสถาน กิน
 พลังคุยกันพลัง ทาหอมสันไม้แต่กินแต่คุยเปล่า ๆ ยังมีการยั่วเย้านาง
 คนข้อน พูถภาษายุ่นเมื่อกะไรต่ออะไรเรื่อยเรื่อย คิดถึงคาถาคำ
 ถ้ามาช่วยเห็นจะสนุกกว่านี้ ใต้ถุนคาถอมสันในเวลากินว่า ทำไม
 ผู้หญิงข้อนโดยมากถึงไต่เดินก้าวสั้น ๆ แก้วสันว่าคนที่ผู้หญิง
 ข้อนเดินก้าวสั้น เป็นเหตุเกิดจากการใช้รองเท้าไม้ส้นสูงกันมาแต่เดิม
 ถ้าก้าวยาว ๆ ขาพลาท จึงต้องเดินก้าวสั้น ๆ เป็นการระวังกันไป
 ในตัว ครั้นนาน ๆ เคยตัว ใส่หรือไม่ใส่เลยก้าวสั้นไปหมด คำอธิบาย

ของคาทอลิกสันฟังกั๊แยบคายอยู่ เมื่อไม่มีอะไรจะมาเป็นเครื่องยัฟให้ดีกว่านี้ ก็เลยออกเชื่อว่าใกล้เข้าไปข้างจริงมากกว่าไม่จริง

ออกจากร้านขายอาหารแล้วพากันเดินเที่ยวต่อไปอีก ได้ไปเห็นที่ลำคลองแห่งหนึ่งมีคนมาประชุมเที่ยวเตร่กันมาก มีแพลอยขายอาหารอยู่ในคลองนั้นทำไว้อย่างหร มีคนลงไปเที่ยวกินอาหารในแพไปพายเรือเล่นกันในคลองจอแจเหมือนตลาดท้องถิ่น ตัวคลองก่อสร้างไว้อย่างงดงาม แต่ไม่ได้ลงไปเที่ยวในแพ ร้านขายของในเมืองนี้ อะไรจะมามากมายเท่ารองเท่า ไม้, รม, พัก, เปนไม้มี เพราะเปนของที่ชาวพนเมืองต้องใช้กัน ทองเหลืองทองแดงที่ทำเป็นเครื่องถาวรวัตถุก็มีไม่ใช่น้อย ไปที่ไหนพบที่นั่น ถ้าร้านไหนไม่มีก็เก็บไม้ใช้ร้านที่เคียว กลับจากโอซากามาถึงโกบิย่าค่ำ วันนั้นปลอดฝนทั้งวัน

วันที่ ๓๓ พฤษภาคม (เขียนต่อในเวลากลางคืน)

คำวันนั้นตักกันไปดูหนังฉาย พุดถึงการฉายภาพยนตร์อยากจะเล่าให้ฟังว่าวิธีการของเขาฝึกกับของเราอย่างไร คือเมื่อเวลาฉายภาพยนตร์เขางดเครื่องดนตรีระโคม เขาจัดให้มีคนขึ้นไปตะโกนอธิบายอยู่ข้าง ๆ จอ ถึงเรื่องราวที่ฉาย ว่าตอนนั้นเป็นอย่างนั้น ประเหมาะก็พุดเองเออเอง ดูไม่ฝึกกับคนพากย์โชนของเรา คนหนึ่งผลัดเปลี่ยนเล่าเรื่องกัน ๒ คน เวลาหยุดพักหรือเบคไฟจึงใช้เครื่องดนตรีบรรเลงกล่อมคนดู ภาพยนตร์ที่กำหนดฉายคืนหนึ่งในราว ๓๒ หรือ ๓๓ ม้วน มีหนังขาว หนังตลก หนังพีเจอร์ขนาด ๕ ม้วน ๖ ม้วน กับหนังซีเรียล

(เรื่องยาว) ๑ ตอน เครื่องดนตรีที่ใช้ ถ้าเป็นโรงใหญ่ก็ใช้วงใหญ่ ถ้าเป็นโรงเล็ก ๆ ใช้เข้บนโนอันเคียวก็พอ ดูของเขาไม่ใคร่หมก เปลืองอย่างไรเลย ถ้าเทียบกับของเรา ๆ ค่อนข้างหยาบหยาบเต็มที ใช้น้ำก็กระเด็นสาดกันมากม้วน คนตรีก็ต้องมากคน ประหลาดยังมี ที่เชิดที่ร่ายกันโครม ๆ เป็นพิเศษ ถ้าเขาไปฟังของเราน่ากลัวถึงร้องแสยหู สนิทวิการฉายภาพยนต์ของเมืองย่น เรื่องที่จัดให้คนไปคอยตะโกน เล่าเรื่องกันเป้ง ๆ เช่นนั้น เป็นทางคืออย่างหนึ่งที่ทำให้คนไม่เข้าใจ เรื่องรู้เรื่องไถ่ง่าย บางทีหนึ่งจัดไม่สนุกเลย เจ้าคนเล่าเรื่องก็เล่า เสียอย่างโลกโฉน เอาคนคนรู้สึกสนุกจนไต่ แต่คนที่เล่าก็ต้องเป็นคนช่างพูด ถ้ายังมีมักเกิดขึ้นในตัวเอง การเล่าเรื่องประกอบภาพ ฉายก็ยิ่งสนุกขึ้น หากของเราจะลองเรียนแบบนั้นดูบ้างก็ทำเข้าที่ แต่ น่ากลัวคนที่ชอบดนตรีข้างเครื่องดนตรีในเวลาฉายจะคิดว่าเจียบ เพราะ ของเราเคยประโคมกันมาคัง ๆ เสียจนชินแล้ว ประการหนึ่งการดู ของเขาก็สงบเป็นที่สุด ถึงแม้ข้างตอนที่ถูกอกถูกใจอย่างชอบก็เพียง ทยไม่ตบมือ ไม่ถึงกับมีการอึกทักครึกโครมจนออกหน้า มีข้อที่ ควรสังเกตอยู่ว่า ภาพยนต์ทุกเรื่องที่ไม่มีการจูบระหว่างนางเอก กับพระเอกเลยเขาคิดออกหมด เพราะเขาเห็นว่าการจูบเป็นการไม่คิ มาคิคืออย่างเรา ๆ ไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอะไรไ้เลย แต่เป็นธรรมดา ความคิความเห็นของมนุษย์ย่อมไม่ตรงกันเสมอไป

ออกจากโรงภาพยนตร์แล้วเดินไปเที่ยวหาของกิน ไปพบร้านขาย ะหมี่ ชาเลาเปา ขนมจีบ กรากเข้าใส่ว่ากันคนละอ้อมสองอ้อม กิน

ยะหมี่ที่นั่นออกคึกถึงราชาวงศเต็มที แต่ที่นั่นยังไม่ทำไม้ไผ่แจ็กทำ รสชาด
 สู้กันไม่ได้เสียจริง ๆ แพงด้วย ชามหนึ่งตั้ง ๕๐ เซนต์ อย่างว่าสู้
 ไม่ได้ก็เห็นเกลี้ยงชามกันทุกคน ออกจากร้านยะหมี่แล้วก็นึกอยากจะ
 ต่อไปอีก แต่ความหิวร้อนไม่อนุญาตทั้งคิดว่าพุงนี้เที่ยงวันเร็วจะ
 ออก ถ้าพยายามกินแต่เช้าจะได้กำไรเที่ยวอีกครั้งวัน เลยอดใจ
 เลื่อนนั่งรถลากกลับถึงเรือราว ๒ ยามเศษ ลงมือเขียนรายงานต่อไป
 อีกหน่อย ลืมเล่าไปว่าคนลากรถที่นั่นพูดภาษาอังกฤษได้เก่งมาก
 ไม่ใช่พูดอย่างนกกระจอก ถ้าต้องการไปเที่ยวคนลากรถจะนำทางได้ก็
 เท่ากับคนนำทางคนหนึ่ง แลไม่แต่เท่านั้นคนลากรถยังเป็นแม่สื่อพา
 ไปหานางฟ้าเก่งด้วย ขอจบเข้านอนที่แสนตาเหลือทน

ที่ ๑ มิถุนายน

อนุสนธิ์ที่ของแข็งใจคนนอนแต่เช้าวันนั้นก็เนื่องจากห่วงการไปเที่ยว เพราะตอนบ่ายเรือจะออก พอโผล่ออกมาจากห้องก็เห็นทอมสันกับ ตาทองคำมาขึ้นเกยถึงแท่งตัวยืนคอยอยู่ก่อนแล้ว ว่าถ้าเข้าไปอีกนึกเคี้ยว ถึงต้องปลกกัน กระวีกระวาดรีบแต่งตัวเหมือนหนีเจ้าหนี้ คมกาแพ ขนบ่งยังไม่ทันหมดก็ลงจากเรือขึ้นรถห้อยกันไปครึ่ง ไปได้ครึ่งทาง ทอมสันเกิดไม่สมัคจะนั่งรถลาก ต้องเล่นเดินชมวิวกันเหมือนเมื่อไป โอซากาเมื่อวันวาน เรือยเขี่ยกันไปไม่รู้ถนนไหนถึงไหน ตาทองคำ ย่นเมื่อยขาเหมือนจะชัก เลี้ยวเข้าไปร้านเหลาซื้อคอกมแกเมื่อย ระอา เต็มทน

เรื่องราวที่ไปวันนั้นอยากจะขอเล่าถึงไท้ ไปเห็นวัดที่ยืนแห่งหนึ่ง เห็น ผู้คนกำลังชุลมุนกันแน่น นึกว่าเขาจัดงานอะไรกันไกลเข้าไปดู ที่แท้ เขาประชุมกันทำบุญที่กลางลานวัด มีกระทะใหญ่ต้มน้ำตั้งอยู่บนเตา ๓ กระทะ ภายหลังถึงได้รู้ว่านาทตมในกระทะเป็นน้ำมัน ลั่นเคราะห์ ไปที่ บนศาลามีนางชีกำลังทำพิธีสวดมนต์ แต่ขอออกให้รู้ว่านางชี ที่นี้ไม่ใช่โกนหัวนุ่งขาวห่มขาวอย่างนางชีบ้านเรา แกแต่งตัวหุ ที่เคี้ยว ถ้าไม่บอกเห็นจะไม่รู้ว่าเปนนางชี เมื่อทำพิธีอะไรอยู่สัก ครู่หนึ่งแล้วก็ลงมาที่กระทะน้ำมัน เอากิ่งไม้ ย่อม ๆ จุ่มลงไปก็กระทะ น้ำมัน พรหมผู้คนที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ คนที่ยืนอยู่ไกล ๆ ที่นางชีพรหมไม่ถึง ก็อุส่าห์รุกเข้ามาจนใกล้เพื่อรับประพรหมน้ำมันตบข้าง ซึ่งเขานิยมกันว่าเป็น

การเซ่ง ในขณะที่พรมน้ำมันที่มีผู้หญิงสาว ๆ แแต่ตัวด้วยเสื้อผ้าอย่างงาม เข้าใจว่าคงเป็นพวกสัทธินารีกรของนางชีเล่นระบำทำเพลงไปด้วย นึกว่าการนิยมน้ำมันจะมีแต่เรา ที่นั่นเขาก็นิยมเหมือนกัน มีผดกกันอยู่ที่ไม่ต้องใส่กะทะต้มจนให้เดือดคคคก ๆ ทั้งไม่ต้งมีการรดชำระ ๆ จนเปียกปอนอย่างของเราด้วย

ที่จริงย่นกันยถอพุทธศาสนา แต่ทว่ามิจะเบี่ยงการศาสนาแตกต่างกับเราอย่าง พวกเถรวาทศาสนาได้เคยสนทนากับชาวเขมรคนหนึ่ง ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ดีมาก ทั้งเป็นแนวทางไว้ให้ผู้ถือเลือกเก็บ ไม่มีการบังคับแล้วแต่ใจ เว้นแต่วินัยของพระสงฆ์ฝ่ายเรามีข้อห้ามหุยมหิมกว่าพระสงฆ์ของเขมรมาก หลบอาศัยกันไม่ใคร่พ้น แต่ว่าพระสงฆ์ของเขมรค่อนข้างสวดก เช่นกินข้าวย่อยเลาะกไม่ห้ามอย่างใด

ออกจากวัดนั้นแล้วจะไปกินอาหารที่ร้านย่อยแห่งหนึ่ง ล้อทอมสันว่าเห็นจะต้องบ่อนกันอีกกรรมึง ทอมสันยิ้ม กินอาหารแล้วพากันเที่ยวชอกแซกค่อไปอีกหลายแห่ง ตั้งใจจะกลับมาให้ ถึงเรือก่อนเที่ยง แต่ที่ไหนไค้เพลินไปถึงเที่ยงครึ่ง ซ้ำร้ายยังพากันหลงมถนนเลียบนบพอลออกมาไค้ต่างคนต้งเผ่นชน รดเร่งกัน แทบหายใจ หายคอไม่ทัน หวุดหวิดเต็มทีกลัวไม่ทันเรือเหมือนจะตาย แต่ที่แท้มาถึงเรือแล้วอยู่อีกชั่วโมงครึ่งเรือถึงไค้ออก เลยมองหน้าหัวเราะกัน

เรือออกจากโกบีตอนนั้นคนโดยสารค่อนข้างโหรงเหรงมาก เพราะคนที่โดยสารมาจากโยโกซามาขึ้นที่นั่นหมด นอกจากพวกเราที่เป็น

เจ้าจ่านำ มีชาวรัสเซีย ชาวโปตเกตหน้าใหม่โดยสารเพิ่มเติมมา
อีกก็ไม่กี่คน อยู่ข้างหอรบแหม่มเต๋มที่

ออกจากโกบีมาแล้วเรือไค่ ผ่านเกาะหลายแห่ง เกาะเหล่านี้มี
ผู้คนอยู่หนาแน่น มีโรงงานทำข่อยแร่ทองแดง โรงงานทำสินค้าต่าง ๆ
บางแห่งเรือไค่แล่นระหว่างเกาะทั้งครึ่งชั่วโมง มีวังตงมานำคุณพวก
ที่หายใจเป็นการถ่ายรูปรอคิวไว้นาน

ที่ ๓ มิถุนายน

สองวันมาแล้วหมกทอนไม่มีอะไรจะคิดอีก ถ้าจะเข็นกันออกไป
จริง ๆ เห็นจะได้แต่น้ำกับฟ้าเลยต้องพานงก เรือมาถึงปากอ่าวเซี่ยงไฮ้
แต่เมื่อวันที่ ๒ เวลาเย็น ทอคสมออยู่ที่ปากน้ำเซี่ยงไฮ้ คืนหนึ่ง เช้า
วันที่ ๓ นำขบวนไค่ตอนสมอเคลอนล้ำแล่นไปตามลำน้ำเมืองเซี่ยงไฮ้
ไค่สวนกับเรือรบอังกฤษลำหนึ่งชื่อ “คาไลท์” กับเรือรบชาติอื่น ๆ
อีกหลายลำ ทอคสมอเรียงรายอยู่ตามลำแม่น้ำ เรือรบเหล่านี้ได้ถูก
ส่งมายังกันชาวต่างประเทศที่อยู่ในเมืองเซี่ยงไฮ้ เนื่องจากการจลาจล
วันนั้นทางฝ่ายเรือโคเรียมารูของเราได้รั่ววิทยุโทรเลขจากเฮย์นังมาถึง
กับทัน ให้แนะนำกับคนโดยสารที่จะโดยสารต่อไปอีกว่าเมืองเซี่ยงไฮ้
อยู่ในระหว่างการจลาจล ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าให้ ขึ้นบกเที่ยว ไค่ยก
ข่าวนี้ให้พวกเรารู้ทุกคน

ราวบ่ายโมงเรือถึงหน้าเมืองเซี่ยงไฮ้ ทอคสมออยู่กลางน้ำ มีเรือ
เล็กเรือน้อยมากคอยตอมริบคนโดยสารอยู่หนาแน่น เมื่อมาถึงเข้าจริง ๆ
การที่จะกลับไว้นั้นเมืองเซี่ยงไฮ้เป็นอันเหลืออด ประจวบกับทอมสัน

สหภาพเดินทางของฉินจะขึ้นทันด้วย เลยค้นทุรังขึ้นไปกับทอมสันจนได้
ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าอยู่ในระหว่างลูกปืน แต่ระวังตัวกันกริบทีเดียว เพราะคน
เมืองนี้กำลังมีโรคเกลียดชาวต่างประเทศกันอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง แม้แต่
คนลากรถถ้าปรากฏว่ามีคนต่างประเทศนั่งไป คนรถเป็นลูกศิษย์ทาง
เหลืองทีเดียว เรื่องนี้โตเห็นกับตาเอง คือมีเพื่อนไทยสารด้วยกัน
สองคนผิวเมื่อยเป็นชาวอังกฤษขึ้นบกพร้อม ๆ กับฉินด้วยกัน พอขึ้น
รถลากไปยังไม่ทันถึงแค่นั้น ก็มีพวกจีน ๒-๓ คนวิ่งแร้วตามไปช่วย
กันค้ำเจ้าคนลากรถร้องเสียงหลง แต่ไม่ได้ ทำร้ายสองคนผิวเมื่อยนั้น
อย่างไร เล่นเอาสองคนผิวเมื่อยนั้นอกสั่นขวัญหายไปตามกัน มันร้าย
สินที ทอมสันถึงกับสยดสลายลยอยู่อย่างว่าถ้าเขาถูกอิเฟลงนี้แลถูก
ทำร้ายด้วย เห็นจะต้องปราบกันด้วยปืนพก

ในถนนสายต่าง ๆ ที่ฉินโตไปเห็น พบพวกทหารจีนสวมหมวก
ปลายปืนสะพายเครื่องสนามเดินตรวจตรากันออกเกลื่อนกลาด ตาม
สถานทูตมีทหารต่างประเทศรักษาการอยู่อย่างกวัดขั่น นอกจากทหาร
ผู้คนพลเมืองเดินตามถนนไม่ค่อยมี ร้านรวงพากันปิดเสียโดยมาก
หงอยจ้อยเต็มทีเพราะต่างคนต่างกลัวภัยไม่อาจเที่ยวเตร่ ความจริง
เมืองเซียงไฮ้เป็นเมืองที่สวยงาม ชนหนาแน่น เมืองหนึ่ง ของ ประเทศจีน
มีตึกงามสง่า ๆ ถนนร่นแฉกกว้างขวางสะอาดสอาดมาก แต่เราไม่เห็น
ในขณะที่ยานเมืองเขากำลังปั่นปั่น เลยไม่มีความรู้ สักสมุกอย่างไร
ทั้งไม่มีใจจะอยากเดินเที่ยวต่อไปอีกด้วย

เมื่อไปส่งทอมสันจนถึงบ้านญาติแล้วรีบกลับที่เดียว ทอมสัน
จะตามมาส่งอีก ฉันบอกไม่ต้อง บ่นออกมาว่าเสียค่ายที่ไม่ได้อยู่ค้าง
เลี้ยงส่งกันสักคืนหนึ่ง เพราะเรือจะออกเดินทางไปยังฮ่องกงในเวลาเย็น
ชาวลับเรือใจคอรู้สึกชอยกล เพราะต้องกลับคนเดียว เมื่อมาใกล้
ท่าเรือก็ได้พบกับมิสเตอร์วอลสไบแอมชาวเคนมารค ซึ่งแต่ก่อนเคย
รับราชการอยู่กรมทศน้ำในประเทศไทย บอกดีใจ ไม่นึกเลยว่าจะได้
พบกับพวกเมืองไทยที่นี่ ถามฉันว่าไปไหนมา ฉันบอกว่าจะนำละคอนไทย
ไปแสดงที่ประเทศอเมริกากลับมา จะเดินทางไปกรุงเทพ ฯ ส่วนตัว
เขาตั้งแต่ออกจากกรมทศน้ำแล้วก็มาทำงานกับรัฐบาลจีนที่เมืองนี้แต่ได้
ลาออกแล้ว จะเดินทางกลับบ้านทางประเทศอเมริกาในเร็ว ๆ นี้ บ่น
ปรัยทุกข์ตั้งแต่บ้านเมืองเกิดยุ่ง ๆ นอนตาไม่ใคร่หลับ จะไปไหนที่ก็
ระวังกัน

ที่ ๔ มิถุนายน

วันนี้ได้ไปเห็นพวกเจ๊กย้ายยี่ต่งน้ำพริกกินกัน ให้รู้สึกยังเกิดอยาก
กินก็เข้าไทยเป็นกำลัง วิ่งลงไปหาแม่ครูตลับหำรอกว่าจะมีอะไรทำ
เล่นกับเข้าไทยได้บ้าง แม่ครูบอกหมดทุน บ้ายให้ไปหานายชุ่ม
ไต้ น้ำพริกเผาปลาเกลือเหลือติดอยู่ครึ่งกระป๋อง เอามาคลุกเข้ากิน
อร่อยจริง ๆ ตะกลามกินเข้าไปตั้ง ๓ จานเหมือนคนไม่เคยพบ คา
ทของคำมาเห็นได้กลิ่นเผ้าอันหอมทนอยุ่จนน้ำลายสอ ๆ เหลือออกต้อง
วิ่งไปขอเข้าสุทที่ห้องก็ถูกมาขอคลุกกินบ้าง สรรเสริญเย็นยอไม่ขาดปาก
ว่าถ้าถึงกรุงเทพ ฯ ไม่ให้ กินอะไร กินแต่น้ำพริกคลุกเข้าก็เอา พวก

ถึงเรื่องกับเจ้า ก็นั่น ๆ ไปมันสู้กับเจ้าไทยเราไม่ได้เสียจริง ๆ กับเจ้าฝรั่งกันนาน ๆ ชักเบื่อ ชักจะเลี่ยนอย่างไรไม่รู้ เมื่อหาไปลี้มสนิทไม่ได้ นึกถึงเลย มีนายชู้มคนเคียวที่หอบไปเลี่ยนจนมอดท้องฝรั่งว่า เกือบออกจากร้านขายไก่ จนกระทั่งกลับมาแกก็ยังมีให้กิน เก่งเต็มที

นั่งนอนมาในเรือ เวลาช่างเหลือมากมายจริง ๆ จะคิดอะไรให้เป็นลำเป็นสันก็คิดไม่ออก ทั้งนั้นคงเป็นเพราะสยายเกินไป ถ้าอยู่บ้านขึ้นสยายอย่างอยู่เรือเช่นนี้ทั่วทั้งที่เห็นจะเสียคน

ที่ ๕ มิถุนายน

ตอนเช้าวันนี้มีคนล่นส่งท้ายเรือออกไปยว ๆ ตกย้ายคลื่นสงบ มีลมพัดวีว ๆ แต่อยู่ในห้องชักอ้าว ๆ วันนี้ไม่ได้เรื่องราวอะไรอีก กลุ้มใจเหลือกำลัง หมกทำต้องลงไปเกณฑ์เอาพวกแม่หญิงขึ้นมา นั่งเกาหัววงร้องเพลง แข่งกิมเป็นคนชักซอ แม่เลือนเป็นคนตบทย เพลงที่ร้องมีตั๋ยลาวเวญศรี เพลงทำนองมาชมหาวิชราวุธ กับเพลงเมือครั้งก่อนรับเรือพระร่วง ร้องอย่างทำนองเพลงฝรั่ง ตอนนั้นค่อยรู้สึกเพลิดเพลินขึ้นมาได้ นายเรือลูกเรือพวกคนโดยสารพากันมานั่งล้อมตะแคงคอฟังอยู่เป็นกลุ่ม ๆ จบเพลงหนึ่ง ๆ มีการตบไม้ ตบมือกันตามมีตามเกิด ขึ้นต้น ๆ ออกจะรู้สึกเกรงใจผู้โดยสารอื่น ๆ เขาอยู่เหมือนกัน กลัวเขาจะหาว่าพวกเราเป็นพวกนิวแชน แต่เห็นใครท้อใครมามากก็เลยหมกเกรงกัน ความจริงพวกเราออกจะได้สิทธิพิเศษกว่าคนอื่นโดยสารอื่น ๆ จะไปไหนมาไหนไม่ห้ามปรามอย่างไร

ทั้งนี้ด้วยความเชื่อเฟื่องของนายเรือ และยิ่งนายเรือคนใหม่นี้ด้วย ถึง
เอาใจใส่อย่างแข็งแรง

นั่งประชุมร้องเพลงกันอยู่ถึง ๔ ท่าถึงได้เลิกประชุม แยกย้าย
กันไปนอน ส่วนฉันยังคงอยู่กับกัปตัน แกว่าเรือโคเวียมาร์เทียวนี
ครกครนคึกคัก ชุมพวกเด็ก ๆ ว่ามามีวิทยาสภาพดี ย่นเสียตาย ไม่ได้
คุมเรือเข้าไปถึงกรุงเทพฯ ๗ จะต้องถ่ายลำเสียที่ฮ่องกง ให้ให้รูปคณะ
ละคอนแต่งเครื่องที่ถ่ายมาจากนิวส์คลัสม์หนึ่ง กัปตันส่วนตัวของฉัน
แผ่นหนึ่ง เช่นชื่อเขียนคำอธิษฐานไว้ให้ด้วย อนุญาตการขอใจเต็มที

ที่ ๒ มิถุนายน

เห็นจะเป็นด้วยเมื่อคืนคุยกันตกไป เล่นนอนเสียจนสายไว เรือ
มาถึงฮ่องกงเมื่อไรไม่รู้สัก ต่อได้ยินเสียงสมอตั้งโกรกกรากผู้คน
เอ็ดอึง ฉันจึงได้รู้สักว่าเรือมาถึงเมืองฮ่องกง รีบตะลึงตระลาน
ล้างหน้าแต่งตัวลงไป บอกให้พวกเราเตรียมเข้าของที่จะ ถ่ายเรือขึ้น ที่น
เพื่อหาเรือลำใหม่โดยสารเข้าไปกรุงเทพฯ ๗ ที่แท่แข่งกิมได้จักสิ่งและ
ทำกันไว้เรียบร้อยแล้ว ใสเราต่างหากที่มุ่งมาที่หลัง ฉันได้รีบ
ขึ้นชกไปกัยแข่งกิมไปหาที่พักก่อน ให้นายทองคำอยู่กับพวกในเรือ
การหาที่พักคราวนี้ออกจะยากเย็นแสนเข็ญเหมือนกับหาเลือกกับปู จะหัน
เข้าไปที่ไหนก็ล้วนแต่คนเต็มไปทั้งนั้น ด้วยในขณะที่เรามากัน
ประจวบกับที่ชาวต่างประเทศ แลพวกจีนที่มั่วมนรอนหนึ่การจลาจลจาก
เมืองเซี่ยงไฮ้เข้ามาอาศัยอยู่เมืองฮ่องกง เพราะเมืองฮ่องกงอยู่ในความ
ปกครองของอังกฤษ พวกที่หนีภัยเห็นเป็นที่ขังภัยได้ จึงได้อพยพ

ประตังกันเข้ามามากต่อมาก แต่โชคของพวกเรายังดีอยู่ ละเอียด
ไปพบตาแป๊ะคนหนึ่งอายุในราว ๕๐ เศษ ทำงานเป็นลูกเรือมาก่อน พูด
ภาษาอังกฤษเป็นรู ๆ ปลา ๆ จึงได้ขอให้แกช่วยหาที่พักให้ จะรางวัล
ให้ตามสมควร แกได้พาเราไปเที่ยวหาเสียหลายแห่งก็ยังไม่ได้ ที่พัก
อ่อนใจเต็มที ไปได้สักหน่อยตาแป๊ะคนนำทางจะนึกอย่างไรขึ้นมาไม่รู้
แกได้หันมาถามฉันว่า “ยูว์แคนสปีชมาลาญ” ฉันตอบว่าฉันพูด
มาลาญได้ คราวนี้แกหัวเราะออก แกว่าถ้ายังงั้นเป็นสำเร็จ เพราะ
มีบ้านพักชาวมาลาญอยู่ริมถนนข้างฝั่งอ่าวแห่งหนึ่งชื่อ ขาซุอาลี พอที่
พวกเราจะได้สบาย เป็นอันได้ที่พักกันตนเอง

เมื่อได้ตกลงกับเจ้าของบ้านเป็นที่เข้าใจแล้ว ฉันก็แข่งกิมได้
รีบกลับไปเรือ รับพวกที่คอยอยู่แลชนเข้าของลงเรือลำเลียงไป มีเจ้า
พนักงานมาตรวจตามธรรมเนียม การถ่ายสมบัติพัสดุลานเช่นของเรา
มันเป็นการใหญ่โตเสียจริง ๆ กว่าจะเสร็จไปขึ้นฝั่งได้ ก็กินเวลากัน
แรมชั่วโมง ก่อนที่พวกเราจะลงจากเรือโคเรียมารู ได้ มีพิธีต้อนรับ
ว่าลากัปตันและพวกลูกเรือ กัปตันได้ลงมาส่งถึงต้นกระโท พอเรือ
ลำเลียงของเราเคลื่อน พวกลูกเรือโคเรียมารูได้พากันร้อง “บันไซ”
พวกเราได้ร้อง “ไฮโย” ตอบ ออกรู้สักอาลัยเรือโคเรียมารู
ขึ้นมาตะหงิด ๆ

ที่ ๗ มิถุนายน

พวกเรามาถึงบ้านพักขาซุอาลีเป็นเวลาบ่าย ๔ โมงเย็น ให้รางวัล
ตาแป๊ะคนนำทางหาบ้านพัก ๒ เหยี่ยว เจ้าของบ้านพักเด่นรับขับสู่

แข็งแรง เอาบุญซื้ออาหารมาทางให้เลือก ตาทองคำเห็นจะผันถึงน้ำพริก
กับแกงเผ็ดมาแต่เรือ สะกิดสะเกาให้สั่งตำน้ำพริกกับเครื่องจิ้มกับ
แกงเผ็ดก่อนอื่น นอกนั้นทำอะไรมาก็ได้ เขาเป็นตกลง ลงมือ
กินเกือบทุ่ม อาหารเย็นวันนั้นช่างกินได้ กินทีกินเดียวจริง ๆ กินกันได้
คนละมาก ๆ ด้วย ทั้งนั้นเห็นจะเป็นเพราะกินเข้าแขกไกลไปทางกับเข้า
ไทยอย่าง ๑ แลอีกอย่าง ๑ กินกับเข้าฝรั่งกันมานานเฒ่าแล้ว เมื่อ
มาไต้หวันอย่างไทย ๆ เลยตอกกันเข้าไปจนพุงอืด กินเข้าแล้วราว ๒ ทุ่ม
ครึ่งพากันไปเที่ยวชมบ้านเมือง

เมืองฮ่องกงนั้นยังมีภูมิฐานงดงาม อยู่เมืองหนึ่งในฝ่ายตะวันออก
ถ้าจะเปรียบกับความงามก็ต้องว่างามเหมือนผู้หญิงสาวรุ่น ๆ ที่แต่งด้วย
เครื่องชุด ตัวเมืองตั้งริมชายน้ำรอบอยู่บนเขา ปลูกสร้างไว้เป็น
ลวดหลั่น เพราะพื้นที่เป็นภูเขา มีถนนเป็นทิวรายตะเข้ริมฝั่งเท่านั้น
ตัวเมืองฮ่องกงแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือภาคทางเกาะฮ่องกงเป็น
ที่ชุมนุมการค้าขาย อีกภาค ๑ เรียกว่าเกาะเกาหลินอยู่ตรงข้าม
กับเกาะฮ่องกง เป็นทำเลที่พักของชาวต่างประเทศแลพวกผู้ค้าที่มีทรัพย์สิน
มีฐานะมั่นคงก็ กับยังมีเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นบริวารอีกหลายเกาะ
พิศภูมิวิไมจิตรตาเลย เวลากลางคืนยิ่งงามตาเป็นที่ลึกลับ ดวงไฟที่ฉาย
แสงออกมาจากหมู่บ้านเรือนบนเขาแลดูแพรวพราวเหมือนไฟเฉลิม ใคร
จะว่าอากาศที่ฮ่องกงก็หรือไม่ว่า ฉันไม่ขอพูด ขอบอกให้ผู้ที่เคยไปเข้าใจ
เขาเอง แต่ที่มาพักวันนี้ฉันอยากเปลืองเสื้อชั้นในออกเหมือน
อย่างอยู่บ้าน กระทั่งบ้านพักอยู่กับชายฝั่งแท้ ๆ ลมทะเลก็ไม่มี

มาโปรก เสียงย่นกันอบ แต่ค่อยยังชั่วกว่าที่ซเซส เลือกลง
 ขางของฉันทสำหรับใส่หนักร้อนมาถนุใช้การไม่ได้สักสำหรับเคียว คำที่
 ไม่ได้ชัก ออกจะเคราะห์ร้ายหน่อย จีบเข้าสำหรับไหนมนมอมแมม
 ปอมแปมไปทั้งนั้น ไปเที่ยวต้องตะบันใส่เสื้อสักหลาด “จ้าว” ไปกันคือๆ
 เหนือไหล่ซิก ๆ เหมือนกับเข้ากระโจม เห็นเขาขึ้นรถไปตากอากาศ
 บนเขากันกลุ่ม ๆ กันตรงนั้นไปมั่ง นึกจะได้รับลมที่แท้เหลว ข้างล่าง
 อย่างไรข้างบนอย่างนั้น พวกฝรั่งบางคนยังต้องทรงพัดตามจับกันมือ
 เปนชกยันต์ ทนไม่ไหวต้องชานกลับมาที่พักอาบน้ำ พวกผู้ชายยัง
 ไม่มีใครยอมกลับ กลับแต่พวกผู้หญิง อาบน้ำแล้วนั่งกินกาแฟ
 ขนผลไม้สัก คุยกันอยู่ครู่หนึ่งแล้วนั่งเขียนรายงานอีกจนถึง ๘ ทุ่ม
 จึงได้เข้านอน

ที่ ๘ มิถุนายน

เช้าวันนี้พยหน้าใคร ๆ ก็โง่ถึงเรื่องนอนไม่หลับ ข้างนายชุ่ม
 โทษว่าเป็นเพราะกาแฟ ฉันทว่าไม่ใช่เหตุเพราะกาแฟ เพราะร้อน
 ข้างนายจันทก็ทักเธอว่า คงเป็นทั้งกาแฟและร้อนทั้ง ๒ อย่าง หมค
 บัญหา

๓ โมงเช้าฉันทกับเซ่งกิมไค นำเช็กไปขึ้นเงินที่บริษัทอเมริกันเอ็กช
 เปรส แล้วเลยไปฟังข่าวกำหนดเรือออก ใต้ความว่าวันนี้เวลาบ่าย
 ๒ โมง ๓๐ นาที จะมีเรือกลไฟชื่อ “เกียงซู” ไปกรุงเทพฯ ลำหนึ่ง จึง
 ใ้รีบกลับไปที่พักบอกให้พวกเรารีบเตรียมตัวกันอย่างกระตือรือร้น ออก
 นึกวิตกว่าจะไม่ทันเรือท่าเดียวเร่งรีบกันแทบตาย เคราะห์ดีที่ตาแป๊ะคน

นำทางหาบ้านพักเมื่อวาน แก่มาคอยอยู่ก่อนแล้ว แลเตรียมเรือ
 บรรทุกมาคอยอยู่พร้อมเสร็จ แก่ว่าแกพึงรู้เหมือนกันว่าเรือจะออก
 ทั้งใจจะมาขอข่าว ถ้าตกลงจะไต่ขึ้นของลงเรือลำเลียงจ้างให้เรือยนต์
 จูงไปที่เคียว ฉันทึ่งไทม์ออกระให้เกริบจัดการระบายของลงเรือให้แข่งกิม
 คมไป ส่วนฉันทึ่งไทม์เรือ การมันค่อนข้างฉกฉกเต็มที ไต่ โน่น
 ลมเหมือนกันคนตีไฟ ทั้งคนทั้งของกว่าจะสลัดขึ้นไปอยู่บนเรือเกียงชู
 ไต่ ก็กินเวลาเข้าไปตั้งย่าย ๓ โมงเกือบครึ่ง เป็นเหตุเพราะเราเข้าฝ่าย
 เคียว เรือเกียงชูจะออกย่าย ๒ โมงครึ่งก็ไม่ได้ออก ต้องเล่นเวลา
 กันไปสค ๆ ถึง ๔ โมงเย็นจึงไต่ถอนสมออกเรือ ในเรื่องนี้ถ้านายเรือ
 เกียงชูไม่เอื้อเฟื้อแล้ว ยังไม่รู้ว่าจะละคอนไทยจะต้องคว้างอยู่ที่
 ชื่องงอีกสักกี่วัน ออกรู้สักขอบใจนายเรือเกียงชูจริง ๆ ถ้าจะเกณฑ์
 ให้ถวายวันทำอีกสัก ๑๐ หนก็ต้องยอมถวาย
 เรือเกียงชูออกจากชื่องงตอนนั้นคนโดยสว่น้อย ถ้าจะมากก็
 เห็นจะมีแต่พวกเรา

ที่ ๘ มิถุนายน

เมื่อคืนนี้เรือเกียงชูใช้จักรแล่นมาโดยปกติ เรือร่อนรนไม่มี
 ใครบ่น บ่นกันแต่ว่าเรือแคบ ที่จริงไม่แคบเลย หากเคยอยู่เรือ
 โต ๆ ชนิด ๒ ปล่องกันจนเคยตัว เมื่อมาอยู่ในเรือชนิดปล่องเดียว
 จึงคิดว่าแคบไป เรือออกแล้วใช้จักรมาราว ๕ ชั่วโมง นอนหลับสนิท
 เหมือนตาย ค่าที่ฟกมาจากชื่องงเสียงอมแงม

๓ โมงเช้าเรือดิ่งหัวเสา ให้แข่งกิมขึ้นไปโทรเลขส่งข่าวบอกนาย
ของฮวนทันที แต่ฉันไม่ได้ขึ้น แข่งกิมหายไป ๓ ชั่วโมงกลับมาหอบ
เอาปลาสด พริกกระป๋องมาเสิร์ฟพระพรหมว่า จะทำกับข้าวไทย
เลี้ยงกันอีกสักมื้อ แต่เครื่องใช้ไม้สอยค่อนข้างจะอึดคัก เพราะติด
อยู่ในระวางเรือเลี้ยมหก ต้องหนีไปพึ่งขารมึงกัก หะแรกตั้งท่า
ตั้งทางจะแกงส้ม ลงท้ายกลายเป็นต้มยำชกกันอย่างทำนอง “โฮกโฮก”
แต่เวลากินเข้าจริง ๆ ไม่พอ โอ้โฮกโฮกก็หมด น้ำพริกก็เกลี้ยง
คนกินพากันโทษแข่งกิมออกแซ่ ลงท้ายเหลือแต่หัวไชโป๊คลุกไข่ทอด
ตาของคำถึงร้องว่าเจ็บแสบ รุ่งไม่กิน อดใจไปกินกรุงเทพ ๆ ตึกว่า
เรื่องโทรเลขมาได้ความจากแข่งกิมที่หลังว่า พนักงานโทรเลข
ที่นั่นไม่รับรองว่าจะถึงหรือไม่ถึง เพราะขลุ่ยขลุ่ยมาตั้งแต่วันเกิดการ
จลาจลที่เซียงไฮ้ ออกหน้าใจเต็มที แข่งกิมบอกว่าได้ยินคำพูด
ของเจ้าพนักงานโทรเลขที่นั่น ก็ชักวิตกว่ามันจะเหลวเสียแล้ว ลองเสียง
ไซเคเผื่อไปอย่างนั้นเอง

เมืองหัวเกานี้เป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่ง พวกจีนที่เข้าไป
กรุงเทพ ฯ โดยมากไปจากที่นั่น เพราะที่นั่นเป็นอ่าวกลาง รวมคนมา
จากจังหวัดต่าง ๆ หน้าตาข้างบนบ้านเมืองเป็นอย่างไร แข่งกิมจะ
บอกได้ก็ เพราะเป็นผู้ที่ได้ขึ้นไปเห็น ฉันเป็นคนอยู่เรือก็เห็นจะรู้กัน
แต่เพียงแค่นั้น

วันนี้ได้เกิดมีผู้มาหากินสต ๆ กับพวกเรารายหนึ่ง แต่ควักกระเป๋
เราไม่ออก คือภายหลังจากที่แข่งกิมขึ้นไปโทรเลขแล้ว มีสุภาพ

บุรุษจีนผู้หนึ่งอายุในราว ๓๐ แต่งตัวอย่างแบบชาวยุโรป ลงเรือเล็ก
 มาหาคนที่เรือเกียงชู อ้างว่าเป็นเจ้าพนักงานกระทรวงต่างประเทศ
 พกภาษาอังกฤษได้เก่ง มาบอกว่าให้ฉันนำคณะละคอนไปที่ว่าการเพื่อ
 เสียภาษี อ้างว่าเป็นธรรมเนียมของละคอนชาวต่างประเทศ ถ้าไม่มี
 กงสุลประจำของตัวอยู่ที่นั่น ผ่านมาถึงเมืองนี้จะต้องเสียภาษีทุกคน กับพวก
 กระซิบกระซาบเกี้ยวเป็นเชิงทำบุญคุณว่า การที่จะเสียนั้นเขาจะรีบ
 ช่วยเหลือให้เสียแต่ละเพราะผู้หญิงเท่านั้น ผู้ชายไม่ต้อง ฉันถามว่า
 การเสียมีการยกเว้นกันด้วยหรือไม่ สภาพบุรุษจีนคนนั้นว่าการที่จะเสีย
 หรือการยกเว้นมันแล้วแต่เขาเอง ออกนกกสงสัยเต็มที เพราะไม่เคย
 ได้ยินว่าที่เมืองซัวเจามีการเก็บภาษีละคอนต่างชาติ ยิ่งได้ฟังเขาพล่าม
 อธิบายอะไรต่ออะไรถึงเรื่องราชการงานเมืองของเขาอีกเลยทำให้นึกสอ
 ใจถึงเรื่องความยุ่ง ๆ ของจีนอะไรขึ้นมาบางอย่าง แต่ฉันไม่ได้สะแดง
 ความรู้สึกหรือมีการโต้แย้งอย่างไร เป็นแต่บอกว่าการเรื่อนั้นย็นก็
 จะปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง ไม่มีการขัดขืน แต่ขอสมัครไป
 บอกให้พวกละคอนแต่งตัวสักประเดี๋ยว ให้รออยู่ก่อน ครั้นแล้วฉัน
 ก็แอบไปเล่าเรื่องนี้ให้กับพี่ตั้นฟัง ทั้งอธิบายเรื่องราวความจริงจะมีอยู่แค่
 ไหนด้วย กับตั้นพอรู้เรื่องก็ขม บอกว่าตักเป็นพนักงานของแกที่จะไป
 พுகเอง ถ้าหากจะมีการเสียภาษีกันจริง ๆ แกจะรีบไปพุกกับกงสุลอังกฤษ
 ที่ประจำเมืองนี้ ครั้นแล้วแกก็ออกมาพบกับเจ้าหมอคณัน เจ้าคนนั้น
 พกอะไรฟอก ๆ แฟก ๆ อยู่หนึ่งอันหนึ่ง กับตั้นก็เอ่ยขึ้นว่ารู้จักกงท้ายเรือ
 นั้นไหม เจ้านั้นบอกรู้จัก กับตั้นถามว่าสำนักงานของท่านอยู่ที่ไหน

เจ้านั้นเอามือชี้ให้ดูไปที่ชายทะเล ก็ปัดันบอกว่าคิแล้ว เชิญกลับไ้
 เพราะบนเรือนเ้ากัยเมืองอังกฤษไม่มีการเสี่ยภาษักันเปนพิเศษให้ใคร
 เจ้านั้นคิหน้าจิต ๆ เรียบ ๆ บ่นอะไรอบบ ๆ อับ ๆ อยู่ในคอไม้ไ้ยิน แล้ว
 ก็ลงเรือกลับไ้ไม่เหลียวหลัง ก็ปัดันบอกว่าไอ้พวกนี้มันมีคอมปนีลย ๆ
 คอยหากินสก ๆ กันอย่างนี้เสมอ ถ้าใครไม่รู้แกวเปนจยเห่ แกวเล่า
 ให้ฟังว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้พวกผู้หญิงไทยที่โดยสารมาจากกรุงเทพ ฯ โดยเรือ
 อื่น ๆ ๔-๕ คนก็โดนเข้าแล้วเหมือนกัน นัยว่ามันหลอกเอาไ้ไ้ถึง
 คนละ ๔๐ เหรียญหวาน ๆ แกวว่าวิธิดำเนินการของพวกนี้มีทั้งที่ข้ง
 ที่ปลอบ ทุเรศก็ส่งหนาม้ามาเทียบลาดตระเวนเช่นนั้นก่อน ถ้าไ้ที่
 รวยห่วยรวยทางเลยก็มี ที่จริงเห็นหน้ามันซ้อ ๆ ก็ไม่น่าจะเปนไปไ้โดย
 ฤๅการหากินของมนุษย์ที่จิตทกวันมีเล่ห์กลกว้างขวางเหลือกำล้ง

วันนั้น ๕ โมงเย็นไ้ถูกยเรือออกจากซัวเถา มีพวกจีนโดยสาร
 ไปกรุงเทพ ฯ รวสัห้าร้อยคน เอะอะเกรียวกราวกันแทบหุคัย โยษ
 อะไรกันเ้าคองไม่รู้เรื่อง ที่บ่นกันว่าเรือแคบ คราวนั้นเห็นไ้ไ้ว่าแคบ
 จริง ๆ ไม่ใช่แคบเล่น ๆ เลย เพราะคนแน่นจนถึงเบียดกันคลัก ๆ
 อย่างปลารวมอยู่ในซ้ง

ที่ ๓๐ มิถุนายน

วันนั้นทะเลมีคลื่นน้อย ๆ แต่เรือก็ยังโคลงเคลงอยู่มาก เห็นพวก
 จีนเ้าคลนชมกันไ้หลายคน พวกเราไม่มีใครเ้าเปนแต่เกือย ๆ
 เท่านั้น วันนั้นออกคิถึงบ้านมากชน จัยทำอะไรเข้าใจก็เขวไปหาย่าน

รำไป เห็นทีจะเป็นเพราะรู้แน่ว่าอีก ๗ วันข้างหน้าก็จะถึงบ้าน ต้อง
ระวังความคิดที่พุ่งผ่านด้วยการอ่านหนังสือคู่คอยส่งบล

ที่ ๑๑ มิถุนายน

เมื่อคืนนี้ก็อีก ฟุ้งเสียเกือบคืนยังรุ่ง มาได้ห้าโมงเศษตอนตี ๔
ทอดไปได้ถึงโมงเช้า ได้ยินเสียงกรียว ๆ ในหม่พวกโดยสารชั้น ๓
ก็ตกใจตื้นึกว่าพวกเจ้าทะเลาะกัน แต่ที่แท้เป็นเวลาที่เขาจะกินเช้า
เลยต้องยาดราออกจากที่นอน วันนี้ไม่มีงานจะทำเลย นอกจากขึ้นไป
ตั้งวงร้องเพลงกันบนศาลาฟ้าตอนท้ายเรือ ฉันเข้าหีบเพลง แซงกีมิสซอ
คนรับกับคนร้องไม่กินกัน แต่ฉันเหลวจนไม่เป็นรส แซงกีมิสซอ
แกล้งไปไ้ ลงท้ายฉันเลยกลายเป็นคนนั่งฟังตามเคย

ที่ ๑๒ มิถุนายน

วันนี้ทะเลเรียบดีกว่าวันก่อน แต่ในห้องพวกเราร้อนมาก ต้อง
ระเหิดขึ้นไปถ่ายกันอยู่บนศาลาฟ้าตอนท้าย นายเรือให้ความสะดวกดีมาก
รู้สึกชอบใจในความอารีของเขาจริง ๆ ว้าง ๆ มักจะมาคุยด้วยเสมอ
บอกว่าถ้าคลื่นลมสงบเช่นนี้เรือจะไปเรือจะถึงกรุงเทพฯ ๗ ตามกำหนดใน
วันที่ ๑๖ แน่ วันนี้ก็ไม่มีอะไรจะทำเป็นชิ้นเป็นอัน คุยถึงใกล้บ้าน
กันทุนก็ร่อยหรอเข้าทุกที เว้นแต่งานอ่านหนังสือยังคงมีประจำวัน

ที่ ๑๓ มิถุนายน

รายงานตอนจะเข้าประตูบ้านระบะนี้ ฉันออกรู้สึกตะขิดตะขวง
ว่ามันร่อยลงอย่างไรชอบกล น่ากลัวเธอจะต้องเหินเขินเสียกระมัง
เพราะไม่มีเรื่องอะไรที่จะทำให้สนุกเลย มีแต่งานนอนกับนั่งเท่านั้น

ตอนเช้าวันนั้นแลเห็นพื้นเมืองญวนอยู่ใรว ะ มีเรือแล่นไปข้างหน้า
เรลำหนึ่ง เป็นเรือของห้างวัดพระยาไกรชื่อ “บังกา” เรือเรากว
ไล่หลังไปคค ๒ ชั่วโมงหลัง เรือเกียงชู้ก็ทิ้งเรือบังกาไปเสียตั้งไมล์

ที่ ๓๔ มิถุนายน

เรือแล่นผ่านเกาะปูลอกวนปูลอโยอีแลผ่านเกาะเล็ก ๆ อีกหลาย
แห่ง พวกเรามีความรำเริงกันมาก เข้าปลาอาหารคงกินกันได้ตาม
ปกติ ไม่มีใครมาคลื่นเมาทะเลอย่างไร ตาทองคำขยายใจก็ออก
มาหลายเรื่อง ไค้ชากันหลายพักให้รางวัลเหล่า ๒ แก้ว แต่ก็มี
อย่างกระเห่หมักกระหม่อมเต็มที ฟังไค้ยินเกรืองเบือเหล้าวนน ที่จริง
แกอกใจไม่ดื่มมาแล้วถึง ๓ วันจริง ๆ เป็นความสตัคย์สยดแทนไค้

ที่ ๓๕ มิถุนายน

วันนั้นเรือเข้าเซตรสยาม ผ่านเกาะเล็กเกาะน้อยมาเป็นอันคัย รว
๒ ทุ่มถึงปากน้ำเจ้าพระยา ทอดสมออยู่ที่ปากน้ำคินหนึ่ง ใจคคออก
คินคั้นเหลือกกำลัง เหลือความคคกลั่นไว้ไค้จริง ๆ ไม่มีใคร
เป็นอันหลันนอน ไค้ก็ไม่นอนไทยก็ไม่นอน ไม่รู้จะนอนกันเมื่อไร
กระทั่งในขณะทีเขียนหนังสืออยู่นี้ สักคินใจทีจะได้เห็นบ้านท่าเคียว จะ
เขียนคคไปไม่ไหว เพราะหัวใจมันคินบกวังไว้ไปหาเมียมั่งเสียแล้ว ค้อง
วางมือกันแต่เพียงนี้เอง แต่จะพยายามแข็งใจเขียนคคไปในตอนเช้า
พรุ่งนี้คคหน่นอยหนึ่งถ้ามีเวลา

ที่ ๑๖ มิถุนายน

เช้าวันนั้นพวกเราทั้งหญิงชายชนมารวมออกกันอยู่บนคาบฟ้าท้ายเรือ
หมด ต่างคนจับไม้จับมือสั่นสะแกงความขบถยืนตักกันอยู่วันยาว ที่ได้
กลับมาสู่บ้านเกิดเมืองนอนโดยสวัสดิภาพ ได้ถามว่าเมื่อคืนนี้ใครได้
นอนกันบ้างหรือเปล่า คอยเป็นเสียงเดียวกันหมดว่า “นอน” แต่
ไม่หลับ แม่เลือนออกจะมีศรัทธามาก ถึงกับว่าได้นั่งอธิษฐานให้
ยุบดินตลอดคืน

โมงเช้ามีเจ้าพนักงานฝ่ายศิลปการรักษแลเจ้าพนักงานฝ่ายแพทย์ชน
มาตรวจ มีการปลุกผีให้คนโดยสาร แต่พวกคณะละครคนไม่ต้องปลุก
เพราะได้ปลุกกันแต่เมื่อจะไปแล้ว คงปลุกกันในหมู่คนโดยสารชั้น
ที่ ๓ ได้พบนายกานหัวหน้านักงานศิลปการรักษทนต์ด้วย ออกรู้ลึก
ค่าใจมากที่ได้เห็นหน้าผู้ที่จะจับมกคุนกันเป็นวันแรก ได้ขอร้องให้ช่วย
เป็นอุระโหรศัพทย์บอกข่าวไปถึงนายซวงฮ้วนที่สำนักงานสยามภาพยนตร์
ราว ๒ โมงเช้าเรือถอนสมอใช้จักรเคลื่อนลำออกจากปากน้ำเข้าสู่กรุงเทพ

จดหมายรายวันฉบับนี้จะฉบับสุดท้าย ฉันอยากจะนำความ
รู้ลึกส่วนตัวมากล่าวไว้ในที่นี้สักหน่อย ก่อนที่จะวางมือลง

การที่คณะละครคนไทยเรา (รวมทั้งคณะตระกร้อด้วย) ได้มี
โอกาสไปสะแกงที่ประเทศสหปาลรัฐอเมริกาคราวนี้ ความจริงก็เป็นเรื่อง
ที่น่าอัศจรรย์อยู่บ้าง แต่ไม่ใช่เป็นการอัศจรรย์ที่ละครคนไทยได้ไปเล่น
เมืองฝรั่ง ถ้าหากคิด ๆ ก็ควรเป็นที่น่าอัศจรรย์อยู่ กล่าวโดยสังเขป
ก็คือแต่ก่อนรอนชะไรมา คงไม่มีใครฝันว่าละครของไทยเราจะเป็น

ที่นิยมของพวกฝรั่ง เพราะพวกเรามักจะเห็นกันว่าละคอนของพวกเรา
รำกันเนียบ ๆ นาย ๆ ที่ไหนฝรั่งจะชอบดู แม้แต่พวกเราเองก็ยังเคย
ก่อน ๆ กันว่าดูละคอนรำไม่ทันใจ กว่าจะย้ายแข้งย้ายขาเหวี่ยงอย่าง
ออกมาได้แต่ละบทก็แสนเข็น อันข้อนี้ก็จริงอยู่ แต่ดูเหมือนผู้ก่อน
ไม่ได้ คิด เสียเลยว่ายทนาย ของ ละคอนรำเป็นทนายที่ทั้งงามตา แล เป็น
“ ศิลป ” อันยอดเยี่ยมของละคอนไทย ซึ่งฝึกฝนได้ยากกว่าการ
เต้นรำของฝรั่งหลายร้อยเท่า พวกเราเสียอีกอาจเลียนการเต้นรำของ
ฝรั่งได้ภายใน ๑๕ วัน แต่ฝรั่งจะหัดรำอย่างเราให้ ได้เหมือนเราหัด
เต้นรำของเขาไม่ได้เลย

การที่พวกเราเองเห็นละคอนของเราเป็นการธรรมดา ก็น่าจะเนื่อง
มาจากความชิน ส่วนที่จะแก้ไขบทบาทให้เร็วทันใจนั้น ก็ยังมีข้อที่ควร
แก้ไขไต่อย่าง แต่ฉันขอยกเป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นนาฏศาสตร์เถิด
ถ้าจะมีผู้ถามว่า การที่ละคอนรำของเราไปแสดงมาแล้วคราวนี้
ชาวอเมริกันรู้สึกอย่างไรบ้าง ซึ่งจะตอบคำถามในเรื่องนี้อย่างไม่ใช่ว่า
ยกตัวเอง ก็ต้องตอบว่าชาวอเมริกันมีความพอใจเสียยิ่งกว่าพอใจ หาก
จะมีผู้ซักคองว่าเมื่อไปทำยทเนียบ ๆ ร้องก็ไม่รู้เรื่องกัน จะพอใจ
อย่างไร ข้อนี้ขอตอบว่าฝรั่งเขาไม่ได้ฟังการร้อง เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้น
พระมณีนพิตยนาถ ฯลฯ ทำนองที่เคยร้องกันโหวก ๆ นั้น เขาบอกว่า
แลบทบาทของเราต่างหาก ถึงแม้บทบาทนั้นจะยกเยกก็ไม่ทำให้เขารู้สึก
เห็นอรรถหรือว่าคาถาอย่างไร ตรงกันข้าม เขากลับชมเสียอีกว่าการ
พ้องรำของละคอนไทยมีบทบาทละมุนละม่อมน่าเอ็นดู ซึ่งเขายอมรับว่า

เป็น “ชาติ” อย่างดีที่สุด ดังปรากฏจากคำชมเชยของท่านฮิลลันท์
สมุหเทศาภิบาลนิวยอกเป็นต้น นี่ก็สะท้อนให้เห็นแล้วว่า ฝรั่งเศสไม่ได้
เหยียดการพ้องร่ำของไทยเราเลย ฉันอยากจะพูดอีกครั้งว่า การพ้องร่ำ
ของไทยควรบำรุงจริงๆ ไม่ควรปล่อยให้ตกต่ำไปเสีย ถ้ามีฉะนั้น
ต่อไปเราจะไม่มีอะไรสะท้อนอวดเขา

อย่างไรก็ดี การที่คณะละครคอนแลดณะตระกรือของเราได้ไปเผยแพร่
มาแล้วในดินแดนประเทศไกลครั้งนั้น ฉันเชื่อว่าคงจะเป็นตำนานส่วน
หนึ่งแห่งพงศาวดารไทย ซึ่งพวกเราคนไทยควรจะรู้สึกยินดีปลื้มใจที่
คณะละครไทยได้ รับผิดชอบต่อที่มาแล้วนั้นยัง ถึงความคืบหน้าจะเป็น
ส่วนหนึ่งของคณะละครไทย ก็คงเป็นเกียรติยศส่วนหนึ่งของชาติ
เหมือนกัน การที่ไปนั้น ถึงพวกฝรั่งไม่รู้จักเราว่าใครเป็นใคร แต่เมื่อ
ใครทำอะไรชั่วอย่างใด เขาก็ขึ้นชื่อว่าไทยทำ ฉะนั้นเมื่อเราได้นำเกียรติยศ
และคุณความดีมาสู่บ้าน จึงนับว่าไม่ขาดทุน คงได้กำไรคือเกียรติยศ
มาแจกในหมู่พวกร่วมชาติเราเอง

ส่วนความรู้ลึกที่พวกเราได้ไปเห็นภูมิฐานบ้านเมืองของเขา ตลอดจน
ขนบธรรมเนียมนิสัยใจคานั้น เป็นกำไรส่วนพิเศษของผู้ที่ได้ไปเห็น
ซึ่งมีกำไรต่างกับผู้อยู่อันมีค่าเสมอด้วยการศึกษา ถึงจะเป็นความศึกษา
ที่โลกไฉน ว่าถึงส่วนความเจริญของเขาก็เจริญพร้อมไปด้วยศิลปวิทยา
ฯลฯ ซึ่งเป็นความเจริญที่เราจะก้าวตามไม่คอยทัน แลมันยังจะเจริญ
ต่อไปอีกไม่มีเวลาจำกัด ส่วนกฎธรรมดาล้านนิสัยใจคอของมนุษย์ก็
คล้าย ๆ กัน มีดีก็ย่อมมีชั่ว ไม่ใช่ว่าฝรั่งเป็นเทวดาไปหมดเมื่อไร

เพราะความเป็นมนุษย์ที่จะคิดหรือเลวอยู่ที่ความประพฤติ ก็นวงกว้าง
 ออกไปจนถึงความพากเพียร ความขยันขันแข็งเป็นต้น
 กำลังที่เขียนอยู่นี้เขาบอกว่าเรียดังช่องอินทรีแล้ว เมื่อความ
 ยืนที่จะไต่เห็นบ้านเห็นหน้าญาติมิตรลูกเมียมาเป็นปรบกับกับการเขียน
 เสียแล้ว เรื่องราวที่กลบจากอเมริกาก็เป็นอันลงเขยกันในปีนั้น
 แฟรงซิกส์

